

Микола Барна

Радоцина
в
моєму серці

Микола Барна

РАДОЦИНА В МОЄМУ СЕРЦІ

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2011

УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр)
Б 25

Рецензенти: *M. I. Мушинка* — академік НАН України, доктор філологічних наук, професор Пряшівського університету (Словаччина),
B. В. Бігуняк — доктор медичних наук, професор Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського,
O. I. Венгринович — голова Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина», заслужений працівник культури України.

*Рекомендовано до друку вченю радою
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
від 22.03.2011 р.(протокол № 8)*

Матеріали та світлини надали: М. П. Барна, Т. В. Барна, І. П. Юрковська, Є. В. Гузела, В. В. Шуркало, отець Роман Дубець (Горлиці, Польща)
Використано матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові, Державного архіву Львівської області, літературні джерела та власні світлини автора

На першій сторінці обкладинки — репродукція картини
Дмитра Солинки «Радоцина»

Художнє оформлення *Олени Соколюк*

Барна М. М.

Б 25 Радоцина в моєму серці. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. — 240 с. : іл.
ISBN 978-966-07-1973-6

У книзі розповідається про трагічну долю лемків одного із сотень лемківських сіл — села Радоцини, примусове виселення яких у Кіровоградську область УРСР відбулося 18 червня 1945 р. Наведено прізвища голів господарських дворів за Йосифінською 1787 р. і Францисканською 1819 р. метриками, а також інформацію про заробітчанську еміграцію радицинян на початку ХХ ст. в Америку та Канаду. За 65 років змінилося кілька поколінь радицинян. Про багатьох не вдалося віднайти відомості. Велику увагу приділено сьогоденню лемків — вихідців із Радоцини та інших сіл Горлицьких Бескидів на теренах України.

Ми сподіваємося, що навіть такий короткий опис історії одного з лемківських сіл буде корисним для лемків та їх нащадків.

УДК 94(447)
ББК 63.3(4Укр)

ISBN 978-966-07-1973-6

© Барна М. М., 2011

*Цю книгу присвячую
світлій пам'яті моїх батьків
та всіх радоцінян,
що відійшли у вічність.*

65-річчю депортациї лемків —
мешканців села Радоцини —
18 червня 1945 року
в Кіровоградську область УРСР

ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

ПЕРЕДМОВА

*Якщо в майбутнє хочеш зазирнути,
до давнини ти сивої звернись.*

Олександр Бєднін
«Вузлики на пам'ять.
Історія України у віршах»

Приступаючи до написання цієї книги, я дійсно хочу зазирнути в майбутнє, бо, — як писав німецький філософ, математик, історик і літературознавець Г. В. Лейбніц: «Теперішнє, народжене минулим, народжує майбутнє» [10]. Правда, я хочу зазирнути не у своє майбутнє, а в майбутнє нащадків радоцинян, які дізналися б, наприклад, про те, що відбувалося в першій половині ХХ ст. на їх праобразківській Лемківщині. Зазираючи в майбутнє нащадків лемківського роду, без аналізу минулого не обійтись. За словами видатного українського письменника Максима Рильського: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього».

Ще тривали запеклі бої на фронтах Другої світової війни (перемогу проголошено 9 травня 1945 р.), а за 8 місяців до її закінчення, тобто 9. 09. 1944 р., комуністичні режими двох держав — Радянського Союзу і Польщі, а точніше, Уряд Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польський комітет національного визволення підписали «Угоду про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі», яка поклала початок нової трагедії в центрі Європи — депортациї декількох сотень тисяч ні в чому не винних людей з їх праобразківських земель.

Поетеса Марія Янко у вірші «Ти розпитай» пише:

Ти розпитай, як вдома жив твій дід,
Як скривдили усю його родину.
І запиши історію тих днів
Своїм онукам й правнукам вже нині.

Дійсно, скривдили не лише родину моого діда Івана Кравчицького, а сотні родин радоцинян та тисячі родин лемків, вигна-

вши їх зі своїх споконвічних земель на чужину. Тому ця подія в житті лемків спонукала мене до роздумів над трагічними днями, які пережили Радоцини.

Про депортацію лемків із Лемківщини дуже правдиво написав український поет лемко Василь Ковальчук — уродженець села Злоцьке Ново-Санчеського повіту Krakівського воєводства, який у 1945 р. з батьками був переселений у Кіровоградську область, а в 1960 р. закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка:

... Ридали потічки, волали вершини,
Як злочин чинили тирани-мужі:
Нас виrivали із гір Лемковини, —
Тільки не вирвали гір із душі.

Тож ти, Лемківщина, не туж сиротливо —
Живе Україна, а кривда в ганьбі.
І лемки, як діти твої незрадливі,
Плекатимуть вірність Вкраїні й тобі.

(Київ, 1998–2000).

Так само «виrivали із гір» мешканців дорогої моєму серцю Радоцини, в якій я народився і разом з краянами відчув на собі весь тягар депортації. Тим більше, що ніхто,крім професора Пряшівського університету, академіка НАН України Миколи Мушинки, про трагедію Радоцини та Радоцинян не написав [34].

Насильне виселення з рідних домівок було зроблено супроти волі багатьох сотень тисяч мирних, працелюбних лемківських родин — без згоди, без опитування. Якщо останнє і проводилося, то лише з метою пропаганди «небесної манни», що очікувала лемків на нових поселеннях в УРСР. Якою виявилася ця «небесна манна», автор цієї книги на власному досвіді переконався, ходячи в 1945–1946 рр. в перший клас семирічної школи, що в селі Криштопівка Близнюківського району Харківської області.

Я себе не один раз запитую: чому, за яку провину вчинено страшну наругу над лемками?

«Якщо страждання й муки оці за гріхи й беззаконня предків, за безпам'ятство й відступництво ... то Свята й Премилосердна Нене, прости гріхи батьків, дідів і прадідів їхніх до тисячного коліна, у всіх століттях — прости! ... Почуй їх, Велика Мамо Світу, безгрішних дітей моїх, захисти їх від горя, порятуй і поверни їм велике право знову внуками Богів, дітьми неба називатися!» [35, с. 10].

Але це запитання й понині залишається без відповіді. На нього може дати відповідь лише глибокий та всебічний аналіз історичних подій тогочасного періоду — періоду, що охоплює дуже малий проміжок часу, лише чверть століття між двома світовими війнами: Першою (1914–1918 рр.) і Другою (1939–1945 рр.). В обох світових війнах радицини зазнали великих страждань: загибель рідних і тих, що пропали безвісти, концтабори, тюрми, вивезення на примусові роботи до Німеччини і найстрашніше — це депортaciя зі своїх споконвічних прабатьківських лемківських земель.

І засів я за архівні матеріали, книги, журнали, брошури, використавши спогади очевидців, власні спогади, документи та фотоілюстрації. Значною мірою взятыся за перо мене спонукало те, що 18 червня 2010 року минуло 65 років від дня депортaciї мешканців села Радоцини в Кіровоградську область УРСР.

У книзі наведено дані про першу письмову згадку про Радоцину, етимологію слова «Радоцина». Окрім того, вміщено списки родин села Радоцини за Йосифійською 1789 р. та Францисканською 1819 р. метриками, розміщенням родин, що мешкали в Радоцині задовго до дня примусового виселення з рідніх домівок на чужину. У книзі розповідається про географічне положення села, мову, культуру, господарювання, заробітчанську міграцію радицинян у другій половині XIX – на початку XX ст. в Америку та Канаду, депортaciю мешканців Радоцини в Кіровоградську область УРСР та про повернення в 1946 р. декількох родин у рідну Радоцину і їх повторне виселення в 1947 р. відповідно до проведеної операції «Вієла». Водночас наведено прізвища голів 116 господарських дворів і 484 осіб радицинян, що

ешелоном № 774 були відправлені 18.06.1945 р. із залізичної станції Горлиці в Кіровоградську область [17].

Значну увагу приділено науковим, культурно-освітнім та громадським діячам — вихідцям з Радоцини та навколоишніх сіл Горлицьких Бескидів. Текстову частину книги доповнено численними світлинами, картами-схемами та документами.

Вважаю, що книга буде цікава радоцинянам та їх нащадкам, які зможуть дещо довідатися про лемківське село Радоцину — село своїх батьків, дідів та прадідів, яке сьогодні не існує, але воно живе в серцях радоцинян і кличе до себе...

РОЗДІЛ І

ЛЕМКІВЩИНА І ЛЕМКИ

*Пустинна без лемків моя Лемківщина.
Чи двір, чи могилу — нелегко знайти.
І церква, — ця роду свята берегиня,—
Здіймає до неба не наші хрести.*

Василь Ковальчук
«Побачення із Лемківчиною»

Коротка історична довідка, географічне положення та природа

Лемківщина — це назва території, яку заселяє етнографічна група лемків у верхів'ях басейнів річок Попраду (Пряшівщина, західна Словаччина), Сянок (Польща), Ужа та Боржави (Україна). Вона охоплює гірські ландшафти Східних Бескидів і протягом історичного процесу етногенезу лемків одержала етнографічну назву «Лемківщина» (див. фотоілюстрації).

Гори поділяють Лемківщину на дві частини, що розміщені на території трьох держав — Польщі, Словаччини та України. Північна — галицька, південна — словацька і закарпатська. Межі краю утворюють форму трикутника вершиною на Захід, від річки Сян до річки Попрад. Територія Лемківщини простягається від західного кордону України на 130–150 км.

Північна межа Лемківщини проходить попід містами Перешибль, Динів, Березів, Біч, Коросно, Ясло, Горлиці, Грибів, Новий Санч, Пивнична. Південна межа лежить за Бескидами, понад словацькими містами Михаловці, Bardjiv, Гуменне, Пряшів, Сабинів, Стара Любовня. У південно-східній частині Лемківщини, на Закарпattі лемки (блізько 150 тис.) компактно проживають у Велико-Березнянському, Перечинському, частково Ужгородському і Мукачівському районах. Усі межі мають багато етнографічних півостровів і острівців між поляками і словаками, а також українцями — бойками і закарпатцями [12, 48].

Лемки

*Вертаються з Вечірні лемки,
до хат задумано йдучи.*

Б.-І. Антонич
«Черемхи»

Лемки — найзахідніша етнографічна гілка українського народу, представники якої споконвіків проживають по обох схилах Карпат. Унікальна за своїм мовно-етнографічним, пісенно-обрядовим та господарським укладом ця гілка української людності, вирвана з власного природного ґрунту, фактично перестала існувати як цілісність (див. фотоілюстрації) [13].

Назва «лемко» походить від загальновживаного слова «лем», що означає «лише, тільки». Науковці ввели слово «лемко» в обіг як мовознавчо-етнографічний термін лише на початку XIX ст.

Як стверджують історичні джерела, у VII ст. на схилах Карпат проживало слов'янське плем'я білих хорватів. Назва «білий» означала «західний». Більшість вчених відносять білих хорватів до східної групи слов'янських племен, хоч їх західна частина була розселена на північних схилах Західного і Середнього Бескиду, тобто географічно стосувалася західної групи слов'ян. Попередники теперішніх українців — гуцулів, бойків та лемків — білі хорвати своєю мовою, культурою та релігією не відрізнялися від інших східних слов'янських племен і вже в IX ст. називали себе «русами». У період переміщення племен частина білих хорватів переселилася на південь і оселилася на території Хорватії. Деякі вчені вважають, що татаро-монгольська навала 1241 року відтіснила на південь частину білих хорватів, які поселилися на Балканському півострові. Зі зміненням Київської Русі та її розпадом назви племен (дуліби, тиверці, древляни, білі хорвати та ін.) рідко трапляються в історичних джерелах. Замість них вживають назви «руси», «русичі», «русини», «рускаки», які засвідчують тим самим належність носіїв цих назв до стародавньої української держави — Київської Русі [29, 30, 32].

Доведеним вважається факт входження західної гілки слов'янського племені до складу Великоморавської держави, де в 863–885 рр. проводили свою місіонерську діяльність слов'янські апостоли Кирило і Мефодій.

Можна припустити, що внаслідок християнізації слов'янських племен і виникла одна з перших Перемиська єпархія за 100 років до хрещення Руси-України в 988 р. [28].

Процес об'єднання східнослов'янських племен у єдину державу Київська Русь не обійшов і мешканців західних Карпат. У «Повісті минулих літ» записано: «В літо 907 пішов Олег на греків, залишивши Ігоря в Києві. Узяв же він з собою багато воїнів- полян, древлян, сіверян, хорватів, тиверців, відомих як товмачів; усіх їх греки називали «Велика Скіф».

У 992 р. київський князь Володимир приєднав до Київської Русі плем'я білих хорватів. Розпочалося будівництво оборонних укріплень на західних рубежах держави. Важливе місце серед них посідала фортеця Сянок, збудована на р. Сян у другій половині XI ст. Довгі роки історії нараховують інші міста та села західної Лемківщини — Тилич, Мушина, Біч, Мохначка та ін., а село Мацийова (Матієва) виникло ще до 1229 року [29]. Про належність мешканців західних Карпат до східної групи слов'ян засвідчують назви населених пунктів, слова, вислови, які були характерними для населення Київської Русі та які збереглися до цього часу в лемківській говірці. Відомо, що головним язичницьким богом східних слов'ян був бог грому і блискавки Перун. На його честь одержало назву одне з лемківських сіл — Перунка — та гора Перун.

Те саме можна сказати про таке ж походження назв сіл, гірських вершин, полонин тощо. Назведемо деякі з них. Села: Межибрід, Улич, Полянчик, Ждиня, Дубрівка Руська, Ліщина, Барвінок, Явірник, Климківка, Бортне, Марківці. Гори та полонини: Яворина, Присліп, Ковалів ліс, Висока Гора, Лиса гора, Кам'яний горб, Пасіка, Крива Гора, Ковалівка, Попів верх, Кругла, Городня [29].

У X столітті Лемківщина входила до складу Київської Русі, з 1199 року — до складу Галицько-Волинського князівства. Масове заселення Лемківщини спостерігалося в XIV–XVIII ст. і пов’язане з так званою «волоською колонізацією», яка була, по суті, «руською колонізацією» [4, цит. за 58]. У 1772 році Лемківщину приєднують до Австрійської імперії, під владою якої вона перебувала до 1918 р. [58]. Це був період більш лояльного ставлення австрійської влади до лемків: запровадження викладання в школах українською мовою, організація читалень, театральних гуртків тощо. З 1918 до 1939 рр. Лемківщина перебуває під владою Польщі. Це негативно позначилося на розвитку лемківської культури та побуту, обмеженні доступу лемків до освітніх закладів тощо. Польська влада запровадила викладання у школах польською мовою, заборонила «Просвіту» і греко-католицьку церкву та зобов’язала будувати нові православні церкви.

У вересні 1939 року Польща, у т. ч. й Лемківщина, була окупована фашистською Німеччиною, яка правила тут до 1945 року. Це були ще страшніші роки поневолення лемківського народу: обмеження переміщення по території Лемківщини, запровадження непосильних на господарські двори контингентів зернових, м’яса, молока, сиру, яєць, вовни, шкіри; заборона самостійно, без дозволу постерункової влади, забивати велику рогату худобу, овець, кіз, свиней на м’ясо для власного вжитку, обов’язкове кульчикування всіх тварин, що їх утримували господарі, тощо.

Але найстрашніше лемків ще чекало попереду — це обов’язкове примусове виселення з рідних домівок на чужину.

Протягом 1944–1946 років на підставі «Угоди між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським комітетом національного відродження про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі» (від 9.09.1944 року) на Схід було депортовано 483808 осіб і розсіяно майже по всіх областях України. Тисячі лемків у 1946–1947 роках повернулися в Гали-

чину, більше до Карпат. На Тернопільщині, зокрема, осіли 41105 родин або 173360 осіб.

Ті, що залишилися на Закерзонні, — 140577 осіб під час сумнозвісної акції «Вієла» (29 квітня – 12 серпня 1947 року), були депортовані на Захід — колишні німецькі території, що відійшли до Польщі. Частина лемків повернулася на прабатьківські землі під час «хрущовської відлиги» [19].

Про страшну наругу, учинену над лемками, дуже правдиво сказала поетеса Люба Смереканич [29, с. 4] у своєму вірші:

* * *

Де смерекова височінь —
Живуть і досі Ваші тіні,
Торкаються сумних дерев,
Що одиноко плачуть нині...

У зорях вічномолодих,
Як недоспівані пісні,
Зостались Ваші мрії, сни,
Молитви серця і душі.

Там дише все, там все живе,
Лиш дуже змучене від туги.
За що? Чому? Хто скаже це? —
Страшна учинена наруга...

Благословив колись Бог землю цю,
Обдарував її любов'ю.
І дарував таку красу!!!
О, Лемківщино, що тепер з тобою?

Тяжкий, тяжкий до болю хрест
Упав тоді на Ваші плечі.
Горіли храми... А з небес
Дощем дивились Божі очі.

Той біль ніколи не мине,
Чи зможуть з ним онуки жити?
А може, той незбагнений щем
Зможе їх єдності навчити ? ...

Незважаючи на різні спроби асиміляції та денаціоналізації лемків, а також масову їх депортацію в повоєнні роки, яку проводили за планом тоталітарних комуністичних режимів, етнографічна група лемків збереглася і радіє за Соборну Українську державу, що свідчить про історичну життєвість нашого народу. У збереженні субетносу лемків чимале значення мала їх споконвічна прихильність і любов до рідної землі-годувальниці, до мальовничих гірських ландшафтів Бескидів, з якими пов'язана їх історична доля і які стали своєрідним географічним символом Лемківщини [25, 27].

Ось уже сім десятків літ туга за Радоциною і Лемківщиною не полишає мене. Радоцина і Лемківщина для мене — це передусім моя Вітчизна, де я народився і де, за народним звичаєм, закопана моя пуповина. У кожного з нас — свої цінності в житті. Під впливом прожитого чи пережитого вони, звичайно, можуть змінюватися. Однак є речі, на які не впливає ні час, ні життєві обставини. Це — наша пам'ять. Особливо пам'ять про батьківський дім, мамину оселю. Почуття до отчого дому не можна ні з чим порівняти: ні з досягненням певного життєвого становища, ні з матеріальним достатком, ні з освітнім чи інтелектуальним багажем знань. Усе це, на мій погляд, є вторинним, що можна здобути, надбати, освоїти, вивчити, пізнати, а відтак користуватися цими благами в житті. Але вони прийдешні та мають свою одиницю виміру в кожному конкретному випадку. А до отчого дому нас притягує велика сила людського буття, закони якого ми збегнути не можемо. У цьому полягає суть дії надприродних законів.

Для себе відповідь на такі філософські питання я знаходжу в тому, що в Радоцині на цвинтарі спочиває моя матуся, мої обидва дідусі та обидві бабусі (див. світлини), а на цвинтарі по-

вітового містечка Горлиці — рідні брат і сестра моєї мами: Петро Кравчицький і Євгенія Яніцька (дівоче прізвище Кравчицька).

Я завжди по-доброму заздрю тим, хто не знає, що таке втрача батьківського дому. Це біль, який ніколи не минає. Знаю це з власного досвіду. Особливо ятрить, коли приїжджаю в Радоцину — на місце, де стояла батьківська хата. Тоді настає день переосмислення свого життя, іспит совісті, і ніяка сила не може зменшити, стерти, а тим більше аннулювати мої почуття до отчого дому, які кожного разу після відвідання цвинтарів у Радоцині та в Горлицях подвоюються і ще більше зростає їх притягальна сила. У цьому, мабуть, сенс життя. Тож я завжди про це пам'ятаю.

Окрім духовної сили, що притягує до отчого дому, існують, мабуть, якісь матеріальні сили, і мені вбачається, що передусім це вода, без якої неможливе життя, оскільки кожна жива клітина любого організму містить 70–90 % води. Науковці стверджують, що вода володіє пам'яттю, яка виражається через її структуру та будову. Найбільше вражає неймовірна чистота та особливий смак джерельної води, яка з'явилася на Землі ще задовго до появи людства і сформувалася у природі без втручання людини. Отже, джерельна вода (біля нашої хати в Радоцині була джерельна студенька) є однією з притягувальних сил, що кличе до отчого дому впродовж багатьох десятиліть [6].

Як вважають вчені, колообіг «вода — вогонь», і навпаки, є основою зародження й існування Всесвіту. Відомий український вчений, перший ректор Університету св. Володимира (м. Київ) Михайло Максимович, який приятелював із Тарасом Шевченком, писав: «Вогонь і вода — дві стихії, з яких утворився світ у давньому народно-руському розумінні».

Побувавши багаторазово в рідному краю, я зрозумів також, у чому найбільша краса природи Лемківщини — у її первозданності (тут зростає багато реліктів третинної флори, зокрема тис ягідний — *Taxus baccata* L., відкасник татарниколистий — *Car-*

lina opopordifolia Bes. ex. Szafer, Kulcz. Et Pawl. та інші), яку так дбайливо оберігали турботливі лемки [44, 46].

Відкасник татарниколистий мені довелося бачити в Радоцині на полі моого діда — Івана Кравчицького, неподалік кордону зі Словаччиною, коли я вперше в 1979 році через 34 роки після депортації побував у рідному селі з двоюрідним братом по матері — Владиславом Яніцьким. Мене, як ботаніка, вразило те, що це не поодинокі рослини, а ціле угруповання, яке в цей час квітувало величими суцвіттями типу кошик. Від подиву мені спали на думку слова великого українського ботаніка-флориста — моого доброго друга Бориса Володимира Заверухи, з яким я побував на горі Голиця на Тернопільщині, де зростає багато рідкісних рослин, у тому числі й відкасник татарниколистий. Від побаченого він вигукнув: «Перед нами — справжнє ботанічне диво, вельми оригінальний та рідкісний вид нашої флори — відкасник татарниколистий, своєрідна жива викопна рослина, яка збереглася до наших часів з прадавніх геологічних епох!».

З упевненістю можу зазначити, що популяція відкасника татарниколистого, яворово-букові та ялицеві ліси, які з прадавніх часів оточували село Радоцину, — це наша лемківська гордість, що засвідчує бережливе та дбайливе ставлення лемків до природи рідного краю, яку вони вміли оберігати.

У цьому контексті дуже співзвучні слова відомої української поетеси Ліни Костенко:

«...Ліси мої, гаї мої священні!
Пребудьте нам вовіки незнищенні!».

Мова

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!

Тарас Шевченко

«Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарб-

ниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування», — писав про мову відомий український письменник Панас Мирний.

Для лемків «схованкою людського духу, його багатою скарбницею, в яку вони складали і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування» є неповторна лемківська говірка, яка «належить до говірок української мови і свідчить про древність української мови, яка вже в часи неоліту функціонувала на теренах Подніпров'я, Карпат, Бескиду, Пряшівщини» [29, с. 93].

Михайло Драгоманов про рідну мову писав: «...Українська мова в багатстві й гнучкості форм не поступається ані жодній із сучасних літературних мов слов'янства» [20].

Професор Іван Огієнко — митрополит Православної Автокефальної Церкви Іларіон — визначний український вчений, автор багатьох наукових релігійних і мовознавчих праць у статті «Наука про рідномовні обов'язки» писав: «Рідна мова — це найважливіша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ, ... рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу, ... тільки рідна мова приносить людині найбільше й найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші патріотичні характери. Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, без такої свідомості нема нації, а без свідомої нації — нема державності, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку і виявлення» [37, 50].

Всесвітньо відомий біохімік Ервін Чаргафф, характеризуючи цивілізованість народу, писав: «Для мене існує три ознаки, за якими я визначаю цивілізованість народу: як він обходиться з деревами; як він поводиться зі своїми дітьми і старими; як він ставиться до своєї мови» [40].

Рідна мова, за словами академіка НАН України Івана Дзюби, — це найособистіша і найглибша сфера обстоювання свого «я» [20].

Український поет Віталій Каранський, який замолоду відійшов у вічність, про мову написав:

Мова лагідна й розкішна
Пробудила в серці щем,
Ніби вишня в білім цвіті
Розпустилась під дощем.

Їй гілок не поламаю,
Від негод убережу.
Бо велике щастя маю —
Рідній мові я служу.

Культура

*Співна сокира й гостре долото
формують глину слів і дерево музики.
Цей світ — хмільної пісні полотно,
мистецькі замалий — для теслі завеликий*

Б.-І. Антонич
«Мій цех»

Досягнення в галузі освіти, науки, мистецтва, літератури та релігійної діяльності є духовною культурою любого суспільства і відображає рівень інтелектуального, морального та соціального його розвитку. У цьому контексті первинним є християнство, яке почало активно запроваджуватися у сферу людської діяльності з початком нової ери. Християнство стало першоосновою духовної культури лемків. Водночас мешканці Низьких Бескидів протягом століть збагачували релігійну обрядовість власними самобутніми елементами.

«Сусідство з поляками та словаками, — пише Микола Ільницький у передмові до повного зібрання творів Богдана-Ігоря Антонича (Львів: Літопис, 2009. — 969 с. + 32 с. іл.), — наклало певний відбиток на звичаї і мову цієї гілки українського народу, яка зберегла риси язичницького світовідчуття, створила яскраве і самобутнє мистецтво. У 1945–1947 рр., внаслідок сумнозвісної операції «Вієсла», більшість лемків було насильно переселено у Львівську, Тернопільську та Миколаївську (Харківську, Кіровоградську, Сталінську (нині Донецьку), Одеську, Ворошиловградську (нині Луганську) та інші — примітка автора)

області УРСР або на західні землі Польщі. Культура лемків як цілісність перестала розвиватися, оскільки втратила основу такого розвитку, передусім зв'язок зі споконвічними місцями проживання. Лемківщина сьогодні докірливо дивиться на нас віконцями шпілястих церков уже з архітектурних альбомів, витонченими орнаментами вишиванок і писанок та поетичним реквіємом святым Варварам і Миколаям ...Але коли народився Антонич — а ця подія сталася 5 жовтня 1909 року — Лемківщина була конкретною реальністю — історичною, етнічною, культурною» [3, с. 4].

Лемки історично включені в Західний культурно-цивілізований простір. Доцільно зауважити, що лемки не лише включені в цей культурний простір, а й збагатили його своєю самобутньою культурою: передусім неповторною мовою, сповідуванням християнської релігії, музикою, танцями, живописом, скульптурою, архітектурою, вишиванками, писанками, відзначенням релігійних свят, шанобливим ставленням до своїх вітця та матері, старших братів та сестер, своєї родини, сусідів, великими патріотичними почуттями до Лемківщини, театралізованим проведенням весіль, обрядовим завершенням певних циклів роботи (збору врожаю, прядіння льону), дбайливим ставленням до природи рідного краю тощо.

Вражають мистецькі твори лемківських художників і скульпторів. Народне дерев'яне різьбярство в русинів-українців відоме з давніх-давен, головним чином як прояв декоративного мистецтва. Наши предки з дерева вирізували дитячі іграшки, оздоби хат, господарських будівель, меблів, пастуших палиць, музичних інструментів, сільськогосподарського знаряддя, кухонного посуду, прялок, праників, колисок, навіть трун. Культовий характер, що бере початок ще з дохристиянської доби, мали не лише зображення коників, пташок, зірок та інших прикрас на щитах дахів хат, а й антропоморфні (людські) та зооморфні (тваринні) фігури, пов'язані з народними обрядами: кінь, тур, ведмідь, дзяд, баба, смерть тощо.

Християнство східного обряду (на відміну від західного) не дозволяло зображувати святих у трьох вимірах (статуї), тільки в одному — плоскому (ікони). У церквах різьбленими були лише іконостаси та рами на іконах. Народ не завжди дотримувався цих норм і в придорожні каплиці та, зокрема, в т. зв. «Віфлеєми», залюбки вкладав людські та тваринні фігури [59].

Передусім вражають мистецькі твори лемківських художників та скульпторів. Для підтвердження сказаного доцільно навести такий приклад. Співавтором пам'ятника Івану Франку біля Львівського національного університету, що носить ім'я велико-го поета, є скульптор з лемківського села Вільки Сяніцького по-віту — Василь Одрехівський.

Незаперечним є і той факт, що Лемківщина дала українській нації не одну визначну постать. Передусім слід назвати класика української поезії Богдана-Ігоря Антонича (5.10.1909 – 6.07.1937), який народився в селі Новиця Горлицького повіту (20 км від моєї рідної Радоцини), а похований на Янівському цвинтарі у Львові, я зобов'язаний назвати, оскільки його твор-чість як класика української літератури вивчають у середніх за-гальноосвітніх школах України. На слова Б.-І. Антонича напи-сано багато українських пісень. У 2007 році з дружиною (вдру-ге) та її рідною сестрою Надією ми побували в Новиці. На под-вір'ї хати, де народився Б.-І. Антонич, від спілки письменників України йому поставили пам'ятник. Ми помолилися, поклали квіти і замислилися над величчю і значенням цієї постаті не ли-ше для Лемківщини, а й для всієї України. У Горлицях відкрито постійно діючий музей Богдана-Ігоря Антонича.

У 2008 році Всеукраїнське товариство «Лемківщина» та Фундація дослідження Лемківщини у Львові у видавництві «Сполом» випустило альманах «Лемківський календар на 2009 рік», у вступному слові до якого говориться: «Сподіваємо-ся, що альманах викличе у Вас зацікавлення. Адже в ньому по-дано багато матеріалів про життя і діяльність великого лемка Богдана-Ігоря Антонича, одного з найвидатніших українських поетів ХХ століття». Богдан-Ігор Антонич дуже любив Лемків-

щину і про цю велику любов до рідного села, рідної оселі у статті «Становище поета» [3, с. 910] писав: «Хоч один місяць сяє в віршах санскритських, перських, англійських чи українських, проти розуму вірю, що місяць, який світить над моїм рідним селом в Горлицькому повіті, є інший від місяця з-над Парижа, Риму, Варшави чи Москви ... Вірю в батьківську землю й в її поезію». Далі поет продовжує: «... місяць лемківських гір» [3, с. 911]. До роздумів та глибокого аналізу любові до рідної лемківської землі поета зазиває його вірш «Поворот»:

Вернувся я, де вільхи й риби,
де м'ята, іви, де квітчасті стіни;
і знов цілую чорні скиби,
припавши перед сонцем на коліна.

Ой, похилилось надо мною,
як мати понад сином, полум'яне.
І знов мене земля напоїть,
мов квіт росою, поцілунком тъмяним.

І чорні скиби, й сині плавні,
на плоті хмари, наче плахти, висяТЬ.
Тут я у кучерявім травні
під вільхами і сонцем народився.

На стор. 76 альманаху «Лемківський календар на 2009 рік» надрукований вірш Василя Хомика «Зоря Антонича» [30]:

Коли заснула світла днина
В осіннім шелесті дібров,
Свою зорю шукав хлопчина,
Зболіли очі — не знайшов.

Зоря скотилась з верховини
На рідний батьківський поріг,
Щоб в сні рожевому хлопчина
Дійти до щастя музи зміг.

...І увійшов. Відкривши двері,
Зайнявся іскрами і згас,
А та зоря знов на кучері
Сіяє променем для нас.

Незалежна Україна у 2009 р. гідно відзначила 100-річчя від дня народження великого українського поета-класика української літератури Богдана-Ігоря Антонича. У львівському видавництві «Літопис» видано повну збірку його творів: «Богдан Ігор Антонич. Повне зібрання творів. — Львів: Літопис, 2009. — 965 с. + 32 с. вкладок». В анотації до літературно-художнього видання «Богдан-Ігор Антонич. На другому березі. — Харків: Фоліо, 2008. — 283 с.» зазначено: «Скільки ж їх було — молодих і талановитих, поетів (Поетів!), яким би ще жити й творити, писати вірші на радість людям, але яких Бог забрав до себе рано, дуже рано. Отак і Богдан-Ігор Антонич (1909–1937). ... Дві цифри і рисочка між ними — це життя, сповнене надій і поезії, але ж таке коротке. Він багато чого не встиг, не написав того, що збирався написати, його ім'я після смерті було забуте на довгі роки. І все ж таки справжня Поезія, незважаючи на будь-які перепони, знайде шлях до читача ...».

І чим більше знаємо про «генія XX століття — писав про Б.-І. Антонича Дмитро Павличко, тим більше усвідомлюємо велич його таланту. Тому українська нація повинна пишатися тим, що дала світовій літературі такого Великого Поета, якого знають і цінують не лише в Україні, а й в інших країнах світової співдружності».

Всеукраїнське товариство «Лемківщина», управління культури Тернопільської облдержадміністрації, обласна філармонія 21 лютого 2010 р. провели мистецький вечір на тему: «Незніщеність краси», присвячений 100-річчю від дня народження Богдана Ігоря Антонича. Епіграфом святкового вечора були слова поета:

Спочине серце під крислатим кленом,
порине в море трав зелене,

і тільки пісня, вільна, спіла,
жива, нестримна, горда, сміла,
ітиме далі вже без мене.

Мистецький вечір підготували:

Автор ідеї — голова Всеукраїнського товариства «Лемківщина», заслужений працівник культури України Олександр Венгринович.

Художній керівник музичного проекту — заслужений артист України, доцент кафедри музикознавства, методики музичного виховання та вокально-хорових дисциплін інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка Богдан Іваноньків.

Художній керівник літературної частини — народний артист України, завідувач кафедри театрального мистецтва університету, професор В'ячеслав Хім'як.

Автор сценарію та режисер — Ганна Ніколайчук.

Головний диригент — заслужений діяч мистецтв України Мирослав Кріль.

На мистецькому вечері лунали вірші з поетичних збірок Б.-І. Антонича «Привітання життя», «Велика гармонія», «Три перстені», «Зелена Євангелія». На закінчення свята прозвучала лемківська урочиста народна пісня «Гори наші» (обробка Б. Іваноньківа, оркестровка М. Кріля) у виконанні камерного хору обласної філармонії, хору інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та симфонічного оркестру.

Незважаючи на периферійне розташування Лемківщини, в Україні лемкам належить вагомий внесок у загальну українську культуру. Із старих лемківських родів, переважно священичих родин, походить чимало релігійних і культурних діячів. Серед них слід назвати кардинала Сильвестра Сембраторича, митрополита Йосипа Сембраторича, композитора М. Вербицького (автора музики державного гімну України), професора В. Кубійовича, музикознавців Стефана Турчака, Василя Феленчака і співачок

Минули роки, час прозріння настав
І зняв із очей незбагненну облуду:
За муром отим не Никифор стояв,
А світоч і совість лемківського люду.

* * *

І хоч ти чи кайся, чи, може, лукав,
Та треба самим нам відверто сказати:
За муром отим це блаженний стояв —
Блаженні воліли по цей бік стояти.

Лемки насамперед вражаютъ своєю самобутньою культурою (гумор, лемківські народні пісні, народні звичаї, вечорниці, музики, дерев'яна архітектура, різьба по дереву, вишивані рушники, сорочки, спідниці, крашанки тощо), у чому я переконався, відвідавши «Музей-скансен лемківської культури» в Зиндранові (Польща), побувавши в лемківських селах (Польща), на Лемківських ватрах в Гутисько і Монастириську Тернопільської області та в Ждині (Польща). Одне слово, Лемківщина — це чудова сага про красу життя людей (шкода, що в минулому часі) і неймовірну красу природи (на щастя і сьогоденну).

І мешкали лемки упродовж майже півтора тисячі років серед чудової гірської лісистої природи, в основному в селах, зберігаючи культуру, звичаї та обряди святкування великих релігійних свят і бережно та надійно передаючи все набуте від своїх дідів та прадідів дітям, онукам та правнукам своїм. І так, мабуть, існувало б ще не одне століття, а можливо і тисячоліття. Але відірвавши нас від свого коріння, ми багато втратили і передусім зв'язок з матір'ю-землею — Лемківщиною.

Великомученице, Лемківщино!
Вже скільки літ, рідненька матусю,
Осиротіло вдовою вікуєш
на пращурній землі між гір.
І бродили, і никаєм межи хиж,

Розорених і спалених гніздечок,
Помежи спаплюжених церков,
Сплюндррованих цвінтарів,
Іржавих, розіп'ятих крижів.
А ти усе несеш свій криж.
Щодень виходиш на найвище з гір
І смотриш через чуб Бескидів туди,
Куди повезли кревненьких твоїх
І просиш у небес у небес і в Бога:
«Діточки і онуки! Чуєте!
Допокіль я іще жива,
Допокіль пісня не зніміла,
То хоч на день, на два
Вертайтесь назад, рідненські!» [35, с. 3].

Виконуючи цей «Заповіт Лемківщини», я разом з дружиною Любою щороку на 2-3 дні приїжджаємо до тебе, дорога Лемківщина, на Лемківську ватру в Ждиню і обов'язково буваємо в моїй рідній Радоцинія на цвінтарі, де вшановуємо пам'ять про мою матусю та обох дідусів і обидвох бабусь, які тут вічно спочивають, покладаючи квіти до «Пам'ятного знака», поставленого нами з нагоди 60-ліття депортациї лемків і радоцинян із працьківських земель Лемківщини. І так буде завше, допоки я ще живий та ще жива моя родина, яка дбайливо оберігає мої лемківські почування...

РОЗДІЛ 2

РАДОЦИНА — МОЄ РІДНЕ ЛЕМКІВСЬКЕ СЕЛО

*Чи мало бур так прогуло.
Лиш ти однакове й незмінне
далеке лемківське село.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Роздуми про Радоцину та радоцинян

Відходять в інші світи радоциняни, які могли б розповісти, як жили вони та їх предки. Не лише важко працювали, а й веселились, справляли весілля, народжували дітей, боролися за своє рідне і наперекір усьому залишалися українцями. Багато документів пішло з димом, але дещо все ж таки залишилося. Передусім це — наша пам'ять. І обов'язок усіх радоцинян, до яких належу і я, та їхніх нащадків, що мешкають нині в різних куточках нашої планети: чи в Україні, чи в інших країнах Європи, чи в Америці, чи в Канаді, куди їх занесла доля, зробити все від нас залежне — розповісти про свою долю, долю своїх батьків та свого лемківського села — Радоцину, яка має майже 500-річну історію і яка стерта з лиця Землі назавжди.

Народне прислів'я говорить: «Забувши про минуле, ти й себе прирікаєш на забуття!». Тим більше, що вічно дорогою і близькою для мене є Лемківщина, а в ній Радоцина — це святе місце, де я народився і де народилися мої батьки. Отже, Лемківщина і Радоцина це — моя Вітчизна!

Цим я ніби відповідаю на запитання «де перед мандрами давніш ти жив?» видатного українського поета Богдана-Ігоря Антонича, який у своєму вірші «Метеор» пише:

Де батьківщина, де, твоя, скажи.
Якої син планети чи комети,
які твій лет міжсвітній має мети,
де перед мандрами давніш ти жив?

А «перед мандрами давніш я жив» у своїй рідній Радоцині, що в 25 кілометрах від Новиці — лемківського села, в якому в 1909 році народився Богдан-Ігор Антонич, а через рік, тобто в 1910 році в Радоцині народився мій батько — Микола Барна.

За словами Олеся Волі: «Земля, де твоя пуповина зарита, ніби сонце крізь пам'ять сія». Отож, дякую Господові Богу, що він наділив мене такою пам'яттю, яка дозволяє мені відтворити минувшину рідного села, хоч і трагічну, але «задля торжества справедливості Усевишнього та встановлення історичної Правди. Це недопустимо, аби Україна, Європа і світ жили в новому столітті з пліснявим арсеналом «напівправди»-брехні, цинічної зверхності і догм, що так криваво, жорстоко потаврували нашу лемківську долю» — писав Андрій Тавпаш в одній із своїх книжок [47, с. 51-54].

Етимологія слова «Радоцина»

«Не тямлю вже, як довго від безвічних літ,
вже відколи колишеться на осі світ».

«Скажи твое імення, брате мій, що ждеш
так довго, довго, довго цілий вік без меж...»

Б.-І. Антонич
«Людина»

Назва моого села дуже гарна, але разом з тим і загадкова. Тому я довго шукав етимологію цього слова, але точної відповіді так і не знайшов. Радоцина — складне слово, що походить від слів *Pa*, *до* і *цина*. Слово *Pa* трансформувалось із давньоруського, що означає — Бог сонця, яке буквально тлумачиться «Бог дає життя». Між іншим, літера «Р» в українській мові на початку її творення мала божественну суть, як за зображенням, так і за звучанням, і була своєрідним паролем українського етносу [6, с. 13]. Друга половина цього слова *до* — прийменник, що означає стосовність до чогось, когось, будь-кого, і третє — *цина*, *це-но* походить від грецького *koinos* — спільно, разом, сукупно — частина складних слів, що означає: загальний, угруповання чого-небудь, сукупність, а по відношенню до людей означає спіль-

нота, тобто «Бог сонця до спільноти», або «Бог дає життя всім разом» — «Бог дає життя спільноті». Логічно припустити, що на нових поселеннях, особливо в горах, перші мешканці зверталися до Бога, щоб він благословив їх на нове життя в нових незвичних для них умовах і щоб вони перебували під його покровом. Можливо слово Радоцина походить від двох слів: *Радо* — прислівник і *цина*, що означає «Радість усім», «Радість спільноті». Але це лише моє трактування етимології слова «радоцина» і від нього назви моєго села. Водночас не виключаю іншої етимології цього слова [6, с. 13].

Те ж саме можна сказати про сусіднє село Радошиці, назва якого внаслідок полонізації трансформувалась із древньоруського «Радо жити — Ра дає життя», яке буквально тлумачиться «Бог дає життя». І таких поселень із дохристиянськими назвами на Лемківщині дуже багато.

Історична довідка про заснування Радоцини

*I вітер віс від століть,
крилатий, вільний і неспинний,
і вчить свободи, туги вчить
за чимсь незнаним і нестримним.*

Б.-І. Антонич
«Вітер століть»

За літературними джерелами, перша письмова згадка про Радоцину належить до 1595 року. Реєstri податків за 1629 і 1680 роки свідчать, що село, швидше за все, належало до малих. У XVI ст. Радоцина була власністю Стадницьких із Змигорода. Пізніше доволі часто змінювалися власники — Хлевіцькі, Любомирські, Сіміньські. У 1636 році громада змінила священика («попа»), що свідчить про те, що в селі була православна святыня, яка входила до складу Перемиської єпархії. Коли Радоцина прийняла постанову Брестської Унії не відомо, мабуть, це відбулося після 1692 року. У XVIII ст. відбувалася розбудова Радоцини. У 1758 році тут було розміщено на пагорбі посередині села трибаневу дерев'яну церкву і плебанію священика. На той час у

селі нараховувалося 389 мешканців, що, порівняно з кількістю 33 мешканців у 1665 році, свідчить про великий приріст населення.

У Йосифінській 1787 рік і Францисканській 1819 рік метриках виступають прізвища голів господарських дворів села Радоцини наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Записи в метриках велись польською мовою від руки. Усі записи прізвища транслітеруємо і розташовуємо їх за українською абеткою. Транслітерація, мабуть, не позбавлена суб'єктивізму. Водночас записи польською мовою, як це подано в оригіналі, важко сприймалися б читачами. Окрім того, такі прізвища, як Барна, Кавка, Чан, Турко, Демчак, Стах, Шута та ін., однаково пишуться польською і українською мовами та так само вимовляються лемківською говіркою, за винятком наголосів над голосними літерами українською мовою і лемківською говіркою, тому вимова цих прізвищ дещо відрізняється. Наприклад, прізвище Турко в українській мові пишеться з наголосом на останньому складі — Туркó, а в Радоцині це ж прізвище вимовляли з наголосом на першому складі — Тúрко і т. д. Прізвища Kulinicz, Jasiński, Slipik транслітеровані за українською абеткою в Кулинич, Ясінський, Сліпик та ін. Імена в метриках наведені польською мовою, тому ми зберегли їх переклад, але без зміни самого імені. Наприклад, імена Федор (Теодор), Наста (Анастасія), Гриць (Григорій), Стефан (Степан), Юрко (Юрій), Ілько (Ілля) та ін. залишились без змін, як записані в метриках, оскільки при їх складанні, мабуть, в основу були покладені церковні метрики, в яких вони записані так, як їх вимовляли лемківською говіркою в Радоцині. Тим більше, що саме за такими записами за головами господарських дворів було записане все майно (поле, ліс, сіножаті, орна земля тощо), і за ними ж вони сплачували податки. Тому вважаємо, що доцільно наводити прізвища та імена за оригіналом документа. Окрім того, у прізвищах та іменах наголоси поставлені так, як ці прізвища та імена вимовляли в Радоцині.

Йосифінська метрика. 1787 рік. Радоцина

Таблиця 1

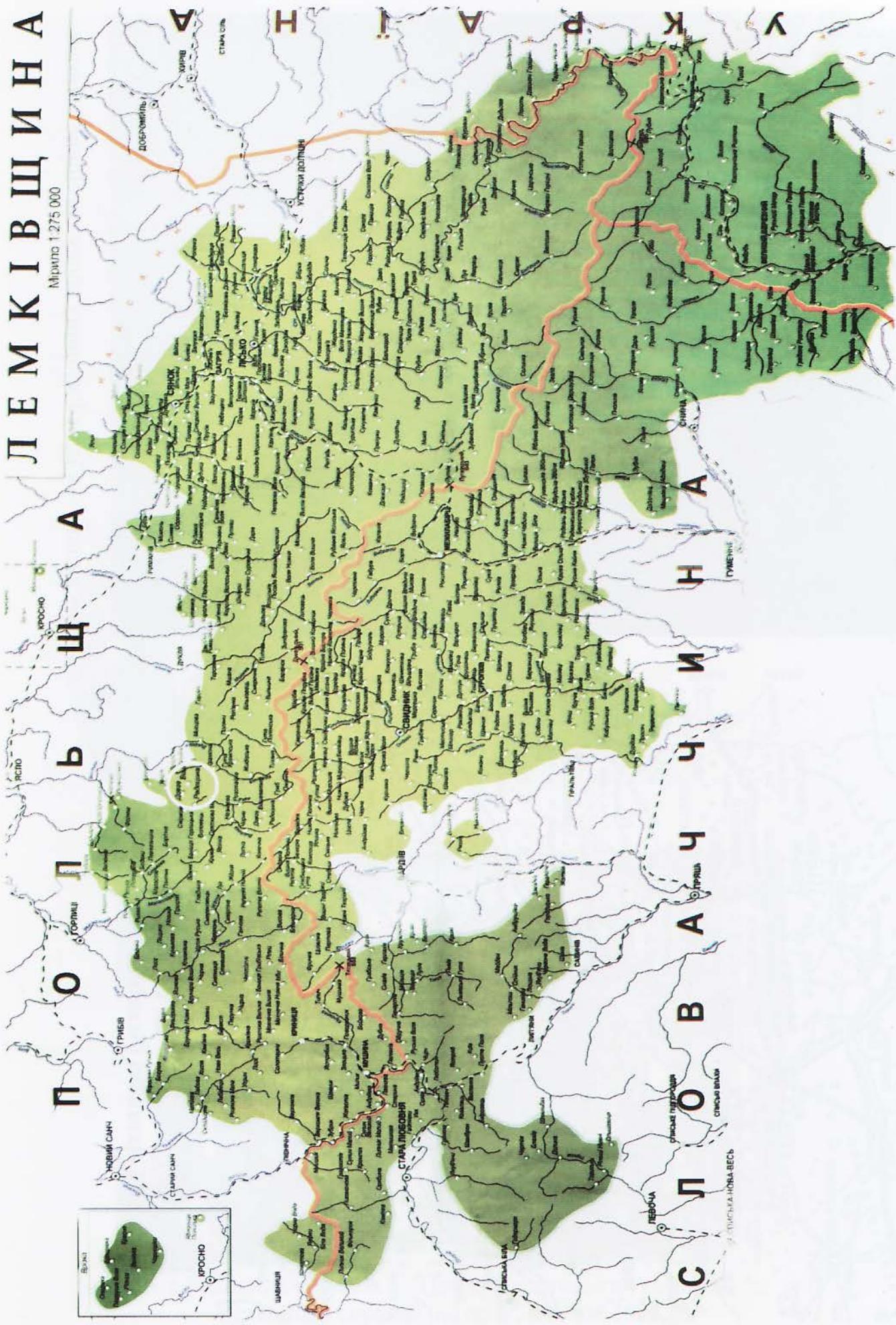
№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
1.	Бárна	Гриць	53
2.	Бárна	Іван	53
3.	Бárна	Стéфан	52
4.	Бíлас	Пáвло	33
5.	Васильчин	Гриць	39
6.	Гéлетка	Дáнько	5
7.	Гéлетка	Пéтро	6
8.	Гричáшко	Іван	50
9.	Дéмчак	Вáсиль	36
10	Дéмчак	Іван	36
11.	Дéмчак	Юрко	40
12.	Дéмчак	Яцко	23
13.	Дúпей	Фéцко	42
14.	Жидяк	Гриць	44
15.	Жидяк	Гриць	45
16.	Кáвка	Іван	24
17.	Кáвка	Ілько	24
18.	Катréнич	Áдам	47
19.	Катréнич	Гриць	49
20.	Катréнич	Лéчко	31
21.	Катréнич	Теóдор	37
22.	Катréнич	Юрко	49
23.	Kóсар	Гnát	9
24.	Kóсар	Іван	21
25.	Косарóвич	Нáста	11

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
26.	Кóстик	Пéтро	29
27.	Кóстик	Теóдор	29
28.	Кулинич	Вáсиль	3
29.	Кулинич	Йóсип	10
30.	Курилко	Афтан	54
31.	Курилко	Вáсиль	25
32.	Курилко	Дéмко	15
33.	Курилко	Іван	17
34.	Курилко	Мíхал	51
35.	Курилко	Пéтро	54
36.	Лукáшчин	Прóкіп	32
37.	Лучко	Áндрíй	41
38.	Лучко	Іван	41
39.	Мариняк	Мáксим	43
40.	Матíйчак	Іван	58
41.	Павéлко	Іван	22
42.	Петриляк	Áндрíй	16
43.	Пирдзяк	Ілько	34
44.	Плясконь	Стéфан	60
45.	Прокíпчак	Іван	46
46.	Пшехшля	Іван	15
47.	Рóзум	Дéмко	48
48.	Рóзум	Стéphan	48
49.	Сáвчак	Прóкіп	35
50.	Сéнько	Гриць	4
51.	Сéнько	Іван	27
52.	Сéнько	Стéphan	62

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
53.	Сивик	Єва	56
54.	Сивик	Кіндрат	56
55.	Сліпак	Іван	57
56.	Сліпак	Кіндрат	57
57.	Сóхран	Сáвка	2
58.	Стах	Іван	18
59.	Тýрко	Іван	19
60.	Тýрко	Міхал	19
61.	Тýрко	Марина	20
62.	Тýрчик	Стéфан	1
63.	Тýрчик	Фéдор	1
64.	Тýрчик	Фéцко	1
65.	Шýта	Báрхоль	7
66.	Шýта	Báсиль	7
67.	Ясїнський	Теóдор	14
	Кóрчма		26
	Станція охорони Stancija stražnicza	кордону	26

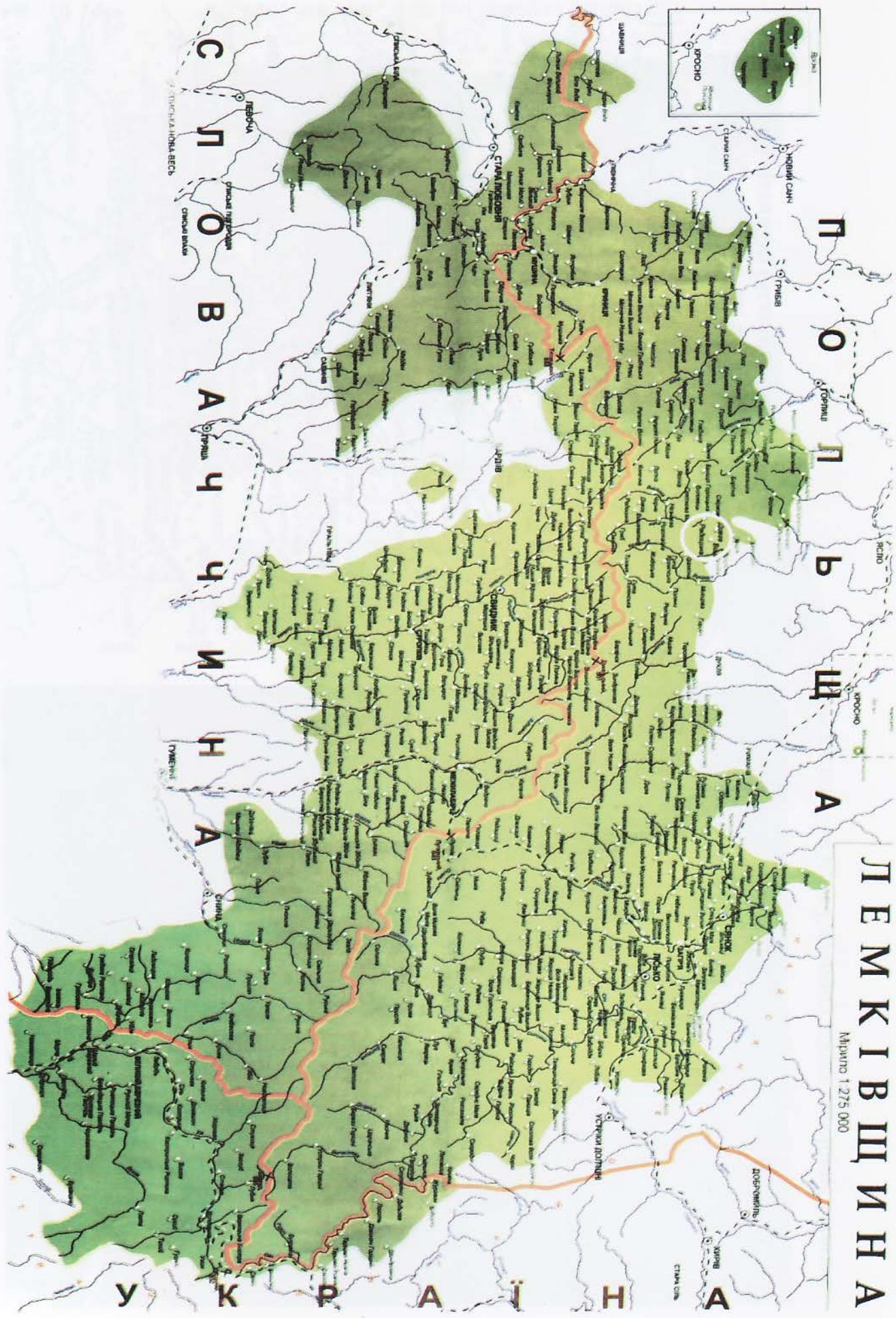
Отже, із наведеного списку прізвищ голів господарських дворів у Радоцині в 1787–1789 роках нарахувалось 60 господарських дворів, оскільки в одному господарському дворі мешкали дві-три родини, зокрема в господарському дворі № 1 мешкало три родини Турчин, — № 19 — дві родини Турко, — № 24 — дві родини Кавка, — № 29 — дві родини Костик, — № 41 — дві родини Лучко, — № 48 дві родини Розум, — № 53 — дві родини Барна, які сплачували податки. Тобто в селі Радоцина наприкінці XVIII ст. нарахувалось 60 господарських дворів і воно належало до малих сіл. Що стосується прізвищ голів господарських дворів, то найпоширенішими були: Турчин (3), Барна

Л Е М К I В Щ И Н А

Л Е М К І В Ш И Н А

Місто 1:275 000

Іван Кравчицький — в'язень Талергофа, зі своєю дочкою, зятем і двома внуками: Петром (перший зліва) і Миколою — біля своєї хати в Радоцині. 1941 р.

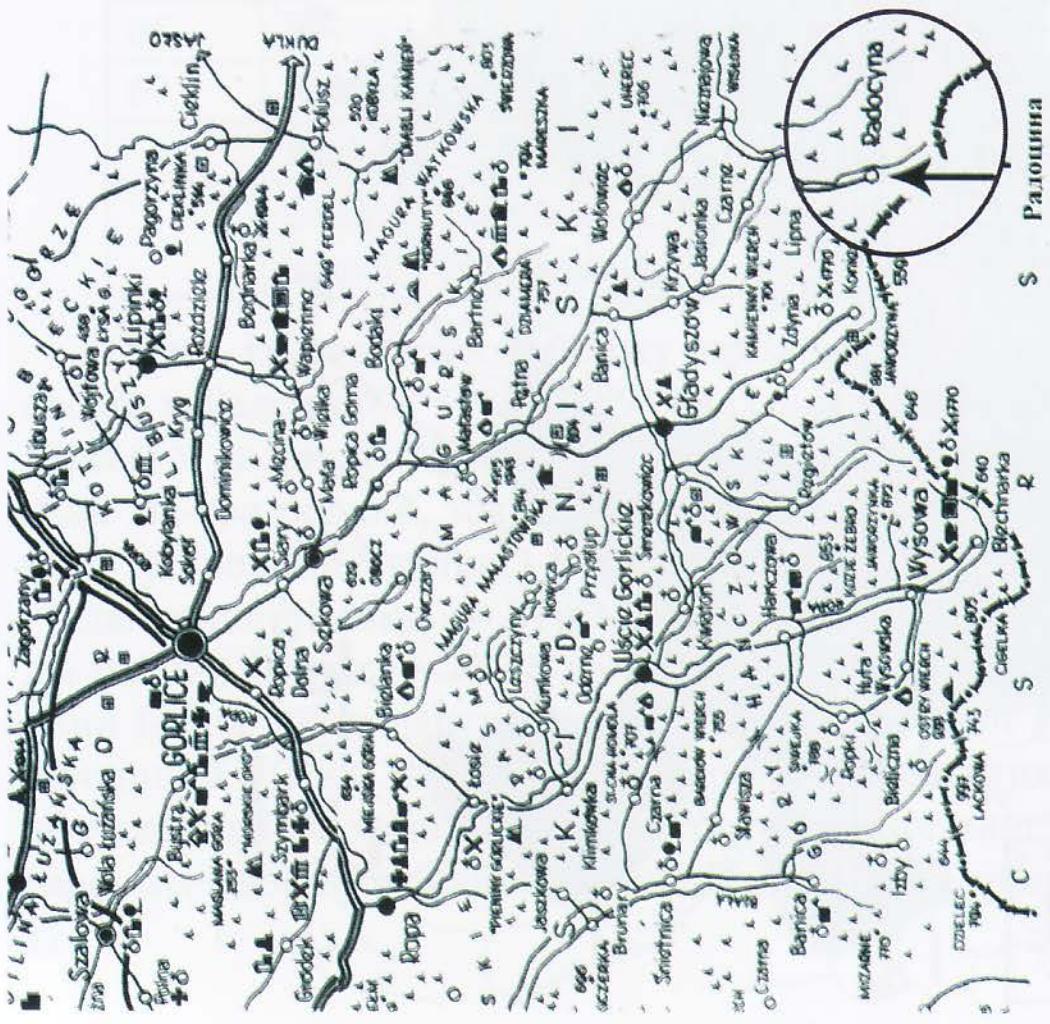
Петро Кравчицький у Радоцині. 1936 р.
У 1939–1945 рр. примусово вивезений
на роботу в Німеччину.

Весілля в Радоцині. Дружба — Петро Кравчицький (перший сп. зліва).
Четвертий справа Григорій Демчак. 1934 р.

Бескидик — в'їзд у Радочину збоку сіл Чорне і Липина.

BESKID GORLICKI

Бескиди Горлицькі (Stanisław Kłos, 1976)

Іван Кравчицький — в'язень Талергофа, зі своєю дочкою, зятем і двома внуками: Петром (перший зліва) і Миколою — біля своєї хати в Радоцині. 1941 р.

Петро Кравчицький у Радоцині. 1936 р.
У 1939–1945 рр. примусово вивезений
на роботу в Німеччину.

Весілля в Радоцині. Дружба — Петро Кравчицький (перший сп. ліва).
Четвертий справа Григорій Демчак. 1934 р.

Владислав Яніцкі
— внук Івана Кравчицького.

Петро Гіба з Радоцини,
живе в Польщі.

Микола Кец у Радоцині.
1938 р.

Кирило Плясконь з дружиною Юлією
в Радоцині. 1963 р.

Петро Кравчицький (зліва)
в Горлицях. 1946 р. Петро — рідний
брать мами автора цієї книги.

Рідні брати: Петро та Андрій Барни
в Зимній Воді. 1956 р.

Любов Барна (в центрі) з сестрами Миколи Барни Ганною (справа) і Ольгою на місці, де була хата Кравчицького Івана в Радоцині. На задньому плані 40-річний явір, який росте на місці колишньої лемківської хижі. 2003 р.

Микола Барна з дружиною Любою в Радоцині. 2004 р.

Освячення придорожнього хреста на місці хати Кавки Михайла Ілліча в Радоцині проводить отець Анатолій Дуда. Хрест ~~поставив~~ ^{поставив} онук Кавки Михайла — Кавка Михайло Іванович (справа).

Павло Юрковський (перший справа) серед лемків — наукових і громадських діячів.

Павло Юрковський (у центрі) — староста хору «Лемковина» серед учасників хору.

Радоциняни в селі через 50 років після виселення. Перший зліва —
Микола Барна, другий — Андрій Барна. 2005 р.

Перший зліва — Микола Барна, четвертий — Володимир Шуркало
з сином Артемом. У селі залишились лише мури народної школи. 2005 р.

Радоциняни біля хати Михайла і Євгенії Гузели
(дівоче прізвище Барна) в Зимній Воді (Львів). 1969 р.

Три рідні брати Барни: Василь – (перший справа, Петро – в центрі і Микола з рідною сестрою Анною Гелеткою (в центрі), яка приїхала з Америки в с. Зимну Воду біля Львова.

Радоцинини: Микола Барна, Анна Гелетка (дівоче прізвище Барна), Василь Барна з сином Теодором та його родиною у Великих Бірках (Тернопільська область). Анна Гелетка приїхала з Америки в Україну до рідних братів – Миколи і Василя.

Микола Барна (справа) з двоюрідними братом і сестрою Миколою та Антоніною Барнми на Лемківській ватрі в Ждині (Польща). 2006 р.

Лемківська ватра в місті Монастириську Тернопільської області. З вітальним словом звертається лемкиня, уродженка села Гутисько Бережанського району Тернопільської області, заступник Міністра культури і туризму України, професор Ольга Бенч. 3 червня 2006 р.

Президент України Віктор Ющенко разом із родиною
на відкритті 25-ї Лемківської ватри в Ждині (Лемківщина).
Липень 2007 р.

Любов Барна серед учасників 25-ї Лемківської ватри
(Ждиня, Польща). Липень 2007 р.

Радоцинини Кирило і Анна
Гелетки (дівоче прізвище Барна)
зі своєю родиною в Америці.

Кирило й Анна Гелетки
з сином Петром
і дочкою Геленою в Америці.

Радоцинини Анна (перша справа)
і Кирило (другий справа) Гелетки
зі своєю родиною в Америці.

Радоцинян Барна Андрій в Америці з родиною: двома синами (крайній справа Майкл і Вільям в центрі), двома дочками (старша Доротті – справа і Тіллі – зліва), зятем Боллі – чоловік Тіллі і внуком Денні — син Тіллі і Боллі.

Радоциняни в Америці: Андрій Барна (перший справа), Анна Гелетка (дівоче прізвище Барна) з чоловіком Кирилою. Андрій Барна і Анна Гелетка – рідні брат і сестра Миколи Барни — батька автора цієї книги.

Лучканич Іван і Єва (дівоче прізвище Барна) в Канаді. Єва — рідна сестра Миколи Барни, батька автора цієї книжки.

Марія і Вальтер Гарбовські святкують золоте весілля в місті Атабаска в Канаді. 1996 р. Марія — двоюрідна сестра автора цієї книги Миколи Барни.

Подружжя: Анна Кец з Радоцини і Максим Коваль з Київської області в Америці (Лос-Анджелес).

Радоцинянка Анна Коваль (дівоче прізвище Кец) біля свого будинку в Лос-Анджелесі в Америці.

Радоцинян Микола Кец біля свого будинку з рідним братом Василем Кецом і його дружиною в Америці.
16.05.1954 р.

Рідна сестра Володимира Шуркала
Марія з чоловіком Річардом у Канаді.

(2), Кавка (2), Костик (2), Розум (2), Сенько (2), Сивик (2), Сліпик (2), Турко (2), Шута (2), усі інші прізвища в метриці зазначені один раз.

Францисканська метрика. 1819 рік. Радоцина

Таблиця 2

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
1.	Бárна	Áндрій	6
2.	Бárна	Гаврило	6
3.	Бárна	Гриць	92
4.	Бárна	Óсип	98
5.	Бárна	Сémан	65
6.	Бárна	Фéдор	53
7.	Бíлас	Áндрій	50
8.	Бíлас	Váсиль	73
9.	Бíлас	Гаврило	50
10	Болдиш	Íван	94
11.	Болдиш	Máцко	78
12.	Василишин	Гриць	39
13.	Васильчин	Яцко	39
14.	Васильчин	Íван	56
15.	Васильчин	Матей	28
16.	Váхрань	Микола	2
17.	Вéльгош	Марко	36
18.	Вистрах	Máтис	18
19.	Вісмінський (граф)	Станіслав	61
20.	Ганьчóвський	Дмитро	77
21.	Гелéтка	Íван	81
22.	Гитко	Ілько	89

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
23.	Дáнько	Пáйза	24
24.	Дéмчак	Áнна	23
25.	Дéмчак	Íван	68
26.	Дéмчак	Пéтро	55
27.	Дидзиць	Гриць	21
28.	Дидзиць	Íван	10
29.	Дирдич	Михав	5
30.	Дирдич	Стéфан	5
31.	Добровóльський	Михав	20
32.	Добровóльський	Пáвло	75
33.	Дúдко	Íван	41
34.	Жидяк	Гриць	42
35.	Жидяк	Дáнько	74
36.	Жидяк	Íван	38
37.	Жидяк	Кýзьма	43
38.	Жидяк	Лú кач	44
39.	Жидяк	Ян	36
40.	Жидяк	Яцко	45
41.	Затóрський	Дáнько	84
42.	Кáвка	Áндрíй	7
43.	Кáвчак	Яцко	16
44.	Кавúля	Гнат	54
45.	Касян	Роман	17
46.	Катréнич	Дáнько	31
47.	Катréнич	Пéтро	49
48.	Катréнич	Яцко	87
49.	Кец	Василь	27

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
50.	Кец	Іван	27
51.	Кец	Яцко	98
52.	Кóвач	Яцко	25
53.	Кóзак	Петро	11
54.	Коритко	Гриць	64
55.	Коритко	Іван	29
56.	Коритко	Федор	35
57.	Кóсар	Іван	13
58.	Кóсар	Назар	58
59.	Кóстик	Іван	12
60.	Кóстик	Міхал	83
61.	Кráвчик	Сéман	82
62.	Кулинич	Гриць	9
63.	Кулинич	Іван	85
64.	Кулинич	Кіндрат	4
65.	Кулинич	Міхал	4
66.	Кулинич	Осип	9
67.	Кулинич	Яцко	9
68.	Курилко	Афанасій	52
69.	Курилко	Данько	66
70.	Курилко	Іван	32
71.	Курилко	Павло	76
72.	Курилко	Федор	51
73.	Лáбик	Іван	14
74.	Лáпак	Марина	15
75.	Личак	Кузьма	55
76.	Матíйчак	Сéман	58

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
77.	Мариняк	Іван	43
78.	Марциняк	Гаврило	12
79.	Марциняк	Да́нько	12
80.	Мичко́вський	Василь	72
81.	Мільро́вський	Антон	93
82.	Павелко	Іван	8
83.	Павелко	Петро	8
84.	Павельчак	Іван	40
85.	Павельчак	Йосиф	80
86.	Парох	Кіндрат	28
87.	Петришин	Міхал	61
88.	Петриляк	Федор	59
89.	Пирдзяк	Андрій	34
90.	Пілат	Іван	86
91.	Плясконь	Іван	60
92.	Плясконь	Марія	90
93.	Плясконь	Пилип	97
94.	Плясконь	Роман	60
95.	Плясконь	Федко	79
96.	Полянський	Семан	3
97.	Прокіпчак	Іван	46
98.	Прокіпчак	Марія	96
99.	Пухир	Петро	77
100.	Розум	Іван	63
101.	Розум	Роман	48
102.	Сенько	Павло	62
103.	Сенько	Степан	62

№ п/п	Прізвище	Ім'я	№ господ. двору
104.	Сичак	Михайло	67
105.	Сліпак	Ілько	56
106.	Сліпак	Мацей	57
107.	Сохран	Іван	37
108.	Стах	Іван	19
109.	Феленчак	Семан	47
110.	Цюра	Андрій	91
111.	Цюра	Гаврило	38
112.	Цюра	Стефан	38
113.	Чан	Василь	70
114.	Чан	Міхал	71
115.	Чан	Параска	99
116	Чан	Семан	69
117.	Чан	Яцко	70
118.	Шута	Стефан	30
119	Шута	Марія	26
120.	Шута	Стефан	33
121.	Ярина	Іван	80
122.	Ясінський	Осип	95
123.	Ясінський	Семан	87
124.	Ясінський	Стефан	88
	Плебанія	Плебанія	22

Францисканська метрика, на відміну від Йосифінської, складена значно гірше. По-перше, її запис проводили декілька осіб з різними почерками, різким стилем викладу фактичного матеріалу. По-друге, дуже порушена нумерація господарських дворів. В одних записах прізвище голови господарського двору наведено за одним №, а в інших це ж прізвище та ім'я голови

господарського двору наведено вже за іншим №. Дуже часто спостерігається неточність у записах польською мовою одного і того ж прізвища та імені. Тому ми досить скрупульозно підійшли до висвітлення цього дуже потрібного фактичного матеріалу, який, швидше за все, носить довідковий характер. Тобто дає уяву про те, що кількість господарських дворів із 60 порівняно з Йосифінською метрикою (1787 р.) збільшилась до 99, а кількість голів господарських дворів — з 67 до 123, тобто це за період з 1787 до 1819 рр., або за проміжок часу 46 років. Окрім того, з Францисканської метрики випливає, що в Радоцині за півстолітній період з'явилися нові прізвища голів господарських дворів, які не записані в Йосифінській метриці, що свідчить про активну розбудову села наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

Так, у Францисканській метриці записано нові прізвища голів господарських дворів, які відсутні в Йосифінській метриці: Білас (2), Болдиш (2), Василишин (1), Вахрань (1), Вельгош (1), Вистрах (1), Ганьчовський (1), Гитко (1), Данько (1), Дидзиць (2), Дирдич (1), Добровольський (2), Дудко (1), Заторський (1), Кавчак (1), Ка-вуля (1), Касян (1), Кец (3), Ковач (1), Козак (1), Коритко (1), Кравчик (1), Лабик (1), Лепак (1), Личак (1), Марциняк (2), Мичковський (1), Мільровський (1), Павельчак (2), Парох (1), Петришин (1), Петриляк (1), Пирдзяк (1), Пілат (1), Полянський (1), Пухир (1), Сичак (1), Сліпак (1), Феленчак (1), Цюра (3), Чан (4), Ярина (1).

Водночас, у Францисканській метриці відсутні прізвища голів господарських дворів, які записані в Йосифінській метриці: Гричáшко, Дúпей, Косарóвич, Лукáшчин, Пшехшля, Савчáк, Тýрко, Турчин. А такі прізвища, як Барна, Білас, Гелетка, Демчак, Жидяк, Кавка, Катренич, Кóсар, Костик, Кулинич, Курилко, Мариняк, Прокіпчак, Розум, Сенько, Сліпак, Сóхран, Стах, Шута, Ясінський та ін. наведені як у Францисканській, так і в Йосифінській метриках. І майже всі ці прізвища збереглись у Радоцині до 18 травня 1945 року — дня депортації та переселення радоцинян у Кіровоградську область та інші східні області УРСР.

У XVIII ст. Радоцина була самостійною парафією і нараховувала близько 400 осіб. Коли Радоцина була змущена прийняти

постанову Брестської Унії невідомо. У 1888 році в ній уже нараховувалося 87 господарств (479 греко-католиків і 7 євреїв).

За першим поділом Польщі 1772 рік село, як і всю Лемківщину, приєднують до Австрійської імперії. Наслідки від цього були ліберальними на відміну від польського панування: рідна мова звучала і в церкві, і в школі. У 1888 році в Радоцині функціонувала парафіяльна школа, де навчав місцевий дяк і здобували освіту селянські діти. У рідній школі здобув початкову освіту відомий учений початку XIX ст. філософ, літературознавець, поет Йосиф Ярина (1789–1817), який був професором Львівського університету. Цікаво, що в той час у селі існували пивоварня і тартак (пилорама).

У 1898 році замість церкви, що була неподалік річки Вислоки і постійно зазнавала впливу паводків, на пагорбі в напрямку до села Конечна побудована нова дерев'яна трибанева церква. Церкву назвали іменами святих братів великомучеників безсрібників Косьми і Дем'яна. За переказами, основним заняттям цих святих було лікування. Вони не брали за зцілення ніякої платні й допомагали всім, хто в цьому відчував гостру потребу. Брати мали навколо себе багато заздрісників, які засуджували їхні дії та донесли імператору про невірних зцілителів, а той вимагав від Косьми та Дем'яна відректися від християнства. Вони не відмовилися, але, коли правитель на власні очі побачив їх чудотворні зцілення, сам оголосив при всьому народові свою віру в Христа і відпустив чудотворців на волю. Однак один із ворогів братів, засліплений заздрістю, заманив їх у гори і жорстоко розправився з ними, вбивши обох братів. Відтоді святість лікарів була підтверджена багатьма чудотворними знаками Божими. У Римі донині зберігаються мощі святих Косьми та Дем'яна, які виставляють у найвідоміших храмах в усьому світі.

4 листопада (до 4 грудня) 2010 року в Києві по вулиці Мануїльського, 19, у храмі святого Луки був відкритий загальний доступ до мощів святих великомучеників безсрібників Косьми і Дем'яна, які були доставлені в Україну з Риму. Автор цієї книги 22 листопада 2010 року разом зі своєю дочкою Ольгою вклонив-

ся мощам святих Косьми та Дем'яна. Це було о 18 годині. Ввійшовши у храм, ми помолилися, а відтак поціували та доторкнулися чолом до мощів, відчувши незрозумілу силу впливу. Коли ми вийшли з храму, Оля мене запитала: «Тату, а ти нічого не відчув при дотику до мощів?». На що я відповів: «Відчув якесь полегшення, ніби після сповіді».

На думку багатьох віруючих, мощі наділені чудотворною силою та енергетикою. Саме завдяки дії своєрідної енергетики мощів святих великомучеників безсрібників Косьми і Дем'яна, радоцинians змогли через десятиліття після примусового виселення з Радоцинин в 1945 році, побудувати церкву в Пустомитах Львівської області й назвати її так само, як вона називалася в Радоцині, — церква святих Косьми і Дем'яна, а також каплицю, яку також назвали іменами святих безсрібників Косьми і Дем'яна (див. фотоілюстрації).

На початку ХХ ст. у селі мешкало 468 осіб; не рахуючи кільканадцяти євреїв, усі були лемки. У 1912 році в селі побудована кам'яна школа, мури якої стоять понині. Це єдиний будинок у Радоцині, що, хоч і розвалений, але зберігся. У 1910–1914 роках серед радоцинян і мешканців сіл Граб, Довге і Чорне зароджується рух щодо повернення до православ'я. Початок Першої світової війни й австрійське переслідування загальмували ці настрої.

Перша світова війна (1914–1918) принесла численні жертви Радоцині. Про національно свідомі вчинки радоцинян під час Першої світової війни описує відомий словацький вчений доктор філологічних наук, професор Пряшівського університету, академік НАН України Микола Мушинка [34, с. 19]: «На початку Першої світової війни в Радоцині та її околиці йшли запеклі бої між австрійцями і росіянами... Австрійці вже в перші дні війни заарештували дванадцятьох радоцинців і відправили в горизвісний табір Талергоф, а саме: Миколу Юрковського, Іллю Добровольського, Івана Кравчицького (дідуся автора цієї книги), Іллю Петриляка, Василя Турка, Терентія Куриловича, Павла та Івана Костиків, Семена Павелчака, Андрія Гелету, Івана та Мак-

сима Павелчаків. Перший з них був тоді студентом Горлицької гімназії, який приїхав з Радоцини в Горлиці на військовий набір. Комісія визнала його непридатним для військової служби, однак тут же запропонували йому вступити добровільцем у польський «легіон». За відмову його арештували і відправили в Талергоф, куди він прибув увечері 12 вересня 1914 року». Отже, до Талергофа було вивезено 12 радоцинян. Не всі в'язні витримали катувань, яких вони зазнавали в концтаборі (там померли: Максим Павельчак, Іван Павельчак, Андрій Гелетка, Ілля Добровольський), а Івану Кравчицькому та ще сімом радоцинянам пощастило, оскільки вони витримали тяжкі тортури і після війни повернулися в рідну Радоцину. Одним із в'язнів був відомий культурний діяч і педагог Микола Юрковський, який після війни був заступником керівника російської школи в Горлицях, про якого буде сказано далі.

Під час Першої світової війни протягом 1914–1915 років у Радоцині та околицях проходила лінія фронту і точилися запеклі бої, про що свідчать численні цвинтарі на цій території. У Радоцині біля сільського цвинтаря був упорядкований військовий цвинтар № 43 з 1915 року, проектований Д. Юрковичем, на якому поховано 4 австрійці і 79 росіян. У 1918 році Радоцина проголосила акцію приєднання до Гладишівської республіки. У 1928 році всі парафіяни повернулися до православ'я, заклавши одну з перших, на території Низького Бескиду, православну парafію, визнану владою Польської республіки. У тому ж році, у зв'язку з тим, що не можна було користуватися греко-калицькою церквою і плебанією (це не дозволяли умови угоди), православні віруючі побудували новий, тимчасово закладений будинок. Це була досить специфічна будова, яка під одним дахом вміщала одночасно місце для молитви та помешкання для священика. Згідно з планом, передбачалося побудувати нову церкву, але ці наміри не були здійснені. Відтоді село стає сильним осередком православ'я. Відновила свою діяльність читальня ім. Качковського, при якій функціонував хор і театр, яким керувала Стефанія Павлишин. Великими любителями культурного

життя села цього часу були православні духовні: Михайло Грицай, Леонтій Тиховський та Іван Крицький. У Радоцині часто відбувалися з'їзди православного духовенства (так звані соборчики). У 1931 році Радоцина займала понад 9,66 км². У 1936 році в селі мешкало 435 православних, 2 греко-католики, єврейська родина, що утримувала склеп, циганська родина, що займалася ковальством, 28 римо-католиків (військові пограничної застави), функціонувало два магазини, один з яких належав лемкам, а другий — єврейській родині. Згідно з «Шематизмом Греко-католицького духовенства апостольської адміністрації Лемківщини» (Львів, 1936), в середині 30-х років ХХ ст. в Радоцині проживало 655 людей: 625 православних, 28 римо-католиків (вояки прикордонної служби), 2 греко-католики. Під час Другої світової війни в колишній польській пограничній заставі розмістився німецький постерунок Grenschutz.

Радоцина була звільнена від німецьких окупантів 19 січня 1945 року. Друга світова війна ще тривала. Тому в Радянську Армію в січні-лютому цього ж року були призвані та відправлені на фронт радоциняни, зокрема: Петро Барна (мій двоюрідний брат, який після війни повернувся в Радоцину, а його батьки, як і всі радоциняни, були виселені. Тепер він мешкає з родиною в м. Зеленій Гурі в Польщі), Іван Курилович, Микола Пиртко, Дмитро Плясконь, Петро Чан та Яцків.

У 1945 році більшість мешканців завдяки радянській агітації та примусу місцевої влади виїхала до Радянської України. Виселено їх в Кіровоградську та інші області, зокрема Одеську, Миколаївську звідки більша частина переїхала більше околиць м. Львова та в Тернопільську область, звідки 10 родин у 1946 році повернулися до Радоцини. У 1947 році ці родини були примусово переселені під час акції «Вісла» на колишні німецькі землі (*Zemie odzyskane*). Перед акцією «Вісла» в Радоцині було 27 мешканців, які повернулися з України та з Другої світової війни. Протягом багатьох років тут господарюють PGR. Через деякий час тут функціонував відділ органу покарання з Вишоватки. Спустошене село стало раєм для жебраків та мародерів. Пі-

сля примусового виселення радоцинян протягом багатьох років тут господарюють PGR. У 1955 році порожні та зруйновані будівлі розібрала громадська організація WOP. У цьому ж році розібрано як греко-католицьку, так і православну церкви. Матеріал з розібраних церков був використаний для побудови господарських будівель PGR у Ясюнці. Наприкінці 50-х років у давньому будинку школи мешкали дві лемківські родини: Семен Кавуля з дружиною Іриною і Олександр Суховацький з дружиною Юлією (дівоче прізвище Турко), але в 1973 році вони за певних обставин залишили це помешкання. Неподалік місця, де стояла православна церква, у центрі села збереглася кам'яна капличка та кілька кам'яних і залізних придорожніх хрестів з кінця XIX або початку XX ст., рештки пивниць і зничавіли фруктові дерева. При повороті в неіснуюче село Липну, недалеко лісового готелю (шкільно-відпочинковий осередок лісгоспу) стоїть великий дерев'яний хрест з 1936 року, поставлений місцевою православною парафією на місці попереднього з 1899, як пам'ять про скасування панщини в Радоцині, хоча скасування панщини у Східній Галичині відбулося 15 травня 1848 року.

Моєї рідної Радоцини сьогодні немає. Радоцина зруйнована, «зо земльов зрівняна». Знищенні дві церкви (греко-католицька св.. Косьми і Дем'яна і православна), залишились лише мури народної школи. Зруйновані не лише дві церкви моєї Радоцини, а й сотні церков по всій Лемківщині, про що написав Олег-Володимир Іванусів у своїй книзі «Церква в руїні» [21]: Немає моєї хати, «...де мене мати сповивала і сповиваючи співала...». На місці, де стояла батьківська хата, росте 40-річний явір (див. фотоілюстрації). Поетеса Анна Щерба у вірші «Радоцина плаче — чорний ворон кряче», присвяченому 50-річчю від дня народження Володимира Шуркала [23], пише:

Там на Лемківщині —
Радоцина — село,
Де люди оддавна
Жили сой весело.

Пришли чужы люди,
Гет вшытых выгналы,
А прекрасне село
Зо земльов зрівняли.

Пуста Радоцина
Смутно тужыть, плаче.
Навет чорный ворон
Там жалібно кряче.

Де съте, радицинці,
Газдове гір, полів?
Коли вы zo світа
Вернетесь домів.

Бы съте в Радоцині
Зас загаздували:
Рідні гори, ліси,
Співом звеселяли?!

Географічне положення села та розміщення родин у Радоцині

*Так залишилися в уяві
місця дитячих днів моїх,
так дохована пам'ять хлопця
затъмарені вже образи ...*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Колись розлоге село (простягалося завдовжки понад 3 км) розташоване у підніжжя головного хребта Карпат, де виділяються щити Бескидів — Вілюся (692 м) із заходу і Дубовий верх (664 м) зі сходу. Звичайно це південно-східні околиці Магурського народного парку.

Радоцина — мальовниче гірське село Горлицького повіту Krakівського воєводства на Лемківщині (Польща). Воно розкинулося в гірській місцевості Горлицьких Бескидів [61] по обидва береги річки Вислоки за 35 км від повітового міста Горлиці, на

самій границі зі Словаччиною (див. фотоілюстрації). Невелика річка з прекрасною назвою Вислока бере свій початок у верхів'ях гори, по якій іде вододіл: потічки і річки на північному схилі (Польща) течуть на північ і їх води впадають у Балтійське море, потічки і річки на південному схилі (Словакія) течуть на південь і несуть свої води в Чорне море.

Вода з декількох джерелець на північному схилі гори, об'єднавшись у невеликий струмочок, тече між невеликими бережками і прямує вниз, утворюючи невелику річку Вислоку з чистою водою, що витікає з гірських джерелець. Вислоку дуже добре пам'ятаю, бо вона текла за кілька метрів від нашої хати в Радоцині (це була хата моого діда по материнській лінії — Івана Кравчицького). Добре пам'ятаю, як ми купалися в річці, бо вода в ній була дуже чиста і місцями мала, як для дітей, досить глибокі вири. Про чистоту води та стрімкий плин гірської річки Вислоки говорить той факт, що з прадавніх часів у ній водилися пструги (форель) — своєрідний індикатор чистоти води та вмісту в ній кисню. Через річку на другий бік села можна було перейти через кладку, що була прокладена неподалік нашої хати і мала з одного боку поручню.

У Радоцину з боку Липної, Чорного чи Довгого треба було переїхати через невеликий лісистий вершок (горбик), що радоциняни дали йому дуже гарну назву Бескидик (див. фотоілюстрації). Після Бескидика розкривалася гарна панорама долини з річкою Вислокою посередині, по обидва боки якої виднілися більші, чи менші лемківські хижі (хати). Першою зліва в Радоцині була хата Петра Барни (моого діда). У ній 10 грудня 1910 року народився мій тато — шоста й остання дитина в сім'ї Петра Барни (четири хлопці та дві дівчини). Першою хатою справа була хата родини Петра Кавки і т. д.

Прізвища родин, імена та ініціали наведені без змін за картою-схемою, поданою Михалом Пухиром, на якій позначено місця, де мешкали в Радоцині родини. Інформаційний щит встановлено у 2008 році при вході на лемківський цвинтар села Радоцини.

Не характеризуючи всіх господарських дворів, у декількох словах скажу лише про родину Кирила Плясконя, хата якого, згідно з наведеною картою-схемою Михала Пухира, була зліва, неподалік від хати моого діда — Барни Петра, за котрим мешкали родини: Чан Петро, Ясінський Петро, Кобані Стефан, Гелетка Василь, Плясконь Кирило. Це була працьовита родина, як і інші родини Радоциння. Незважаючи на дворазове виселення з Радоцини, Кирило Плясконь з дружиною Юлією повертається в рідне село і мешкає там до 1963 року (див. фотоілюстрацію).

Щоб уявити собі розташування тієї чи іншої хати конкретної родини з нижнього до верхнього кінця Радоцини, потрібно читати прізвища родин, починаючи з Барни Василя (перша хата зліва) і Кавки Петра (перша хата справа) і закінчуючи прізвищами Барна Яцко (остання хата справа) і Павелчак М. (остання хата зліва). Усі інші хати розміщені одна за одною зліва і справа від нижнього до верхнього кінця Радоцини.

Павелчак М. (остання хата зліва)

Костик Д.

Ганьчовський Д.

Моряк А.

Павелчак С.

Васильчик Т.

Катренич /Кантор

Шевчик Теодор

Сільчак Петро

Кец Андрій

Кавуля Демко

Курилко Василь

Гитко Петро

Ганьчовський Теодор

Барна Дмитро

Підверх Василь

Падла Порфій

Барна Яцко (остання хата справа)

Тхір Василь

Прокіпчак Іван

Верх Петро

Кавка Дмитро

Венцко Іван

Курилко Іван

Прокіпчак Петро

Курилко Андрій

Барна Максим

Кец Анна

Байса Петро

Кавуля Семен	Хомик Василь
Шпак Т.	Розум Дмитро
Барна Семан	Курилович П. / Прусак
Костик Т.	Моряк Марія
Васильчик Петро	Матійчак Василь
Сабатович Дмитро	Венцко Михал
Демчак Григорій	Шуркала Д.
Барна Дмитро	Гитко Андрій
Пиртко Михал	Феленьчак М.
Гащиц Лукач	Гоньчовська Марія
Павельчак Іван	Подва Порфирій
Богуш Станіслав	Трифон Іван
Добровольський І.	Курилович Терентій
Мудрий Петро	Пухир Григорій
Сабатович Іван	Гольдфарб Янкель (корчма)
Костик Іван	Добровольський Василь
Гиба Іван	Ясінський Василь
Бовдись Василь	Кравчицький Петро (моя хата)
Шута Дмитро	Шута Марія
Савчак Іван	Плясконь Кирило
Турко Гнат	Чан Кузма
Плясконь Кирило	Косарович Петро
Гелетка Василь	Кобані Петро
Кобані Стефан	Салямандер Аґр.
Ясінський Петро	Плясконь Петро
Чан Петро	Чан Прокоп
Барна Василь (перша хата зліва)	Кавка Петро (перша хата справа)

Не зупиняюсь на характеристиці розміщення хат, оскільки роки моого дитинства в Радоцині тривали лише до вересня 1942 р. — року коли мій тато вдруге одружився в с. Чорне і забрав мене із собою до Максимки, як називали мою мачуху в Чорному (її перший чоловік — незрячий інвалід Першої світової війни — називався Максим, а прізвище — Байса) та навколош-

ніх селах люди, які навідувалися до Байси до склепу та на пошту, що містилися у власному двоповерховому дерев'яному будинку, що його для інваліда Першої світової війни Максима Байси побудував Polski Zwjonzek Inwalidskij.

У давнину місцевість, де започатковане село Радоцина, була дуже гарна, заліснена і первісне поселення було заховане в зелених лісах. Це її оберігало впродовж кількох століть від ворогів, але не вберегло від депортациї в 1945 році.

Мова

*Слухай: Батьківщина свого сина кличе
найпростішим, неповторним, вічним словом.
У воді відбились зорі і обличчя,
кароокі люди і співуча мова.*

Б.-І. Антонич
«Батьківщина»

Радоцина була розташована в центральній частині Лемківщини, і лемківська говірка, якою розмовляли в селах Радоцина, Маластів, Пантна, Баниця, Ясюнка, Крива, Воловець, Чорне, Липна, Довге, Граб, Незнайова, Вапенне, Свіржова, Святкова та інші (повіти Горлиці, Ясло, Кросно, Сянок), — це класика мовної культури лемків. Вона — неначе намистина у великому кораловому шнурочку. Ніби і невелика ця намистина, але без неї це розірваний шнурочок коралів, що є витвором людської культури і людського буття. Тому для мене, корінного лемка, лемківська говірка, за словами С. Воробкевича, — це:

Мово рідна, слово рідне,
Хто Вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тілько камінь має.

Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила.

Мово рідна, слово рідне,
Хто ся Вас стидає,
Хто горнеться до чужого,
Того Бог карає.

Свої його цураються,
В хату не пускають,
А чужії, як заразу,
Чуму обминають.

Оскільки я народився на Лемківщині в лемківській родині, то, звісно, знаю лемківську мову, якою розмовляли мої батьки. Незважаючи на те, що минуло 70 років відтоді, як я вперше промовив слова *мама* і *няньо*, і понад 60 років відтоді, як я потрапив в інше мовне середовище (українськомовне та російськомовне), але на все життя запам'яталася мені лемківська мова. Збереження рідної мови вважається священним обов'язком свідомого громадянина. Як писав Б. Антоненко-Давидович: «Людина може володіти кількома мовами, залежно від її здібностей, нахилів і прагнень, але найкраще, найдосконаліше людина має володіти, звичайно, рідною мовою... тому, що рідна мова — це невід'ємна частина Батьківщини, голос свого народу» [1].

Видатний український поет Дмитро Павличко в передмові «Незгасаючий перстень життя» до збірки Богдана-Ігоря Антонича «Велика гармонія» пише: «Говірка лемків — одна з найдавніших приток Дніпра загальноукраїнської мови — була свого часу перегачена і спрямована в польське річище. Як знаємо, з цього нічого не вийшло і сьогодні лемківський діалект живить свою рідну і природну стихію» [2].

«Діалект, а ми його надишем
Міццю духа і огнем любові...»,

— писав Іван Франко.

Саме лемківська говірка для мене в дитинстві була мовою, якою ми вдома розмовляли і яку я запам'ятив на все життя. Тому я вважаю своїм обов'язком навести деякі лемківські слова та ви-

слови, які вживали мої батьки та радоциняни, а також мешканці навколишніх сіл. Саме про такі слова Б.-І. Антонич у вірші «Вільхи» писав: «І серце знов знаходить слово струнке, закохане й с'яніле!». Хто міг краще сказати про лемківське слово, ніж поет з Лемківщини? Думаю, що ніхто. Такі слова всмоктуються з материнським молоком і фенотипово формуються у мовні вирази навколишнім середовищем. Отож, лемківські слова (їх наведено з наголосом на відповідній літері):

Лемківські слова

*Слова, що пахнуть житом, сіном, сонячними днями,
надихані землею та навіяні вітрами.*

Б.-І. Антонич
«Над книжкою поезій»

- адзимка — паляниця
- атрамент — чорнило
- бандурки — картопля
- барз — дуже
- басанунка — стрічка
- баюси — вуса
- бесіда — розмова
- бібувка — промокатка
- боденка — масничка
- боіско — стодола
- босорка — чарівниця
- боцан — лелека
- бріх — живіт
- бринзя — солений овечий сир
- бунда — пальто
- вада — велика, гарно оброблена скриня, в якій зберігали одяг
- вавок — покіс трави
- ванц — ланцюг
- варуватися — оберігатися
- варунок — випадок

варянка — страва
ватра — місце, де пастухи клали вогонь
вацок — вим'я
верхнина — сметана
веце — більше
вывірка — білка
вигляд — вікно
выдокшы — Йордань
выр — водяна яма
вышмарити — викинути
вос (воз) — візми
ворганки — губна гармошка
вшилко — все
гардий — гарний
гварити — розмовляти
гвони — торік
гнеска (гнес) — сьогодні
гнет — скоро
гырмит — гримить
говуз — гілляка
голяк — бритва
горнец — горщик
гостец — параліч
гродила — народила
грызота — журба
гружати — м'яти картоплю макогоном
губы — гриби
гунцмут — розбішака
гуня — верхній чоловічий одяг із саморобного сукна
гунянка — онучка
гуппий — дурний
гусьлі — скрипка
газда — господар
газдиня — господиня
газдівка — господарство

ганч — недолік
гамба — вуста, рот
гачы — кальсони
гвер — гвинтівка
герок — піджак
гецы — жарти
горсет — жіноча жилетка
гонти — дощечки, якими покривали дах з ялиці
гратя — кухонна посуда
гродила — вродила
дагде — десь
дакус — трохи
дашто — дещо, щось
деревлянки — взуття з дерев'яними підошвами
дзяд — жебрак
дзвякати — жувати
дідня — на світанку
дикунки — окопи
дырва — дрова
дозарани — до завтра
дойдж — дощ
до мів — додому (пóдме юш дómів)
доокова — кругом, навкруги (сяке, тáке доóкова єднáке)
дры ляти — штовхати
дровітня — піднавіс для дров
дуган — тютюн
дурбак — бруск для гостріння кіс
дуркати — стукати
€ — так
€ст — €
€й — її
€с — ти (€с пришов)
єгомосць — священик
єм — я (єм не годен)
жегнатися — здороватися, вітатися

жентиця — сироватка
жбыр — гористе поле
жыця — ложка
жовна — дятел
загововок — подушка
зазерати — заглядати
за ран — завтра
замазуритися — забруднити обличчя
зас — знову
зашто — а що, чому
звада — сварка
зъвізда — зірка
зімати — зловити
зме — ми
золя — підошва
їгва — голка
кабат — широка довга спідниця
кавка — галка, ворона
карпелі — брюква
керпці — постоли
кермеш — празник, церковне свято
кычка — сніпок
коприва — кропива
кошеля — сорочка
кряк — чагарник
кукуриця — кукурудза
кус — трохи
куферок — дерев'яний чемодан
лем — лише, тільки
лемко — житель Лемківщини
Лемківщина — територія, що охоплює схили Бескидів у Закарпатській області, Польщі, Словаччині
мазуратий — брудний, не помитий
мерендя — їстиво для пастухів, або подорожніх
мыдво — мило

мурянки — мурашки
нанашко (а) — хресні батьки
нарты — лижі
неє — немає (неє nich)
нич — нічого
ногавиці — штани з домотканого полотна
няньо — тато
обаранец — бублик
оберговзы — робочі штани
оген — вогонь
одсаль(одталь) — звідси (звідти)
омаста — розтоплений жир (масло, смалець)
они — вони
опавачка — дерев'яне корито
опавка — кошик, плетений з лози
опліча — жіноча блуза білого кольору з довгими рукавами
і викотами
опляцькы — галушки круглої форми
отец — батько
откаль — звідки
отсаль — звідси
офіра — пожертвування
павза — перерва між уроками
пак — потім, після
палюнка — горілка
патьчкы — сірники
пацюрки — намисто, коралі
пінязьі — гроші
повава — стеля
повісти — сказати
погарик — чарка
позаран — після завтра
поть гев — ходи сюди
пструг — форель
п'ясти — кулаки

райбачка — магільниця для прання білизни
рокыта — вільха
Русаля — Зелені свята
скірні — чоботи
совонина — сало
студенка — джерельце
стрямба — стрічка тканини, відрізана від стирки
сумління — совість
сут — є
татарка — гречка
твар — обличчя
теметів — цвінттар
тестамент — заповіт
уці — вівці
фрас — недоброзичливе побажання
фурт — завжди, весь час
хижка — хата
хімля — навколо неї заміжні жінки накручували волосся
шмарити — кинути
шпаргет — піч з металевими дверцятами
ягоди — суниці
ягомосць — священик
яфыри — чорници
і багато інших [8].

Лемківські говірки

*Народе мій,
В слові твоюму іскряться
І сила, і м'якість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися.*

Іван Франко
«Мойсей»

А чом, бо том, бо моя Наста не газдиня.
Береженого Пан-Біг береже.
Без Бога — ани до порога.
Бій ся Бога!
Біда не ходит сама.
Біда вшытного навчыт.
Бог дав, Бог взяв
Богатство зо собом до гробу ищи нихто не взяв.
*Бо дай тя, Петрино, горы завалили,
чом ті твої няньо голяк не купили*
(куплет із пісні на весіллі)
Бо дай тя качка копва.
Боже запват
Все так не буде
Де ся пташок вылягне, там його тягне.
Ид до Пана Бога на скаргу.
Ид од ня до фраса.
Куме, подьте до ня на гостину.
Люби цю землю, як любили діди і прадіди твої.
Не взивай даремні ім'я Господнє.
Не вчый вченого.
Не є зълі, жеби не вышло на добре
Не одквадай на заран, што маш зробити гнеска.
Не твоє — не рушай
*Ой верше, мій верше,
Мій зелений верше,
Юш мі так не буде,
Як мі быво перше.* (куплет із пісні).

Откваданий лем сир добрий.
Поть гев, штоси ті повім.
Правда в очы коле.
Та зем'я мила, де мама гродила.
Тримай язик за зубами.
Хто рано встає, тому Бог дає.
Чом єс бідний? Бо єс гупий. А чом єс гупий? Бо єс бідний.
Шануй вітця свого і матір свою.
Што з воза хпаво, то пропаво.
Што съя дає, то съя не одберат.
Як бим міг, то ті неба бим прихилив.
Я свій розум до твоїй гупой говови не запхам.
Як ня видиш, так ня маш.
Як тя ма Памбіг скарати, то ті перше розум одбере [38, 39].

Отже, упродовж 70 літ лемківське слово не лише не зникло з моєї пам'яті, а продовжує жити, бо за словами відомого українського письменника Павла Загребельного «...Слово, як серце Прометея в поемі Шевченка, «оживає і сміється знову».

Культура

*Тремтить на флейті пальців десять,
музичне дерево горить.
Із бубна, мов із збану, ллеться
роздзвонений гарячий крик.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Культуру лемківських сіл, та й не лише лемківських, передусім визначало наявність культових споруд (церков, капличок, плебаній), освітніх закладів (школи, читальні, театральні гуртки) та ін. Що стосується наявності церкви, то в Радоцині їх було дві: греко-католицька св. Косьми і Дем'яна, побудована в 1898 році, і православна, побудована в 1930 році (обидві церкви зображені на титульний сторінці на фоні Радоцини). Із культових споруд у Радоцині залишилася лише капличка, яку після виселення радоцинян понищили, але завдяки радоцинянам Володимиру Шуркалу, Петру Турку, Андрію Барні, Андрію Байсі та ін. її вдалося відремонтувати. Правда, не в такому вигляді, який вона мала, коли там мешкали радоциняни, які вміло доглядали каплички, придорожні хрести тощо. У селі була читальня, при якій діяв театральний гурток. Віддавна функціонувала народна школа — добротна кам'яна споруда, від якої залишилися лише руїни (див. фотоілюстрації).

Щодо загальної культури, то радоциняни, як і мешканці інших лемківських сіл, насамперед вражають своєю самобутньою лемківською культурою: гумор, лемківські народні пісні, народні звичаї, вечорниці, музики, вишивані рушники, сорочки, спідниці, крашанки, організація та проведення свят, присвячених завершенню певного виду робіт. Наприклад, ламаники, що їх організовували після завершення прядіння льону. На цих вечірках готовували смачну їжу, співали жартівливих пісень, що сповіщали про завершення прядіння льону. Завершальним моментом був ритуал ламання веретен, рідше прядок. Від чого і пішла назва вечорниць — ламаник. Одне слово, Радоцина — це чудова сага про красу життя людей, дуже шкода, що в минулому часі.

Неповторний лемківський одяг, що його носили радиціяни, особливо жіночий, включав різні елементи: гофрований кабат, запаску з нашитими різокольоровими стрічками, опліча з мережковим комірцем та рукавами з вишитими розширеними над зап'ястями гофрованими мережками, горсет із численними напівкруглими лацканами, що звисали навколо талії, хімлю — навколо неї заміжні жінки накручували волосся з чорною бархатною смужкою над чолом, квіасту хустку і, звичайно, пацьорки — жіноче намисто, що складалося з кількох (5–9) шнурочків справжніх коралів (див. фотоілюстрації). Коралі на кожному шнурочку були різних розмірів, причому найбільші містилися в центрі шнурочка, а до його обох кінців — дедалі менші. Причому така ж закономірність спостерігалась і між шнурочками: перший знизу містив найбільші коралі, а кожний наступний — менші.

Лемківський жіночий одяг я добре пам'ятаю, оскільки його носила моя мама. Він вражає багатоелементністю, різnobарвністю та неповторністю і запам'ятався мені на все життя. Картина Дмитра Солинки (реконструкція села Радоцини), картини із пейзажами Лемківщини, лемківський жіночий одяг та інші лемківські атрибути мені постійно нагадують дорогу моєму серцю Радоцину.

Різдво. Великдень. Радоциняни, як і лемки взагалі, шанували і дотримувалися християнських звичаїв. Найбільшими християнськими святами в Радоцині, як і у всій Лемківщині, вважалися Різдво та Великдень. Різдво належало до зимового циклу свят і мало свою обрядовість. Напередодні Різдва, зокрема в день Святого вечора, на кожному господарстві проводилася велика підготовча робота до свята. Господарі заготовляли корм для худоби, приносили зі студні воду, наводили порядок в садибі, а господині були зайняті підготовкою різних страв до вечері. Діти прикрашали ялинку (деревцем була ялиця), здебільшого цукерками та саморобними прикрасами. До початку Святої вечері господар приносив у хату сніпок вівса, клав солому на стіл, а господиня поверх застеляла чисту нову скатертину. Діти по

хаті розстеляли солому. Ця подія для них була дуже забавна, бо можна було качатися по соломі, а ще й у хаті.

Старші члени родини дуже дотримувалися посту і до Святої вечері нічого не їли. Свята вечеря розпочиналася досить обрядово: всі промовляли молитву, як правило «Отче наш», господар пригощав усіх скибкою хліба з зубцем часнику. Обов'язково повинно було бути дванадцять страв, як дванадцять місяців у році та дванадцять апостолів. Обов'язковими стравами були: кутя, буряковий борщ, вівсяна киселиця, пероги з капустою, гриби, пампушки, узвар, а також їли хліб з часником і сіллю, капусту тощо.

В контексті вищесказаного хочу навести роздуми вчителя історії зі Самбірщини Львівської області Богдана Виханського [11, с. 16]:

«Ось і знову в нас на порозі одне з найбільших свят у світі — Різдво укупі зі Святым Вечором. Як довели вчені, святкувалося воно ще з тих часів, які сьогодні називають доісторичними. Вже тоді наші далекі предки святкували Різдво немовляти Сонця, коли ніч починала зменшуватися, а «Божа днина рости». У нашему сучасному християнському звичаї святкується Різдво Ісуса Христа. Як хрест є знаком Сонця, так і Христос означає Сонце. Сьогодні ми сідаємо до Різдвяної Святої вечері, коли зоря-вістунка сходить на небі. Саме у той час Сонце у своєму видимому русі входить до сузір'я Перуна-Стрільця і 25 (7 січня) грудня зароджується Сонце-немовля. ... Святкування Різдва люди усвідомили дуже давно, як і перехід вогню у воду (тому ці дві стихії — найважливіші у Церкві). ...

Та в мене намір — нагадати нам усім ще раз, як багато ми втратили в отому клятому ХХ сторіччі в питанні нашої духовності, як далеко ми відійшли від віри і звичаїв наших предків, і зокрема від святкування цього великого свята. ... Он зірка вже засіяла, сповіщаючи про прихід на землю Месії, який узяв на себе гріхи наші, подарувавши нам безсмертя, бо інакше ми нічим би не відрізнялися від братів наших менших, яких ми поособливому так любимо і доглядаємо в цю святвечірню пору.

Тож час уже й сідати до вечері, як сідали до неї наші пращури ще з трипільських часів (чи не найдавніші в світі хлібороби). Тому й страви у нас не такі, як в інших народів, бо споживаємо найстаровиннішу варену страву на світі — кутю, а ще — голубці з цибулею, вареники з грибами, узвар, усе вирощене своїми руками. Споживаємо з доброю надією, що і в наступному році Господь буде таким же щедрим і милостивим до нас. Та й як маємо не вірити, коли з небес і повсюдно на землі лине все гучніше і свяtkovіше:

А чи так, як змалював нам безсмертний Богдан-Ігор Антонич:

Різдво

Народився Бог на санях
в лемківськім містечку Дуклі.
Прийшли лемки у крисанях
і принесли місяць круглий.

Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
У долоні, у Марії
місяць — золотий горіх.
Христос народився! Славімо Його! » [3, с. 138; 11].

Після Різдва свято Воскресіння Христового або Великдень вважалося найбільшим християнським святом. Йому передувала

велика і копітка робота: жінки пекли паску, дівчата готували писанки, хлопці робили «сикавки» щоб у понеділок обливати дівчат, готували продукти для їх освячення в церкві. У Великодню неділю правилася Служба Божа. Великим ритуалом відзначалося споживання освяченого. За звичаєм газда дому (дід або батько) розрізали очищене яйце на стільки шматочків, щоб його міг скуштувати кожний член родини (переважно лемківські родини були багатодітні) і це враховувалося при частуванні кожного члена родини. Великдень належав до циклу весняних свят і завжди дарував радість радоцинням.

Пригадується такий момент із життя моєї родини. Це було в 1947 році, коли після довгого розлучення з церквою в с. Радоцина, на Великдень (ми мешкали в с. Скоморохи Велико-Бірківського (тепер Тернопільського) району на Тернопільщині) лемки, у тому числі й ми всією родиною, що складалася з 6 осіб, разом із мешканцями села пішли до церкви. Звичайно, що до свята наші батьки готувалися заздалегідь: дітям купили деякий одяг, тато з мачухою одягли свій одяг, що його якимсь чудом зберегли після довгих та тривалих переїздів з Радоцини на Харківщину, а звідти на Тернопільщину. Я був одягнений у новий костюм, яким дуже тішився, а головним убором був лемківський капелюшок зеленого кольору з двома крученими шнурочками, зав'язаними на бант. Капелюшок був дуже гарний, але я ним потішився лише дорогою до церкви. Після служби Божої батьки пішли додому, а я залишився зі своїми ровесниками — учнями 2 класу, які брали участь у ягілках — святкових дійствах навколо церкви. Коли я вдягнув на голову капелюшок, хтось із моїх друзів промовив: «Дивіться, а серед нас є капелюшник». Усі його підтримали і почали мене прозивати: «Капелюшник, капелюшник, капелюшник». Такого знущання над собою я довго не зміг витримувати і через деякий час, знявши з голови капелюх, пішов додому. Тато, побачивши мене з капелюшком у руці та заплаканими очима, запитав: «Чому ти, Коля, плачеш?». Я відповів, що діти мене називають капелюшником і я більше капелюха носити не буду. «Якщо ти його не носитимеш, то я його

поріжу на гноти до лампи». У Скоморохах електричного світла не було і всі мешканці, в тому числі й наша сім'я, користувалися гасовими лампами. Так і сталося. Після свят тато порізав капелюшок на гноти, які він використовував тривалий час та якими ділився зі сусідами, адже сукно, з якого був виготовлений капелюшок, було дуже якісне і добре проводило гас. А прекрасний лемківський капелюшок запам'ятався мені на все життя. Якби він зберігся донині, то я відвів би йому чільне місце серед лемківської атрибутики, що є в нашій квартирі.

Господарювання

*Слова співучих сіножатей
покошені до строф лягли.
Вже труд натхнений і крилатий
скінчився, й піт з чола зітри.*

Б.-І. Антонич
«Косовиця»

З прадавніх часів у Радоцині переважно займалися рільництвом, обробляючи поле, на якому сіяли жито, овес, ячмінь, оркіш, гречку, з овочевих культур вирощували картоплю, капусту, брукву, огірки, моркву. Це була доволі важка праця, оскільки буроземи були кам'янисті, малородючі і врожай на них збиралі невеликий. Окрім того, доволі розвиненим було скотарство: випасали овець і кіз та велику рогату худобу, утримували коней — основну робочу силу чи на полі, чи в лісі. Заможні господарі мали пару добрих коней, а інколи ще й пару виїзних коней, яких запрягали для поїздки до Горлиць, а взимку для прогулювання на санях, а бідніші мали лише одного коня на господарстві, а де-котрі не мали жодного.

Досить ретельно господарі готувалися до зими, які в Радоцині, як і по всій Лемківщині, були завжди багатосніжними. Мені розповідали радоциняни, що інколи деякі хати засипало рівно з дахом і сусіди приходили і допомагали відкопувати занесені снігом та хурделицею хати, прокопуючи своєрідні тунелі, через які можна було добрatisя до хати, стайні чи стодоли. Готую-

чись до зими, запасалися дровами, що зберігали в спеціальних накритих приміщеннях (так званих дровітнях). Для худоби заготовляли достатню кількість сіна, соломи та твердих кормів. Майже в кожному господарському дворі була січкарня, робочий механізм якої в роботу приводився вручну для приготування січки, яку запарювали, додаючи подрібнених грубих кормів. Кожний господар взимку належно доглядав за домашнім скотом, щоб навесні не було соромно перед сільською громадою, коли худобу виганяли на пасовиська.

Для себе на зиму запасали зерно хлібних злаків (жито, овес, ячмінь, рідше пшеницю), бобові (горох, квасолю, боби), а також картоплю та овочі (моркву, буряки, брукву тощо). Особливо багато заготовляли капусти, яку квасили у великих дубових бочках по 150–200 кг, топленого масла і солоного сира в діжках, лляної олії. Значну підмогу для прогодування сім'ї становили гриби: білі гриби (літні та осінні), лисички, гливи, грузді, сироїжки та ін. Білі гриби сушили та вживали смаженими, гливи здебільшого вживали вареними в супах або смажені. Мені дуже запам'яталася квашені гриби в діжці. Для цього найчастіше використовували рижики (лисички, здебільшого лише шапинки). Квашені гриби до столу подавали разом з картоплею. Влітку збирали суници та чорниці, частину яких продавали, а частину заготовляли на зиму для профілактики простудних захворювань. Повсякденна тяжка праця дозволяла утримувати доволі великі родини.

З настанням зими розпочиналися хатні роботи: прядіння льону — жіноча робота, виготовлення на домашніх ткацьких верстатах (кроснах) лляної чи суконної тканин, з яких шили домашній верхній та спідній одяг, постільну білизну, обруси. До такої роботи залучалися господині та й господарі. Правда, чоловіки здебільшого займалися виготовленням та ремонтом взуття (пошиття постолів, ремонт черевиків, чобіт), але найважчою чоловічою роботою вважалася праця в лісі на вирубці як поодиноких дерев, так і цілих ділянок для продажу деревини на торги-виці або на тартак (пилораму), що досить продуктивно працювала на річці Вислоці в місці повернення з Радоцини до села До-

вгого. На цьому тартаку ще до одруження працював мій батько, отримуючи невелику платню.

Батько Микола Барна і мати Пелагія Барна мали ліс, поле, й, обробляючи землю та час від часу продаючи на тартак ялици чи смереку, забезпечували проживання своєї сім'ї. Вони постійно трудилися, і любов до праці я успадкував саме від них, і я безмежно вдячний їм за все, чого досягнув у житті.

До словацької границі був лише 1 кілометр, тому радоцинянини часто ходили пішки до словацьких сіл Полянка, Бехерів, Варадка та міста Бардиїв, беручи із собою масло, бринзу, плоди ялівцю щоб продати, а за виручені гроші придбати необхідні ліки, речі одягу або продукти харчування. У багатьох випадках практикували принесені продукти харчування просто обміняти на неохідні ліки, або речі господарського вжитку.

Особливо важким було життя радоцинян у період Другої світової війни (з 1 вересня 1939 року до 19 січня 1945 року). Після окупації Польщі Німеччиною по всій Лемківщині, як і по всій Польщі, були організовані так звані німецькі постерунки, котрі контролювали переміщення громадян, особливо мешканців Радоцини, що граничилася зі Словаччиною, ведення господарства, сплату контингентів тощо. Це обмежило можливість радоцинян переходити через польсько-словацький кордон і проводити обмін товарами, або ж їх купівллю в Словаччині, як це мало місце до початку Другої світової війни.

На початку 1942 року захворіла моя мама. Звісно, що були потрібні ліки. До повітового містечка Горлиці було досить далеко (блізько 30 км), тому тато пізно ввечері хотів пішки дістатися до словацького села Полянка, щоби придбати необхідні ліки для хворої дружини — моєї мами. Повертаючись назад з необхідними ліками, він був затриманий на польському кордоні німецьким постерунком. Допитуючи батька, німецька жандармерія його побила, ліки відібрала, а його заарештувала й ув'язнила на шість місяців у Горлицьку тюрму. І це був не один випадок за час німецького нагляду над Радоциною та й усією Лемківщиною. Правда, в тюрму батька посадили в 1943 році лише після

того, коли він удруге одружився з вдовою в с. Чорне, мабуть, з огляду на те, що коли померла моя мама, то залишилося двоє неповнолітніх дітей, яких нікому було доглядати.

У лемківських сім'ях дітей змалку прилучали до посильної роботи. Починалося з випасу гусей, козенят або ягнят, яких ще не випускали на пасовиська, відтак худоби і нарешті коней, особливо нічний їх випас. Протягом моого 4-7-річного віку, який тривав на Лемківщині, я був прилучений до всіх видів випасу, починаючи з гусей, козенят, двох корів, телятка, кози і карої кобили.

Мені, чотирирічному хлопцеві, запам'ятився такий випадок. Вдома, окрім корови, телятка, кількох овець, батьки тримали козу, яка народила двох козенят. Кіз утримували майже в кожній лемківській родині, бо козяче молоко дуже корисне, особливо його вживання запобігало захворюванню на сухоти (туберкульоз). Малі дво-тримісячні козенята були дуже гарні, любили гратися і вже паслися. На другий берег річки я хотів перегнати козу з козенятами через кладку на вигін, де пастухи пасли худобу. Коза з одним козенятком перейшли через кладку, а друге козеня зашпортувалося і впало з кладки в річку. Я ішов за ним, і це сталося на моїх очах. З переляку, не підозрюючи, що може статися зі мною, я скочив з кладки в річку рятувати козеня, яке вже викарабкалося на другий берег. Що сталося зі мною, не спам'ятився, але добре пам'ятаю, що на дні річки я розплюшив очі і побачив дуже чисту воду. Мене витягнув з води, якої я вже добряче напився, перехожий. Ним виявився мешканець Радоцини Григорій Демчак, якого я впізнав, розплюшивши очі. Він мене тримав долілиць, щоб з мене втекла вода, якої я напився. Я побачив його, особливо запам'яталися його чорні вуса. Демчака я знав до цього випадку, бо він мешкав у верхньому кінці Радоцини неподалік від Моряка, який нам доводився родиною по маминій лінії, і ми вдвох з мамою часто ходили до Моряка в гості, і я запам'ятив Демчака через великі чорні вуса.

Другий випадок, не менш трагічний, стався, коли мені виповнилося шість років. Це було в 1944 р. в Чорному, куди вдру-

ге одружився мій тато. Ще тривала Друга світова війна. Лемки трудилися на своїх господарствах, здаючи великий контингент Німеччині: зерно із одержаного врожаю, м'ясо від утримування худоби, овець, кіз, свиней, а також молоко, масло, сир, яйця, вовну, шкіру тощо. Так трудилася і наша родина, яка складалася з 6 осіб (двоє дорослих і четверо неповнолітніх дітей: Марія 1932 р., Ганна 1936 р. Ольга і Микола — автор цієї книги 1938 р.). Кожна з чотирьох дітей мала чітко визначені обов'язки по господарству: найстарша Марися допомагала батькам у польових роботах, Олька пасла гуси і пильнувала хижу, а Аньця і Миковой (усі дитячі імена наведені так, як їх вимовляли в нашій лемківській родині) випасали худобу: дві корови, теличку і козу. Кара кобила, запряжена до воза, завжди використовувалася для сільськогосподарських робіт. Добре пам'ятаю, що це трапилося влітку. Кожного дня вранці всі снідали разом за одним столом і після сніданку без нагадування приступали до виконання своїх обов'язків. Я з Аньцюю погнали худобу на випас. Переважно ми виганяли худобу, коли по дорозі біля нашої хати пастухи гнали сільську худобу на випас. Тому ми завжди з ними разом виганяли свою худобу на те ж пасовисько. Робилося це з огляду на те, що ми почувалися більш захищеними, оскільки сільськими пастухами були старші від нас хлопці, а, по-друге, пастухи завжди бавилися різних забав і в таких випадках час проходив швидше. Цього дня ми чомусь забарилися і худобу вигнали, коли вже всі пастухи з худобою були на пасовиську. На яке саме пасовисько вони погнали худобу, ми не знали і вирішили, що, мабуть, на луки біля села Липна. Ми пригнали худобу на луку, але крім нас на цьому пасовиську не було нікого. Худоба паслася, коза відразу почала общищувати на кущах листки, а ми із зведенюю сестрою Аньцюю розмістилися неподалік біля річки. Свої речі: одяг, батоги, мерендю — (загорнутий у ганчірку хліб, помашений маслом, яйце, кусок сира) ми розмістили на якомусь одялі. Удвох із сестрою ми підійшли до річки, щоб назбирати камінців для якоїсь забави. Раптом ми почули, як корова почала видавати незвичні звуки, фирмаки, на що ми обоє із сестрами віднеслись з страхом.

рою звернули увагу. Оглянувшись, я побачив, що теля притулилося до корови, а коза, злякавшись, почала стрімко наблизатися до нас. На наше здивування, з лісу до нас ішло два вовки: той, що попереду, — великий, добре вгодований, другий — значно менший. Я спочатку сприйняв їх за псів німецького постерункового, якого я знав в обличчя. Навіть намагався в цьому переконати сестру. Але з лісу ніхто не виходив, тобто це були не пси, а вовки, які наблизалися до нас. З перестраху я взяв батіг і почав боронити ним злякану худобу, а особливо козу, до якої вовки наблизилися впритул. Ми обоє з сестрою злякалися і почали кричати про допомогу: «Пастухи, люди, допоможіть, бо на нас напали вовки». Вовки весь час намагалися схопити козу, але її боронила корова, яка своїми рогами відганяла їх, а ми обоє махали батогами. Скільки цей двобій між худобою та вовками тривав, не пам'ятаю, але ми із сестрою почали гнати худобу з пасовиська додому. Через кілька хвилин ми побачили чоловіка на коні, який тримав вила і мчався нам назустріч. Ним виявився мешканець с. Чорного Михайло Шірак, який неподалік сушив сіно і почув наші крики, які не стихали, аж допоки ми не побачили свого рятівника. Наближення вершника вовки злякалися і відійшли до лісу, поволі переміщаючись, спостерігаючи за нами та нашим рятівником. Як пізніше розповідав із побаченого Михайло Шірак, це була вовчиця, яка зі своїм вовченям вийшла на полювання, щоб його навчити хижакьких прийомів, але, на щастя, вовки не були голодні, інакше б вони напали і на козу, а вони її навіть не вкусили, а, можливо, вони і з нами повелись би позвірячому. Якби не позажериали, то добряче би нас покусали. Бог оберіг нас від цієї страшної та непередбачуваної біди...

З Григорійом Демчаком та його синами Іваном, Петром та Василем (старшими Івановими братами) через кілька років я зустрівся в Микулинцях Тернопільської обл., куди Демчаки повернулися у 1946 р. з Кіровоградської, а наша родина з Харківської областей. Вони замешкали в якійсь хаті неподалік панського замку, в якому тепер розташовано Микулинецьку грязеводолікарню. Не один раз я ночував у Демчаків вдома в 1946–

1949 рр., коли 8-10-річним хлопцем приходив зі Скоморохів (відстань 8 км) у Микулинці (в той час це був районний центр і, звичайно, в ньому була своя пекарня), щоб купити буханку хліба (в одні руки давали лише одну хлібину). Ночувати доводилося лише з однією метою, щоб уранці встати, зайняти чергу по хлібі. У протилежному випадку міг залишитися без хлібіни. Це був не Бог зна який порятунок для сім'ї, яка складалася з шести чоловік, з них четверо неповнолітніх дітей. Але коли в хаті тижнями — місяцями не було хліба, то це був для нас дітей чудовий гостинець.

Мені запам'ятався кожний такий похід за хлібом і зворотна дорога додому з хлібиною в руках, але не дай Бог вкусити, бо додому через нестримання апетиту можеш принести не буханку хліба, а скоринку з нього. Щоб цього не сталося, жодного разу не спробував спокуситися на таке їство. Тим більше, пересторогою було те, що вдома ще троє таких же голодних, як і я. Що б вони в таких випадках мені змогли сказати? Не знаю що, але твердо переконаний, що, окрім сліз на їх дитячих оченятах, за мої неправдиві хлопчаці витівки я не отримав би нічого. Голодний ситому не товариш. У таких ситуаціях формувався мій твердий характер на витримку, який відтак у житті неодноразово допомагав мені долати значно більші труднощі.

Про одну з них я мушу розповісти. Це було одного зимового морозного дня. Купивши буханку хліба в хлібному магазині в Микулинцях, я повертаєсь додому. По дорозі відчув втому і вирішив перепочити. Обабіч дороги росла стара верба, місце біля якої я вибрав для відпочинку. Міцно притиснувши до себе буханку хліба, я присів, обпершись на вербу, зігрівся і, важко в це повірити, заснув. Скільки я спав, сказати не можу, але проекнувся від чоловічого голосу: «А ти що тут робиш?» Розплющивши очі, я дуже злякався і побачив сані із запряженими в них кіньми і двох чоловіків на санях. Їздовий зіскочив із саней, став надімною, велів негайно встати і триматися за задній кульпак (пристрій у санях, біля яких розміщувалися по обидва боки дошки, на санях чи на возі є чотири кульпаки), а сам, сівши на сані, до

коней мовив: «Вйо!», підганяючи їх батогом. Коні були їздові, добре вгодовані і сані помчалися по сніжній та морозній дорозі швидко, а я, переставляючи задерев'яні ноги, ледве встигав за саньми. Через декілька хвилин моє «вимушеного бігу» за саньми їздовий, оглядаючись на мене, спитав: «Ти не втомився? А трохи зігрівся?». На що я ствердно відповів: «Ні, не втомився, але добре зігрівся». Тоді він запропонував мені сісти на сані в сіно. Я так і зробив. Їduчи на санях, чоловіки розпитували мене: «Звідки ти? Чий син? Як твоє прізвище?». Після відповідей на всі поставлені запитання, старший із них — їздовий — порадив, щоб я ніколи взимку не сідав навіть тоді, коли дуже втомлений, бо можу замерзнути: «Коли людина засне на морозі через втому, то холоду не відчуває. Так могло статися і з тобою, але твій Ангел-хоронитель на цей раз оберіг тебе. За цей випадок ти помолися, як підеш до церкви». Я так і зробив, а випадок ти стався зі мною, запам'ятав на все життя.

Заробітчанска еміграція радоцинян на початку XIX ст. в Америку та Канаду

*Цне мі ся за тобов,
Мій лемківский краю,
Летів би-м без море,
Лем крилець не маю.*

Емігрантська пісня
«Цне мі ся за тобов»

Від 1772-го до 1918 року Лемківщина перебувала у складі Австрійської імперії. Саме в цей період у 70-х роках XIX ст. почалася масова еміграція лемківських селян за океан. Літературні джерела («Українська еміграція», т. 1. — Львів, 1914 та ін.) твердять, що першим емігрантом до США був лемко Юрко Кашицький з Нової Веси біля Нового Санча. Історично так склалося, що радоциняни впродовж багатьох десятиліть мігрували в інші країни світу — близькі та далекі заокеанські, шукаючи кращої долі для себе та своїх родин.

54...

а скільки ж то у світі
душ назбиралось
розтерзаних прощанням
із отчим берегом землі?

Так писав у своїх білих «квадратах – катренах» український поет, батьки якого народилися в Лемківщині, Володимир Барна [7].

Багато з них, заробивши нелегкою, виснажливою працею на шахтах, металургійних заводах, фабриках і на фермерських полях відповідні кошти, поверталися назад у свою рідну і дорогу їхньому серцю Лемківщину. Але не всім судилося повернутися додому через різні причини: воєнні події Першої (1914–1918 рр.) та Другої (1939–1945 рр.) світових воєн, в які була втягнута Польща, в якій народилися лемки, що змушувало на деякий час забути про повернення додому. Багато із заробітчан створювали на чужині сім'ї, другі та наступні покоління яких ставали громадянами країн, де вони народилися. Ці та багато інших об'єктивних і суб'єктивних причин перетворювали країну заробітчанства у країну постійного проживання лемків-мігрантів аж до їх вічного спочинку.

Наводяться різні причини еміграції, але незаперечним залишається і той факт, що не всі діти в багатодітних лемківських родинах змогли отримати від своїх батьків землю, хату або інші матеріальні цінності при одруженні. Тому багатьом довелось шукати роботу далеко за межами не лише рідного села, а й за межами дорогої їм Лемківщини. Так доля занесла і багатьох вихідців з Радоцини за океан до незнаних для них Америки, Канади, Аргентини. Скільки виїхало за океан із села Радоцини в другій половині XIX та на початку XX ст. шукати кращої долі, важко встановити навіть за наявності відповідних архівних матеріалів, бо службовці записували їх здебільшого поляками, словаками, мадярами або ж русинами. Окрім того, багато з них виїжджали без відповідних документів (за сьогоднішньою терміно-

логією — нелегально). Водночас ті, хто виїжджали, брали із собою дітей, яких не вписували в еміграційні карти.

У далеких Америці та Канаді опинилися і мої рідні по батьківській лінії: найстарший батьків брат Андрій, який виїхав в Америку ще під час Першої світової війни та дві старші батькові сестри: Анна, яка опинилася в Америці, а Єва з 10-річною дочкою Марією — в Канаді. Окрім названих, з Радоцини в Америку виїхав Кирило Гелетка — чоловік старшої татової сестри Анни Барни (прізвище по чоловікові Гелетка), Анна Кец — рідна сестра Марії Кец — дружини старшого татового брата Петра Барни; Василь Кец — брат Андрія Кеца — тата Марії Кец — моєї стрийни. У Канаду виїхала Єва Барна — старша сестра моого тата з дочкою Марією — моєю двоюрідною сестрою. Тітка Єва вийшла заміж за Івана Лучканича. Марія декілька разів за горбачовської перебудови приїжджала в Україну: Ратнівський район Волинської обл., Стрийський район Львівської обл. та в посольство Канади в Україні в м. Києві. По-різному склались їх долі. Не описуючи всіх названих, зазначу лише на прикладі своєї двоюрідної сестри Марії, яка досягла великих успіхів на власній фермі в графстві Атабаска провінції Альберта в Канаді. Вона вийшла заміж за Гарбовського, батьки якого походили зі Стрийського району на Львівщині. У Канаді вона закінчила агроколедж і заснувала ферму з відгодовування телят молочної породи. Ферма досить велика, і для виконання різних робіт вона особисто приїжджала в Україну (Ратнівський район Волинської обл.), де наймала за договором до 20 сезонних різнопрофесійних і літаком відправляла їх у графство Атабаска провінції Альберта. Коли її запитали: «Маріє, а чому ти не наймаєш на цю ж роботу робітників у Канаді?», то вона як бізнесмен відповідала: «Мені вигідніше і набагато дешевше наймати робітників в Україні, ніж у Канаді». Про її успіхи в цій галузі аграрного бізнесу говорить такий факт. Під час горбачовської перебудови в колишньому Радянському Союзі багато керівників аграрного сектору економіки різних областей, в тому числі Закарпатської та Львівської для вивчення передового зарубіжного досвіду щодо вирощуван-

ня молодняка великої рогатої худоби їздило в Канаду на ферму Марії Гарбовської — моєї двоюрідної сестри по батьківській лінії. Будучи в Україні, вона зі своєю мамою відвідала в Зимній Воді близьку родину: двох рідних братів своєї мами — Василя старшого брата і Миколу — наймолодшого брата — моого тата. Мені тато розповідав, що в Марії Гарбовської на ферму в Канаду приїжджали високі посадові особи Закарпатського та Львівського облвиконкомів. На знак глибокої вдячності за надану Марією Гарбовською можливість детально вивчити та перейняти досвід вирощування телят у закритих приміщеннях один з керівників Закарпатської області направив автомобіль з водієм у Варшаву, щоб він її зустрів в аеропорту, привіз в Ужгород, де її гостинно пригощав, а відтак відвіз її у Стрийський район до родичів її чоловіка — Гарбовського. Аналогічно вчинив керівник аграрного сектору економіки Львівського облвиконкому, виділивши для неї автомобіль з водієм, який відвозив її в Зимну Воду до родичів її мами, у Ратнівський район Рівненської області для найму робітників, а відтак у м. Київ для оформлення відповідних угод у Посольстві Канади в Україні. Це свідчить, по-перше, про те, що лемки працьовиті і можуть усюди давати собі раду, а по-друге, про властиву їм гостинність.

У 1996 році Марія та Вальтер Гарбовські відсвяткували своє золоте весілля (див. фотоілюстрації).

Там, на чужині вони створили сім'ї, здобули освіту, побудували хати, належним чином вели господарство, досягли певних успіхів у житті (див. фотоілюстрації), поодружували дітей. Переважно в першому поколінні їхні діти намагалися одружуватися з лемками, або вихідцями з України, а в наступних, у зв'язку з процесами асиміляції лемків, така можливість траплялась рідше. Водночас старше покоління лемків не забувало про свою Вітчизну — Лемківщину. Незважаючи на достатній матеріальний добробут, у лемківських родинах зберігали лемківську мову, дотримувались лемківських обрядів, навчаючи цього своїх дітей. Про великий і глибинний лемківський дух говорить і той факт, що, незважаючи на десятиліття відтоді, як вони залишили

свій вітцівський край, вони, доляючи відстань у тисячі кілометрів, щороку приїжджають у Ждиню (Польща) на всесвітню Лемківську ватру «Дзвони Лемківщини», щоб послухати лемківських співанок, дотепних жартів, доторкнутися до творів лемківського мистецтва (живопису, різьби по дереву, скульптури, вишиванок, розписаних қрашанок тощо).

Про життя лемків в інших країнах світу правдиво написав у вірші «Побачення з Лемківчиною» виходець із лемківського села Злоцького Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства український поет Василь Ковальчук:

В далеких Канаді, Бразилії, Штатах
Зросла Лемківщина, — у них, в чужині...
І лем Україні, своїй, ріднохатній,
Байдужі були її дочки й сини.

РОЗДІЛ 3

ДЕПОРТАЦІЯ ЧИ ПЕРЕСЕЛЕННЯ?

*Такої біди ще не знали Карпати ...
У пору, коли вже сади зацвіли,
Зі згоди Москви і байдужості Штатів
Мою Лемківщину на розстріл вели.*

Василь Ковальчук
«Святотатство. 1947»

Трагедія в центрі Європи

Травень 1945 року, коли антигітлерівська коаліція раділа довгоочікуваній перемозі над фашизмом, для лемків — однієї з бічних гілок українського народу, які близько півтори тисячі років жили на західних схилах Карпат, приніс такі чорні дні, яких вони не знали за всю свою історію. Уперше вони не орали, не засівали власних полів. Глибокий сум огорнув душу. Лемківщина стала схожа на великий цвинтар, на якому поховано не лише минуле, а й сподівання на майбутнє. Але світові до того було байдуже [36].

Ось такий він, реальний світ, — світ мовчазний, коли треба було не мовчати, а запобігати трагедії, що надвисала не над окремим селом (хоч за сьогоднішніми вимірами — це велика людська трагедія), а над сотнями сіл з кількасоттисячним народом.

Важко собі уявити, що через два-три тижні після закінчення Другої світової війни в центрі Європи буде учинена велика наруга над кількасоттисячним народом, котрий депортували зі своєї Вітчизни на чужину. Починаючи з 1979 р., коли я вперше після депортациї у 1945 р. побував у Радоцині, яка «зо земльов зрівняна», а з 2002 р. щорічного її відвідування, мене спонукало до написання вірша «Радоцина кличе», що його надруковано в Лемківському календарі на 2010 рік [5, с. 43-45]:

18 травня 1945 року — день депортації лемків з Радоцини

*Депортация — один із злочинів
проти людства.*

Міжнародний кодекс
прав людини

Депортация (*лат. deportation, від deporto — засилаю, висилаю*) — примусове виселення з місця постійного проживання осіб, які визнані соціально небезпечними [43, с. 201]. Чому ж лемків через понад півтори тисячі років мирного співіснування на своїй рідній Лемківщині визнано соціально небезпечними і на цій підставі депортували — примусово виселили з їх рідних домувок? Адже за Володимира Великого лемки були західною гілкою народу Київської Русі й не ішлося про їх невизнання, а тим більше про вигнання. За князювання Данила Галицького вони належали до Галицько-Волинського князівства і їх теж не виселяли з рідного краю. Не були лемки соціально небезпечними й у подальші сотні літ правління різних урядів та імперій: Австро-Угорщини, Речі Посполитої тощо.

І ось уже сім десятків літ ніяк не можу забагнути: за що, за яку провину учинена страшна наруга над лемками, котрі із сивої давнини мешкали в лісистих Бескидах? Історичні архівні матеріали свідчать: за зговором між комуністичними урядами Радянського Союзу, зокрема Української Радянської Соціалістичної Республіки та Польським комітетом національного визволення від 9.09.1944 року була підписана «Угода про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі», що дала «добро» на проведення нелюдської акції — депортациї кілька сот тисяч ні в чому невинних людей з їх рідної споконвічної землі.

Проте, як засвідчують архівні матеріали та літературні джерела: «Після того, як Москва віроломно віддала межиріччя Західного Бугу й Вісли Гітлерові в обмін на Литву українцям Закерзоння ... було запропоновано добровільно переселитися на схід від встановленого кордону між СРСР і Німеччиною. З цією ме-

тою 16 листопада 1939 року в Москві підписується «Угода між урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і урядом Німеччини про евакуацію українського і білоруського населення з території колишньої Польщі, що відійшла в зону державних інтересів Німеччини, і німецького населення з території колишньої Польщі, що відійшла в сферу державних інтересів Союзу РСР» [41, с. 12]. Це сталося тому, що «двою тиранам ХХ століття — Гітлеру і Сталіну — вдалося обвести навколо пальця всю Європу, поділивши сферу впливу в ній від Чорного моря до Білого...»[41, с. 6, 42].

Усеукраїнська щоденна газета «Факти і коментарії» (Головний редактор Олександр Швець. № 170 (2938). П'ятниця. 18 вересня 2009 року. Сторінка 31) наводить такі дані: «**23 вересня 1944 р.** Почалось масове виселення етнічних українців з Польщі в Україну. В угоді, підписаній між Україною і Польщею, комітетом відзначалося, що депортация є добровільною акцією. Однак жодна зі сторін цього принципу не дотримувалась. Операція супроводжувалась терором як з польської, так і з радянської сторони. З 1944 до 1947 року з Польщі було виселено 482 тисячі 800 українців, кількість загиблих становила більше 30 тисяч людей» [51, с. 31].

Тобто через два тижні (рівно 14 днів) після підписання зловісної «Угоди ...», коли в Європі ще точилися запеклі бої на фронтах Другої світової війни, почалась нелюдська розправа над мирними людьми, що споконвіку проживали в Лемківщині — депортация. З 23 вересня 1944 року до її перемоги (9 травня 1945 року) ще відділяло 7 місяців і 16 днів, а до депортациї мешканців з Радоцини відділяв проміжок часу тривалістю 7 місяців і 25 днів. Через дев'ять днів після закінчення Другої світової війни для радоцинян розпочалась «Третя спустошлива війна» — війна проти лемків, надсянців, холмщаків, підляшців, не менш пагубна, ніж дві світові війни. Першу (1914–1918 рр.) і Другу (1939–1945 рр.) радоцинянини, в яких загинули та безвісти пропали рідні, родичі, сусіди, односельці і знайомі, які стали каліками, котрі перебували в концтаборах, але, на жаль, не всі вижили,

яких арештували і заключили у в'язниці, якось пережили з надією на краще майбутнє. Але не судилося, бо розпочалась «Третя війна (1944–1947 рр.)», що зруйнувала не одну родину чи село, а сотні тисяч родин і понад 70 сіл стерла з лиця землі, які сьогодні не існують. Ніби по цих селах Лемківщини пройшли пожежі й повені, як писав Б.-І. Антонич в «Елегії про співучі двері»:

Пожежі й повені проходять,
лишаючи лиш пустирі,
рокочуть війни і минають,
зміняються володарі ...

За муки і страждання невинних людей **Пан-Біг їм запватив** (підкреслене — лемківською говіркою) створенням «польської Солідарності» та проведенням Біловезької зустрічі глав держав Республіки Білорусь, РРФСР та України, що поклали початок розвалу тоталітарних режимів в обох державах. Є ж Бог на світі! За це йому велика шана і подяка від усього лемківського народу.

Хочу зазначити, що в Біловезькій зустрічі від Народної ради Верховної Ради України брав участь, як депутат першого її скликання, визначний вчений, академік НАН України львів'янин Михайло Андрійович Голубець [14]. У листі на мою книгу «Микола Барна. Curriculum vitae», яку я йому надіслав, написав наступне: «Щиро дякую за Ваш багатющий, оригинальний, чудово оформленный, з художним смаком ілюстрованный життєпис. З приємністю прочитав і проаналізував його. Він допоміг мені пригадати наші дружні й наукові зустрічі і ще раз пригадати й розворушити той великий біль, який я пережив під час кількаразових екскурсій зруйнованим лемківським краєм, зі знищеними церквами, здичавілыми садами і вкритими сировільховими заростями полями. Не можу змиритися з тим, що такий великий прекрасний шмат української землі опинився за межами нашої держави».

Історія знає суди, на яких судили злочинців за дії проти свого чи чужого народів. 65 років назад, 20 листопада 1945 року розпочався знаменитий Нюрнбергський процес, на якому судили

головних нацистських злочинців і була розкрита сутність німецького фашизму. Уперше у світовій історії агресію визнали тяжким злочином проти людства. Шкода, що не відбувся ще один аналогічний Нюрнбергському процесу суд. На його засіданнях обов'язково розглядалось би питання про злочин проти ні в чому не винного лемківського народу. На ньому судили б організаторів та виконавців депортациї кількасот тисячного народу, що споконвіків проживав на Лемківщині, Надсянні, Холмщині та Підляшші. А судити треба було за «Операцію, що супроводжувалась терором як з польської, так і з радянської сторони. З 1944 до 1947 року з Польщі було виселено 482 тисячі 800 українців, кількість загиблих становила **більше 30 тисяч людей**» [51, с. 31]. Окрім того, судити треба було за завданий біль, за муки, страждання, поневіряння!

Або як писав видатний український поет-лемко Богдан Ігор Антонич у своєму вірші «Кінець світу»:

За всі гріхи і всі провини,
за малість, зрадність і підлоту,
за злочини, що повне ними
кубло презирства і голоти.

І свідчити було кому...

До свідків належу і я — Микола Барна, який народився у 1938 році в Радоцині та разом з батьками в 1945 р. семирічним хлопчиною був депортований у село Криштопівка Близюківського району Харківської області.

Як не згадати слова Тараса Шевченка: «Діла добрих обновляться. Діла злих загинуть». Дійсно, добрі діла радицінян обновляються, а діла тиранів-мужів, що чинили зло над мирним, волелюбним лемківським народом загинуть, відійдуть у забуття.

Найбільшою трагедією в житті радицінян і Радоцини — невеликого лемківського села, що межувало зі Словаччиною впродовж майже п'яти століть його існування і розбудови було примусове виселення з села, що сталося **18 травня 1945 року**. Це був призначений день примусового виселення лемків з Радоци-

ни, які напередодні виселення знали, що через тиждень їм доведеться розставатися з рідним краєм, рідною Вітчизною.

Понад 100 родин і більше 500 осіб протягом одного дня ніяк не виселиш. Тим більше, що не все, але дещо можна було взяти із собою — із живого інвентарю: одного коня, в кого він був, одну корову, вівцю чи козу; із мертвого інвентарю: віз дерев'яний, стіл, ліжко, жорно ручне тощо. Тому період між 18 травня — оголошеним днем виселення і 18 червня 1945 року — днем відправлення 774-го ешелону зі станції Горлиці був періодом, що включав кілька етапів депортациї: підготовчий етап — осмислення того, що діється і як краще підготуватися до депортациї; етап пакування домашніх речей (одягу, взуття, посуду тощо); етап розставання з горами Бескидами (і своїм Бескидиком — невеликий заліснений вершок при в'їзді з Липної чи Чорного в Радоцину (див. фотоілюстрації), зі своїми церквами, хижами, потічками, джерельними студеньками, полями, садами, лісами, всім майном, нажитим тяжкою працею упродовж всього життя тієї чи іншої родини; етап пішого перегону корів, овець, кіз; етап перевезення на возі малолітніх дітей (а, як показав перепис родин, дітей від кількох місяців до 5 років у Радоцині нараховувалось 50) та речей домашнього вжитку; етап пішого переходу з Радоцини на залізничну станцію Горлиці; етап очікування подачі товарних вагонів на залізничну станцію; етап завантаження товарних вагонів привезеним майном та розміщення в них сімей. До речі, в один вагон розміщували по дві-три невеликі родини з таким розрахунком, щоб одним ешелоном відправити в Кіровоградську область усі 96 родин, що включали 484 особи.

Розповідь про трагедію депортациї, про перевезення та пішний перехід з рідної Радоцини до Горлиць, а звідти товарними потягами до станцій Долинська та Помошна Кіровоградської області та життя радоцинян в Устинівському районі цієї ж області записана зі слів моєї двоюрідної сестри Євгенії Гузели (дівоче прізвище Барна), якій у рік примусового виселення минуло 19 років і яка дуже добре пам'ятає всю трагедію депортациї.

Вона розповідала: «Важко собі уявити, що через два тижні після закінчення Другої світової війни з немовлятами на руках (кількатижневими, місячними, наприклад, у татового рідного брата Петра Барни було семero дітей, наймолодшому з яких виповнилося два місяці), з дітьми (від одного року і більше), з учнями (одно-четирикласниками) та дорослими хлопцями і дівчатами (зебільшого лемківські сім'ї — багатодітні) батьки були змушені за короткий строк, спакувавши свої речі, повантажити нажите за довгі роки на фури (підводи), а худобу (корови, вівці, кози) гнати до залізничної станції в Горлицях.

Добре запам'яталося, що в цей день у Радоцині тривожно дзвонили дзвони, які сповіщали не про церковне свято, а про розставання із церквою, рідною домівкою, рідною Радоциною і дорогою Лемківщиною. Для багатьох людей, особливо похилого віку, це розставання було останнім. Тому від хижі і до хижі лунали крики відчайдушності, люди плакали, молодші радились зі старшими, ставлячи різні запитання: «Що робити? Куди їдемо? Що нас чекає на чужині?» Але на жодне запитання ніхто, навіть ті, що пережили дві страхітливі світові війни (Першу... і Другу...), не могли нічого відповісти. На ці запитання відповіло саме життя — життя, змучене від болю.

Дві дерев'яні церкви (греко-католицьку і православну, племанії, муровану школу) та все особисте майно, нажите десятиліттями (землю, ліс, добротні хати і будинки, стайні, стодоли, фруктові дерева, студні, сільськогосподарський реманент: кирати, молотарки, зерноочисні установки тощо) радоциняни, як і лемки з інших лемківських сіл (Липна, Чорне, Довге, Незнайова, Вишній Регетів, Баниця, Білична, Чертижне та ін.) Горлицького повіту, що сьогодні не існують, залишили назавжди.

У товарні вагони помістили родини (дорослих і дітей) і завантажили особисті речі та худобу. І цього «визволителі та агітатори» не рекомендували брати зі собою, оскільки в Україні ви отримаєте все по приїзду. Але це була гірка неправда — ніхто на «нових землях» лемків не чекав і ніщо на них не чекало. Та й як місцеве населення могло чекати переселенців, коли воно лише

рік як позбулося німецьких окупантів, котрі забирали в них усе, що заманулося. Майже двомісячний переїзд у товарних вагонах від рідних домівок до невідомих місць у селах Устинівського району Кіровоградської області дуже змучив усіх. Дорога була важкою, оскільки в товарняках перевозили людей, худобу, коней та речі домашнього вжитку, що їх можна було повантажити на одну фіру (підводу). Іншими словами, товарняки стали нашою домівкою на кілька тижнів...

Або так як описує голова Теребовлянської районної організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Марія Куліковська [35, с. 3-6]:

«Не по добрій волі, а примусово у 1944-1946 роках насильницьким способом депортували понад 500 тисяч ні в чому не винних людей Західної гілки українського народу, які споконвіку жили в Карпатах із прабатьківських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, що лежать від Сяну до Попраду. Хто не хотів покидати свою хижу позувався життя.

І вибирати довелося їм тоді поміж життям і смертю.

І вибрали життя.

І котилися вози, торохтили колеса,

Човгали ноги по скривавленій землі своїй.

Не озирались на рідні гори,

Не дивилися на згорені хижі,

Ішли по дорозі німі.

А хто й озирався — нічого не бачив крім сліз ...

І вибігла на гору Мати-лемківщина скорботна уся.

Впала навколішки, руки здійняла до неба

І до Бога, і затужила, і заридала враз:

— Ой куди ж ви, куди діточки!?

І впала на землю. Зомліла.

А вони онімілі йшли і душі свої несли осиротілі ...

Пішли на схід, до рідних братів українців.

...На чужині і сонце не світить так ласково і тепло, і пташки так весело не співають, і навіть квітка не пахне так, як дома.

Були на рідній землі газдами, а чорна чума перетворила їх в злидарів та бідаків. Бідували, горювали. Ще довго не розпаковували своїх куферків, надіючись на повернення на рідну землю, дехто з цими думками й помирав, а дехто заливався гіркими сльозами. ... Я твердо знаю: де б мене доля не закинула — завжди буду звернена до Тебе, свята моя лемківська ненька, завше буду горнутися до Тебе, завше буду йти на зустріч з Тобою. Ти дала моїм предкам гордий дух, терпіння і наполегливість. Це передалося і мені. Це успадковують і мої діти, онуки й правнуки.

Мамо люба, Лемківщино, Ти одвічно житимеш у моїм серці, бо у кожній краплі моєї крові є твоя незрима сила. Кожна клітина моого тіла випромінює живе бажання йти і йти до Тебе. Нашим обов'язком перед батьками і матерями, перед дітьми, внуками та правнуками є увічення цієї трагічної сторінки історії у пам'ятних знаках, які виростають по всій нашій Україні, де проживають депортовані українці».

Або в книгах пам'яті, що їх написали лемки і в тих, які ще будуть написані їх дітьми, внуками та правнуками (примітка автора).

«І ось нарешті одного липневого ранку, — продовжує розповідь моя сестра Євгенія Барна, — потяг із товарними вагонами загнали на запасну колію станції Долинська Кіровоградської області. Довго довелось чекати, поки з різних сіл не почали приїжджати за «польками», як нас називало місцеве населення. Розподіл по селах був тривалий. Розвозили по селах району: Сагайдак, Ворошиловка, Устинівка, Шпримфель. Вільних хат не було, то підселяли до господарів, котрі не дуже погоджувалися приймати «польків» у свої «мазанки під соломою». Село Шпримфель було німецькою колонією і в нього за розподілом попали два рідні брати зі своїми сім'ями: Василь Барна (5 осіб), Петро Барна і Кец Семен (10 осіб), Гитко Андрій (6 осіб), Розум Дмитро (5 осіб), Плясконь Кирило (3 особи) та інші радоциняни. Ніяк не можу зображені, як багатодітні лемківські сім'ї розміщувалися в одній кімнаті, що її їм виділяли. Привезене майно, якого було небагато, порозтикували в хліві, закутках подвір'я та й просто

кілька місяців, у наступному 1946 році, який був також неврожайним.

Культуру та побут, як і мову, радоциняни на чужині оберігали, з постійною мрією повернення додому. Але найстрашніше нас ще чекало попереду. Це повернення додому, яке склалося по-різному в кожної окремо взятої родини».

Мій двоюрідний брат Микола Барна, який з родиною мешкав у селі Шпримфель і котрому в 1946 році виповнилося 9 років, розповідав мені:

«Ранньою весною радоциняни почали інтенсивно обговорювати план повернення додому або ближче до дому. Мотивація була простою: по-перше, весною у вози можна позапрягати корів, які через певні кілометри та проміжки часу можна звільнити для випасу, подойти, а молоком можна годувати членів родини, особливо малих дітей; по-друге, можна ночувати під відкритим небом, і не одну ніч, а кілька тижнів; по-третє, робити майже тисячокілометровий піший перехід легше навесні. Тато з мамою, як і інші радоциняни, готували фіри (підводи) додалекої дороги. Коней у більшості радоцинян не було, тому у вози запрягали корів. Мої рідні старші брати і сестри: Поля, Марійка, Дмитро та Петро — допомагали татові та мамі пакувати деякі речі домашнього вжитку, бо більшу частину залишили в Радоцині через обмеження можливості взяти із собою, частину розгубили по дорозі на вільну Україну, а частину в них порозкрадали на місці прибуття. Та й що можна взяти на один віз, коли в сім'ї двоє малих дітей: Тосі минуло два рочки, а Андрій не мав і рочку? Тому я повинен був більше часу проводити, доглядаючи за меншими сестрою і братом. Одного ранку надійшов загальний сигнал про виїзд радоцинян не лише із Шпримфеля, а й із навколишніх сіл. Як планували, так і зробили. Фіра за фірою вирушили в далеку дорогу. Біляожної фіри йшли пішки дорослі й діти, які, перебираючи ноженятами, не хотіли відставати від дорослих. На фірах, окрім речей, були сонні та напівсонні малята. Їм у той час було, мабуть, найкраще, бо вони нічого не розуміли, що діється навколо. Але евакuaційний похід тривав недовго, мабуть, лише

кілька годин, за які пройшли відстань близько 20–30 кілометрів від села до першого привалу. Корів звільнили з ярма, відпустили на випас, звичайно під нашим наглядом, а батьки та старші брати і сестри почали готовати перший у дорозі сніданок. Ми і не спам'яталися, коли дві чи три полуторки зупинилися біля вибраного нами місця відпочинку, з них зіскочили міліціонери (чоловік 20), які відразу попрямували до групи людей і спитали: «Хто тут старший?» Перелякані люди, не усвідомлюючи, що діється, якийсь час мовчали, а відтак із неорганізованого натовпу вийшов невисокого зросту, але кремезний чоловік, і, зробивши кілька кроків уперед, сказав: «Я Кец Семан! Чим можу служити товаришам міліціонерам?» Його попросили відійти вбік і з ним вели розмову щодо неправильних дій — самовільного залишення місця проживання. Десь через півгодини переговорів Кец Семан — рідний брат моєї мами — повернувся і, звертаючись до людей, сказав, що якщо через півгодини ми не повернемось назад, то чоловіків заарештують за самоправні дії, а жінки з дітьми можуть їхати далі. Водночас міліціонери почали забирати малих дітей і класти їх у вантажні авта. Зчинився дитячий крик і крик їх мам та галас чоловіків. Крики і зойки тривали близько години, а відтак машини з дітьми-пасажирами розвернулися в той бік, звідки вони приїхали. Ще довго гомоніла юрба людей, немов розворущений бджолиний вулик. Здавалось, що іншого виходу, окрім повернення назад, у даній ситуації не існувало, бо найдорожчі скарби, які радоцинняни мали з собою — це діти. А тут і це в них позабирали. Через дві-три години вози із запряженими коровами поверталися назад, звідки рано-вранці вирушили. Біля кожного воза, тримаючись хто за кульпаки, хто за ярмо, поверталися зажурені чоловіки та жінки. Вони нагадували героїв Михайла Коцюбинського з його повісті «Fata morgana»: «Крізь брудне, заплакане віконце видно обом: і Андрієві й Маланці — як брудною, розгрузлою дорогою назад повертаються заробітчани: мокрі, похилені, немов каліки-журавлі, що відірвались від свого ключа...».

Отак поверталися ми з тими ж запитаннями, що їх ставили радоцини під час депортациї: «Куди повертаємось?», «Що нас чекає в покинутих нами українських селах?», «Як жити далі?», «Що нам робити?» і т. д., і т. п.

З вищеприведеної розповіді очевидця — моого двоюрідного брата Миколи Барни — можна зробити один узагальнюючий висновок: отака вона, напівправда-брехня про прекрасне вільне життя у східних українських селах, куди насильницьки були вивезені радоцини, які переконалися на власному житті в цинічній зверхності органів правопорядку, які так жорстоко потаврували нашу лемківську гідність лише за те, що за величчям серця нас тягнуло у свою Вітчизну — Лемківщину або хоч трохи ближче до неї, щоб було чути шум гірських потоків та сиротливі волання гір. Владним структурам, які чинили зло, цього не зрозуміти лише тому, що їм від природи цього не дано, а Господа Бога вони самі зrekлися, а «мозок, — за словами української поетеси Ліни Костенко, залубенів у формаліні радянської ідеології» [24, с. 215].

Лемки ніколи в основній своїй масі не підлаштовувались до своїх поневолювачів та тих, що були при владі, і при потребі вміли постояти за себе і своїх кревних. Вірність лемків своїм звичаям і заповітам предків не змогли похитнути ніякі «волоські», «польські», «мадярські», «волосько-русські», «німецькі» та «радянські» теорії і колонізації.

Лемки — волелюбний народ, «...якого Правди сила ніким звойована ще не була». Український поет Павло Тичина у вірші «Я стверджуюсь, я утврідаюсь» писав:

Я есть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.

Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розцвіла.

Щоб жити — ні в кого права не питаюсь.
Щоб жити — я всі кайдани розірву.

**Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.**

Отак і радоциняни, незважаючи на те, що їх вигнали зі своїх домівок, незважаючи на те, що впродовж кількох десятиліть не одна «біда косила», а сукупно взяті біди: наруга, поневіряння, недоїдання, негаразди, глузування та багато інших, — наперекір усьому, як і інші лемки, вижили, і їх «сила знову розцвіла».

Родини радоцинян, які були депортовані

*Хоч надія у серці не гине,
на чолі незатерте тавро:
це чужинець, чужинець, чужинець...
Хто його привітає добром?*

Б.-І. Антонич
«Пісня про ізгоя»

Щоб скласти списки радоцинян, які були примусово виселені, та їх детально вивчити і проаналізувати, довелось досить довго працювати в Центральному державному історичному архіві у Львові та Державному архіві Львівської області. Велику допомогу у висвітленні цього питання я отримав у... самій Радоцині... на цвинтарі.

20–23 липня 2008 р. я разом із родиною (дружина, син, невістка), як і в попередні роки, був у Ждині, на 26-й Лемківській ватрі (8 км від моєї Радоцини). Звичайно, що без відвідання Радоцини і цвинтаря, де спочиває моя матуся та обидва дідуся й обидві бабусі і на де на знак глибокої поваги до них я поставив пам'ятний знак (див. фотоілюстрацію), ніколи для мене лемківська ватра не відбувається. Буваючи на цвинтарі в Радоцині, ми з дружиною Любою завжди приводимо до ладу пам'ятний знак (навколо нього обжинаємо серпом траву, обновлюємо квіти, запалюємо лампадку). Так було і цього разу.

Великою новиною і несподіванкою для мене було те, що при вході на цвинтар, який за благодійні кошти, в тому числі й від нашої родини, огорожений, у червні 2008 року поставлено велику інформаційну таблицю, що складається з трьох частин:

I. «Радоцина», де наведена коротка історична довідка про Радоцину.

II. Карта-схема, на якій позначені місця, де мешкали в Радоцині родини, і їх прізвища. Цю інформацію надав Пухир.

III. Схема цвинтаря із зображенням усіх збережених 25 надгробних фігур, металевих хрестів (див. фотоілюстрації).

Використавши списки сімей (ф № 2), евакуйованих з Польщі на територію УРСР по гмінах Ліпінки, Гладишів Горлицького повіту [17], наводимо прізвища радоцинян, що були виселені, їх рік народження, сімейний стан і родинні відношення до голови сім'ї. Доцільно зауважити, що списки складали три представники Головного уповноваженого Уряду УРСР у справах евакуації українського населення з Польщі на територію УРСР. Списки складені від руки різними чорнилами трьома різними почерками російською та українською мовами, й у назвах прізвищ, імен та по батькові трапляються неточності, помилки та нечіткі записи, які навіть з допомогою архіваріусів не вдалось прочитати. До деяких прізвищ наведено лише імена, а по батькові — відсутні. Ми наводимо списки господарських дворів у такому порядку, як вони наведені у списку ешелону 774, зберігши порядковість господарських дворів від 1 до 116, а в межах родини збережено послідовність наведення прізвища, імені та по батькові всіх членів родини. Заздалегідь вибачаюся перед радоцинянами за неточності, що можуть траплятися не з нашої вини в наведених даних з архівних матеріалів.

Список евакуйованих родин с. Радоцина,
гміна Гладишів Горлицького повіту
Краківського воєводства
(ешелон 774, що вирушив 18.06.1945 р.
зі станції Горлиці в Кіровоградську область)

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
1.	Гащиц Іван Лукіч	1909	голова сім'ї
	Гащиц Єва Михайлівна	1911	дружина
	Гащиц Андрій Іванович	1933	син
	Гащиц Марія Іванівна	1937	дочка
	Гащиц Пелагія Іванівна	1941	дочка
	Гащиц Петро Іванович	1945	син
	Гащиц Лука Іванович	1881	батько
	Гащиц Анна Іванівна	1945	дочка
	Гащиц Пелагія Семенівна	1887	мати
	Гащиц Микола Іванович	1893	брат
2.	Валько Дмитро Іванович	1901	голова сім'ї
	Валько Єва Луківна	1908	дружина
	Валько Марія Дмитрівна	1929	дочка
	Валько Пелагія Дмитрівна	1933	дочка
	Валько Анна Дмитрівна	1938	дочка
	Валько Петро Дмитрович	1943	син
3.	Плясконь Кирило Васильович	1903	голова сім'ї
	Плясконь Юлія Ільківна	1910	дружина
	Плясконь Теодозія Василівна	1879	мати

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
4.	Павельчак Іван Іванович	1904	голова сім'ї
	Павельчак Петрина Андріївна	1908	дружина
	Павельчак Марія Іванівна	1928	дочка
	Павельчак Дмитро Іванович	1938	син
	Павельчак Анна Іванівна	1944	дочка
5.	Чан Кузьма Андрійович	1904	голова сім'ї
	Чан Анна Дмитрівна	1905	дружина
	Чан Михайло Кузьмич	1938	син
	Чан Анна Кузьмівна	1941	дочка
6.	Курилович Петро Теодорович	1914	голова сім'ї
	Курилович Анна Дмитрівна	1911	дружина
	Курилович Марія Петрівна	1937	дочка
	Курилович Єва Петрівна	1939	дочка
	Курилович Ольга Петрівна	1941	дочка
7	Кец Юстина Іванівна	1893	голова сім'ї, вдова
	Кец Петро Васильович	1919	син
	Кец Зиновія Василівна	1928	дочка
8.	Шута Дмитро Миколайович	1921	голова сім'ї, вдовець
	Шута Петро Миколайович	1923	брат
	Шута Юлія Миколаївна	1925	сестра
9.	Пухир Микола Григорович	1914	голова сім'ї
	Пухир Єфросинія Йосипівна	1912	дружина
	Пухир Григорій Миколайович	1882	батько

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Пухир Анастасія Миколаївна	1885	мати
	Пухир Дмитро Григорович	1928	брат
	Пухир Стефан Миколайович	1940	син
	Пухир Петро Миколайович	1942	син
10.	Розум Катерина Іванівна	1903	голова сім'ї, вдова
	Розум Василь Іванович	1925	син
	Розум Теодор Іванович	1923	син
	Розум Єва Іванівна	1927	дочка
	Розум Петро Іванович	1938	син
11.	Демчак Григорій Андрійович	1901	голова сім'ї
	Демчак Пелагія Терентіївна	1903	дружина
	Демчак Андрій Григорович	1927	син
	Демчак Дмитро Григорович	1930	син
	Демчак Іван Григорович	1936	син
12.	Павельчак Дмитро Максимович	1908	голова сім'ї
	Павельчак Анна Михайлівна	1922	дружина
	Павельчак Михайло Дмитрович	1942	син
	Барна Ольга Миколаївна	1905	сестра
13.	Гитко Анна Іванівна	1885	голова сім'ї, вдова
	Кантор Петро Михайлович	1922	син
14.	Павельчак Михайло Васильович	1904	голова сім'ї
	Павельчак Марія Михайлівна	1907	дружина
	Павельчак Анна Михайлівна	1927	дочка

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Павельчак Андрій Михайлович	1927	син
	Павельчак Єва Михайлівна	1932	дочка
	Павельчак Марія Михайлівна	1937	дочка
	Павельчак Юлія Михайлівна	1942	дочка
15.	Турко Параска Павлівна	1888	голова сім'ї, вдова
	Турко Єва Ігнатівна	1921	дочка
	Турко Юлія Іванівна	1914	сестра
	Турко Ірина Петрівна	1934	внучка
	Турко Анна Петрівна	1936	внучка
16.	Турко Андрій Петрович	1923	голова сім'ї
	Турко Пелагія Порфирівна	1926	дружина
	Турко Пілей Порфирович	1891	батько
17.	Боган Трифон Трохимович	1899	голова сім'ї
	Боган Парасковія	1895	дружина
	Боган Дмитро Трифонович	1931	син
	Боган Теодор Трифонович	1936	син
18.	Прокіпчак Іван Ілліч	1915	голова сім'ї
	Прокіпчак Марія Іванівна	1928	дружина
	Прокіпчак Андрій Іванович	1940	син
	Прокіпчак Дмитро Іванович	1942	син
19.	Матійчак Петро Григорович	1911	голова сім'ї
	Матійчак Марія Іванівна	1904	дружина
	Курилко Іван Михайлович	1885	батько

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Матійчак Анастасія Дмитрівна	1876	мати
	Матійчак Поліна Іванівна	1913	сестра
	Матійчак Анна Петрівна	1938	дочка
	Матійчак Марія Петрівна	1944	дочка
20.	Стах Дмитро Михайлович	1909	голова сім'ї
	Стах Анна Андріївна	1919	дружина
	Гитко Андрій Дмитрович	1894	батько
	Гитко Єва Михайлівна	1887	мати
	Гитко Максим Дмитрович	1888	дядько
	Стах Андрій Дмитрович	1939	син
	Стах Марія Дмитрівна	1943	дочка
21.	Барна Петро Петрович	1905	голова сім'ї
	Барна Марія Андріївна	1908	дружина
	Барна Пелагія Петрівна	1930	дочка
	Барна Марія Петрівна	1931	дочка
	Барна Дмитро Петрович	1933	син
	Барна Петро Петрович	1936	син
	Барна Микола Петрович	1937	син
	Барна Антоніна Петрівна	1943	дочка
	Барна Андрій Петрович	1945	син
22.	Чан Семен Андрійович	1912	голова сім'ї
	Чан Пелагія Іванівна	1919	дружина
	Чан Пелагія Іллівна	1873	мати
	Чан Марія Семенівна	1944	дочка

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
23.	Добровольська Анна Василівна	1901	голова сім'ї, вдова
	Добровольський Іван Семенович	1925	син
	Добровольська Марія Семенівна	1927	дочка
	Павельчак Анна Василівна	1934	сестра
	Добровольський Семен Семенович	1945	син
24.	Чан Петро Андрійович	1904	голова сім'ї
	Чан Розалія Пертрівна	1907	дружина
	Чан Андрій Петрович	1928	син
	Смий Антоніна Петрівна	1923	родичка
25.	Фарієвич Іван Йосипович	1908	голова сім'ї
	Фарієвич Марія Григорівна	1911	дружина
26.	Васильчин Теодор Михайлович	1908	голова сім'ї
	Васильчик Анастасія Михайлівна	1908	дружина
	Васильчин Єва Теодорівна	1933	дочка
	Васильчин Михайло Теодорович	1936	син
	Васильчик Андрій Теодорович	1938	син
	Васильчин Анна Теодорівна	1944	дочка
	Васильчин Єва Теодорівна	1871	мати
27.	Хомик Михайло Іванович	1904	голова сім'ї
	Хомик Юстина Теодорівна	1898	дружина
	Турко Марія Петрівна	1921	дочка
	Турко Юлія Петрівна	1929	дочка
	Хомик Семен Михайлович	1931	син

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
28.	Добровольський Ілля Павлович	1882	голова сім'ї
	Добровольська Анна Василівна	1887	дружина
29.	Барна Максим Іванович	1896	голова сім'ї
	Барна Анна Тимофіївна	1901	дружина
	Барна Єва Максимівна	1937	дочка
	Барна Теофілія Максимівна	1940	дочка
	Куривка Марія	1931	дочка
30.	Катренич Микола Григорович	1911	голова сім'ї
	Катренич Марія Максимівна	1911	дружина
	Катренич Григорій	1876	батько
	Катренич Іван Миколайович	1934	син
	Катренич Анна Миколаївна	1936	дочка
	Катренич Петро Миколайович	1941	син
	Катренич Теодор Миколайович	1944	син
31.	Ганчовський Петро Семенович	1912	голова сім'ї
	Ганчовська Марія Семенівна	1920	дружина
	Курилович Єва Михайлівна	1901	мати
	Ганчовський Семен Петрович	1939	син
	Ганчовська Ольга Петрівна	1944	дочка
32.	Моряк Андрій Дмитрович	1908	голова сім'ї
	Моряк Теофілія Захарівна	1913	дружина
	Моряк Петро Андрійович	1937	син
	Моряк Дмитро Андрійович	1939	син
33.	Шуркала Марія Петрівна	1902	голова сім'ї,

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
			вдова
	Шуркала Василь Дмитрович	1926	син
	Гитко Марія Василівна	1870	мати
	Шуркала Петро Дмитрович	.1924	син
34.	Байса Петро Андрійович	1912	голова сім'ї
	Байса Розалія Іванівна	1907	дружина
	Байса Дмитро Петрович	1935	син
	Байса Андрій Петрович	1937	син
	Байса Іван Петрович	1939	син
35.	Васильчин Семен Михайлович	1912	голова сім'ї
	Васильчин Анна Володимирівна	1918	дружина
	Васильчин Теодозія Семенівна	1937	дочка
	Васильчин Єва Семенівна	1940	дочка
	Васильчин Петро Семенович	1944	син
	Пухир Марія Теодорівна	1888	мати
36.	Барна Яків Григорович	1893	голова сім'ї
	Барна Текля Іванівна	1902	дружина
	Барна Анна Яковлівна	1923	дочка
	Барна Теодор Яковлевич	1927	син
	Барна Марія Яковлівна	1930	дочка
	Барна Іван Яковлевич	1934	син
37.	Венцко Григорій Михайлович	1910	голова сім'ї
	Венцко Розалія Григорівна	1918	дружина
	Венцко Михайло Григорович	1937	син

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Венцко Анна Григорівна	1942	дочка
38.	Курилко Петро Ілліч	1910	голова сім'ї
	Курилко Софія Дмитрівна	1906	дружина
	Курилко Анна Петрівна	1931	дочка
	Курилко Єва Петрівна	1934	дочка
	Курилко Василь Петрович	1936	син
	Курилко Дмитро Петрович	1944	син
39.	Барна Марія Андріївна	1901	голова сім'ї, вдова
	Барна Василь Георгійович	1934	син
	Курилко Теодор Мефодійович	1930	син
40.	Матійчак Розалія Пилипівна	1900	голова сім'ї, вдова
	Матійчак Єва Григорівна	1924	дочка
	Матійчак Анна Григорівна	1927	дочка
	Матійчак Теодор Григорович	1931	син
41.	Бовдись Марія Миколаївна	1912	голова сім'ї, вдова
	Бовдись Текля Миколаївна	1934	дочка
	Бовдись Ігнатій Миколайович	1938	син
	Бовдись Анна Миколаївна	1931	родичка
	Бовдись Олена Миколаївна	1939	родичка
42.	Валько Пелагія Іванівна	1886	голова сім'ї, вдова
	Валько Анна Іванівна	1915	дочка

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Валько Теодор Іванович	1929	син
	Валько Ірина Іванівна	1940	внучка
43.	Васильчин Петро Миколайович	1909	голова сім'ї
	Васильчин Юлія Іванівна	1912	дружина
	Васильчин Єва Петрівна	1937	дочка
	Васильчин Петро Петрович	1944	син
44.	Курилко Петро Теодорович	1896	голова сім'ї
	Курилко Анна Миколаївна	1891	дружина
	Курилко Теофілія Петрівна	1928	дочка
45.	Валько Андрій Іванович	1903	голова сім'ї
	Валько Анна Самійлівна	1910	дружина
	Валько Марія Андріївна	1940	дочка
	Валько Анна Андріївна	1944	дочка
	Кавка Дмитро Ількович	1924	родич
46.	Костик Михайло Павлович	1907	голова сім'ї
	Костик Марія	1902	дружина
	Костик Семен	1931	родич
47.	Падла Порфирій Васильович	1917	голова сім'ї
	Падла Розалія Олександрівна	1919	дружина
	Падла Марія Георгіївна	1937	дочка
	Падла Теодор Порфирійович	1940	син
	Падла Югаска Іванівна	1885	мати
	Падла Пилип Порфирійович	1945	син
48.	Ясінський Василь Іванович	1900	голова сім'ї

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Ясінська Юлія Олександрівна	1901	дружина
	Ясінська Марія Василівна	1929	дочка
	Ясінський Олександр Васильович	1931	син
49.	Савчак Іван Григорович	1900	голова сім'ї
	Савчак Парасковія Георгіївна	1910	дружина
	Савчак Григорій Іванович	1935	син
	Савчак Григорій Петрович	1875	батько
	Савчак Марія	1899	мати
	Савчак Юлія Григорівна	1926	сестра
50.	Розум Мотрина Степанівна	1899	голова сім'ї, вдова
	Розум Єва Михайлівна	1930	дочка
	Розум Микола Михайлович	1939	син
51.	Плясконь Іван Петрович	1876	голова сім'ї
	Плясконь Петрина Іванівна	1925	дочка
	Плясконь Семен Іванович	1927	син
52.	Косарович Максим Іванович	1905	голова сім'ї
	Косарович Юлія	1904	дружина
	Косарович Петро Максимович	1940	син
	Пілат Володимир	1934	родич
53.	Жидяк Теодор Васильович	1902	голова сім'ї, вдовець
	Жидяк Марія Теодорівна	1927	дочка
	Жидяк Іван Теодорович	1924	син
	Жидяк Андрій Теодорович	1932	син

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Жидяк Єва Теодорівна	1935	дочка
54.	Ганьчовський Теодор Андрійович	1888	голова сім'ї
	Ганьчовська Марія Іванівна	1889	дружина
	Ганьчовська Анна Теодорівна	1924	дочка
	Ганьчовська Теофілія Теодорівна	1928	дочка
	Ганьчовський Андрій Теодорович	1931	син
	Ганьчовська Юлія Теодорівна	1935	дочка
55.	Сабатович Дмитро Іванович	1903	голова сім'ї
	Сабатович Єва Лукінічна	1908	дружина
	Сабатович Анна Дмитрівна	1928	дочка
	Сабатович Осип Дмитрович	1929	син
	Сабатович Марія Дмитрівна	1932	дочка
	Сабатович Теофілія Дмитрівна	1934	дочка
	Сабатович Андрій Дмитрович	1941	син
	Грацонь Параска Андріївна	1884	мати
56.	Турко Сусанна Михайлівна	1895	голова сім'ї, вдова
	Розум Марія Пантелейївна	1919	дочка
	Турко Петро Пантелейович	1933	син
	Розум Ольга	1942	родичка
	Богуш Зиновія	1932	родичка
	Богуш Петро	1938	родич
57.	Костик Андрій Дмитрович	1919	голова сім'ї
	Костик Петрина Іллівна	1905	дружина

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Костик Дмитро Андрійович	1940	син
	Костик Марія Андріївна	1943	дочка
	Феленчак Марія Федорівна	1901	мати
	Феленчак Анна Андріївна	1931	сестра
58.	Мудрий Порфирій Васильович	1916	голова сім'ї
	Мудра Анна Семенівна	1920	дружина
	Мудра Марія Порфирівна	1939	дочка
	Мудра Ольга Порфирівна	1942	дочка
59.	Добровольський Теодор Ількович	1905	голова сім'ї
	Добровольська Марія Теодорівна	1913	дружина
	Добровольський Петро Теодорович	1934	син
	Добровольський Теодор Теодорович	1938	син
60.	Ганьчовська Анастасія Дмитрівна	1905	голова сім'ї, вдова
	Ганьчовська Марія Андріївна	1932	дочка
	Ганьчовський Дмитро Андрійович	1935	син
61.	Гелетка Василь Андрійович	1908	голова сім'ї
	Гелетка Марія Степанівна	1921	дружина
	Гелетка Андрій Васильович	1940	син
	Гелетка Анна Василівна	1943	дочка
	Гелетка Пелагія Андріївна	1932	племінниця
62.	Барна Василь Петрович	1899	голова сім'ї
	Барна Юлія Теодорівна	1902	дружина
	Барна Єва Василівна	1926	дочка

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Барна Теодор Васильович	1929	син
	Барна Андрій Васильович	1932	син
63.	Чан Микола Прокопович	1906	голова сім'ї
	Чан Параска	1908	дружина
	Чан Юлія Кирилівна	1880	мати
	Чан Пелагія Прокопівна	1922	сестра
	Чан Єва Прокопівна	1925	сестра
	Чан Марія Миколаївна	1943	дочка
	Чан Емілія Миколаївна	1937	дочка
	Чан Дмитро Миколайович	1939	син
64.	Кавка Михайло Ілліч	1899	голова сім'ї
	Кавка Теодозія Михайлівна	1902	дружина
	Кавка Петро Михайлович	1931	син
	Кавка Єва Михайлівна	1942	дочка
	Кавка Іван Ілліч	1904	брат
65.	Костик Марія Петрівна	1893	голова сім'ї, вдова
	Костик Анна Іллінічна	1926	дочка
	Костик Михайло Ілліч	1931	син
	Костик Петро Павлович	1910	брат
66.	Фарієвич Марія Осипівна	1911	голова сім'ї, вдова
	Фарієвич Петро	1932	син
	Фарієвич Ірина Іванівна	1884	мати
	Фарієвич Розалія Осипівна	1924	сестра

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
67.	Кавуля Семен Петрович	1901	голова сім'ї
	Кавуля Марія Михайлівна	1906	дружина
	Кавуля Юрій Семенович	1927	син
	Кавуля Семен Семенович	1931	син
	Кавуля Анна Семенівна	1939	дочка
68.	Шевчик Теодор Михайлович	1899	голова сім'ї
	Шевчик Єва Михайлівна	1903	дружина
	Шевчик Єва Теодорівна	1924	дочка
	Шевчик Анна Теодорівна	1926	дочка
	Шевчик Михайло Теодорович	1929	син
	Шевчик Марія Теодорівна	1932	дочка
	Шевчик Юлія Теодорівна	1934	дочка
	Шевчик Ірина Теодорівна	1941	дочка
69.	Шевчик Онуфрій Михайлович	1877	голова сім'ї
	Шевчик Ємілія Семенівна	1886	дружина
70.	Барна Петро Теодорович	1908	голова сім'ї
	Барна Феня Теодорівна	1905	дружина
	Барна Теодор Васильович	1865	батько
	Барна Марія Антонівна	1870	мати
	Барна Марія Петрівна	1929	дочка
	Барна Теодор Петрович	1930	син
	Барна Анна Петрівна	1933	дочка
	Барна Юлія Петрівна	1937	дочка
	Барна Андрій Петрович	1941	син

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
71.	Барна Семен Максимович	1905	голова сім'ї
	Барна Марія Іллівна	1909	дружина
	Барна Марія Семенівна	1934	дочка
	Барна Анна Семенівна	1938	дочка
	Курилко Анна Іллівна	1923	сестра
72.	Кобані Текля Іванівна	1881	голова сім'ї, вдова
	Кобані Петронеля Степанівна	1926	дочка
	Кобані Анна Степанівна	1930	дочка
73.	Кобані Петро Степанович	1923	голова сім'ї
	Кобані Марія Теодорівна	1923	дружина
74.	Шевчик Теодозій Лукіч	1894	голова сім'ї
	Шевчик Анна Кіндратівна	1913	Дружина
	Шевчик Михайло Теодозійович	1929	син
	Шевчик Юлія Теодозіїна	1932	дочка
	Шевчик Анна Теодозіїна	1936	дочка
75.	Плясконь Кирило Петрович	1899	голова сім'ї
	Плясконь Юлія Михайлівна	1902	дружина
	Плясконь Марія Кирилівна	1925	дочка
	Плясконь Семен Кирилович	1927	син
	Плясконь Анна Кирилівна	1931	дочка
	Плясконь Єва Кирилівна	1934	дочка
76.	Костик Дмитро Іванович	1895	голова сім'ї
	Костик Юлія Іванівна	1897	дружина

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Костик Анна Дмитрівна	1925	дочка
	Костик Семен Іванович	1903	брат
	Костик Анна Іванівна	1874	мати
77.	Дем'янович Захар Андрійович	1887	голова сім'ї
	Дем'янович Анна Василівна	1887	дружина
	Дем'янович Іван Захарович	1922	син
	Дем'янович Єва Захарівна	1934	дочка
78.	Кавуля Демко Степанович	1903	голова сім'ї
	Кавуля Марія Григорівна	1912	дружина
	Кавуля Семен Демкович	1931	син
	Кавуля Дмитро Демкович	1933	син
	Кавуля Стефан Демкович	1936	син
	Кавуля Петро Демкович	1938	син
	Кавуля Михайло Демкович	1941	син
	Кавуля Анна Демківна	1944	дочка
	Кавуля Марія Василівна	1877	мати
79.	Бурейчак Антоній Іванович	1901	голова сім'ї
	Бурейчак Марія Львівна	1910	дружин
	Прокіпчак Розалія Львівна	1918	сестра
	Бурейчак Анна Антонівна	1926	дочка
	Бурейчак Теодор Антонійович	1931	син
	Прокіпчак Петро Антонійович	1936	племінник
80.	Чулик Василь Дмитрович	1918	голова сім'ї
	Чулик Марія Петрівна	1918	дружина

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Кирилович Марія Терентіївна	1930	сестра
81.	Курилович Григор Терентійович	1905	голова сім'ї
	Курилович Анастасія Іванівна	1912	дружина
	Курилович Петро Григорович	1939	син
	Курилович Іван Григорович	1945	син
82.	Сабат Теодозія Терентіївна	1908	голова сім'ї, вдова
	Сабат Дмитро Кирилович	1931	син
83.	Турко Михайло Андрійович	1898	голова сім'ї, вдовець
	Турко Марія Михайлівна	1924	дочка
	Турко Анастасія Михайлівна	1927	дочка
	Турко Андрій Михайлович	1929	син
	Турко Поля Михайлівна	1932	дочка
84.	Розум Катерина Паньківна	1905	голова сім'ї, вдова
	Розум Анна	1935	дочка
85.	Ганчевська Анастасія Іванівна	1896	голова сім'ї, вдова
	Ганчевський Семен Семенович	1928	син
	Ганчевський Микола Семенович	1930	син
	Ганчевська Анна Семенівна	1933	дочка
	Ганчевська Юлія Семенівна	1940	дочка
86.	Слота Федір Михайлович	1909	голова сім'ї
	Слота Іванна Василівна	1914	дружина

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Слота Володимир Федорович	1936	син
	Слота Ольга Федорівна	1943	дочка
	Слота Меланія Федорівна	1944	дочка
87.	Смій Василь Андрійович	1906	голова сім'ї
	Смій Анастасія Костянтинівна	1908	дружина
	Смій Іван Васильович	1933	син
	Смій Василь Васильович	1942	син
	Константинович Іван Якимович	1874	батько
	Константинович Марія Іванівна	1878	мати
88.	Дранч Василь Микитович	1901	голова сім'ї
	Дранч Єва Григорівна	1912	дружина
	Дранч Василь Васильович	1936	син
	Дранч Петро Васильович	1938	син
	Дранч Юлія Василівна	1942	дочка
89.	Надловський Михайло Максимович	1905	голова сім'ї
	Надловська Пелагія Дем'янівна	1910	дружина
	Надловський Петро Михайлович	1935	син
	Надловська Марія Михайлівна	1938	дочка
90.	Павельчак Семен Павлович	1881	голова сім'ї
	Павельчак Анастасія Степанівна	1885	дружина
	Павельчак Теодор Семенович	1921	син
	Павельчак Анна Петрівна	1925	невістка
	Павельчак Анна Семенівна	1926	дочка

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
	Павельчак Григорій Семенович	1929	син
91.	Сабат Семен Іванович	1906	голова сім'ї
	Сабат Анна Якимівна	1906	дружина
	Сабат Анна Семенівна	1931	дочка
	Сабат Параксової Семенівна	1938	дочка
	Сабат Єва Семенівна	1937	дочка
92.	Ардан Іван Петрович	1897	голова сім'ї, вдовець
	Ардан Степан Іванович	1928	син
93	Попик Іван Яковлевич	1911	голова сім'ї
	Попик Анна Йосипівна	1911	дружина
	Попик Адам Йосипович	1941	син
94.	Сабат Іван Олександрович	1896	голова сім'ї
	Сабат Єфросинія Степанівна	1897	дружина
	Сабат Василь Іванович	1930	син
	Сабат Анна Іванівна	1931	дочка
	Сабат Іван Іванович	1936	син
	Сабат Адам Іванович	1936	син
	Сабат Андрій Іванович	1941	син
95.	Либов Павло Тимофійович	1902	голова сім'ї
	Либова Єфросинія Федорівна	1899	дружина
	Либова Валентина Павлівна	1925	дочка
96.	Опалок Іван Васильович	1863	голова сім'ї
	Опалок Теодозія Іванівна	1883	дружина

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
97.	Кец Семен Андрійович	1918	голова сім'ї, холостяк
98.	Косарович Іван Степанович	1909	голова сім'ї, холостяк
99.	Стах Анна Захарівна	1911	голова сім'ї, холостячка
100	Кравчицький Петро Іванович	1911	голова сім'ї, холостяк
101	Попик Єва Яківна	1925	голова сім'ї, холостячка
102	Фарієвич Павло Йосипович	1916	голова сім'ї, жонатий
103	Скуба Пелагія Степанівна	1927	голова сім'ї, холостячка
104	Ганчевський Андрій Семенович	1923	голова сім'ї, холостяк
105.	Павельчак Павло Семенович	1923	голова сім'ї, холостяк
106.	Курилович Петро Семенович	1922	голова сім'ї, холостяк
107.	Шута Федір	1898	голова сім'ї, холостяк
108.	Курилко Марія Василівна	1923	голова сім'ї, холостячка
109.	Барна Петро Васильович	1925	голова сім'ї, холостяк
110	Розум Семен Іванович	1929	голова сім'ї, холостяк

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Рік наро- дження	Склад сім'ї
111.	Ганчовський Василь Семенович	1920	голова сім'ї, холостяк
112.	Фарієвич Володимир Йосипович	1918	голова сім'ї, холостяк
113.	Прокіпчак Анна Іллівна	1912	голова сім'ї, холостячка
114.	Кец Дмитро Васильович	1921	голова сім'ї, холостяк
115.	Катренич Федір Григорович	1921	голова сім'ї, холостяк
116.	Курилка Семен Петрович	1922	голова сім'ї, холостяк

У кінці списку зазначено: село Радоцина гміни Гладишів. Евакуйовано родин 116, душ 484. Уповноважений представник району. Підпис і печатка українською мовою. Представник з польської сторони. Підпис і печатка польською мовою.

Із наведених списків можемо зробити деякі узагальнення та висновки щодо голів сімей та мешканців села Радоцини. Однак, як випливає із списків, евакуйовано не 116 сімей, а лише 96, оскільки з № 97 до № 116 включно — це лише одинокі мешканці (холостяки і холостячки), котрих внесли у списки як голів сімей, мабуть, зі слів їх батьків, оскільки на початок складання списків їх ще не було в Радоцині. Одні ще не повернулися з Німеччини, куди були вивезені на примусові роботи під час Другої світової війни, наприклад, Кравчицький Петро Іванович — рідний брат мами автора книги, котрий повернувся в Радоцину лише в середині травня 1945 р.

До речі, Кравчицький Петро Іванович 1911 року — холостяк повернувся з Німеччини в Радоцину за два тижні до висе-

лення і разом з радоцинянами виїхав у Кіровоградську область. Прибувши на місце призначення та побачивши на власні очі злиденне життя в Україні та порівнявши його із життям його родини в Радоцині (батько Петра Кравчицького — Іван Кравчицький — в'язень Талергофу — мій дідусь до Другої світової війни мав свій склеп) і тим більше порівнявши з життям, яке він бачив упродовж 1939–1945 років у Німеччині, працюючи на фермі в німця-бавера, пробув у Кіровоградській області не довго. Не обтяжений ні сім'єю, ні майном і пробравшись через кордон, восени 1945 року повернувся в рідну Лемківщину у свої Горлиці, де прожив до 1969 року і де похований на міському цвинтарі.

Інші чоловіки-холостяки ще не повернулися з Другої світової війни, куди були відправлені як солдати Радянської Армії в лютому-березні 1945 року після звільнення села від німецьких загарбників. До таких належать Барна Петро Васильович — мій двоюрідний брат, Курилович Іван, Пиртко Микола, Плясконь Дмитро, Чан Петро та ін. Не можу сказати про час повернення інших радоцинян з фронтів Другої світової війни, але про свого двоюрідного брата Барну Петра Васильовича скажу, що він повернувся в Радоцину в липні чи серпні 1945 року, коли його родина і всі радоциняни 18.06.1945 року ешелоном уже були відправлені зі станції Горлиці в Кіровоградську область. На перших порах він 20-річним юнаком пробував навіть господарювати, але ведення самотньо господарства в безлюдній Радоцині було неможливим і він вирушив у місто Зелена Гура, де в 1950 році одружився і зі своєю родиною мешкає понині. Уперше з Польщі до своїх батьків у Скоморохи Велико-Бірківського району Тернопільської області, де на той час мешкав і автор цієї книги, він приїжджав у липні 1956 року і розповідав про своє життя-буття після розставання зі своїми рідними в Радоцині перед від'їздом на фронт Другої світової війни, про участь у бойових діях, про медалі, якими був нагороджений.

Із 96 голів сімей 19 голів, тобто кожної п'ятої сім'ї, були жінки-вдови, зокрема: Кец Юстина Іванівна 1893 року, Розум Катерина Іванівна 1903 року, Гитко Анна Іванівна 1885 року,

Турко Параска Павлівна 1888 року, Добровольська Анна Василівна 1901 року, Шуркала Марія Петрівна 1902 року, Барна Марія Андріївна 1901 року, Матійчак Розалія Пилипівна 1900 року, Бовдись Марія Миколаївна 1912 року, Валько Пелагія Іванівна 1886 року, Розум Мотрина Степанівна 1899 року, Турко Сусанна Михайлівна 1895 року, Ганьчовська Анастасія Дмитрівна 1905 року, Костик Марія Петрівна 1893 року, Фарієвич Марія Осипівна 1911 року, Кобані Текля Іванівна 1881 року, Сабат Теодозія Терентіївна 1908 року, Розум Катерина Паньківна 1905 року, Ганчевська Анастасія Іванівна 1896 року, на долю яких випав великий тягар примусового переселення: складання списку особового складу родини, опису майна, що залишилося, організація вивезення возом майна, що забирали із собою, пішого переходу від Радоцини до залізничної станції Горлиці, завантаження майна і худоби в товарні вагони і, звичайно, найголовніше, що входило в їх обов'язки, — це харчування всієї родини й особливо малолітніх дітей сухим пайком, який заздалегідь був заготовлений у дома.

Складені списки дозволяють зробити аналіз найпоширеніших у Радоцині прізвищ, а також чоловічих і жіночих імен на передодні депортациї. Найпоширенішим було прізвище Барна, яке мало 8 родин, що налічували 44 особи, або майже 10 % усіх мешканців села. Широковживаними чоловічими іменами були: Адам, Андрій, Антоній, Василь, Григорій, Демко, Дмитро, Захар, Ігнатій, Ілля, Ілько, Кирило, Кузьма, Лука, Максим, Осип, Павло, Пантелей, Петро, Пилип, Порфирій, Семен, Стефан, Теодозій, Теодор, Трифон, Федір, Яків та ін., але найпоширенішими були імена Петро (вжите у 25 сім'ях), Андрій, яким названо 20 осіб, і Теодор, яке носило 14 осіб. Ім'я Микола було вжите лише у 5 родинах. Жіночими іменами були: Анастасія, Анна, Антоніна, Єва, Єфросинія, Марія, Софія, Теодозія, Текля, Теофілія, Параска, Пелагія, Петрина, Югаска, Юлія, Юстина, але найпоширенішим було ім'я Марія, яким названо 49 представниць жіночого роду, а відтак — Анна — 44 особи і Єва — 23 особи.

Окрім списків 116 родин села Радоцини, відправлених 18.06.1945 р. ешелоном 774 зі станції Горлиці в Кіровоградську область, був проведений опис майна, залишеного в Польщі громадянами, евакуйованими на територію УРСР по гміні Гладишів Горлицького повіту. Опис складено на 272 аркушах, з яких, починаючи з аркуша 83 до 169 включно наведено опис майна 86 господарських дворів села Радоцини.

Аналіз книги записів майна евакуйованих громадян дозволяє зробити висновок, що організатори депортації населення як з радянської, так і з польської сторін готовилися до проведення цієї акції заздалегідь, оскільки при Раді Народних Комісарів УРСР було організоване Управління по справах евакуації та розселення українського і польського населення, в якому була введена посада Головного уповноваженого Уряду УРСР у справах евакуації українського населення з Польщі на територію УРСР, а також Районний Представник по евакуації. Саме останні проводили опис і людей, і залишеного майна.

Окрім того, виготовлені двосторонні бланки опису майна, що залишається, українською і польською мовами, печатки українською і польською мовами та трикутний штамп польською мовою. На українській печатці написано: «Головний уповноважений Уряду Української РСР у справах евакуації українського населення з території Польщі. Районний уповноважений по Горлицькому р-ну», на польській — «Przedstawiciel rajonowy spraw ewakuacji Gorlice», а на трикутному штампі — «Rejonowy Użad Repatriacyjny» і після останнього слова внизу зазначений відповідний №, наприклад 43 і т.д.

Нижче наводимо українською і польською мовами текст бланка «Опису майна, що залишається».

Графи на бланках описів заповнювалися від руки з української сторони Районними Уповноваженими по евакуації, а з польської — Районними Представниками сторони

Проаналізувавши 86 описів з аркуша 83 по 169 включно ми відібрали найхарактерніші, щоб наочно показати, що господарі

мали вдома і що залишили за безцінь, яку і ту ніхто не повернув по прибуттю на нові поселення в села Кіровоградської області.

На один господарський двір було складено лише один двосторонній аркуш, на якому подано 5 розділів:

I. Будівлі – I. Budynki.

II. Промислові підприємства. II. Przedsiębiorstwa przemysłowe.

III. Мертвий інвентар. III. Inwentarz martwy.

IV. Живий інвентар. IV. Inwentarz żywego.

V. Землекористування господарства та озимі посіви.

V. Wykorzystana w gospodarstwie rola i zasiewy oziminy.

У книзі бланк «Опису майна» подано ідентично до оригіналу, що зберігається в Державному архіві Львівської області. Проте двосторонній бланк розміром А–З не поміщався за розмірами книги А–4 тому в книзі один і той же бланк зайняв не 2 сторінки, а 5.

Окрім того, ми проаналізували розділ V. Землекористування господарств в усіх 86 описах майна, що залишається з аркуша 83 по 169 включно і відібрали найхарактерніші 21 господарський двір (№№ описів 83–85, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 96, 98, 102, 103, 107, 111, 113, 131, 134, 155, 156, 164). На основі проведеного аналізу встановлено, якою площею землі, в т. ч. орної володів господарський двір. Зведені дані наведені в таблиці 7.

Таблиця 7

**Земля, що перебувала у приватній власності
господарських дворів села Радоцини
до 15 травня 1945 року**

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові голови господарського двору	Земля зага- льна, в га	в т. ч. орна	№ опису майна
1.	Гащиц Іван Лукіч	9, 26	6, 38	83

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові голови господарського двору	Земля зага- льна, в га	в т. ч. орна	№ опису майна
2.	Валько Дмитро Іванович	8, 00	7, 00	84
3.	Плясконь Кирило Васильович	8, 63	5, 00	85
4.	Павельчак Іван Іванович	15, 05	11, 51	87
5.	Чан Кузьма Андрійович	15, 00	10, 00	88
6.	Кец Юстина Іванівна	9, 26	3, 76	90
7.	Шута Дмитро Миколайович	12, 71	9, 15	91
8.	Розум Катерина Іванівна	15, 50	9, 10	93
9.	Павельчак Дмитро Максимо- вич	10, 36	8, 63	95
10.	Гитко Андрій Іванович	17, 96	12, 00	96
11.	Турко У. І.	12, 10	9, 10	98
12.	Матійчак Петро Григорович	11, 56	8, 86	102
13.	Стах Дмитро Миколайович	20, 79	14, 61	103
14.	Чан Петро Андрійович	12, 86	9, 00	107
15.	Добровольський Ілля Павлович	13, 86	11, 51	111
16.	Катренич Микола Григорович	12, 71	8, 63	113
17.	Ясінський Василь Іванович	13, 92	9, 00	131
18.	Плясконь Іван Петрович	13, 90	11, 51	134
19.	Кобані Текля Іванівна	15, 00	8, 00	155
20.	Шевчик Теодозій Лукіч	12, 50	5, 76	156
21.	Пиртко М. А.	15, 70	11, 26	164

Отже, з наведених у таблиці 7 даних випливає, що 21 господарський двір мав від 8,00 га (Валько Дмитро Іванович) до 20,79 га (Стах Дмитро Миколайович) землі. У решти господарських дворів у приватній власності перебувало в середньому від 4, 00 до 8,00 га землі.

Західні області України — місця компактного проживання радоцинян

*Тут сиве небо, й сиві очі
у затурбованих людей.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Так склалося, що в період після депортациї лемків з їх Вітчизни — Лемківщини — внаслідок міграційних процесів 1945–1947 років із Кіровоградської, Харківської, Дніпропетровської, Одеської, Сталінської, Полтавської, Ворошиловградської, Миколаївської та інших східних областей України найбільше лемківських родин осіло на Львівщині та Тернопільщині. Це передусім стосується Пустомитівського району Львівської області та Монастириського району Тернопільської області. Їх природні умови (горбиста місцевість, високий процент заліснення її території тощо) порівняно з природними умовами східних областей України (Кіровоградською, Дніпропетровською Харківською, Миколаївською, Одеською, Полтавською, та ін.) частково нагадували лемкам про їх рідну Лемківщину.

Родини радоцинян, що осіли в Тернопільській області

*Привітання з його батьківщини
принесе легококрилий гонець.*

Б.-І. Антонич
«Пісня про ізгоя»

У Тернопільській області радоциняни, які повернулися зі східних областей України, поселилися переважно у Велико-Бірківському (нині Тернопільський район) та Монастириському районі. Зокрема у Велико-Бірківському районі в селі Скоморохи поселилися три рідні брати: Василь Барна (5 осіб — двоє дорослих і троє дітей), Петро Барна (9 осіб — двоє дорослих і 7 дітей), Микола Барна (6 осіб — двоє дорослих і 4 дітей). Перші два — мої стрижки, а Микола Барна — батько автора цієї книги. Доцільно зауважити, що сьогодні ніхто із зазначених родин в Скоморохах не проживає, оскільки стрижко Василь Барна з дружиною

і двома дорослими дітьми — дочкою Євгенією і сином Андрієм виїхали в Зимну Воду біля Львова, а стрийко Петро Барна з дружиною і сімома дітьми виїхав і оселився в селі Монастир Лішнянський Дрогобичського району Львівської області. У Тернополі залишився лише мій двоюрідний брат — Теодор Барна — син стрийка Василя Барни. Він був одружений у Великих Бірках. Там вони мешкали у власному будинку дружини, а відтак Теодор Барна, як бригадир сантехмонтажої бригади, котрий споруджував різні будинки в м. Тернополі, в т. ч. і педагогічний інститут, отримав двокімнатну квартиту, куди переїхала його родина. Найстарший син стрийка Василя Барни — Петро, який брав участь у Другій світовій війні (у лютому 1945 року був призваний, як і інші радоциняни, у Радянську армію) після війни залишився в Польщі. Одружився і мешкає в м. Зелена Гура. Декілька разів приїжджає в Україну до своїх батьків в с. Скоморохи та в Зимну Воду.

У селищі міського типу Микулинці замешкала родина Демчака Григорія Андрійовича (1901 року): Демчак Пелагія Терентіївна (1903 року) — дружина та їх сини Демчак Андрій Григорович (1927 року), Демчак Дмитро Григорович (1930 року), Демчак Іван Григорович (1936 року).

Окрім Тернопільського району радоциняни, що повернулися зі східних областей України, замешкали в Монастириському районі Тернопільської області, зокрема родина Гащица Івана Лукіча, в якої було 5 дітей. Про Андрія Гащицу я зобов'язаний сказати декілька слів, оскільки мені запам'яталися деякі моменти з моого дитячого життя в Радоцині. Мій старший брат Петро, коли пас худобу, то інколи брав мене зі собою і ми разом з Андрієм пасли худобу. Він був на п'ять років старший від мене. Відтак, через роки і десятиліття ми зустрілися з ним у Тернополі, коли він навчався в Тернопільському фінансово-економічному інституті і працював начальником обласного управління кінофікації. Це був культурний, працьовитий і знаючий працівник своєї справи, який користувався великим і заслуженим авторитетом серед працівників, які з повагою та шаною відносилися до свого

колеги по роботі. Шкода, що в розквіті творчих сил Андрій Гашиць відійшов із життя.

Окрім Гашица Івана, в Монастирському районі проживали радоциняни Валько Дмитро Іванович з родиною (6 осіб) та інші родини. Валько Ганна Дмитрівна нині проживає в м. Тернополі.

Родини радоцинян, що осіли у Львівській області

*Привітання землі материне
хай почує останній ще раз.*

Б.-І. Антонич
«Пісня про ізгоя»

У Львівській області радоциняни, які повернулися зі східних областей України (більшість із Кіровоградської області), поселилися в м. Львові (9 родин), м. Дрогобичі (2 родини) та здебільшого в Пустомитівському районі: м. Пустомити (44 родини), с. Поршна (9 родин), с. Лісневичі (3 родини), с. Липники (4), с. Містки (4).

Нижче наведено прізвища родин радоцинян за місцем їх проживання.

м. Львів

1. Демянович А.	6. Моряк А.
2. Добровольський П.	7. Мудрий П. В.
3. Добро вольський Ф.	8. Розум М.
4. Катренич А.	9. Розум Ф.
5. Кривінська М.	

м. Пустомити

1. Барна А.	23. Кирилович П.
2. Барна А. П.	24. Кізло Т.
3. Білоган Є.	25. Кізло Ю.
4. Бірак А. К	26. Коза Т.
5. Валько С.	27. Костик В.
6. Васильчин А.	28. Кузя М.
7. Васильчин П.	29. Леус А. Г.
8. Васильчин Ю.	30. Матійчак А. С.

9. Васильчин М.	31. Мікула М.
10. Голубець Є.	32. Павельчак П.
11. Ганчовська М.	33. Павельчак
12. Ганчовська А.	34. Парашишин І.
13. Ганчовська А.	35. Плясконь С. К.
14. Ганчовська Ю.	36. Райтер М.
15. Гончовська А. Г.	37. Ренчка З.
16. Гончовський С. С.	38. Тарнавчик М. П.
17. Жидяк М.	39. Турко П.
18. Іленьків Т.	40. Чан П.
19. Кавка М.	41. Чан М.
20. Кавка О.	42. Шуркало В. Д.
21. Кавка П.	43. Шуркало П. Д.
22. Кец А.	44. Шута А.

м. Дрогобич

1. Ганчовський А.Т.	2. Прокіпчак А. І.

с. Поршна

1. Барна А.	5. Сабатович А.
2. Барна І.	6. Турко А
3. Павельчак А.	7. Хомик Ю.
4. Прокопчик П.	8. Шута А.

с. Лісневичі

1. Васильчин Н.	3. Плясконь П.
2. Париняк Ю.	

с. Липники

1. Бейса П.	3. Павельчак П.
2. Куривка П.	4. Павельчак А.

с. Містки

1. Барна А.	3. Шевчик М.
2. Курилович А.	4. Шевчик М.

Як видно з вищепереліченого, сьогодні більша частина радоцинян живе в Пустомитах біля Львова. Культуру, мову, звичаї радоциняні вміють добре оберігати на чужині. Підтвердженням того є той факт, що в місті Пустомити одну з вулиць було названо «вулиця Радоцинська». Це єдина вулиця з такою назвою в Україні. Ця назва затверджена рішенням Пустомитівської районної ради, тобто за неї проголосували депутати.

Радоциняні, особливо молодше покоління, щороку приїжджають до Радоцини — села своїх батьків і дідів — і на Лемківську Ватру в Ждині, що в 10 кілометрах від Радоцини. У Пустомитах вони організовують подібну Ватру, щоб якнайдовше зберегти свої рідні звичаї, що їм сьогодні і вдається. Свідченням цього є Кермеш — храмове свято в Радоцині, яке радоциняні святкували щороку 14 листопада, і цей звичай підтримують радоциняні в Пустомитах. Окрім того, свідченням збереження лемківської культури є ансамблі, які називаються «Радоцина», «Яворина», «Глорія» і які виступають на Лемківській Ватрі в Ждині та в Монастирську Тернопільської області.

РОЗДІЛ 4

ПАМ'ЯТЬ ПРО СВОЇ ВИТОКИ

*Рідна й далека моя Лемківщина
Вигнанця — сина із гір зустріча.*

Василь Ковальчук
«Побачення з Лемківщиною»

Дорога до отчого дому

*Дорога. Бентежна, вимріяна
дорога до отчого дому...*

Василь Бурма
«Дороги, путівці, стежини»

Туга за Радоциною, за Лемківщиною усе моє свідоме життя мене ніколи не полішала, але найбільшу потребу повернення до отчого дому я відчував, коли, закінчивши інститут і одержавши кваліфікацію інженера лісового господарства, я був направлений на роботу в село Ділове Рахівського району Закарпатської області. Нині Ділове відоме як географічний центр Європи. Ялиново-ялицево-букові ліси, навколоїшня природа, стрімкі гірські потічки і річки з фореллю (по-лемківськи «пструг»), що водиться в них, дерев'яні будинки, гуцульська говірка, відзначення релігійних свят та обряди чомусь дуже нагадували мені мою Лемківщину і Радоцину зокрема. Не один раз я себе запитував: а чому б мені не поїхати в Радоцину і не покласти квіти на могилу своєї матусі? Тим більше, що я нічим не був обтяжений. Відпустка становила 36 робочих днів, неодружений, матеріальний стан дозволяв здійснити таку поїздку. Перешкодою для здійснення моєї мрії та моого бажання була лише неможливість на той час отримати візу для поїздки в Польщу.

У 1963 році, працюючи на посаді інженера відділу лісового господарства Велико-Бичківського лісокомбінату, я написав листа на ім'я Першого секретаря ЦК КПРС, Голови Ради Міністрів СРСР М. С. Хрущова з проханням, щоб мені дозволили вийти в рідне село Радоцину і покласти квіти на могилу матері (див. ілюстративний додаток). У листі я вказав, що народився в селі

Радоцина Горлицького повіту Krakівського воєводства. У 1945 році разом з батьками був переселений у село Криштопівка Близнюківського району Харківської області. А далі в листі з патріотичним пафосом я писав про глибоку вдячність КПРС і Радянському уряду за можливість одержати вищу освіту і т. д., і т. п. Листа я відправив з повідомленням про вручення. Приблизно через три тижні на мою адресу прийшло повідомлення, що мій лист одержано в приймальній Голови Ради Міністрів СРСР. Відповідь довелось чекати досить довго. Одного разу на роботу мені зателефонували і запросили прибути в Тячівський районний відділ міліції. Після тривалої та «переконливої» співбесіди я зрозумів, що мені відмовлено в моєму проханні відвідати могилу матері. Ще довгих шістнадцять років довелось чекати, щоб нарешті здійснилась моя найзаповітніша мрія про відвідання рідного села Радоцини і можливість покласти квіти на могили моєї матусі та обох дідусів і обох бабусь, які спочивають на цьому ж цвинтарі та на могили рідних брата і сестри моєї мами, які спочивають на цвинтарі міста Горлиці.

У 1978 році через радоцинян, що мешкають у Пустомитах Львівської області, мене розшукав мій двоюрідний брат по материнській лінії — Владислав Яніцкі, котрий мешкав у Варшаві. Я написав йому листа, на якого він відразу відповів і повідомив, що влітку він зможе приїхати до мене в Тернопіль, оскільки йому це зробити легше, ніж мені. Зустріч ця відбулась у серпні 1978 року в Тернополі, а в 1979 році на запрошення брата я вперше побував у Варшаві. Владек організував поїздку на Лемківщину, в Горлиці, де на цвинтарі спочиває його мама Єва — рідна старша сестра моєї мами — та їх молодший брат Петро. Ми автобусом приїхали в Конечну — останнє лемківське село на границі зі Словаччиною. А звідти пішки добралися до Радоцини. Не можу словами передати того хвилювання, яке охопило мене, коли ми наблизалися до місця, де була наша хата, від якої нічого не залишилось (див. фотоілюстрації). Відтак ми пішли на цвинтар, на якому ми побачили розбиті кам'яні фігури, повалені металеві хрести. Звичайно, що могили моєї мами ми не знайшли,

але місце, де вона похована, я приблизно пам'ятаю. Ми помолилися, поплакали, поклали букети польових квітів на могили і з очищеною совістю, ніби після сповіді, знову пішки добралися до Конечної. По дорозі брат, звертаючись до мене сказав: «А знаєш, Миколо, що ми з тобою народилися на одному і тому ж ліжку і роди у наших мам приймала наша бабця Анна, яку в Радоцині називали Анна Кравчицька — баба-повитуха?». Коли я про це почув, то, звертаючись до брата, сказав, що про роди моєї мами все зрозуміло, оскільки бабця Анна мешкала разом з нами, а щодо родів твоєї мами, то тут виникає запитання. Адже твоя мама мешкала в повітовому містечку Горлиці і мала значно краще медичне обслуговування (наявність лікарів, пологового будинку, положення твого батька — начальника поліції тощо). На що Владек відповів, що все це не бралось до уваги, оскільки бабуся Анна була визнаним акушером (не лише в Радоцині, а й у навколішніх селах), тому мій тато не зміг встояти перед незаперечними фактами і відвіз маму родити в Радоцину (відстань до Горлиць 25 км). Я погодився з братом і сказав: «Владек, ми з тобою не як двоюрідні, а як рідні брати, оскільки прийняті на світ нашою дорогою бабусею на одному і тому ж ліжку».

Благодійна діяльність радоцинян щодо збереження лемківського цвинтаря в Радоцині

*Лиш на пагорбі здалека
видніються дерева і хрести.
Це цвинтар — наша пам'ять глибока,
яку усе життя будемо нести.*

Микола Барна
«Радоцина кличе»

Радоцина зруйнована, «зо земльов зрівняна» ... Залишився лише цвинтар з могилами, над якими вчинили наругу, — святе місце, де за законами християнської релігії мешканці села віддавали велику шану всім тим, кому Господь Бог призначив останній день буття на цьому Світі і забирав їх у Вічність. Так тривало на цьому клаптику радоцинської землі впродовж декількох

століть до 15 травня 1945 року, коли відбулося останнє захоронення на цьому цвинтарі, про що сповіщає табличка на одній із надгробних фігур (див. фотоілюстрації).

Туристи полюбляють мандрувати дорогами і стежками Низьких Бескидів. Перше, що доводиться їм тут бачити, це — пуста і заросла кряками долина та фруктові дерева — біологічні свідки того, що колись тут жили люди, а на пагорбі — доглянутий і впорядкований цвинтар — святе місце радоцинян, які вміють шанувати пам'ять про своїх предків [60-62].

Володимир Шуркало — великий патріот Радоцини і Лемківщини — дуже багато робить для збереження духовної та матеріальної культури лемків взагалі й радоцинян зокрема. Саме про нього відомий словацький учений (також лемко, який народився в с. Курів Бардіївського округу, Словаччина), доктор філологічних наук, професор Пряшівського університету, академік НАН України Микола Мушинка написав книгу «Лемко на фоні Радоцини», яка надрукована у видавництві Фундація «Карпати» у Пряшеві у 2001 році. Володимир Шуркало разом з отцем Романом Дубцем започаткували ідею про огорожу цвинтаря в Радоцині. Саме від нього на одній із зустрічей у Пустомитах ми з дружиною довідалися, що в одному з банків у Горлицях отець Роман Дубець відкрив рахунок для збору коштів на огорожу цвинтаря в Радоцині. Ми відвідали отця Романа у православній церкві в Горлицях. Він нам у деталях розповів, що на огорожу цвинтаря необхідні кошти (приблизно 30–35 тисяч польських злотих) і порадив, як можна перерахувати благодійні внески. Не вагаючись, ми з дружиною вирішили, що певний внесок повинен бути і від нас. Тому на відкритий рахунок ми перерахували одну тисячу злотих на огорожу цвинтаря. У 2005 р. огорожу цвинтаря завершено і вивішено табличку, на якій написано, що цвинтар у Радоцині належить до пам'яток архітектури й охороняється законом.

Саме завдяки Володимиру Шуркалі, Петру Турку, Андрію Барні, Андрію Байсі та багатьом іншим радоцинянам відновлена капличка в Радоцині.

Кожного року, коли ми з дружиною чи з родиною відвідуємо Радоцину, перш ніж потрапити на цвинтар, ми молимось біля каплички — освяченого місця в моїй рідній Радоцині.

Пам'ятний знак на цвинтарі в селі Радоцина

*Задума — не задума, смуток і не смуток,
це на країні цій трагічна папілома.*

Б.-І. Антонич
«Країна Благовіщення»

Упродовж кількох останніх років, коли в Польщу, відкривши візу, а з 2008 року — Шенгенську візу, ми разом з дружиною, яка в усьому підтримує мене і поділяє мої лемківські почуття, відвідуємо щорічно Радоцину, Горлиці та буваємо на їх цвинтарях, щоб знову вкотре покласти квіти на могилу моєї матусі, дідусів і бабусь та близьких родичів. Коли перший раз у липні 2003 року ми з дружиною своїм автомобілем їхали з Горлиць до Радоцини через неіснуючі села Горлицьких Бескидів Чорне та Липну, то при в'їзді в Радоцину побачили, що придорожні фігури та хрести приведені у відповідний порядок (побілені, огороженні, біля багатьох горіли лампадки), що свідчить про те, що за ними хтось доглядає. На цвинтарях у Радоцині та Чорному ми зауважили, що тут впорядковують могили, поправлені розбиті надгробні пам'ятники, горять запалені лампадки. Усе побачене запало глибоко в душу, зворушило наші серця і наштовхнуло на думку, що діти та онуки тих лемків, які вічно спочивають на цих цвинтарях, через десятиліття прийшли сюди, щоб вшанувати пам'ять своїх близьких та далеких родичів.

Ми з дружиною твердо вирішили, що також повинні зробити посильний внесок для увічнення пам'яті моєї матусі, обох дідусів та обох бабусь, що поховані в різні роки на одному й тому ж цвинтарі в Радоцині. Звичайно, що надгробних фігур або металевих хрестів їхні родини не в змозі були поставити, оскільки це були тяжкі роки Другої світової війни і ставили лише дерев'яні хрести, які за плинністю часу майже в півстоліття не збереглися.

Повернувшись додому і не гаячи часу, звернулися в майстерню з виготовлення надгробних пам'ятників, що в Глибочку, неподалік Тернополя, і замовили пам'ятний знак з граніту. Загальний вигляд пам'ятного знака нам запропонували майстри, вони ж нанесли написи на ньому. Пам'ятний знак з хрестом, на якому зображене розп'яття Ісуса Христа, а нижче написано такі слова: «На цьому цвинтарі спочивають:

Барна Пелагія
Кравчицький Іван
Кравчицька Ганна
Барна Петро
Барна Агретина

Вічна їм пам'ять» (див. фотоілюстрації).

Поставити пам'ятний знак на цвинтарі в Радоцині нам допоміг отець Роман Дубець. У 2004 році, побувавши на Лемківській ватрі «Дзвони Лемківщини», разом з багатьма радоцинянами автомобілем та мікроавтобусом ми поїхали в Радоцину. Водночас ми запросили отця Якова, який мешкає і править у Висові, щоб освятити пам'ятний знак. Отець Яків люб'язно погодився. На цвинтарі він відправив службу Божу, а відтак освятив пам'ятний знак (див. фотоілюстрації). Повертаючись із цвинтаря до Ждині (отець Яків їхав разом з нами на нашому автомобілі), ми втрьох зупинились на місці, де колись стояла моя хата, і хвилиною мовчання вшанували пам'ять моїх найближчих родичів: моєї мами та батьків мами, котрі понад шість десятків літ тут жили і трудились. Я промовив, що десь тут, напевно, біля студеньки, закопана моя пуповина, яка упродовж сім десятків літ зв'язує мене з Радоциною і постійно заликає мене до батьківської оселі. За християнським звичаєм ми вдвох із дружиною помолились за моїх родичів і просили в Господа Бога, щоб він послав їм вічну благодать.

Цим ми вже вкотре підтвердили, що пам'ять про свої витоки, своїх близьких родичів вічно житиме в наших серцях. Це наш святий обов'язок, який засвідчує про те, що радоциняни, до яких належить і автор цієї книги, свято бережуть християнські заповіді та сповідують ознаки лемківської культури та моралі.

Отець Роман Дубець і його доброчинна діяльність

«Пам'ять сильніша від смерті»

Проект Єпархіального осередку православної культури «Елпіс» у Горлицях щодо впорядкування та ремонтно-інвентаризаційної роботи на цвинтарях у Радоцині, Липній, Довгому, Гировій, Ропках, Флоринці...

З отцем Романом Дубцем та його батьком родом з Фльоринки ми з дружиною познайомилися кілька років тому в православній церкві в Горлицях. Це дуже культурна і високоосвічена людина. Роман Дубець — отець, протоієрей — корінний лемко з Фльоринки Горлицького повіту. Народився 1969 року, доктор православної теології, випускник духовної православної семінарії у Варшаві (1988), Вищої духовної православної семінарії у Яблочній (1995), відділу православної теології в Жешові, університету ім. П. Й. Шафаріка в Кошицях у Словакії (1955), Вищої народної професійної школи в Сяноку (2004), спеціалізація: українська мова і культура. Дипломований учитель. З 1955 р. — приходський священик парафії православної церкви Святої Трійці в Горлицях. Директор єпархіального осередку православної культури в Горлицях. Декан Новосандецького округу [57, 58].

У попередній моїй книзі «Микола Барна. Curriculum vitae» [6] я вже писав про отця Романа Дубця та його благодійну діяльність щодо збереження лемківських цвинтарів у неіснуючих селах на території гміни Сенькова Горлицького повіту. Цьому питанню він присвятив дві книги [57, 58].

У вступі до першої книги [57] він пише: «У 55 річницю акції Вісла, Єпархіальний осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях виступив у 2002 року з ініціативою ремонту лемківського цвинтаря в Радоцині. Радоцина є одним з тих місць, що свідчать про трагедію, яка відбулася 55 років тому. Тут туристи та подорожуючі дорогами Низького Бескиду мають можливість побачити наяву болючу для лемків трагедію акції виселення. Пуста, здичавіла долина, що заросла деревами і кущами, і лише

старі фруктові дерева, придорожні хрести, а також цвинтар свідчать, що давно тут існувало життя. Таких місць, як у Радоцині, на території Бескиду Низького є багато.

Осередок підготував проект «Пам'ять сильніша від смерті», метою якого є інвентаризація і ремонт лемківських цвинтарів. Цей проект діє, і є вже відчутні наслідки. Завдяки допомоги Фундації ім. Стефана Батория і Фундації допомоги селу наші наміри вдалося запровадити в життя. Цвинтар у Радоцині відремонтовано у 2002 році, також розпочато інвентаризацію цвинтаря.

Осередок православної культури сподівається на допомогу та співпрацю різних організацій та інституцій, які не байдужі до тих безцінних не лише в духовному розумінні місць — місць вічного спочинку наших предків, а й пам'яток сакральної кам'яної архітектури».

До вищенаведеного хочу додати, що отець Роман Дубець у співавторстві з Адамом Янчином у 2007 році видали нову, досить велику за обсягом та прекрасно ілюстровану книгу: Ks. Roman Dubec, Adam Janczy. «Inwentaryzacja lemkowski cmentarzy w nieistniejących wsjach na terenie gmin Sękowa i Uście Gorlickie». — Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007. — 322 S. От. Роман Дубець, Адам Янчи «Інвентаризація лемківських цвинтарів у неіснуючих селах на території гмін Сенькова та Устя Горлицьке». — Горлиці: Єпархіальний осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях, 2007. — 322 с. : іл. [4].

Монографія — це книга-роздум, книга-пам'ять, що містить такі складові: Від видавця. Частина I. Технічно-описова інвентаризація. Частина II. Фотографічна інвентаризація. Книгу доповнено графічними рисунками, кольоровими фотографіями, що передають загальний вигляд пам'ятника та його деталі. Вона оформлена з художнім смаком і з високою якістю передає всі елементи.

У передмові «Від видавця» наведена інформація, що змушує замислитись. На території Низького Бескиду Лемківщини знаходяться численні хрести. Розміщені при дорогах, а також на

цвинтарях, вони є свідками історії. Свідками, здавалось би, німими. Натомість придорожні хрести, надгробні пам'ятники на цвинтарях є надзвичайним джерелом інформації. Вони дозволяють нам пізнати імена і прізвища померлих, фундаторів пам'ятників, обставини смерті і навіть номер будинку, в якому жив померлий... Надгробні пам'ятники, хрести промовляють!!! Вчать історії, поваги, вшанування місць вічного спочинку.

Епархіальний осередок православної культури «Елпіс» у Горлицях від початку свого існування, тобто з 2000 р., проводить заходи щодо охорони локальних осередків у галузі культури. Серед пріоритетів, між іншим, ведеться робота на спустошених лемківських цвинтарях на території Низького Бескиду, близької нашему серцю Лемківщини. З допомогою багатьох людей, у рамках проекту *«Пам'ять сильніша від смерті»*, проведено роботу з упорядкування та ремонтно-інвентаризаційну роботу на цвинтарях у Радоцині, Липній, Довгому, Гировій, Ропках, Фльоринці...

Багато мешканців лемківських сіл виїхало на початку ХХ ст. до Америки, багато в 1945 році було виселено в Радянську Україну, інші були депортовані в рамках операції «Вієла». Після війни контакт родин з гробами предків був утруднений. Останні роки вказують на велику зацікавленість молодого покоління історією свого народу, пошуками коренів своїх близьких. Багато осіб відвідують, розташовані серед гір і здичавілих дерев, цвинтарі, шукають будь-яку інформацію про предків...

Сподіваємося, що ця позиція сприятиме найшвидшому забезпечення ремонту цвинтарів, хоч би їх огорожі. Такими словами закінчується переднє слово «Від видавця».

У частині І. Технічно-описова інвентаризація (стор. 7-182) наведено безцінний матеріал про цвинтарі дев'яти неіснуючих лемківських сіл, таких як: Баниця, Білична, Вишній Регетів, Граб, Липна, Незнайова, Радоцина, Чертижне, Чорне. Дуже логічно і послідовно витримано структуру висвітлення цього питання щодо кожного з названих сіл: коротка історична довідка про заснування села, його конфесії, роки спорудження церков-

них храмів, зайнятість населення. Відтак наведено схему кожного цвинтаря із зазначенням його конфігурації та лінійних розмірів у метрах. На схемі пронумеровані всі кам'яні пам'ятники та металеві надгробні хрести. Далі за нумерацією графічно наведено кожний пам'ятник з позначенням у сантиметрах усіх його елементів: цоколь, підставка цоколя, плити.

Далі за нумерацією графічно наведено кожен пам'ятник з позначенням у сантиметрах усіх елементів: цоколь, підставка цоколя, плити. Після цього подано кольорові ілюстрації кожного пам'ятника: його загальний вигляд, збільшені зображення окремих елементів — хрести, порцелянові та кам'яні фігури тощо. Більш детально зупинимось на характеристиці лемківського цвинтаря села Радоцини, який, як вважає отець Роман Дубець, є одним з найбільших цвинтарів у неіснуючих лемківських селах. Тим більше, що в Радоцині народився автор цієї книги.

На стор. 115-117 частини I наведено інформацію про географічне положення, першу письмову згадку про Радоцину, про те, що в 1758 році побудовано дерев'яну церкву тощо.

Сьогодні цвинтар огорожено, там наведено порядок, встановлено наочну інформацію.

Частина II. Фотографічна інвентаризація (стор. 183-322) містить кольорові ілюстрації кожного із 25 пам'ятників: загальний вигляд пам'ятника та збільшені окремі його елементи — хрести, порцелянові та кам'яні фігури тощо.

Найдавнішим пам'ятником на цвинтарі села Радоцини вважається пам'ятник за № 16, встановлений у 1894 р. Кольорові фотографії виконані дуже якісно, що свідчить про високу майстерність того, хто здійснював фотографування, а також про високу якість кольорового друку. На стор. 273 вміщено фотографію пам'ятного знака за № 8.

Слова глибокої вдячності висловлюємо авторам книги — отцю, доктору теології Роману Дубцю і пану Адаму Янчи — за вирішення важливого і дуже потрібного питання щодо збереження і підтримання лемківської культури (надгробних пам'ятників, придорожніх хрестів, капличок) у неіснуючих лем-

ківських селах. Ці пам'ятники християнської культури мають загальноісторичне значення, оскільки деякі з них були поставлені ще у другій половині XIX століття і є своєрідними свідками того часу. окрім того, вони мають вагоме наукове значення, оскільки свідчать про розвиток і стиль кам'яної архітектури надгробних фігур на цвинтарях у селах Лемківщини. Не менш важливим є і пізнавальне значення надгробних пам'ятників, адже вони відображають релігійну конфесію в конкретних селах Лемківщини.

Монографічна праця отця Романа Дубця і Адама Янчи «Інвентаризація лемківських цвинтарів у неіснуючих селах на території гмін Сенькова та Устя Горлицьке» — великий внесок у загальну скарбницю охорони і збереження пам'яток кам'яної архітектури на цвинтарях у неіснуючих селах Лемківщини [4].

Передусім я намагався майже дослівно перекласти текстову частину, що стосується заснування та розбудови Радоцини, щоб читачі мали повне уявлення про прекрасне лемківське село на кордоні зі Словаччиною — Радоцину — та про вшанування радицінянами пам'яті про своїх предків, яку вони зберігають у своїх серцях. На підставі цього близькі та далекі родичі тих, що вічно спочивають на цьому цвинтарі, зможуть відтворити у своїй пам'яті події, які відбувалися в минулому в Радоцині, звідки походять їхні родинні витоки.

У роздумі про це наводжу вірш українського поета, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка Романа Лубківського, присвячений моєму землякові, лемкові, уродженцю села Велика Святкова (зі Святкови Великої походить моя бабця по материнській лінії Решетар Анна) Андрієві Тавпашу:

Діалог на місці вітцівської хати у Святковій Великій

«Ми — плем’я нез’ясоване? Відземки
Пракореня Бескидів і Карпат?
Чому нас доля водить напотемки?
Чом рідний край нам рад і мов не рад?

Чому, синове Лемковини, лемки,
Не маєм тут землі, лиш цвінтарі,
Складаємо калюжниць оберемки
В капличках, де молились матері?

І раз на рік, збираючись у Ждині,
Ждемо того, що нас уже не жде,
Бо наші поруйновані святині
Позатопляло листя молоде...»

О брате мій, замислений во скорбі
Твої думки, мов дзвони, в серце б’ють.
Ці гори, як верблюди одногорбі,
Крізь міражі минувшини бредуть.

Вони води шукають. Дорогої
Живильної, спасенної води.
Ми, брате мій, сини, а не ізгої, —
Нам заквітують батьківські сади,

Аби пропали думи невеселі,
Як попіл у зеленій мураві,
Щоб споконвічні лемківські оселі
У споминах сміялись, мов живі.

А вуглики, що прискають із ватір,
Окроплювали золотим дощем;
Нехай благословить нас Божа Матір,
Котру ми Україною зовем.

Щоб ми плекали в чистім серці мрію,
Творити діло мудре і святе.
Постав хреста на камені, Андрію,
Хай дерево крізь камінь проросте.

Возрадується вічний, первозданий
Цей день, цей світ, що каже нам: живи!
І мов святий Апостол Первозданий
Молитвою сей край благослови».

РОЗДІЛ 5

НАУКОВІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ДІЯЧІ — ВИХІДЦІ З ГОРЛИЦЬКИХ БЕСКИДІВ

Незаперечним є той факт, що Лемківщина дала українській нації не одну визначну постать.

Микола Барна
«Curriculum vitae»

Науковці — вихідці із сіл Горлицьких Бескидів

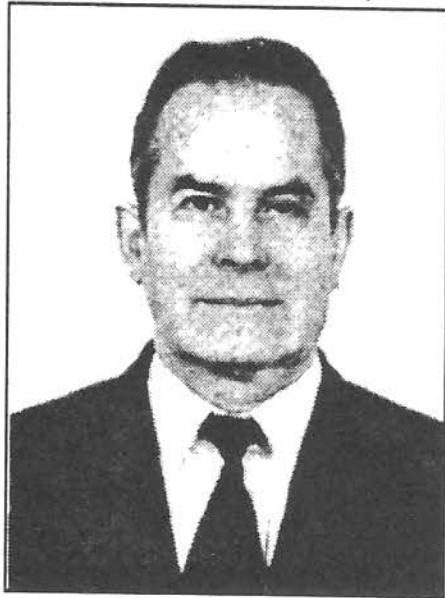
*На схилі гір, неначе лата,
пришисте до лісів село.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Горлицькі Бескиди — частина Лемківщини. Прекрасні села цього краю, зокрема: Радоцина, Липна, Чорне, Довге, Баниця, Пструги, що сьогодні не існують, а також села Ганчова, Устя Горлицьке, Маластів, Крива, Бортне, Конечна, Ждиня та ін., в яких продовжується життя. Цей чудовий край, як і вся Лемківщина, дав ряд визначних людей, які своєю творчістю та діяльністю внесли вагомий внесок у розвиток науки, культури, освіти, медицини, мистецтва, музикознавства тощо. У першому розділі цієї книги йшлося про визначні постаті Лемківщини в минулому часі, а щодо вихідців з Горлицьких Бескидів мова йтиме про сучасне покоління лемків, яке народилося на Лемківщині до депортациї або після депортациї в лемківських родинах, а відтак здобувши певний освітній рівень у вищих начальних закладах України та бувшого Радянського Союзу, своєю діяльністю в галузі науки, медицини, мистецтва та культури зробили вагомий внесок у подальший їх розвиток.

Не вдаючись до детального аналізу успіхів і досягнень лемків — вихідців з Горлицьких Бескидів після їх депортациї, або вихідців з лемківських родин, які народилися в Україні (про це всебічно і дуже правдиво написано в наукових зведеннях Івана

Красовського, Андрія Тавпаша, у лемківському календарі та багатьох інших друкованих виданнях), зупинює лише на кількох особистостях, які самі народилися або батьки яких народилися в селах Баниця, Устя Горлицьке, Ганчова, Липна, Пструги та інших селах Горлицького повіту і зробили вагомий внесок у загальний розвиток науки і культури незалежної України.

Андрейчин Михайло Антонович

— доктор медичних наук, професор, член-кореспондент Академії медичних наук України, академік Академії наук вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, член Європейського товариства з хіміотерапії інфекційних хвороб, голова Українського науково-медичного товариства інфекціоністів, завідувач кафедри інфекційних хвороб Тернопільського державного медичного університету імені

I. Я. Горбачевського.

Народився 22 лютого 1940 року в селі Веселівка Теребовлянського району Тернопільської області. Батьки М. А. Андрейчина родом із села Устя Горлицьке Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща).

Михайло Антонович закінчив Копичинецьку СШ у 1957 році. У цьому ж році вступив до Тернопільського медичного інституту, який закінчив у 1963 році. Після закінчення інституту працював терапевтом у Бережанському районі. Від 1966 року — у Тернопільському медичному інституті (нині Тернопільський державний медичний університет імені I. Я. Горбачовського): клінординатор, асистент, доцент, професор; від 1981 року — завідувач кафедри інфекційних хвороб та епідеміології, від 1983 до 2005 роки — проректор з наукової роботи університету.

Вдосконалив діагностику низки інфекційних хвороб, розширив уявлення про їх патогенез, описав їхню термосеміотику і кілька нових клінічних ознак, запропонував методи їх лікування.

Автор і співавтор понад 450 наукових праць, серед них — 20 монографій, довідників, навчальних посібників. За редакцією М. А. Андрейчина видано «Довідник фельдшера» у 2-х т., перші україномовні підручники з інфекційних хвороб та епідеміології для вищих медичних навчальних закладів України. Має 34 авторські свідоцтва і патенти на винаходи. Ініціатор випуску перших в Україні компакт-дисків: «Інфекційні хвороби» й «Епідеміологія». Заснував наукову школу інфекціоністів.

За вагомі досягнення в науці та громадській діяльності М. А. Андрейчин відзначений багатьма нагородами, зокрема почесною медаллю Фонду миру (1986) та А. Річинського «За значний внесок у духовність України» (2002), срібною медаллю ВДНГ (1989), медаллю Ярослава Мудрого АН ВШ України (1997). Його обрано дійсним членом Нью-Йоркської АН (1995), членом Європейського товариства з хіміотерапії інфекційних хвороб (1996), почесним членом Всесвітнього біографічного центру Кембриджського університету (1999), Польського товариства лікарів-епідеміологів та інфекціоністів. Ім'я Андрейчина внесено у Всесвітній бібліографічний довідник видатних людей «Хто є Хто» (1999), біографічну довідку про нього поміщено в Тернопільському енциклопедичному довіднику. Від 1998 року М. А. Андрейчин — голова Асоціації інфекціоністів України. Головний редактор журналу «Інфекційні хвороби» [49].

Бігуняк Володимир Васильович — доктор медичних наук, професор, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України, заслужений діяч науки і техніки України, професор Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, керівник МП «Комбустіолог»

Народився 10 квітня 1943 року в селі Баниця Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 році разом з батьками

насильно був переселений на територію Тернопільської області УРСР.

У 1960 році закінчив Бучацьку СШ і в цьому ж році вступив до Тернопільського державного медичного інституту, який закінчив у 1966 році (нині Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського). Відтак закінчив аспірантуру на кафедрі загальної хірургії.

Після закінчення інституту працював у Бучацькій районній лікарні. Від 1970 року — у Тернопільській міській лікарні № 1. У 1976 році організував обласний опіковий відділ, який очолював до 1995 року. Від 1992 року працює в Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського: викладачем, професором кафедри травматології та ортопедії з курсом комбустіології, від 1997 до 2006 року — проректором з лікувальної роботи.

Мені пригадується автомобільна поїздка вдвох з Володимиром Васильовичем Бігуняком у його рідне село Баницю. Йому було два роки, коли нас у 1945 році виселили з рідних земель і, звичайно, він нічого не пам'ятає про своє село. Я старший віднього і пам'ятаю не лише своє село, а й навіть його село, що розташоване в 6 км від мосії Радоцини, оскільки неодноразово на возі я їздив з батьками через Баницю та Баницький вершок до Горлиць. Так називалася гора в Баниці, після якої починається спуск і рівна дорога аж до Горлиць. До того я вже декілька разів побував у Горлицях і Радоцині. Важко передати те почуття, яке охопило його, коли він уперше вступив на поріг двоповерхової батьківської хати, що лише вона збереглась у гарному селі Баниця. До речі, батько Володимира Васильовича був знаним в окрузі ковалем з художньої ковки металу і побудував нову хату незадовго до початку Другої світової війни (Польща була окупована фашистською Німеччиною у вересні 1939 року). Ми довго ходили навколо хати, шукаючи місце під грушеною біля студні (криниці), де, за розповіддю мами, була закопана його пуповина. У їхній хаті мешкав поляк, який на другому поверсі облаштував кімнати готельного типу для студентів-біологів Вроцлавського

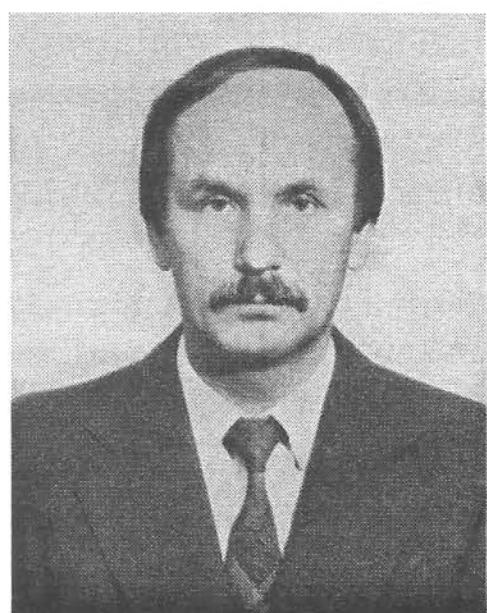
університету, котрі кожного літа приїжджають на навчально-польові практики з ботаніки та зоології. Відтак ми побували в селі Чорне — рідному селі моїх зведеніх сестер: Марії, Ганни і Ольги, в моїй рідній Радоцині на місці, де колись стояла батьківська хата, та на цвинтарі, де спочиває моя матуся, обидва дідуся та обидві бабусі. Тепер, зустрічаючись із Володимиром Васильовичем, часто згадуємо цю неповторну поїздку на Лемківщину та в наші рідні села Радоцину і Баницю.

В. В. Бігуняк — автор близько 200 наукових праць, у т. ч. монографії, навчальні посібники, словники, авторські свідоцтва на винаходи, патенти України,. Наукові розробки стосуються нових методів визначення глибини опіків, можливості їх корекції та лікування, токсичності сироватки крові, кріоконсервування та ліофілізації ксенодермотрансплантації. В. В. Бігуняк розробив методику виготовлення і використання замінників шкіри для місцевого лікування опікових ран. Організував єдиний у СНД банк ліофілізованих ксенодермотрансплантації. МП «Комбустіолог», очолюване В. В. Бігуняком, забезпечує замінниками шкіри опікові відділи України.

За вагомі досягнення в науці та громадській діяльності В. В. Бігуняк відзначений багатьма нагородами, зокрема у 2003 році його обрано Почесним громадянином міста Тернополя [49].

Дуда Ігор Микитович — мистецтвознавець, директор Тернопільського обласного художнього музею, заслужений діяч культури України, доцент кафедри хорового співу Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 10 березня 1940 року в селі Ганчова Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками

був депортований з рідних земель в м. Монастирська Тернопільської області. У 1957 році закінчив Монастириську середню школу. У 1967–1973 роках студіював мистецтвознавство в Академії мистецтв СРСР (тепер — м. Санкт-Петербург, Росія). Упродовж 25 років займається педагогічною діяльністю в Тернополі: професійно-технічне училище, Республіканська школа декораторів-рекламодавців, інститут мистецтв національного педагогічного університету. Викладав рисунок, шрифти, історію мистецтва тощо.

З 1991 року — організатор і директор Тернопільського обласного художнього музею, співзасновник Художньо-меморіального музею Л. Левицького в с. Бурдяківці Борщівського району (1996 рік), музею «Лемківщина» в м. Тернополі (2000 рік), співавтор реорганізації Монастирського музею лемківської культури та побуту (2004 рік).

Автор понад 1000 друкованих праць: монографій, навчальних посібників, словників, нарисів, брошур, путівників, статей, рецензій, афіш, буклетів, емблем, плакатів, програм лемківських з'їздів, конгресів, академій і фестивалів тощо. Найголовніші з них — праці з мистецтвознавства: «Віктор Макаров» (1982), «Художники Тернопільщини» (1994), «Дмитро Шайнога» (1994, 2005), «Діонісій Шолдра» (1995), «Мистці Тернополя» (1995), «Перша Всеукраїнська виставка художників монументалістів у Тернополі» (1996), «Андрій Ткаченко» (1996), «Антін Малюца» (1998), «Тернопільський обласний художній музей. Живопис. Скульптура. Каталог Музейної збірки. Ч. 1» (2007), «Журавлі повертаються додому» (2007).

Праці з краєзнавства та літературно-мистецькі праці: «Бучач» (1985), «Тернопільщина літературна» (1990), «Монастириська» (2006), «Тернопіль. Що? Де? Як?» (1989), «Тарас Шевченко на Тернопільщині» (3 вид., 1990, 1998, 2007), «Земля Тернопільська» (2003), «Буковинська Переберія» (1982–1983), «Літературно-Мистецька Енциклопедія Тернопільщини» (1992–1993), «Дорогами рідного краю» (1988–1990), «Тернопільщина мистецька» (1992–1993), «Вулиці змінюють імена» (1992), «Терно-

піль. 1540–1991» (1999–2002), «Тернопільський Енциклопедичний Словник» (2004, 2005, 2007). Свої наукові, художньо-мистецькі статті публікує в газетах, журналах, наукових збірниках Тернополя, Львова та Варшави. Брав участь і виступав з доповідями на 50-ти наукових і науково-практичних конференціях.

Проводив і проводить велику суспільно-громадську роботу: член президії міської, обласної та Головної ради Всеукраїнського товариства охорони пам'яток історії і культури, з 1990 року — відповідальний секретар Комісії з присудження обласної мистецької премії імені М. Бойчука, з 1994 — заступник, з 1999 року — редактор часопису «Дзвони Лемківщини». Ігор Дуда — організатор першого в Україні фестивалю лемківської культури (Гутиська, 1998), з 2001 — член колегії Всеукраїнського товариства «Лемківщина», з 2002 — член президії Світової Федерації українських Лемківських Об'єднань (з 2007 — відповідальний секретар), з 1984 — член Національної Спілки журналістів України, з 1992 — член Національної Спілки художників України, з 1992 — член Всеукраїнської Спілки краєзнавців України, з 1996 — член Міжнародної Асоціації мистецтвознавців, з 1998 — член Наукового Товариства імені Шевченка у Львові. Ігор Дуда став лауреатом конкурсу «Людина року — 2004» м. Тернопіль. З 2005 року він — доцент Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [49].

Панцьо Стефанія Єлисейвна (дівоче прізвище Ковтко) — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народилася 15 липня 1946 року в селі Лошнів Теребовлянського району Тернопільської області, куди були переселені батьки. Батько — Ковтко Єлисей

Юркович і мати Ковтко Варвара Григорівна — родом із села Пструги Горлицького повіту Krakівського воєводства (Лемківщина, Польща).

Стефанія Єлісеївна у 1964 році закінчила Лошнівську середню школу і в цьому ж році вступила на філологічний факультет Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича, який закінчила з відзнакою в 1969 році з присвоєнням кваліфікації філолога, викладача української мови та літератури.

Працювала у школах м. Тернополя. У 1985 році на засіданні вченої ради при Ужгородському державному університеті захистила дисертацію на тему: «Антропонімія давньої Лемківщини» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук.

Автор близько 200 наукових праць, у т. ч. монографії, навчальні посібники, словники-довідники, зокрема «Антропонімія Лемківщини. Монографія, 1986»; «Український словотвір у термінах. Словник-довідник, 2007»; «Українська мова. Морфеміка і словотвір. Навчальний посібник, 2010» та ін.

Феленчак Василь Андрійович — мистецтвознавець, заслужений артист України, художній керівник і диригент Галицького муніципального камерного оркестру, доцент кафедри хорового співу Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 20 березня 1947 року в с. Басівка Пустомитівського району Львівської області. У 1965 році закінчив Чортківську школу-інтернат, у 1971 році — Тернопільське музичне училище, а в 1982 році — музичний факультет Таджицького державного інституту мистецтв із присвоєнням кваліфікації «концертний виконавець, соліст оркестру, викладач, артист камерного ансамблю».

Це один із тих лемків-липнян, які народилися в лемківській родині на чужині після депортациї. Батько Василя Андрійовича — Андрій Григорович походить з дуже гарного села Липна (на відстані 2 км від Радоцини). Майже в кожній родині липнян були музиканти, без яких не обходилися ні весілля в навколишніх селах, ні забави. Серед лемків навколоішніх з Липною сіл ходили навіть такі приказки: «На забаві гратимуть липняни» або: «На весіллі грали липняни», «Жодна забава не обходить без музиків з Липної» і т. д. Це говорило про їх визнану популярність та дуже високу оцінку їх майстерності. Приблизно так само сьогодні говорять про Тернопільський камерний оркестр, який створив і яким керує заслужений артист України Василь Феленчак, але в запитальній формі: «А на концерті гратиме камерний оркестр?». Лише запитання, а воно свідчить про те, що камерний оркестр знають в області та за її межами як високопрофесійний колектив, мистецьку діяльність якого люблять і цінують його шанувальники.

Автор близько 150 наукових праць, у т. ч. лекції-концерти, тематичні концертні програми, аранжовані твори, концерти, твори, оркестровані для камерного оркестру, твори для голосу з камерним оркестром тощо.

Усі вищезгадані вчені працюють на різних посадах в університетах м. Тернополя: перші два — в медичному, а останні — в педагогічному.

Цей перелік прізвищ можна продовжити, і не лише тих, що народилися в лемківських селах до депортациї у 1945 році, а й їхніх дітей, які народилися в Україні та стали лікарями, інженерами, вчителями, музикантами, журналістами, художниками, скульпторами, священиками, поетами, письменниками, засłużеними та народними артистами, кандидатами і докторами наук, доцентами та професорами, засłużеними діячами науки і техніки України, що говорить про високу наукову, творчу та духовну потенцію лемківського народу.

Науковці — вихідці з Радоцини

Професор Йосиф Ярина

*З села такого вийшов я,
життя з величник — верховинець.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

У селі Радоцина в 1789 році народився видатний учений початку XIX ст. філософ, літературознавець, поет Йосиф Ярина. Народну школу закінчив у Радоцині. Після народної школи навчався в гімназіях у словацьких містечках Бардиєві, Кошицях. У гімназіях навчався відмінно, брав активну участь у гімназійному хорі, літературному та історичному гуртках, спортивних та інших цікавих заходах. За свої здібності в навчанні, літературній діяльності користувався пошаною викладачів і студентів гімназії. Він був задушевним і щирим другом гімназистів, завжди допомагав молодшим студентам у навчанні та в усьому, з чим до нього зверталися. Роки навчання в гімназіях були важкими: нестатки в грошах, невелика матеріальна допомога з дому, але він щиро ділився останньою крихтою хліба, привезеною з Радоцини або переданою батьками.

У Віденському університеті продовжив навчання на філософському факультеті. Тут, як у Бардиєві та Кошицях, продовжує співати в університетському хорі, бере активну участь у літературному та історичному гуртках, пише вірші, які друкує у віденських газетах, успішно оволодіває літературою. Закінчиючи навчання в університеті, він здобув два докторські ступені — з теології та філософії.

Йосиф Ярина — це відомий вчений початку XIX ст.: філософ, богослов, літературознавець і поет. Про нього, людину великих здібностей і великого таланту, свідчить той факт, що у 25 років він став професором філософії та богослов'я Львівського університету [25]. Працюючи професором Львівського університету, він відвідував Радоцину та Лемківщину, яку безмежно любив. Саме завдячуючи лемківському генотипу та фенотипу

«гамірних міст» виходець із гірського села Радоцина піднявся до слави світової теології та філософії першої половини XIX ст., до творення яких прилучився сам. Він був щирим другом серед колег-професорів і улюбленим професором студентів, його поважали і ним гордилися земляки та інтелігенція міста Львова.

Працюючи в Державному архіві Львівської області з матеріалами філософського факультету Львівського університету за 1812–1818 рр., ми натрапили на цікаві записи від руки німецькою та польською мовами на одному аркуші у справі 2256¹. Jaryna Josef, де наведені дані про діяльність Йосифа Ярини протягом трьох років: 1815, 1816, 1817 [16].

1815. Доктор теології та кайзерсько-королівський дійсний публічний професор теології і права.

1816. Доктор теології та філософії, кайзерсько-королівський дійсний публічний професор пасторальної теології та релігійного вчення.

1817. Доктор теології та кайзерсько-королівський дійсний публічний професор теології і права. Читав право, мораль за Рейбергенським інститутом християнської етики. Підготував 3 томи з латини (у програмі: Ярина, доктор теології та філософії). На філософії кожного року викладав релігійне вчення [16].

Й. Ярина — автор ряду творів історико-філософського напрямку, літературних рецензій, поетичних творів, наукових статей і розвідок. Писав в основному латинською і німецькою мовами. Його доля розпорядилася так, що, за словами Б.-І. Антонича, йому виділила «відтинок малий із стрічки часу». Йосиф Ярина пішов в інший світ 15 жовтня 1817 р. на 28 році життя [25].

Отже, Радоцина дала світовій науці професора Йосифа Ярину і цим вона вписала славну сторінку в історію світової цивілізації та пишається ним, бо, за словами українського письменника Максима Рильського: «Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не годен пошани».

¹ Примітка. При перекладі майже повністю дотримано оригіналу.

20-22 липня 2008 р. я разом з дружиною, сином Олександром і невісткою Христиною були в Ждині на 26-й лемківській ватрі «Дзвони Лемківщини». Маючи Шенген-візи, ми змогли вільно в'їджати в Словаччину через пропускний пункт у Конечній, на якому митний контроль ліквідували після приєднання Польщі до Шенгенської декларації-угоди. Коли ми приїхали у перше словацьке місто Бардіїв, то мені відразу спали на думку спогади: у цьому словацькому місті на початку XVIII ст. гімназійну освіту здобував Йосиф Ярина, який народився в моїй рідній Радоцині.

Професор Микола Барна — автор цієї книги*

*А як зійшов із гір до гамірних міст,
у злиднях і невдачах не кляв ніколи долі та не ганив,
глядів спокійно на хвиль противних гурагані.*

Б.-І. Антонич
«Автобіографія»

Барна Микола Миколайович — доктор біологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України, дійсний член Української екологічної академії наук, заслужений діяч науки і техніки України, почесний член Українського ботанічного товариства, завідувач кафедри ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 8 лютого 1938 року в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща) у простій селянській родині. Професор Микола Ба-

* Примітка. Матеріал підготували і опублікували Л. С. Барна, Н. В. Герц. у книзі: «Микола Барна. Curriculum vitae». — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — С. 7—179.

рна народився через 150 років після професора Йосифа Ярини, який народився в Радоцині в 1789 році.

У 1945 році Микола Барна разом з батьками примусово був переселений у село Криштопівка Близнюківського району Харківської області тодішньої УРСР.

У 1946 році разом з батьками переїхав у Тернопільську область, село Скоморохи Велико-Бірківського (нині Тернопільського) району. У 1952 році з Похвальною грамотою закінчив Скоморохівську семирічну школу. Після закінчення Баворівської СШ у 1956 році вступив до Львівського лісотехнічного інституту, навчання в якому успішно завершив у 1961 році, одержавши диплом з відзнакою та присвоєнням кваліфікації інженер лісового господарства. Навчання на лісогосподарському факультеті, робота в науково-дослідних гуртках на кафедрі ботаніки-дendрології, активна громадська робота в органах студентського самоврядування (голова студентського наукового товариства лісогосподарського факультету) формують людські і професійні якості Миколи Миколайовича.

З 1961 року розпочинається трудова діяльність Миколи Барни на посаді помічника лісничого Діловецького лісництва, а відтак інженера Великобичківського лісокомбінату тресту «Закарпатліс». З 1964 до 1967 роки навчається в аспірантурі в лабораторії цитоембріології відділу селекції та інтродукції Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агролісомеліорації (УкрНДІЛГА, м. Харків). З 1968 до 1971 рр. — молодший, старший науковий співробітник Карпатського філіалу УкрНДІЛГА (м. Івано-Франківськ). У 1969 році в Інституті ботаніки Академії наук України захистив дисертацію на тему «Цитоембріологічне дослідження деяких видів роду *Populus* L. у зв'язку з гібридизацією» на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 094 — ботаніка.

Микола Барна працює на кафедрі ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з серпня 1971 року до червня 1975 року — викладачем та старшим викладачем, з червня 1975 року — доцентом, з ліс-

топада 1996 року — професором кафедри ботаніки, з липня 2002 року — завідувачем кафедри, із жовтня 1977 року до червня 1985 року — заступником декана природничого факультету, з грудня 1990 року до червня 2006 року — деканом хіміко-біологічного факультету. У 1997 році отримав вчене звання професора кафедри ботаніки. У 2002 році в Інституті ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України захистив дисертацію на тему «Репродуктивна біологія видів і гібридів родини Вербових (Salicaceae Mirb.)» на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук за спеціальністю 03.00.05 — ботаніка.

Багато уваги приділяв громадській роботі в університеті, обирається членом профспілкового комітету, заступником голови місцевого комітету профспілки, брав активну участь в озелененні території університету. За його участю в університеті відкрито Голицький біологічний стаціонар, що в Бережанському районі та дві нові спеціальності «Біологія (додатково англійська мова)» та «Біологія (додатково екологія)». Був одним з активних учасників ліцензування спеціальностей факультету і університету за четвертим рівнем акредитації. У 1997 році заснував на факультеті наукове фахове видання ВАК України «Наукові записи Тернопільського державного (з 2004 року — національного) педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Серія: Біологія», головним редактором якого він є з дня заснування і понині. Микола Миколайович Барна є членом спеціалізованих вчених рад Д 26.211.01 Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України та Д 35.072.02 у Національному лісотехнічному університеті України (Львів).

Під його керівництвом успішно розвиваються флористичні та ембріологічні дослідження, за результатами яких підготовлено та захищено 6 кандидатських дисертацій, 8 магістерських робіт та продовжується виконання кандидатських дисертацій аспірантами. За його безпосередньою участю на факультеті відкриті та успішно функціонують магістратура, аспірантура та докторантуря. За активну участь у розробці наукової тематики з біології, екології та охорони природи Микола Барна обраний у 1995 році дійс-

ним членом Української екологічної академії наук, у 2004 році — дійсним членом Академії наук вищої школи України.

Вагомий внесок професора М. М. Барни у становлення факультету та університету, розвиток біологічних досліджень на факультеті та на кафедрі ботаніки, про що свідчать організовані і проведені ним на базі кафедр хіміко-біологічного факультету університету міжнародні та всеукраїнські наукові конференції, з'їзди наукових товариств: XVI Українська конференція з органічної хімії (1992), I всеукраїнська наукова конференція «Еколо-гічний стрес і адаптація в біологічних системах» (1998), Національна школа-семінар теріологів України (1999), всеукраїнська наукова конференція «Інтродукція і акліматизація рослин на Волино-Поділлі» (1999 р.), з'їзд Гідроекологічного товариства України (2001 р.), міжнародна наукова конференція «Онтогенез рослин, біологічна фіксація молекулярного азоту та азотний метаболізм» (2001), з'їзд Українського товариства фізіологів рослин (2002), всеукраїнська науково-практична конференція «Природничо-наукова освіта школярів: реалії та перспективи» (2003), всеукраїнська наукова конференція «Шляхи дослідження та охорони орнітофауни: теоретичні і практичні аспекти» (2005 р.), міжнародна наукова конференція «Різноманіття фіто-біоти: шляхи відновлення, збагачення і збереження. Історія та перспективи» (2007 р.), видання за редакцією професора М. М. Барни колективної монографії «Бібліографія наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету 1962–2002 pp.», «Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 1940–2010» та ін.

Микола Барна нагороджений медалями «Ветеран праці», (1987 р.), Ярослава Мудрого АН ВШ України (2007 р.), нагрудним значком «Відмінник народної освіти УРСР» (1987 р.), нагрудним знаком «Відмінник охорони природи УРСР» (1983 р.), Почесною грамотою Міністерства освіти України (1995 р.), Грамотою Тернопільської обласної державної адміністрації

(2000 р.). У 1998 році за значні досягнення в освіті і науці вибрав гранд «Соросівський професор».

За значний особистий внесок у соціально-економічний, культурний розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення та з нагоди 15-ї річниці незалежності України у 2006 році Указом Президента України йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». За вагомі досягнення в науковій, науково-педагогічній, суспільній, громадській та організаторській діяльності професор Микола Барна неодноразово нагороджувався грамотами Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукова діяльність вченого. Наукова біологічна і педагогічна громадськість знає Миколу Миколайовича Барну як автора бібліографії, монографій, винаходів, словників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для студентів біологічних спеціальностей університетів, вчителів біології, учнів середньої загальноосвітньої школи, гімназій, ліцеїв, коледжів, наукових і науково-методичних статей, організатора всеукраїнських з'їздів наукових товариств, міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, головного редактора наукового фахового журналу.

Наукові інтереси вченого охоплюють широке коло питань загальнобіологічного, ботаніко-екологічного, біоосвітнього та екоосвітнього спрямувань:

- репродуктивної біології;
- селекції та гібридизації рослин;
- цитоембріології;
- застосування постійного магнітного поля в біології;
- екології і охорони природи;
- методичних аспектів викладання біології.

Ботаніко-екологічні дослідження Микола Барна розпочав ще у студентські роки в студентському науковому гуртку кафедри ботаніки-дендрології під керівництвом кандидата біологічних наук, доцента Степана Михайловича Стойка (згодом доктор біологічних наук, професор, лауреат Державної премії України в

галузі науки і техніки). Робота у студентському гуртку була спрямована на те, щоб прищепити любов до наукових методів дослідницької діяльності. Починаючи з другого і до п'ятого курсу включно (1957–1961 рр.) Микола Барна був головою студентського наукового товариства лісогосподарського факультету.

Дослідження з цитоембріології квіткових рослин, зокрема видів роду *Populus* L. родини Salicaceae Mirb. М. Барна розпочав, навчаючись в аспірантурі. Наукові дослідження М. Барни упродовж майже 45 років стосувалися переважно репродуктивної біології, цитоембріології, селекції та гібридизації рослин; застосування постійного магнітного поля в біології; екології та охорони природи. Дослідження з репродуктивної біології квіткових рослин узагальнені ним у докторській дисертації: «Репродуктивна біологія видів і гібридів родини Вербових (Salicaceae Mirb.)». Чільне місце в дослідженнях ювіляра посідають методичні аспекти викладання біології. Одноосібно та у співавторстві ним опубліковано близько 300 наукових і науково-методичних праць, в т. ч. 28 навчальних посібників для студентів біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, вчителів біології, учнів середньої загальноосвітньої школи, гімназій, ліцеїв і коледжів, бібліографія, 3 монографії, 2 словники, 5 методичних рекомендацій, 5 авторських свідоцтв на винаходи, двом з яких присвоєно прізвище Барна, 15 статей у газетах (спісок усіх праць професора М. М. Барни наведений у книзі: «Микола Барна. Curriculum vitae». — Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. — С. 101-133).

Основні наукові праці професора М. М. Барни

- 1. Барна Н. Н.** Цитоэмбриологическое исследование некоторых видов рода *Populus* L. в связи с гибридизацией. Диссертация на соискание научной степени кандидата биологических наук: 094. — Харьков, 1968. — 184 с.: рис. 86. — Рез. рос., англ. — Библиография С. 178 (246 наим.).
- 2. Барна М. М.** Програмований безмашинний контроль за самостійною роботою студентів з анатомії та морфології рослин //

Методичні рекомендації для студентів природничих факультетів педагогічних інститутів. Рекомендовано МО УРСР. — К. : РНМК Міносвіти УРСР, 1985. — 48 с.: рис. 4. — Бібліографія С. 46 (18 назв).

3. **Барна М. М.,** Мороз І. В. Організація і проведення самостійної роботи студентів з анатомії та морфології рослин // Методичні рекомендації для студентів природничих факультетів педагогічних інститутів. Рекомендовано МО УРСР. — К. : РНМК Міносвіти УРСР, 1988. — 48 с. — Бібліографія С. 46 (17 назв).
4. **Барна Н. Н.,** Мороз М. М., Барна О. Н. Столик для закрепления, фиксации и оперирования лабораторных животных: Авторское свидетельство 1423115 СССР, МКИ А 61 Д 3/00 / — № 4104218/30–15. Заявлено 09.07.86. Опубликовано 15.09.88. Бюллетень № 34.— 3 с. : ил.
5. **Барна Н. Н.,** Мороз М. М. Устройство для выделения участка коры головного мозга: Авторское свидетельство 1438694 СССР, МКИ А 61 В 5/00 / — № 4092389/28-14; Заявлено 14.07.86; Опубликовано 23.11.88, Бюллетень № 43. — 2 с.
6. **Барна Н. Н.** Способ Барны Н. Н. прогнозирования гетерозиса у гибридов тополей и ив: Авторское свидетельство 1457866 СССР, МКИ А 01 Н 1/04 / — № 4104950/30–13; Заявлено 02.06.86; Опубликовано 15.02.89, Бюллетень № 6. — 6 с.
7. **Барна Н. Н.,** Крутовский С. В., Лутцев А. В., Шандрук Р. Н., Курант В. З., Соляр О. Б., Романишина Л. М., Середа Н. В. Способ приготовления искусственного корма для товарного карпа: Авторское свидетельство 1567139 СССР, МКИ А 01 К 61/00 / — № 4189117/31–13; Заявлено 02.02.87; Опубликовано 30.05.90, Бюллетень № 20. — 6 с.
8. **Барна Н. Н.** Способ Барны Н.Н. подбора родительских пар для получения гетерозисных гибридов ивовых: Авторское свидетельство 1655388 СССР, МКИ А 01 Н 1/04 / — № 4664259/13; Заявлено 26.01.89; Опубликовано 15.06.91, Бюллетень № 22. — 4 с.

- 9.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 3-х ч. — Тернопіль : Мандрівець, 1996. — Ч. I. — 104 с.: діагр. і схем 86, табл. 26.
- 10.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 3-х ч. — Тернопіль : Мандрівець, 1996. — Ч. II. — 112 с.: діагр. і схем 93, табл. 30.
- 11.** **Барна М. М.**, Черняк В. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф., Жирська Г. Я., Бабин І. І., Пида С. В. Організація роботи з обдарованими школярами. Мала академія: Посібник для учнів загальноосвітніх шкіл та ПТУ, вчителів біології, основ екології та валеології. Допущено МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 1996. — 96 с: рис 3, табл. 2. — Бібліографія С. 80 (14 назв).
- 12.** **Барна М. М.**, Похила Л. С., Яцук Г. Ф. Форми навчання біології: Посібник. — Тернопіль, 1996. — 140 с.
- 13.** **Барна М. М.** Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії: Навч. посібник. Рекомендовано МО України як навчальний посібник для студентів біологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Рецензенти: докт. біол. наук, проф. В. І. Чопик, докт. біол. наук, проф. І. М. Григора, докт. біол. наук, проф. Б. В. Заверуха. — К. : Видавничий центр «Академія», 1997. — 272 с. — Бібліографія С. 219-222 (76 назв).
- 14.** **Барна М. М.**, Царик Л. П., Черняк В. М., Зелінка С. В., Пильяуський Б. Р., Питуляк М. В., Подобівський С. С, Шанайда Н. Д., Адамів М. І. Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення: Монографія. — Тернопіль : Лілея, 1997. — 164 с.: фото 28. — Бібліографія С. 61-62 (30 назв).
- 15.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 4-х ч. — Тернопіль : Мандрівець, 1997. — Ч. I. — 104 с.: діагр. і схем 86, табл. 26.
- 16.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 4-х ч. — Тернопіль : Мандрівець, 1997. — Ч. II. — 112 с.: діагр. і схем 93, табл. 30.

- 17.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 4-х ч. — Тернопіль : Мандрівець, 1997. — Ч. III. — 96 с.: діагр. і схем 76, табл. 7.
- 18.** Барна М. М., Черняк В. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф., Жирська Г. Я., Бабин І. І., Страшнюк Н. М., Марчишин С. М. Організація роботи з обдарованими школярами. Всеукраїнська олімпіада еколого-природничого спрямування: Посібник для учнів загальноосвітніх шкіл та ПТУ, вчителів біології, основ екології та валеології. Допущено МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 1997. — 104 с: рис. 2, табл. 7. — Бібліографія С. 89-90 (24 назви).
- 19.** Барна М. М., Пида С. В., Шанайда Н. Д. Тлумачний словник біологічних термінів і понять у курсі «Біологія» (VI клас): Навч. посібник для вчителів біології, учнів загальноосвітніх шкіл та студентів біологічних спеціальностей вищих педагогічних закладів освіти. Допущено МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 1997. — 56 с.
- Ця робота була частково підтримана Міжнародною Соросівською програмою підтримки освіти в галузі точних наук (ISSEP), грант № APU 074006.*
- 20.** Барна І. В., Барна М. М. Збірник задач і розв'язків з біології: Навч. посібник у 4-х ч. Друге вид. — Тернопіль : Мандрівець, 1998. — Ч. IV. — 80 с.: діагр. і схем 86, табл. 26. — Бібліографія С. 78-79 (40 назв).
- Посібник підготовлений в рамках Міжнародної Соросівської програми підтримки освіти в галузі точних наук (ISSEP), грант № APU 074006.*
- 21.** Барна М. М., Іванова О. П., Похила Л. С., Яцук Г. Ф. Методи перевірки знань учнів з курсу «Біологія». VI клас // Методичні рекомендації для вчителів біології загальноосвітніх шкіл. Рекомендовано МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 1998. — 80 с.: рис. 21, табл.23.
- Посібник підготовлений в рамках Міжнародної Соросівської програми підтримки освіти в галузі точних наук (ISSEP), грант № APU 074006.*

- 22.** **Барна М. М., Шанайда Н. Д., Шанайда М. І.** Методичні рекомендації до навчально-польової практики з ботаніки (морфології рослин) для студентів I-го курсу (спеціальність «Біологія і хімія» та «Біологія»). — Тернопіль, 1999. — 65 с.: рис.3. — Бібліографія С. 65 (11 назв).
- 23.** **Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф.** Біологія для допитливих. I ч. Дроб'янки, Рослини, Гриби. Навч. посібник.: — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2000. — 88 с.: рис. 57, 4 вставки (15 кольор. мал.). С. 84 (19 назв).
- 24.** **Барна І. В., Барна М. М.** Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник у 2-х ч. Рекомендовано Міністерством освіти України. — Тернопіль: Мандрівець, 2000. — Ч. I. — 224 с.: рис., схем, діагр. 123, табл. 62.
- 25.** **Барна І. В., Барна М. М.** Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник у 2-х ч. Рекомендовано Міністерством освіти України. — Тернопіль : Мандрівець, 2000. — Ч. II. — 160 с.: рис., схем, діагр. 18, табл. 5. — Бібліографія С. 158-159 (40 назв).
- 26.** **Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф.** Тематична атестація з біології. 6 клас. — Тернопіль : Астон, 2000. — 62 с.: рис. 24, схем 16, табл. с. Бібліографія С. 62 (10 назв).
- 27.** **Барна І. В., Барна М. М.** Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник у 2-х ч. Рекомендовано МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 2001. — Ч. I. — 224 с.: рис., схем, діагр. 123, табл. 62..
- 28.** **Барна І. В., Барна М. М.** Задачі та розв'язки: Навч. посібник у 2-х ч. Рекомендовано МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 2001. — Ч. II. — 160 с.: рис., схем, діагр. 18, табл. 5. — Бібліографія С. 158-159 (40 назв).
- 29.** **Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф.** Біологія. 10 клас. Завдання для тематичного контролю знань: Посібник-зошит. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2001. — 64 с.: рис.10, схем 18, табл. — Бібліографія С. 61 (10 назв).
- 30.** **Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф.** Біологія. 11 клас. Завдання для тематичного контролю знань. — Тернопіль : На-

вчальна книга — Богдан, 2001. — 64 с.: рис.16, схем 30, табл. — Бібліографія С. 62 (10 назв).

31. **Барна М. М., Шанайда Н. Д., Шанайда М. І., Мшанецька Н. В.** Ботанічна номенклатура // Методичні рекомендації для студентів спеціальностей «Біологія і хімія», «Біологія і англійська мова», «Біологія», «Хімія і біологія», та «Географія і біологія». — Тернопіль, 2001. — 42 с: табл. 6. — Бібліографія С. 41 (9 назв).
32. **Барна М. М., Степанюк А. В., Грубінко В. В., Жирська Г. Я., Міщук Н. Й., Похила Л. С., Черняк В. М.** Проекти концепцій розвитку шкільної біологічної освіти // Біологія і хімія в школі. — 2001. — № 3. — С. 40-43.
33. **Барна М. М.** Репродуктивна біологія видів і гібридів родини Вербових (Salicaceae Mirb.). Міністерство освіти і науки України. Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Дисертація доктора біологічних наук. 03.00.05 — ботаніка. — Тернопіль, 2001. — 368 с.: рис. 51, схем, 6, діагр. 12, табл. 28. — Бібліографія С. 293-349 (641 назва).
34. Бібліографія наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 1962–2002 pp. / Укладачі **М. М. Барна, Л. С. Похила, В. В. Грубінко, Б. Д. Грищук, В. І. Кваша, А. М. Олійник, А. В. Степанюк.** / За ред. М. М. Барни. — Тернопіль : Видавничий відділ ТДПУ, 2002. — 182 с.
35. **Барна М. М., Похила Л. С., Шевчик Л. О., Яцук Г. Ф.** Біологія для допитливих: II частина. Царство Тварини. Навч. посібник. Схвалено МОН України. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2002. — 144 с.: рис. 96. — Бібліографія С. 138 (23 назви).
36. **Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф.** Біологія. 11 клас. Завдання для тематичного контролю знань. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2002. — 72 с.: рис. 15, табл. 41, схем 27. — Бібліографія С. 71 (10 назв).

- 37.** Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф. Біологія. 6 клас. Робочий зошит. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2002. — 96 с.
- 38.** Барна М. М. Репродуктивна біологія видів і гібридів родини Вербових (Salicaceae Mirb.): Автореферат дисертації доктора біологічних наук: 03.00.05 / Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. — К., 2002. — 40 с.: рис. 10, табл. 4. — Рез. укр., рос., англ. Бібліографія С. 31-37 (76 назв).
- 39.** Степанюк А. В., Грубінко В. В., **Барна М. М.**, Похила Л. С., Міщук Н. Й., Єфімова Л. Г., Жирська Г. Я., Гладюк М. М., Черняк В. М. Педагогічна практика студентів хіміко-біологічного факультету. Навч.-метод. посібник. Рекомендовано МОН України. — Тернопіль : ТДПУ, 2003.— 104 с.
- 40** **Барна М. М.**, Кваша В. І. [Рецензія]. Основні закони екології. Навчальні посібники В. М. Бровдія і О. О. Гаци «Енергетичні основи екології» (К.: НПУ, 2001. — 102 с.), «Системоутврюючі закони екології» (К.: НПУ, 2002. — 173 с.), «Закони екології. Соціально-економічні, геофізичні та геохімічні» (К.: НПУ, 2003. — 179 с.). // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2003. — № 3-4 (22). — С. 126-127.
- 41.** **Барна М. М.** [Рецензія]. Давно очікуваний підручник. Заключний М. М. Латинська мова: Підручник. — К. : Либідь, 2003. — 368 с. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2003. — № 1 (20). — С. 110-111.
- 42.** **Барна М. М.**, Барна Л. С., Яцук Г. Ф. Біологія. Тематичний контроль навчальних досягнень учнів. 6 клас. — Тернопіль : Астон, 2004. — 112 с.
- 43.** **Барна М. М.**, Корнукова Н. В. Ботаніка. Анatomія і морфологія рослин. Інтерактивний електронний курс навчальної дисципліни «Ботаніка» для студентів спеціальності «Біологія» і «Хімія». — Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2004. — 180 с. — Бібліографія С. 179 (22 назви).

- 44.** Барна М. М. Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії. Інтерактивна електронна версія навчального посібника з дисципліни «Ботаніка». Рекомендовано МО України як навчальний посібник для студентів біологічних спеціальностей вищих закладів освіти. — Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2004. — 280 с.: рис. 56, фото вчених — 18. Бібліографія С. 219-222 (76 назв).
- 45.** Барна М. М., Грубінко В. В., Мандрик В. Ю., Петрус Ю. Ю. [Рецензія]. Ніколайчук В. І. Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи. Монографія. — Ужгород, 2004. — 247 с. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2004. — № 3-4 (24). — С. 132-134.
- 46.** Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф. Біологія для допитливих. I частина. Дроб'янки, Рослини, Гриби. Навч. посібник. Схвалено МОН України. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2005. — 88 с.: рис. 58, 4 вставки (15 кольор. мал.). — Бібліографія С. 84 (19 назв).
- 47.** Барна М. М., Похила Л. С., Яцук Г. Ф. Біологія для допитливих. II частина. Царство Тварини. Навч. посібник. Схвалено МОН України. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. — 144 с.: рис. 96. — Бібліографія С. 138 (23 назви).
- 48.** Біологія для спеціальностей: «Біологія та хімія», «Біологія (додатково англійська мова), «Біологія (додатково основи екології», «Хімія та біологія», «Географія та біологія» / М. М. Барна, Л. С. Барна, Г. Я. Жирська, Н. Й. Міщук, А. В. Степанюк, Н. М. Страшнюк // Довідник для вступників до Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. — С. 61-68.
- 49.** Барна І. В., Барна М. М., Барна Л. С. Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник. Видання третє. Рекомендовано МОН України. — Тернопіль : Мандрівець, 2005. — 384 с. рис., схеми, діагр. 185, табл. 65. — Бібліографія С. 379-380 (40 назв).

- 50.** Барна М. М., Барна Л. С., Яцук Г. Ф. Навчальні заняття з біології: Можливі варіанти. Посібник. — Тернопіль : Астон, 2005. — 140 с. — Бібліографія С. 138 (5 назв).
- 51.** Барна І. В., Барна М. М., Барна Л. С. Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник. Вид. четверте. Рекомендовано МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 2006. — 384 с.: рис., схеми, діагр. 185, табл. 65. — Бібліографія С. 379-380 (40 назв).
- 52.** Барна М. М., Барна Л. С. Великий фітобіолог сучасності (до 80-річчя від дня народження академіка К. М. Ситника) // Нauкові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2006. — № 2 (29). — С. 144-157: фото 3. — Бібліографія С. 98 (34 назви). — Співавт.: Л. С. Барна.
- 53.** Барна Микола, Барна Любов, Яцук Ганна. Декоративні лікарські рослини. Монографія. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. — 80 с.: 32 табл. кольор. рис. — Бібліографія С. 76 (12 назв).
- 54.** Барна М. М., Барна Л. С., Семенів О. О., Яцук Г. Ф. Кімнатні рослини у навчально-виховному процесі з біології: Навч. посібник. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2006. — 160 с.: рис. 15, табл. 5, мал. 109, 4 вст. (69 кольор. мал.). — Бібліографія С. 379-380 (40 назв).
- 55.** Барна І. В., Барна М. М., Барна Л. С. Біологія. Задачі та розв'язки: Навч. посібник. Вид. п'яте. Рекомендовано МО України. — Тернопіль : Мандрівець, 2008. — 384 с.: рис., схеми, діагр. 185, табл. 65. — Бібліографія С. 379-380 (40 назв).
- 56.** Барна Микола, Барна Любов, Білоус Людмила, Яцук Ганна. Декоративні лікарські рослини. Видання друге. Доповнене та перероблене. Монографія. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. — 112 с.: іл. 32 табл. кольор. рис. — Бібліографія. С. 108 (13 назв).
- 57.** Степанюк А. В., Грубінко В. В., Барна Л. С., Міщук Н. Й., Барна М. М., Єфімова Л. Г., Жирська Г. Я., Гадюк М. М.,

- Троцька О. С. Педагогічна практика студентів хіміко-біологічного факультету (за кредитно-трансферною системою організації навчального процесу): Навчально-методичний посібник. Вид. 2-е, допов. і перер. Рекомендовано МОН України. — Тернопіль : Вектор, 2009. — 80 с.
58. Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 1940-2010 / [Барна М. М., Курант В. З, Барна Л. С., Грубінко В. В., Грищук Б. Д., Кваша В. І., Степанюк А. В.]; за ред. М. М. Барни. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. — 312 с.: іл.
- ### Основні друковані праці про професора М. М. Барну
1. Академія наук вищої школи 1992. — 2007. Довідник. — К., 2007. — 219 с.
 - С. 18. Академіки академії наук вищої школи України (творчі біографії). **Барна Микола Миколайович** (уміщено кольорове фото).
 - С. 27. **Барна Микола Миколайович**. Відомий учений-ботанік. Доктор біологічних наук, професор. Академік АН ВШ України з 2005 р. Наведені короткі біографічні дані.
 2. Григорюк І. П. **Барна Микола Миколайович** // Енциклопедія Сучасної України. — К. : Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України, 2003. — Т. 2. Б – Біо. — 872 с.
 - С. 263-264. Наведені короткі біографічні дані, основні наукові праці та поміщено фото.
 3. Дем'янова І. **Барна Микола Миколайович** // Тернопільський Енциклопедичний Словник / Передмова Геннадія Яворського. Тернопіль : ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. — Т. 1. А – Й. — 696 с.
 - С. 86. Наведені короткі біографічні дані та поміщено фото.
 4. Зиман С. М., Мосякін С. Л., Булах О. В., Царенко О. М., Фельбаба-Клушина Л. М. Ілюстрований довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник. — Ужгород : Медіум, 2004. — 156 с.

- С. 3: Нещодавно, у 1997 році, вийшов з друку цінний словник з ботаніки, написаний **М. М. Барною**, причому він, на відміну від більшості робіт такого плану, містить етимологічні дані про іншомовні терміни. Але цей словник стосується ботаніки у широкому плані й включає біля 300 термінів з морфології.
5. Красовський Іван. Діячі науки і культури Лемківщини: Довідник. — Торонто—Львів : Думка світу, 2000. — 124 с.
С. 95. **Барна Микола**. Наведені короткі біографічні дані.
6. Комендар В. І., Мандрик В. Ю., Петрус Ю. Ю. [Рецензія] : **М. Барна**. Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії. Словник. — К. : Видавничий центр «Академія», 1997. — 272 с. // Укр. ботан. журн. — 1998. — Т. 55. — № 2. — С. 216-217.
С. 216: Посібник побудований за типом словника, який містить близько 2 тис. термінів з різних галузей ботаніки: морфології, анатомії, фізіології, ембріології, цитології, систематики, геоботаніки, палінології біоценології, а також найуживаніші терміни з мікології, мікробіології, вірусології, генетики, селекції, насінництва, екології та охорони природи....
С. 217: Посібник «Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії» є корисним не лише для студентів біологічних спеціальностей вищих закладів освіти, а й для викладачів, вчителів біології загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів.
7. Парпан В. І. [Рецензія]: **М. Барна**. Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії. Словник. — К. : Видавничий центр «Академія», 1997. — 272 с. // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 1998. — № 2 (25). — С. 107-108.
С. 107: У більшості підручників та навчальних посібників з ботаніки не розкривається походження термінів, а їх етимологія відсутня навіть у деяких біологічних та ботанічних словниках. Тому виникла потреба у посібнику, який би допоміг краще пізнати походження термінів, які, здебільшого, мають грецьке, або латинське походження, і глибшого їх засвоєння. ...
С. 108: Посібник «Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії» є корисним для студентів, вчителів біології, викладачів вищих закладів освіти, а також для екологів та працівників охорони природи.

8. Мушинка Микола. Лемко на фоні Радоцини. До 50-ліття з дня народження Володимира Шуркала. — Пряшів : Фундація «Карпати», 2001. — 48 с.

С. 27: Переселенці з невеличкого лемківського села Радоцина в Україні зарекомендували себе як чесні, працьовиті і здібні господарі. З їх числа вийшло чимало інтелігенції. Науковець-біолог **Микола Барна** (1938) — професор Тернопільського педагогічного університету ім. В. Гнатюка та ін.

9. Старова Н. В. Селекция иловых. — М. : Лесн. пром-сть, 1980. — 208 с.

С. 5: Работа написана по материалам двадцатилетних исследований, проведенных автором с 1956 по 1978 г. с группой сотрудников УкрНИИЛХА, принимавших участие в исследованиях в разные годы (Н. Н. Пчелина, С. В. Эфрос, Б. В. Ткаченко, Д. П. Торопорицкий, И. А. Гаврилова, Л. В. Черняк, З. П. Коц, **Н. Н. Барна**, И. Д. Василенко и др.).

С. 36: Сроки прохождения тех или иных этапов формирования цветочных зачатков в разных родах значительно различаются, в пределах видов сроки тоже варьируют в различных экологических условиях и в разные годы [**Н. Н. Барна**, 1969 и др.].

С. 36-37: Последовательность морфогенеза в зависимости от систематической принадлежности видов не изучена. Лишь у тополей отмечены различия последовательности морфогенеза, характерные для подродов *Leuce* и *Europulus* Dode [**Н. Н. Барна**, 1968, 1975].

С. 38: **Н. Н. Барна** [1968] наблюдал одновременно симультанный и сукцессивный типы образования тетрад микроспор у тополей.

С. 43: У иловых обычно порогамный способ входления пыльцевой трубки в зародышевый мешок.... В отдельных случаях установлены явления мезо- и халазогамии [**Н. Н. Барна**, 1968].

С. 44: На первых фазах развития зародыш имеет шарообразную форму, по мере его дифференциации он становится грушевидным. В это время закладываются бугорки семядолей. В дальнейшем семядоли вытягиваются, появляется подсемядольное колено и зачаток корешка [**Н. Н. Барна**, 1968].

10. Стойко С.М. Цікаве місцезнаходження нового для Українських Карпат виду — ялівцю козачого (*Juniperus sabina* L.) // Укр. ботан. журн. — 1960. — Т. XVII. — № 3. — С. 72–78.

- C.72: Нам разом із студентами Львівського лісотехнічного інституту В М. Дзюбою і М. М. Барною влітку 1959 р. пощастило знайти дуже цікаві і неописані досі зарості ялівцю козачого в майже недоступних місцях на крутих вапнякових скелях в Угольських букових пралісах Закарпатської області.
11. Українське ботанічне товариство : Довідковий посібник. — К. : Наук. думка, 1979. — 186 с.
С. 164. Тернопільська група. **Барна Микола Миколайович** (нар. 8.II. 1938 р.) — канд. біол. наук, доц. кафедри ботаніки пединституту, цитоембріолог.
12. Українське ботанічне товариство : Довідковий посібник. — К. : Наук. думка, 1988. — 236 с.
С. 194. Тернопільська група. **Барна Микола Миколайович** (нар. 8.II. 1938 р.) — канд. біол. наук, доц. кафедри ботаніки пединституту, цитоембріолог.
13. Фізіологи рослин України: Довідник / Ін-т фізіології рослин і генетики НАН України; Уклад. В. В. Моргун, Ж. З. Гуральчук. — К. : Логос, 2006. **Барна Микола Миколайович**. — С. 3, 4, 65, 84.
14. Черняк В.М. Культивована дендрофлора Волино-Поділля, перспективи її використання та збагачення. — Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2004. — 264 с.
С. 78: Інститутське містечко почало займати площу 10 га, тому у цей час постало питання провести озеленення цієї території, за класи дендропарк. З ініціативи **М. М. Барни**, В. О. Шиманської, за активної підтримки ректора інституту М. Л. Бригінця садивний матеріал завозили з Хоростківського і Гермаківського дендропарків Тернопільської області.
15. Nasche drzewa leśne. Monografie popularnonaukowe. Topole *Populus L.* — Warszawa – Poznań : Państw. Wyd-wo Nauk., 1973. — T. 12. — 518 S.
S. 172. Zalążnia jest jednogniazdowa z żożyskiem parietalnym, na którym za pośrednictwem sznureczków (funiculus) jest osadzonych 4-14 zalążków (**Barna**, 1967). Liczba zalążków w zalążni jest różna. **Barna** (1967) u osiky diploidalnej znalazła 4-8 zalążków w jednej zalążni, a osiky triploidalnej — 4-14.

Культурно-освітні діячі — вихідці з Радоцини

*Смичком вогнистим тнуть цигани,
розкотисто співає бас.
Пече музика й голос тъмяний
і струн сп'янілих лютий бряз.*

Б.-І. Антонич
«Елегія про співучі двері»

Байса Андрій Петрович — староста хорової капели «Лемковина», староста хору лемківської церкви св. Володимира та Ольги в Шевченківському Гаю Львова.

Народився 7 листопада 1937 року в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща) у працьовитій селянській родині. У 1945 році разом з батьками був примусово переселений в Устинівський район Кіровоградської області. Але батьки з трьома малими дітьми, як і тисячі інших лемків, у 1946 році, залишивши все привезене із собою майно, подалися возом і пішки з Кіровоградської області в західні області України, біжче до Карпат, до Лемківщини. Цей перехід тривав 6 тижнів і всіх членів родини, особливо дітей, дуже втомив. Проте Лемківщина для них залишилася лише у спогадах. Як і багато радоцинян, родина Андрія Байси опинилася в селі Липники Пустомитівського району Львівської області.

Андрій закінчив школу, відтак механічне відділення Львівського технікуму харчової промисловості. Працював механіком по транспорту, начальником транспорту кам'янодробильного заводу.

Змалку любив співати: чи пасучи корови, чи пораючись у домашній господарці, а особливо на весілях, забавах тощо. Як професіонал хорового співу сформувався в хоровій капелі «Лемковина», старостою якої він є з 1998 року. Okрім того, Андрій

Байса є старостою хору в лемківській церкві св. Володимира і Ольги в Шевченківському гаю — музеї-скансені у Львові.

До 40-річчя від заснування хорової капели «Лемковина» в Лемківському календарі на 2009 рік Андрій Байса опублікував ґрунтовну статтю про заснування та діяльність хорової капели: «Пісні чарівного краю Лемківщини».

Оскільки ця подія стосується не лише хористів, а й усіх лемків, які неодноразово слухали виступи «Лемковини» на лемківських ватрах у Ждині (Польща) та Монастирську (Тернопільська область), то я подаю цю статтю з незначними редакторськими правками.

Андрій згадує: «Після вигнання з Лемківщини туга за рідним краєм з кожним роком зростала. Цю тугу можна було дещо зменшити хіба що, співаючи пісні про свій рідний край: «Ой, верше мій, верше», «Гори наши» та ін. В селах навколо Львова, зокрема в Зимній Воді, Рудно, Липники та ін. мешкало багато лемків з Радоцини, Грабу, Сквіртного та інших лемківських сіл, зокрема: Павло Юрковський, Андрій Байса, Федір Націк, Михайло Котирга, Степан Колінський та ін., котрі сходилися, згадували свої пісні і їх співали. Одного разу на таких сходинах Михайло Донський, який мешкав у той час у Польщі, але приїхав до Рудно, подав ідею щодо створення хору. Після такої бесіди Павло Юрковський запросив і зорганізував таких людей, як Роман Соболевський, Петро Когут, Федір Націк, Степан Колінський, Михайло Котирга, Михайло Донський, Любомир Олесневич. Ця зустріч-бесіда відбулася в Михайла Котирги, а відтак провели перші проби — репетиції в господаря Кулика. Після того репетиції проводили в клубі с. Рудно. Тобто восени 1969 року було організовано хор. Репетиціями у господарських хатах керував п. Р. Соболевський, а до репетицій у сільському клубі запросили диригента Романа Кокотайла (1969–1970 рр.).

Пізніше з хором працювали диригенти Михайло Мокрецький, Тарас Матвіїв, Ігор Циклінський, а з останнім хор виступав на виїздах, оскільки він уже мав навики хорового співу. До уча-

сті в хорі залучалися лемки і не-лемки, які на репетиції приїжджали зі Стрия, Городка, Миколаєва та ін. міст Львівщини.

Після Ігоря Циклінського з 1975 році диригентом хору став Іван Кушнір, який народився на Лемківщині і який закінчив диригентський факультет Львівської консерваторії. З великою відповіальністю новий диригент взявся за підняття художнього рівня колективу хору. Капела з року в рік мужніла та зростала. Свідченням цього є те, що у 1978 році їй присвоєно звання «народна хорова капела». Радо співпрацювали тоді з капелою відомі композитори Є. Козак, А. Кос-Анатольський та І. Майчик. У 1985–1987 роках було знято два фільми про капелу — «Ой верше мій, верше» та «Співає Лемковина».

Хорова капела виступала не лише у Львівській області, а і в інших областях: Тернопільській, Івано-Франківській, Закарпатській, а також у містах Києві та Луганську (1990 рік). Хор також побував і в Шевченківському краї (1990 рік). Перші виступи «Лемковини» — то було щось надзвичайне. На першому виступі нас було аж 92 особи хористів. До хору ходили цілими родинами: родина Каменських (чоловік, дружина і три доњьки), родина Головатих (чоловік, дружина, син з дружиною, доњька з чоловіком), родина Байсів (чоловік, дружина та дві доњьки), а також Байса Андрій, Петро, сестра Марія, родина Кузяків (Степанія, Василь і син Ігор), родина Гурей (Степанія, дочка Ліда), родина Кищак (Тереза, дочка Оля), родина Дзямбів (Ярослав, сестра Анна) та ін.

Після Івана Кушніра диригентом став Роман Стефанко (1998-2000 роки.). У 2000 році хором диригував Володимир Морчак, на жаль, передчасно пішов з життя. Відтоді і донині капелою диригує Марія Мельник. У даний час «Лемковина» — це ансамбль пісні і танцю. Танцями керує хореограф Олег Копильчак — викладач Львівського державного училища культури і мистецтва, молодий талановитий і перспективний.

Коли їхали до Сvitника, то замовляли два автобуси, їхали до Києва записувати платівку, також двома автобусами. А тепер нема молоді, може не хоче, але нічого не зробиш, мусить бути

так як є. Ми сподіваємось на краще, бо «Лемковина» співає вже 40 років! Є у нас такі хористи, що співають від самого заснування хору. Так, наприклад, Тереза Кищак, Андрій Байса, Анна Головчак, яка зовсім юною прийшла до хору, мала 15 років і до сьогодні співає. Багато вже відійшли у вічність, а багато просто не хочуть, але, незважаючи на це, хор усе ж існує і продовжує співати, танцювати, веселити і розважати людей.

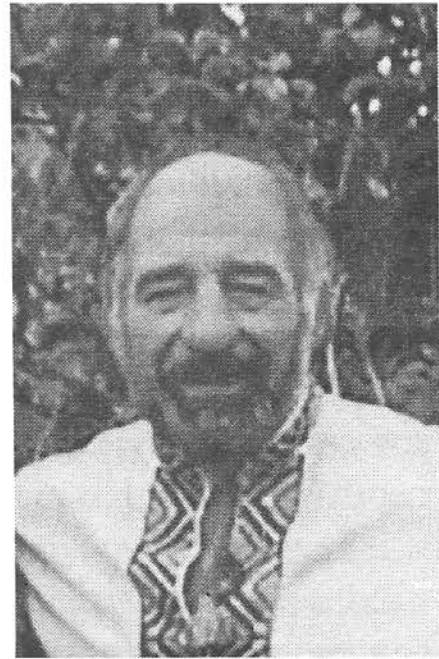
Отож, з нагоди славного 40-річного ювілею побажаємо народній хоровій капелі «Лемковина» щасливого творчого довголіття, майстерності, вдосконалення, щоб вона лемківською піснею звеселяла людські душі та нагадувала всім, що на Лемківщині знали і любили пісні, які допомагали їм жити, творити, долати незгоди та сподіватися на краще прийдешнє життя».

Ось такий він Андрій Байса — лемко, радоцинянин, співак, староста хорової капели «Лемковина» та староста хору лемківської церкви св. Володимира та Ольги в Шевченківському гаю міста Львова, який щороку відвідує лемківські ватри в Ждині (Польща) та в Монастириську (Тернопільська область).

Барна Андрій Петрович — активний краянин і церковник — член правління лемківської церкви св. Володимира та Ольги в Шевченківському гаю у Львові, громадський діяч.

Народився 23 лютого 1941 року в селі Радоцина Горлицького повіту у працьовитій селянській родині. Прізвище, ім'я та по батькові повністю наведено для того, щоб зрозуміти, про кого Барну Андрія йде мова.

Однак навіть така деталізація не уособлює конкретну людину тому, що мій двоюрідний брат також — Барна Андрій Петрович. Тому, щоб знати, про якого Барну йде мова, в Радоцині до прізвища додавали «місце проживання» родини Барни. Його батьків у селі називали «Барна під верхом», оскільки вони мешкали на верхньо-

му кінці Радоцині, під горою, яку на Лемківщині називали верх. Мого дідуся по татовій лінії в Радоцині називали «Барна з нижнього кінця», мого тата, який був жонатий до Кравчицького — «Барна від Кравчицького», а мого стрийка — Барну Петра Петровича, котрий був жонатий до Кеца, називали «Барна від Кеца». Тоді всі розуміли, про якого Барну йдеться.

На час депортациї Андрію Барні виповнилося чотири роки, але він сам розповідав, що пам'ятає трагедію виселення з Радоцині. Як і більшість радоцинян, його родина одним і тим же товарним ешелоном прямувала до Кіровоградської області. Прибувши на залізничну станцію Долинська, що в Кіровоградській області, декілька вагонів, у тому числі й вагон, у якому їхала його родина, відчепили від ешелону і повезли далі. Так його родина опинилася в Одеській області, з якої, як і десятки тисяч лемків з інших східних областей України, у 1946 році поверталася на захід, близче до Лемківщини.

Але долею судилося назавжди залишитися з Лемківщиною лише у спогадах, думках і мріях. Разом з багатьма радоцинянами вони оселилися в Пустомитах Львівської області. У 1948 році пішов у перший клас, добре вчився і після закінчення школи вступив у Львівський сільськогосподарський інститут, з якого був призваний у Радянську Армію. Після служби в армії навчався у Львівському університеті імені Івана Франка, але повну вищу освіту здобув у Львівському інституті фізичної культури і спорту.

Барна Андрій — дуже активний краянин і церковник: щороку буває на Лемківській ватрі в Ждині (Польща) та в Монастирську Тернопільської області, відвідує свою рідну Радоцину, двічі на місяць (у другу та четверту неділі) бере активну участь у богослужінні в лемківській церкві св. Володимира і Ольги в Шевченківському гаю у Львові, бере участь у толоках.

Одружений, має сина, доньку та двох онуків.

Гашиц Андрій Іванович народився 25 листопада 1933 року в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща).

У 1945 році разом з батьками був насильно переселений у східні області УРСР, а саме в село Ворошиловка Устинівського району Кіровоградської області, де прожили менше року. У 1946 році батьки переїхали з Кіровоградської області ближче до Карпат — у місто Монастириськ Тернопільської області.

Родина Гашиця Івана Лукіча велика і складалася з 10 осіб:

1. Гашиц Іван Лукіч.....1909 р. — голова сім'ї;
2. Гашиц Єва Михайлівна....1911 р. — дружина;
3. Гашиц Андрій Іванович....1933 р. — син;
4. Гашиц Марія Іванівна.....1937 р. — дочка;
5. Гашиц Пелагія Іванівна.....1941 р. — дочка;
6. Гашиц Анна Іванівна.....1945 р. — дочка;
7. Гашиц Петро Іванович.....1945 р. — син;
8. Гашиц Лука Іванович.....1881 р. — батько;
9. Гашиц Пелагія Семенівна..1887 р. — мати;
10. Гашиц Микола Іванович...1893 р. — брат.

У 1952 році А. І. Гашиц закінчив 7 класів Монастириської середньої школи. З вересня 1952 до червня 1956 року навчався у Львівському кінотехнікумі за спеціальністю «обладнання та експлуатація кіноустановок», який закінчив з відзнакою. Після закінчення технікуму був направлений у м. Гусятин Тернопільської області, де обіймав посаду заступника завідувача районним відділом культури. У жовтні 1959 р. переведений у Тернопільське обласне управління кінофікації старшим інженером. З березня 1966 р. працював директором Тернопільської обласної контори кінопрокату.

У 1971 році вступив на заочний факультет Тернопільського фінансово-економічного інституту за спеціальністю «фінанси та кредит», який закінчив у 1976 році з присвоєнням кваліфікації «економіст».

А. І. Гашиц помер 25 листопада 1999 року, похований на цвинтарі в м. Монастирську.

Юрковський Микола Сильвестрович

Народився в Радоцині в 1900 році. Тут закінчив народну школу і виявив великі здібності до навчання. Мені батько за розповідями свого тата (мого дідуся) розповідав, що Юрковські жили дуже бідно. Двоє хлопців, Микола і Павло, який молодший від Миколи на два роки, водночас ходили в Радоцині до школи, але навчалися в різних класах. Влітку, восени та навесні щодня ходили до школи обидва брати, бо можна було ходити босоніж. Взимку, оскільки черевики мали одні на двох, то одного дня до школи ішов Микола і записував завдання для Павла, а другого — Павло і записував завдання для Миколи. Під час Першої світової війни Микола Юрковський був студентом Горлицької гімназії. Його викликали в Горлиці на військовий набір. Комісія визнала його непридатним для військової служби, однак тут же запропонували йому вступити добровольцем у польський «легіон». За відмову його заарештували і відправили в Талергоф, куди він прибув увечері 12 вересня 1914 року. Після Талергофської в'язниці він повернувся в Радоцину і продовжив навчання в гімназії, яку успішно закінчив і одержав посаду вчителя в українській школі у Сквіртному. Відтак обіймав посаду заступника і директора руської гімназії в Горлицях, де викладав українську та німецьку мови.

Під час депортaciї сквіртняни у 1946 році були переселені в села Пирятинського району Полтавської області, а Микола Сильвестрович Юрковський — у м. Пирятин. Упродовж 10 років аж до 1956 року викладав німецьку мову в Пирятинській середній школі. Він мав прекрасну гімназійну підготовку, досконало знов німецьку мову та вільно володів нею. За це його любили учні, а серед вчителів він користувався великою заслуженою по-

вагою. Талергофська в'язниця, переселення не могли не познанчитися на його здоров'ї. У 1956 році Микола Сильвестрович тяжко захворів. Молодший брат Павло, який мешкав у селищі Рудно, перевіз старшого брата до себе. Микола Сильвестрович дуже багато робив для відродження лемківської культури.

Автору цієї книги пощастило спілкуватися з Миколою Сильвестровичем у 1956 році, коли я мешкав у двоюрідної сестри Євгенії Барни в Зимній Воді під час вступної кампанії у Львівський лісотехнічний інститут. З двоюрідним братом Андрієм Барною ми відвідували родину Юрковських, яка мешкала в Рудно. У розмові з Миколою Сильвестровичем я одержав від нього підтримку, мудрі настанови та поради, які знадобилися мені в житті, за що я Миколі Сильвестровичу дуже вдячний і про них не один раз згадую.

У 1957 році він занедужав, і з допомогою брата Павла Миколу Сильвестровича поклали в клініку Львівського медичного інституту, проте лікування тривало недовго. Помер Микола Сильвестрович Юрковський у 1957 році і похований у Рудно на сільському цвинтарі.

Юрковський Павло Сильвестрович* народився в 1902 році в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Рідний брат Миколи Юрковського. Як і старший брат, закінчив народну школу в Радоцині. Був дуже здібним учнем і мав добру загальноосвітню підготовку. До Сквіртного Павла запросив його старший брат Микола, який вчителював в українській школі. Тут він одружився і до

* Примітка. Автобіографічні довідки та фотографії надала дочка Павла Сильвестровича Юрковського — Віра Павлівна Юрковська, яка мешкає в селищі Рудно біля Львова.

Першої світової війни (1939 року) займався домашнім господарством. У 1944 році в західній Лемківщині проти німецьких окупантів діяли українські партизанські загони.

Особливо активними були дії літом і восени 1944 року. У селах Горлицького повіту діяв партизанський загін, який складався з радянських військовополонених офіцерів, солдатів і лемків. Загоном командував Павло Юрковський [36].

У 1945 році разом із сквіртнянами Павло Сильвестрович Юрковський був переселений з Польщі, з села Сквірте Горлицького повіту Krakівського воєводства, в Україну, в Полтавську область, Пирятинський р-н, село Сасинівка, Красний хутір. У 1946 році в Полтавській, як і в інших східних областях України, була засуха, і післявоєнні роки були дуже тяжкі, голодували, але родину спасали жорна, які привезли з Польщі.

Люди із села встановлювали графік, за яким приходили молоти то жменьку зерна чи кукурудзи і завжди залишали маленьку порцію такого ж борошна, що дуже виручала нас, оскільки на деякий час можна було перервати почуття голоду. Не знаходячи іншого виходу в Красному хуторі, де можна було б заробити та прогодувати сім'ю, тому Павло Сильвестрович поїхав на Волинь до священика зі свого села Ковалевського, який запропонував притулити сім'ю Юрковського в себе. Павло Сильвестрович повернувся в Красний хутір забрав дочку і бабусю, яка мешкала з його родиною, бо моя мама — дружина Павла Сильвестровича — померла і похоронена на цвинтарі в Красному хуторі і виїхав на Волинь.

Там, на Волині, його знайомі порекомендували переїхати зі сім'єю ближче до Львова, де вже зібралося багато радоцинян та переселенців з інших сіл. Восени 1947 року Павло Юрковський зі своєю родиною переїжджає в село Рудно біля Львова. На основі евакуаційних документів у Рудно він отримав будинок, в якому його дочка із своїми дітьми проживає понині. У Рудно життя також було нелегким і батько «майстер на всі руки» почав шити бурки (валянки), продавати їх і на виручені кошти утримував родину. Згодом тато влаштувався в колгосп столяром, де з

іншими селянами відбудував млин, пошкоджений під час Другої світової війни.

У 1949 році тато навчався на курсах провідників, після закінчення яких почав працювати провідником на Львівській залізниці. Об'їздив майже весь Радянський союз, бо супроводжував потяги з призовниками до лав Радянської Армії. Місяцями був у дорозі, але висилав нам гроші, і ми якось на них виживали. Згодом він був бригадиром поїзда, а в останні роки своєї трудової діяльності — начальником пасажирського поїзда Львів — Чернівці. Павло Сильвестрович протягом життя підтримував зв'язки із земляками з Радоцини, Сквіртного. Допомагав їм чим міг, підтримував їх своїми мудрими порадами та настановами. У Рудному організував хор «Лемковина», був його старостою, організовував виступи хору в багатьох містах України та в інших республіках колишнього Радянського Союзу, зокрема в Латвії, Естонії, Білорусії та ін. Під його керівництвом хорова капела «Лемковина» стала народною і нагороджена багатьма відзнаками. До останіх днів свого життя був активним учасником і відвідував усі репетиції хору. 11 грудня 1982 року Павло Сильвестрович був на репетиції хору «Лемковина», прийшов додому втомлений, а вночі його не стало. Похований Павло Юрковський на цвинтарі в селищі Рудно біля Львова.

Покоління радоцинян

*Єднаймось, лемки! Хай озветься
Нам мами зболена душа.
Допоки ми ще є на світі,
То не гасімо свій вогонь,
Лемківщини онуки, діти,
Одна ж із вами у нас кров!*

Люба Смереканич
«Мати жде»

В етногенезі рацінян можна виділили декілька поколінь, об'єднаних у три вікові групи: старше покоління — це ті радоциняни, які народилися в Радоцині, але ще у 20–30-ті роки ХХ ст. емігрували в Америку, Канаду та інші країни і там знай-

шли свій вічний спочинок, а також ті, які відійшли у вічність і поховані на цвинтарях у Радоцині, Горлицях та інших селах Горлицьких Бескидів, та більшість тих, котрі були депортована в 1945 році із Радоцини в Кіровоградську область та інші східні області УРСР; середнє покоління — це діти старшого покоління, які народилися в Радоцині, але разом з батьками в 1945 році були примусово виселені на чужину, до цього покоління належить і автор цієї книги; молодше покоління, батьки яких належать до середнього покоління — фенотипово 100%-х радоцинян, але яке народилося в Україні. Фенотипово це вже не радоциняни, але в генетичному відношенні — це або 100%-ві радоциняни, тобто обоє батьків яких народилися в Радоцині (наприклад, Володимир Шуркало), або 50 %-ві радоциняни — один із батьків яких народився в Радоцині (наприклад, Ольга Барна).

Барна Ольга Миколаївна — доктор медичних наук, професор кафедри діабетології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, голова Асоціації превентивної і антиейджинг медицини, дійсний член Американської академії антиейджинг медицини, Всесвітньої асоціації антиейджинг медицини (WOSAAM), провідний фахівець клініки «Євролаб», головний редактор журналу української лікарської еліти «MEDIX. ANTI-AGING», головний редактор «Health. Medix».

Народилася 15 травня 1967 року в м. Тернополі. Батько — Барна Микола Миколайович — народився в селі Радоцина Горлицького повіту Krakівського воєводства (Лемківщина, Польща), а мати — Задорожна Рома Михайлівна — в селі Козівка Тернопільського району Тернопільської області. Тобто Ольга Барна — 50 %-ва лемкиня і 50 %-ва радоцинянка. У 1989 році з відзнакою закінчила Тернопільський державний медичний інститут, відтак — аспірантуру в професора Б. І. Рудика й у

1993 році в Інституті кардіології імені М. Д. Стражеско МОЗ України захистила дисертацію на тему «Стан мікроциркуляції, коронарного кровообігу і перекисне окислення ліпідів у хворих гіпертензивним серцем при лікуванні метопрололом, ніфедипіном і каптоприлом» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.11 — кардіологія. Працювала асистентом, доцентом кафедри терапії лікувального факультету Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

З 2001 до 2004 року навчалася в докторантурі в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця. У 2007 році на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26. 003.08 при Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця захистила дисертацію на тему: «Особливості патогенезу, клініки, діагностики та лікування ішемічної хвороби серця у жінок залежно від факторів ризику» на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.11 — кардіологія. Ольга Миколаївна була ініціатором і організатором відкриття спеціальності 14.01.11 — кардіологія у спеціалізований вченій раді Д 26.003.08 при Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця і вченим секретарем цієї ради.

З 2010 року Ольга Барна — професор кафедри діабетології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. Окрім викладацької роботи, багато уваги приділяє науковому пошуку в медицині. В основу своєї діяльності поклала принцип, висловлений Р. Кіплінгом: «Час, наповнений змістом». Підтвердженням сказаного є її активність щодо розробки медичних проектів та їх презентація в засобах масової інформації, видання чотирьох медичних журналів: «Ліки України», «Мистецтво лікування», «MEDIX. ANTI-AGING» та «Health. Medix», де можна почерпнути необхідні знання про сучасні досягнення в різних галузях медицини та, спираючись на ці знання, поліпшити своє здоров'я, попередивши недугу.

Барна Ольга — учасник багатьох міжнародних медичних конгресів з кардіології, всеукраїнських з'їздів, конференцій та

симпозіумів. Вона автор понад 100 наукових праць, у т. ч. посібники, методичні рекомендації, авторські свідоцтва на винаходи тощо.

Отже, в родині Миколи Барни, який народився в прекрасному лемківському селі Радоцина Горлицького повіту Krakівського воєводства, усе повторюється на генному рівні від покоління до покоління.

Шуркало Володимир Васильович — підприємець, керівник приватної будівельної фірма «Весна» в Пустомитах, депутат Львівської обласної ради, голова постійної депутатської комісії по зв'язках з українцями за кордоном Львівської обласної Ради, заступник голови Пустомитівської райдержадміністрації, меценат, заступник голови правління Львівського обласного об'єднання лемків, член правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові, член Все світньої Федерації лемків, ініціатор і

головний фундатор зведеного в Пустомитах на вулиці Радоцинській каплиці святих безсрібників Косьми і Дем'яна та восьми фігур і придорожніх хрестів у м. Пустомити, відомий в Україні та за кордоном захисник прав людини, який домагається, щоб права усіх депортованих були законодавчо встановлені та закріплені на державному рівні.

Народився 29 квітня 1951 року в м. Пустомити Львівської області. Батько Василь Шуркало (1926 р.) і мати Єва Шевчик (1924 р.) родом з Радоцини. У сім'ї Шуркалів було троє дітей: Марія (1946 р.) проживає в Канаді (Торонто), Володимир (1951 р.) і Люба (1953 р.) мешкають у Пустомитах.

У Радоцині батько Володимира мав прізвище Шуркала, а не Шуркало. Це вже видумки секретарів сільських та міських рад в УРСР, котрі без права на це змінили прізвище з Шуркала на Шуркало, оскільки, на їхню думку, за правилами українсько-

го написання прізвище Шуркала повинно писатися Шуркало. Це робили не лише в Пустомитівському районі, а майже всюди, де мешкали лемки. Аналогічно в Скоморохівській сільській раді Белико-Бірківського району Тернопільської області прізвище моїх зведених сестер Марії, Ганни і Ольги Байса (родом із с. Чорне Горлицького повіту) змінили на прізвище Байза. Український поет лемко Василь Ковальчик (так звучало це прізвище на Лемківщині), який народився в с. Злоцьке Ново-Санчеського повіту Krakівського воєводства став в УРСР Василь Ковальчук, хоч його брат, який мешкає в Котовіцах (Польща) залишився П. Ковальчиком, а не Ковальчуком. Таких прикладів самовільного перекручування прізвищ на «український лад» можна навести десятки-сотні, якщо не тисячі.

У 1968 році Володимир Шуркало закінчив Пустомитівську середню школу. У цьому ж році почав працювати слюсарем на вапняному заводі. Пропрацювавши рік, він у 1969 році вступає на будівельний факультет (спеціальність «промислове та цивільне будівництво») Львівського політехнічного інституту, який закінчив у 1974 році.

Володимир Шуркало до 1993 року про Радоцину знав лише з розповідей батьків та родичів. Про свою першу зустріч із селом своїх батьків Володимир згадує: «То був і розпач, і радість. Я був такий схильований, що цілував дерева. Я дуже-дуже відчув там своє коріння і зв'язок з цією землею, де жили мої предки. Ця земля запала мені в душу на все життя. Я з нею живу кожен день!»

Після того, як уперше він побував у селі своїх батьків — Радоцині — в ньому подвоїлась, а, можливо, потроїлась притягувальна сила, яка тепер постійно закликає його відвідати святе місце, де стояла батьківська хата і зробити щось для Радоцини: чи почистити студеньку, чи вирубати повиросталі дерева на цвинтарі, чи привести в порядок могили рідних, чи засипати вибоїни на дорозі, чи просто помолитися біля каплички, яку власноруч з радицінянами відремонтував. З цього приводу він говорить: «Завжди, коли мені дуже тяжко на душі, а в моїй професії

такі випадки бувають не рідкими, — каже він, — я сідаю в машину і їду в Радоцину. Тут попрацюю, наберу в бутель воду з криниці та повертаюся до сім'ї в Пустомити. Ця цілюща вода вселяє в мене якусь енергію. Як вода минеться, я знов їду в Радоцину» [34]. Ось такий він завзятий, але щирій лемко, лемко з Радоцини.

Його почуття я цілком розділяю, бо аналогічне відчуваю, коли буваю в Радоцині чи на місці, де стояла батьківська хата, чи на цвинтарі біля пам'ятного знака, поставленого моєю родиною, чи біля каплички, чи навіть біля мурів народної школи, у якій свого часу навчалися мої батьки. Це закликають нас до витоків предків надприродні закони, силу тяжіння яких нам поки що не дозволено пізнати. Так тривало, так триває і так триватиме завжди, незважаючи на всі негаразди, що трапляються в житті чи то окремо взятої особи, чи то окремої родини, чи окремого села, чи навіть окремого народу, як це мало місце в трагічні дні депортації лемків з їх рідної Лемківщини. Лише Господові Богу дана можливість керувати цими законами, а при потребі змінювати і скеровувати їх благодійну силу. Щасливий той, хто відчуває їх дію. Я твердо переконаний, що не всім дана можливість відчувати дію біополя, що з'єднує два Світи, а Володимир Шуркало наділений таким відчуттям.

Володимир Шуркало дуже багато робить для популяризації Радоцини. З його ініціативи в Пустомитах місцева влада назвала Радоцинською одну з вулиць, на якій під № 9 є керована ним приватна будівельна фірма «Весна» (див. фотоілюстрації). Водночас у Пустомитах за його участі та фінансової підтримки побудовано церкву св. Косьми і Дем'яна, яка колись була в Радоцині, каплицю святих безсрібників Косьми і Дем'яна, що розташована на вул. Радоцинській неподалік приватного підприємства «Весна», вісім придорожніх фігур та хрестів у Пустомитах, діє самодіяльний хор «Радоцина», для якого його фірма «Весна» безоплатно пошила 27 оригінальних радоцинських костюмів тощо.

Марія Добровольська Володимиру Шуркалю присвятила вірш:

ЗЕМЛЯ ОБІТОВАНА

Лемківщино, рідний краю,
Чом я тебе так кохаю?
Хоц я там не народився
До серця ти мі вселився.
Земле моя, любий краю,
Лем о tobі я думаю;
До твого страдного тіла
Мрія моя все летіла.

Там до рідного порога,
Де не була моя нога:
У Бескиди і Карпаты,
Де жили мій отець, мати
Де дідове і прадіды
Залишили свої сліди.
Сліди предків там зостали,
Хоц їх з коріньюм вырвали.

Там я хочу чесно жити
І свої кости зложити
Під смереком в росі ранній
На землі обітованій.

Володимир Шуркало одружений. Дружина Олена — ~~мешканка~~ Пустомитів. Мають двох синів: Володимир, який навчається в коледжі, та Артем — учень загальноосвітньої школи, мешкають разом із батьками у Пустомитах.

Радоцина в серці Володимира Шуркала (до 60-ліття від дня народження)

*O, земле, земле батьківська ...
моя країно Благовіщення!*

Б.-І. Антонич
«Країна Благовіщення»

Під кінець Другої світової війни і після неї через Лемківщину та інші споконвічно українські землі в Польщі, прокотились найкатастрофічніші події з геноцидними наслідками. Кривда, якої завдали лемкам вороги українського народу, є дуже великою, а тероризм безборного населення відбувався, коли було проголошено найбільш гуманні міжнародні документи про охорону прав людини і спільнот. Найстрашніше, що ці нелюдські знущання відбувались у центрі Європи при мовчазному спостеріганні європейських держав і світових організацій, а жахливі події тих часів дотепер ніхто належно не засудив. Але справедливість, добро завжди торжествує, і на підставі нагромадженого матеріалу історія засудить ці найганебніші кримінальні злочини, скосні сусідами Лемківщини в середині ХХ століття. Наш ювіляр Володимир Шуркало твердо переконаний, що так буде.

Одним із найвідоміших громадських, культурних діячів і ділових людей Лемківщини, що займають активну позицію у відродженні історії, культури, традицій лемків, є Володимир Шуркало — заступник голови правління Львівського обласного об'єднання лемків, член правління фундації дослідження Лемківщини у Львові. Він депутат — член президії, голова постійної депутатської комісії по зв'язках з українцями за кордоном Львівської обласної ради. Працює заступником голови Пустомитівської райдержадміністрації.

Народився Володимир Шуркало 29 квітня 1951 року в м. Пустомити близько Львова. Батько Василь Шуркало (1926 року), мама Єва Шевчик (1924 року). Має дві сестри. Марія (1946 року) проживає в Канаді, Люба (1953 року) — в Пустомитах.

Дружина Олена — лікар. Сини: Тарас (живе в Канаді), Володя та Артем — у Пустомитах.

Трагічна доля батьків Володимира Шуркала, як і сотень тисяч їх співвітчизників, яких у 1944–1947 роках було брутално вигнано зі споконвічних рідних земель лише тому, що в їх жилах пульсувала українська кров. Саме в Пустомитах, після довгих знущань і поневірянь, знайшла в 1947 році свою другу оселю родина Шуркалів, яка в 1945 році була депортована в Кіровоградську область із с. Радоцина Горлицького повіту Krakівського воєводства (Лемківщина, Польща).

Дитинство Володі Шуркала проходить у Пустомитах. У хаті завжди панувала лемківська мова. Нею говорили всі: бабусі, мама, батько і чимало лемків, які мешкають у Пустомитах.

У 1968 році Володимир Шуркало закінчив Пустомитівську середню школу і почав працювати слюсарем на вапняному заводі, а через рік вступив на будівельний факультет Львівського політехнічного інституту. Після його закінчення в 1974 році працював у пустомитівському будівельному підприємстві, де протягом одинадцяти років пройшов шлях від майстра до головного інженера, а згодом став начальником Пустомитівського райсількомунгоспу і вивів його в число найуспішніших в області. Далі він став успішним приватним підприємцем.

Характерна риса Володимира Шуркало, яка виокремлює його — це ставлення до минувшини, прагнення щонайповніше довідатись про краєзнавчі новинки у дослідженнях рідної Лемківщини. Він знає, що в рідній Радоцині споконвіку жили волелюбні, доброзичливі, працьовиті газди, які завжди пам'ятали, що завзятість, впертість та наполегливість приносить добрий результат. Хоч сьогодні села не існує, але твердий, наполегливий, завзятий лемківський характер на генному рівні проявляється і в наступних поколіннях.

Незавжди закарбувалось у пам'яті Володимира Шуркало одне з перших відвідувань, майже двадцять років тому, батьківських земель, коли на підсвідомому рівні він душою і серцем відчув щось рідне, незбагненне, коли припав до землі пращурів, а

рясний дощик з неба ніби освячував його почуття. Скільки то було пекучих до болю і радісних сліз. Віднайшов з розповідей батьків, сусідів усі пам'ятні місця, усі джерельця, потічки, річку Вислоку, що в'ється вздовж села. Від радості цілавав землю, де стояло батьківське обійстя. З того часу, щороку і по кілька разів приїжджає на місце, де колись було чудове село його батьків і дідів.

Про свою першу зустріч із селом своїх батьків Володимир згадує: «То був розпач і радість. Я був такий схвильований, що цілавав землю і дерева. Я дуже-дуже відчув там своє коріння і зв'язок з цією землею, де жили мої предки. Ця земля запала мені в душу на все життя. Я з нею живу кожен день». Вітчизною вважає вже неіснуюче село Радоцину на Лемківщині, де споконвічне коріння батьків і дідів. Приїжджає сюди по кілька разів на рік, не лише отримати новий заряд енергії від прекрасної природи, чарівного, квітучого гірського краю, дзвінких мелодій пернатих, дзорчання потічків і шуму річок, кришталево чистого повітря, від чогось незбагненного, рідного. Разом з іншими радицінянами-патріотами відреставрували каплицю, очистили фундамент церкви святих Косми і Дем'яна, що була побудована в 1898 році і знищена в 1955. Спільними силами радиціняні почистили і огородили цвинтар, у т. ч. військовий, закладений у 1915 році, відновили колишні доріжки. Посадили деревця, почистили студеньку-криницю й освятили її. Щороку під час «Ватри» у Ждині переселенці з Радоцини в Україні приїжджають автобусом, цілими родинами на декілька днів. Йдуть зі священиком (найчастіше з лемком о. Анатолієм Дудою із Монастирська), немов на опуст-прощу. Усе це перетворюється у своєрідний ритуал. Біля огороженого хреста на цвинтарі відправляють божественну літургію. Для всіх це неповторна атмосфера, часто зі слізами на очах.

Володимир Шуркало добре знає географію, історію і культуру Лемківщини, десятки разів проїхав її вздовж і поперек. Є компетентним екскурсоводом. Його знають і шанують в об'єднанні лемків, об'єднанні Польщі. Чимало знайомих має у

Перемишлі, Сяноку, Горлицях, Висові, Гладишові, Ждині, Крампні, Святковій Великій і т. д. Його як рідного приймає Федір Гоч і його родина в Зинранові — музей лемківської культури під відкритим небом. Майже під час кожної поїздки він заїжджає в Сянок до архієпископа Адама для Божого благословення. Він започаткував відзначення знаменних родинних подій, ювілеїв не за місцем проживання, а на Лемківщині. Святкування його 50-річчя розпочалось у с. Радоцина, де архієпископ Адам відправив молебень, а потім продовжувалось у с. Ждині на ватряному полі з участю гостей не лише України, а й із Польщі та Словаччини, де був присутній посол України в Польщі Дмитро Павличко.

Добре знають у Пустомитах Володимира Шуркала як волелюбну, працьовиту, доброзичливу і наполегливу людину, яка завжди працює на кінцевий результат.

Наприкінці 80-х років він на голому місці побудував комплексну будівельну організацію, яка була дуже успішною. Свої дії він завжди обґруntовує реальними розрахунками і прикладами з практики.

У 1990 році він розпочав приватну справу. На нікому не потрібному пустырі побудував другу, але свою будівельну фірму, яка успішно діє. У нього є все для спокійного, щасливого життя: кохана дружина, сини, будинок (побудований за власним проектом і власними руками). Але він постійно дбає про благоустрій, розвиток міста і району.

Чимало робіт виконував на громадських засадах. До них належать насип могили «Борцям за волю України», сім придорожніх фігур, одна капличка і церква на честь Косьми і Дем'яна в с. Радоцина. З немалими затратами відновив русло старої річки, і тепер вона є улюбленим місцем відпочинку пустомитівців. У ній ловлять рибу, купаються. Він домігся, щоб одну з вулиць міста, на якій збудовано капличку, назвали Радоцинська. Це, мабуть, єдине місце у світі, назва якого нагадує неіснуюче, знищене село Радоцину на Лемківщині. Звідти він привіз і посадив у себе на подвір'ї ялівець, ялицию і смереку, що теж є символами

рідної землі. Любов до Лемківщини прищеплює і своїм синам. Вони кажуть: «Ми мешкаємо в Пустомитах, а живемо в Радоцині». Уже 15 років в Пустомитах проводиться «Кермеш» на свята Косми та Дем'яна, де виступає «Радоцина» — народний хор України, організований Володимиром, а сини Володя та Артем виконують лемківські мелодії на сопілці та скрипці.

Великої вдячності, шані та поваги заслуговує Володимир Шуркало, як визнаний меценат. Виняткова доброзичливість і щедрість його відомі. Він широко підтримує все, що служить українській справі, що спрямоване у майбутнє. Найбільшу допомогу він надає в будівництві церков, підтримує розвиток культури, спорту, видання книжок. Великої шані заслуговує ювіляр у відродженні Лемківщини, розвитку культури лемків.

З ініціативи постійної депутатської комісії, яку очолює В. Шуркало, прийнято звернення Львівської обласної ради до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України про пришвидшення прийняття Закону України «Про визнання депортованими етнічних Українців, виселених із території Польщі в 1944–1957 рр.».

Він брав участь у засіданнях Генеральної Асамблей Ради Європи в Страсбурзі (Франція). Часто виступає на сторінках преси, по телебаченню, радіо. Закликає не до помсти за заподіяні кривди, а до «взаємовідпущення гріхів», до порозуміння і кращого майбутнього. Він великий оптиміст і прогнозує в більші роки значні зміни у відродженні Лемківщини, аж до повернення лемків на свою Вітчизну.

Постійну ширу, сердечну допомогу і підтримку надає ювілярові, насамперед, його родина і дружина Олена — справжня Берегиня сім'ї. Завдяки її старанням, вмінням, терпеливій вдачі та чуйності твориться домашній затишок, щедре сімейно-родинне вогнище злагоди і жаринки з нього непогасно тепляться найсвітлішими почуттями.

Села Радоцини немає, але завдяки таким людям, як Володимир Шуркало, усіх радоцинян та їх нащадків, що розкидані по

світу, про неї пам'ятають і переконані, що Радоцина, як і вся Лемківщина, банує за ними і відродиться.

Уся доброзичлива лемківська громада щиро сердечно вітає Ювіляра — Людини з великої літери та з серцем, наповненим любов'ю до рідного краю, натхненням до постійної праці на благо Лемківщини та добро України!

На здоров'я, щастя і добро, дорогий Ювіляре, радоцинян — серцем, розумом і ділами.

Андрій Тавпаш

Символ радоцинської церкви

Збереження і підтримання придорожніх хрестів і капличок ... — загальноісторична цінність ...

Роман Дубець, Адам Янчи

«Інвентаризація лемківських цвинтарів у неіснуючих селах на території гмін Сенькова та Устя Горлицьке»

15 листопада 2009 року на вулиці Радоцинській у Пустоми-тах відбулося освячення қаплички святих безсрібників Косьми і Дем'яна, вшанування яких припадає на 14 листопада. У цій урочистій події взяли участь парафіяни двох церков — УАПЦ Вознесіння Господнього та УГКЦ Успіння Пресвятої Богородиці, мешканці сусідніх із Радоцинською вулиць — Довбуша, Коцюбинського і Сонячної. Попри холодний вітер і надокучливий дощ, людей зібралося чимало, поприїздили гості зі Львова і сусідніх сіл, цілими сім'ями і навіть із зовсім малесенькими діточками — лемківські родини, для яких ця подія була подвійно радісною і зворушливою. Капличка символізуватиме церкву святих Безсрібників Косьми і Дем'яна, яка була в їхній рідній Радоцині.

Після обряду освячення з вітальним словом до присутніх звернулися отець Степан Федорович, отець Юрій Чудяк, голова районної ради Ярослав Дробот, голова РО ВНРУ Зенон Кури-

ляк. У своїх виступах вони наголошували, що капличка не лише слугуватиме духовним оберегом, надихатиме на добре справи, а й символізуватиме і міжконфесійне єднання, і соборність усіх українських земель.

Не приховували схвильованості та сліз поважного віку газди і газдині під час виступу Володимира Шуркала, ініціатора і головного фундатора зведеної каплички. Його внеском у збереження традицій депортованих українців важко переоцінити. Володимир Шуркало — відомий в Україні та за кордоном активною участю в лемківських організаціях, зокрема Фундації дослідження Лемківщини у Львові. Як депутат Львівської обласної Ради, голова комісії по зв'язках із закордоном, на державному рівні відстоює права всіх депортованих, домагається, щоб історична справедливість була встановлена і закріплена законодавчо. Цього дня на адресу Володимира Шуркала прозвучало багато щиріх слів вдячності.

Більше як 60 років минуло від сумнозвісної депортації та акції «Вієсла», під час якої тисячі українців Лемківщини були насильно виселені із предківських земель, — розповідає Володимир Шуркало. Багато депортованих оселились на теренах Пустомитівщини, згодом вона стала для них другою батьківщиною.

Безмежно любили свою Радоцину Василь Шуркало і його дружина Єва, з дому Шевчик, які у травні 1945 року змушені були покинути рідне село. І цю любов вони передали синові, який настільки захопився місцем народження батьків, що вважає його і своїм — рідним, найріднішим, хоча вперше побував на Лемківщині, коли йому було 42 роки. А від колишнього села залишились лише руїни мурованої школи, каплиця, кілька придорожніх хрестів, одна сільська криниця та цвинтар, зарослий терниною. Від 1993 р. Володимир Шуркало щороку по кілька разів приїжджає сюди і сам або разом з іншими радоцинянами працює, не покладаючи рук, щоб доглянути, зберегти, відреставрувати бодай те, що ще нагадує про колишню Радоцину. Це з його ініціативи іменем вже не існуючого лемківського села названо вулицю в Пустомитах. З його ж ініціативи і фінансової пі-

дтримки тут побудовано православний храм, створено чудовий лемківський хор «Радоцина», який заслужено отримав звання народного. Щороку 14 листопада в Пустомитах проводять лемківське свято кермеш — храмове свято в Радоцині.

Останній кермеш у рідному селі радиціняні проводили 65 років тому, 14 листопада 1944 року, — продовжує розповідати Володимир Шуркало. У Радоцині була греко-католицька церква Косми і Дем'яна, побудована 1898 року. Гарна, велика, мала три великі дзвони. У 1955 р. церкву розвалили, залишилось по ній лише емалеві кольорові плитки, якими була вистелена підлога. З кількох таких плиток у капличці викладено один куточок — жива часточка неіснуючої радицінської церкви. Села нема, все розібрано, все знищено, але дух українського села знищити неможливо, — переконаний Володимир Шуркало.

Цього дня було освячено не лише капличку, а й сімейні реліквії родини Шуркалів: стародавні образи і копії дивовижних чудотворних ікон, оригінали яких тепер зберігаються закордоном, у церквах, приватних помешканнях; відтворені за розповідями мальовничі куточки колишньої Радоцини, її дві церкви і каплички та сучасні краєвиди Лемківщини — полотна художника Дмитра Солинки тощо. І ще одна родинна реліквія, що стала мелодійною оздoboю свята, — маленький дзвоник з Радоцини.

«Його привезла із собою моя стрийна Єва», — тепло всміхаючись, пояснює Володимир Шуркало. Із цим дзвоником родина завжди ходить колядувати, ходив я малим, тепер ходять мої сини. Кожного, хто довідався, що при освяченні каплички звучав дзвоник із Радоцини, дуже зворушив той факт. І ось ця ялиночка, — показує на деревце біля каплички, — також з тих країв. Планую незабаром привезти ще саджанців з Радоцини і посадити навколо каплички.

Кілька років тому, до 60-х роковин депортациї та акції «Вісла», на початку вулиці Радоцинської він поставив фігуру Божої Матері. До речі, вісім фігур Пресвятої Богородиці та придорожніх хрестів, які стоять на виїздах з Пустомит, поставлені з ініціативи Володимира Шуркала. Декотрі з них виготовлено і встановлено його вла-

сним коштом, інші — за підтримки і фінансової допомоги небайдужих людей.

Часом знайомі дивуються, як йому вдається щоразу так швидко втілювати власні ідеї та задуми в життя. І справді, мені якось дуже легко ведеться при організації таких справ. Ще не було випадку, щоб хтось відмовив у допомозі, коли вона буває потрібна.

Наприклад, встановити фігуру, яка тепер стоїть у каплиці святих Безсрібників Косьми і Дем'яна, допоміг Ярослав Трухан, при будівництві самої каплички — керівники пустомитівських підприємств — Ігор Винар та Михайло Шелепило.

14 листопада (у неділю) 2010 року я разом з дружиною Любою був у Пустомитах на Службі Божій в церкві св. Косьми і Дем'яна. Як і кожного разу ми внесли пожертву на церкву. Після Богослужіння парафіянини зробили пішу ходу на вулицю Радоцинську до каплиці безсрібників св. Косьми і Дем'яна, де відбувся молебень (див. фотоілюстрації). Зібралось багато людей: радицінян, їх дітей, лемків з інших сіл та не лише лемків та переселенців. Піднесене хвилювання переповнювало отця Анатолія Дуди — священика лемківської церкви в Шевченківському гаю у Львові, коли виголосував промову:

Слава Ісусу Христу!

Всечесні отці!

Дорогі братя і сестри!

Дорогі лемки і не лемки!

Гнеска 5 священиків різних конфесій відправили молебень біля каплички святих Косьми і Дем'яна, названої на честь церкви в Радоцині, що була названа їх іменами. Юш неє гнеска Радоцини та церкви в Радоцині. Але живе пам'ять про страшні дні депортациї. Як не старалися позбутити лемків релігійної віри, але з тогонич не вийшло, бо віра в Бога допомогла побороти зло і допомає їм повсякдень. Підтвердженням того є збудована церква в Пустомитах святих Косьми і Дем'яна, а минулого року на вулиці Радоцинській біля приватної будівельної фірми «Весна» побудована ще й капличка святих Косьми і Дем'яна. В цьому ве-

лика заслуга патріота Лемківщини та Радоцини, депутата Львівської обласної ради Володимира Шуркала. Окрім того, за його сприяння та фінансової підтримки та підтримки керівників промислових підприємств в Пустомитах на вулицях, переїздах та уздовж автомагістралей побудовано 8 фігур та придорожніх хрестів.

Дорогі братя і сестри! Я відправлю Службу Божу не лише в лемківській церкві у Львові, але й проводжу Богослужіння в церквах Тернопільської, Івано-франківської, Закарпатської та в багатьох східних областях України і мушу вам повісти, же де би не жив лемко, всюди відчуваю торжество лемківського духу.

Вшитким лемкам і не лемкам, які прийшли на це свято, зичу доброго здоров'я, доброго поводжіння і Божої благодаті. Слава Ісусу Христу! Слава навіки!

РОЗДІЛ 6

ЛЕМКІВСЬКІ ВАТРИ

Лемківські ватри в Ждині (Лемківщина, Польща)

*Це Ждиня тепер усіх
Гуртує нас, браття,
Мов лемків столиця.
Бодай на три дні.*

В. Ковальчук
«Дорога до Ждині»

Слово «ватра» в лемківській мові має два значення:

1. Дно пекарської печі.
2. Місце, де пастухи розкладали вогонь. Друге значення найбільш повно відображає сутність цього слова.

Вогонь любові до Лемківщини, до рідної матінки-землі ось уже понад шість десятиліть горить у серцях лемків, котрі були насильно виселені зі своїх домівок на чужину. Та не лише тих, що були депортовані у 1945–1947 роках, а й тих, хто за певних життєвих обставин ще задовго до початку Другої світової війни (1 вересня 1939 року Польща була окупована фашистською Німеччиною) виїхав на заробітки в інші країни. Останніх уже дуже мало залишилось у живих. Тому такий же вогонь любові, поваги і шані до своєї Вітчизни вони зуміли запалити в серцях своїх дітей. Це свідчить про велич лемківського духу.

Починаючи з 1983 року, на Лемківщині проходить щорічний фестиваль «Ватра». За останні роки постійним місцем його проведення є село Ждиня Горлицького повіту.

20-22 липня 2007 року відбулася **ювілейна 25 Всесвітня Лемківська ватра «Дзвони Лемківщини»**, на якій ми знову з дружиною, а цього разу і з її рідною сестрою Надією, в котрій вже раз побували на цьому великому дійстві, на яке лемки з'їхались з багатьох країн світу: України, Канади, Америки, Аргентини, Чехії, Словаччини, Болгарії, Сербії, Хорватії, Чорногорії та ін. Звісно, що найчисленнішими були лемки з України

(Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Полтавська, Київська, Харківська, Донецька області та м. Київ).

Водночас на Лемківській ватрі відзначалося 60-річчя операції «Вієла». На ці урочини прибув Президент України Віктор Ющенко зі своєю родиною (див. фотоілюстрації). Він виступив з промовою, в якій дав політичну оцінку операції «Вієла», внаслідок якої сотні тисяч лемківських родин були примусово виселені зі своїх рідних земель, але, незважаючи на це, лемки зберегли свою самобутню культуру, звичаї та мову. На закінчення своєї промови Президент України мовив лемківською говіркою: «Від гнеска я тіж трохи лемко». Ці слова були зустрінуті бурхливими аплодисментами присутніх на цьому великому святі.

19-22 липня 2008 року в Ждині відбулася **26 Всесвітня Лемківська ватра «Дзвони Лемківщини»**, на якій ми знову побували з дружиною, а цього разу і з сином Олександром та невісткою Христиною. Після того як ми побували на цвинтарі в Радоцині та поклали квіти біля пам'ятного знака, ми повернулися в Ждиню, а звідти поїхали в Конечну — село, що розташоване на відстані 4 км від моєї Радоцини. У Конечній була погранична таможня для пропуску транспорту через державний кордон у Словаччину, яку після вступу Польщі в Шенгенську зону ліквідували. Ми мали відкриті Шенгенські візи, котрі дозволяли безвізовий в'їзд у Словаччину. Ми скористалися цим правом і побували в словацькому місті Бардійові, а звідти вирушили в польське курортне містечко Криницю. У Криниці побували в центральному міському парку, бюветі мінеральних вод, біля пам'ятника знаного лемківського художника Никифора Дровняка, а відтак направилися в Горлиці, де ми зупинилися в готелі Карвацянів.

17-19 липня 2009 року в Ждині відбулася **27 Всесвітня лемківська ватра «Дзвони Лемківщини»**, присвячена 100-річчю від дня народження українського поета, лемка з Новиці Б.-І. Антонича. Уже традиційно ми з дружиною вкотре знову побували на цьому лемківському святі. Але святим обов'язком для нас є насамперед побувати на лемківській ватрі ми відвідуємо Радо-

цину, де на цвінтарі покладаємо квіти біля пам'ятного знака. Так було і цього разу: поклали квіти, помолилися за моїх рідних і всіх радоцинян, що спочивають на цьому цвінтарі, а відтак повернулися в Ждиню на ватряне поле, де о 13 год відбулося запалення вогню, що сповістив про початок XXVII «Лемківської ватри». На аналізі культурної програми доцільно коротко зупинитися. Тим більше, що в програмі використані цитати з поезії Б.-І. Антонича, вміло наведені до кожної групи номерів, до кожного дня свята режисером програми Вікторією Гойсак, яка розпочинає Програму словами поета: *«До Тебе, Батьківщино — земле вічна, ведуть усі стежки й усі дороги»* і завершує Програму словами поета з його вірша *«Амінь»*: *«Покінчений вже спів, ужеструна не грає. Несказане цих слів хай серце доспіває»*.

На лемківській ватрі виступали народні хорові капели, танцювальні ансамблі, народні хори, вокальні ансамблі, лемківські ансамблі пісні і танцю, фольклорні гурти, вокальні гурти, фолк-рок-гурти, дитячий хореографічний ансамбль, дитячий вокально-танцювальний ансамбль, дитячий фольклорний гурт, індивідуальні виконавці, зокрема: «Лемковина» — народний ансамбль пісні і танцю зі Львова (Україна); родинний ансамбль Шуркало з Бехерова (Словаччина); «Потічок» — народний хор з Кошаліна (Польща); «Святків'яне» ансамбль зі Святкови Великої і Святкови Малої (Польща); «Золоті діти» — хореографічний ансамбль із Трускавця (Україна); «Любисток» — вокально-інструментальний ансамбль з Кременця (Україна); «Радоцина» — народний хор України з Пустомитів; «Лемківський перстенник» — фольклорний ансамбль з Гладишова (Польща); «Бескид» — народна хорова капела з Івано-Франківська (Україна); «Горицвіт» — танцювальний ансамбль Комплексу шкіл з українською мовою навчання ім. Б.-І Антонича з Лігниці (Польща); «Спіш» — ансамбль пісні і танцю з Нової Бялої (Словаччина); «Лемківська студенка» — народний хор з Борислава (Україна); «Кичера» — лемківський ансамбль пісні і танцю з Лігниці (Польща); «Зоря» — вокальний ансамбль з Устя Горлицького (Польща); «Бур'ян» — фольклорний гурт з Горлиць (Польща),

«Ближе сонця» — музично-поетична програма, присвячена творчості Б.-І. Антонича у виконанні учнів Комплексу шкіл з українською мовою навчання ім. Б.-І. Антонича з Лігниці (Польща), «Русичі» — фольклор-група з Білгорода Дністровського (Україна); «Золоті діти» — сучасний танець із Трускавця (Україна); «Беркут» — фольк-рок-гурт з Ольштина (Польща); «Crazy Cousins» — рок-гурт з Руского Керестура (Сербія); «Студенька» — ансамбль пісні і танцю з Калуша (Україна); «Бескид» — народний ансамбль з Івано-Франківська (Україна); Карпатянин — фольклористичний ансамбль з Пряшова (Словаччина); «Зоря» — вокальний ансамбль з Букарешту (Румунія); «Сондечане» — регіональний ансамбль з Нового Сонча (Польща); «Кечера» — фольклорний обрядовий ансамбль з Якуб'ян (Словаччина); «Золоті діти» — дитячий хореографічний ансамбль з Трускавця (Україна); «Лемківський перстеник» — дитячо-молодіжний ансамбль з Гладишова (Польща); «Лемчатко» — дитячий вокально-танцювальний гурт з Калуша (Україна); «Лемківски гудачки» — дитячий фольклорний гурт з Калуша (Україна); «Струни Карпат» — молодіжний фольклорний гурт з Калуша (Україна); «Роса» — вокальний ансамбль з Устя Горлицького (Польща); «Тарас Шевченко» — ансамбль пісні й танцю з Дюрдьова (Сербія); «Лемківськи батяри» — вокальний ансамбль з Борислава (Україна); «Верховина» — ансамбль пісні й танцю з Едмонтону (Канада); «Яворина» — фольклорний ансамбль з Дрогобича (Україна); «Лемковина» — народний ансамбль пісні і танцю зі Львова (Україна); «Кичера» — лемківський ансамбль пісні і танцю з Лігниці (Польща); «Привітання життя» — поетично-музичний вечір творчості Б.-І. Антонича у виконанні акторів академічного театру ім. Леся Курбаса зі Львова (Україна); «Ізп-режди віка» — вокальний ансамбль з Ольштина (Польща); «Джазова фіра» — професійний фольк-рок-гурт з Тернополя (Україна); «Абу-Касимові капці» — панк-рок-гурт зі Львова (Україна); «Любисток» — вокально-інструментальний ансамбль з Кременця (Україна); «Стебничанка» — жіночий вокальний ансамбль зі Стебника (Словаччина); «Яворина» — вокальний ан-

самбль з Дрогобича (Україна); «Струни Карпат» — молодіжний фольклорний гурт з Калуша (Україна). Окрім того, на Лемківській ватрі виступали окремі виконавці: музиканти, вокалісти, зокрема: Михайло Романяк — саксофоніст із Торонто (Канада); Надія Кулик — бандуристка з Тернополя (Україна); Зузана Якубова — солістка зі Снакова (Словаччина); Тріо бандуристів із Ряшова (Словаччина); Богумила Таракович (меццо-сопрано) — виконавець лемківських пісень (Словаччина); Софія Федина — солістка зі Львова (Україна) та інші.

Всеукраїнські лемківські ватри в Тернопільській області

Цне мі ся за тобом, мій Лемківский краю.

Лемківська ватра «Дзвони Лемківщини».
м. Монастириськ Тернопільської області

I-й Крайовий Фестиваль лемківської культури (інакше — «Лемківська Ватра»)

У 1999 році головою Тернопільського обласного товариства «Лемківщина» був мистецтвознавець Ігор Дуда (нині він директор Тернопільського обласного художнього музею і за сумісництвом доцент інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка), який разом з членами товариства 5-6 червня 1998 року організував і чудово провів Перший Крайовий Фестиваль лемківської культури в Україні в Гутиську — мальовничому куточку Бережанщини, місцеві краєвиди якого нагадували рідні Бескиди. Часопис крайового товариства «Лемківщина» в Україні «Дзвони Лемківщини» № 2 (23) травень–червень 1999 року так описав цю важливу подію в житті лемків: «Цікаво, що географічно село знаходиться на межі трьох областей — Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської. «Ватра» зібрала близько трьох тисяч краян. Їхали автобусами, поїздом, приватними автами, йшли пішки. ... Поблагословити учасників та гостей на добру справу прийшли священики греко-католицької та православної конфесій. У концерті взяли участь близько 40 художніх колективів та окремих

виконавців. Прикарпаття представляли хори та ансамблі з Івано-Франківська, Калуша, Долини, Надвірної, Бурштина, Ходорова. Зі Львова прибула народна хорова капела «Лемковина», духова оркестра із Самбора, фольклорні ансамблі з Борислава. Із запалом до свята віднеслися господарі — тернополяни, яких було найбільше: ансамблі та хори з Бережан, Монастириська Чорткова, сіл Підгороднє, Жовтневе, Пастуше, Куряни, молодіжні гурти «Хрисоланда» і «Соломія» обласного товариства «Лемківщина».

ІІ-й Крайовий Фестиваль лемківської культури проводився 10-11 червня 2000 року знову в с. Гутисько. На ватряному полі встановили Пам'ятний Хрест з нагоди 55-річчя депортациї лемків з прадідівських земель. Серед гостей була народна артистка України, професор Марія Байко, заслужений діяч мистецтв України, професор Ольга Бенч, яка народилася в с. Гутисько. У концерті брав участь заслужений артист України Іван Мацялко. Головою оргкомітету цього і наступних фестивалів став Олександр Венгринович.

ІІІ-й Крайовий Фестиваль лемківської культури отримав назву «Дзвони Лемківщини» і проходив під гаслом «Цне міся за тобом, мій Лемківский краю». Відбувся він 9-10 червня 2001 року у м. Монастириськ, у якому компактно проживають переселенці з Лемківщини. Тут вже діяли народний лемківський хор «Яворина» і музей лемківської культури. На новому місці, в урочищі Бичова, при автотрасі на Івано-Франківськ, зведено модернову сцену. У пролозі було театралізоване дійство — «переселення». Ватру запалював Михайло Кулик — старший лемко Монастириська. У святі взяв участь і виступив голова Тернопільської обласної ради Василь Олійник. Фестиваль проводився в рамках заходів до 10-річчя Незалежності України.

ІV-й Крайовий Фестиваль лемківської культури проходив 8-9 червня 2002 року в Монастириську. Всеукраїнське товариство «Лемківщина» порушило клопотання про надання Кра-

йовому Фестивалю статусу Всеукраїнського. Гостями свята були заступники голів облдержадміністрацій Любов Півцьо (Тернопіль) і Богдан Томенчук (Івано-Франківськ), отець Мирон із Польщі.

На V-му Всеукраїнському Фестивалі лемківської культури (21–22 червня 2003 року) в Монастирську вперше піднято прапор ВУТЛ. У святі брав участь голова Тернопільської облдержадміністрації Іван Курницький. На вічі наступного дня промовляв народний депутат України Іван Стойко. У концерті виступали близько 60 професійних та аматорських хорів, гуртів і окремих виконавців. Приїхав дитячий колектив з Польщі.

VI-й Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури у Монастирську (5–6 червня 2004 року) зібрав мистецькі колективи з багатьох областей України, а також Польщі та Сербії. Почесними гостями свята були Іван Курницький — голова Тернопільської облдержадміністрації, Геннадій Москаль — голова Державного Комітету України в справах національностей та міграції, народні депутати України Петро Олійник, Іван Стойко та Ярослав Джорджик. Вперше в концерті взяв участь народний артист України Роман Вітошинський — уродженець Монастирська.

VII-й Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури відбувся 4–5 червня 2005 року в Монастирську. Серед гостей були присутні: професор Іван Щерба — голова СФУЛО, Іван Стойкою — голова Тернопільської облдержадміністрації, Богдан Левків — міський голова Тернополя, Богдан Томенчук — заступник голови Івано-Франківської облдержадміністрації. Привітання організаторам, учасникам і гостям фестивалю надіслали Прем'єр-Міністр України Юлія Тимошенко, Міністр культури і мистецтв Оксана Білозір. Прологом послужило театралізоване дійство «Земля розп'ята на Хресті історії» (режисер А. Нечай). У концертній програмі взяли участь близько 60 колективів та окремих виконавців. У наділлю Службу Божу відправив

єпископ Іриней Білик з Бучача, якому допомагали вісім священиків.

VII-й Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури проходив 3–4 червня 2006 року Свято в Монастирську розпочалося хід-парадом колективів по місту. Біля Музею лемківської культури і побуту відбулися роковини з нагоди надання йому статусу обласного. Серед гостей були присутні проф. Ольга Бенч — заступник Міністра культури і туризму України, проф. Іван Щерба — голова СФУЛО, Іван Стойко — голова Тернопільської облдержадміністрації, голова Тернопільської облдержадміністрації Михайло Миколенко — голова Тернопільської обласної ради, Іван Денькович і Ярослав Пітко — заступники голів Львівської облдержадміністрації та обласної ради, Василь Деревляний та Орест Муц — народні депутати України, Роман Заставний — міський голова Тернополя, Еміль Гойсак — секретар Об'єднання лемків Польщі. У концертній програмі взяли участь близько 80 колективів та окремих виконавців з п'ятьох областей: Тернопільської, Закарпатської, Рівненської, Полтавської, Луганської та Києва. Виступали провідні артисти України Степан Галябарда, Павло Двірський, Іван Мацялко, Богдан Сашків, Левко Дурко.

IX-й Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури, з огляду на несприятливу погоду в минулому, був перенесений з початку червня на 4-5 серпня 2007 року. Погода продовжувала співчувати слізам депортованих. Вже на початку хід-параду в місті розпочалася злива. Проте вона не перешкодила святковому настрою учасників і гостей «Лемківської Ватри». Серед гостей була професор Ольга Бенч — заступник Міністра культури і туризму України, Іван Стойко та Михайло Миколенко — голови Тернопільської облдержадміністрації та обласної ради, доцент Володимир Ропецький — голова СФУЛО, народний депутат України Михайло Полянчич, Роман Заставний — міський голова Тернополя, народні артисти України Марія і Ніна Байко, Богдан Сашків. З Польщі вперше приїхали Стефан Гладик — голова

Об'єднання лемків Польщі та Василь Шляхта — його заступник. Вітання учасникам Фестивалю надіслав Президент України Віктор Ющенко.

На ватряному полі встановили й освятили Пам'ятний Хрест депортованим у 1944–1946 і 1947 роках. У концертній програмі взяли участь близько 70 колективів та окремих виконавців з трьох областей Галичини, а також Полтавщини, міст Києва, Житомира, Кіровограда, Черкас.

Х-й ювілейний Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури відбувся 2-3 серпня 2008 року. Свято в Монастирську розпочалося хід-парадом колективів по місту. На цей раз погода видалася по-справжньому літньою: учасникам і гостям довелося ховатися в затінках дерев або під парасолями. Серед гостей була професор Ольга Бенч — заступник Міністра культури і туризму України, Михайло Чижмар і Михайло Миколенко — голови Тернопільської облдержадміністрації та обласної ради, доц. Володимир Ропецький — голова СФУЛО, Роман Заставний — міський голова Тернополя, народна артистка України Марія Байко. З Польщі приїхали Стефан Гладик — голова Об'єднання лемків Польщі та Василь Шляхта — його заступник.

У концертній програмі взяли участь близько 80 колективів та окремих виконавців з трьох областей Галичини, а також Полтавської, Луганської, Харківської та Кіровоградської областей, міст Києва, Івано-Франківська, Львова, зокрема: народна хорова капела «Яворина» (м. Монастириськ), народна хорова капела «Бескид» (м. Івано-Франківськ), дитячий зразковий ансамбль «Яблунька» (м. Чортків), народний фольклорний лемківський гурт «Барвінок» (смт. Микулинці Тернопільської обл.), народний ансамбль лемківської пісні «Яворина» (м. Чортків), народний ансамбль пісні і танцю «Студенка» (м. Калуш) та ін.

XI-й Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури «Дзвони Лемківщини» (Монастириськ 1-2 серпня 2009 року).

Століттю від дня народження лемка-поета Богдана-Ігоря Антонича і був присвячений XI Всеукраїнський фестиваль

«Дзвони Лемківщини». В урочищі «Бичова» Монастириського району першого й другого серпня зібрали він близько 15 тисяч представників і поціновувачів унікальної культурної спадщини цієї самобутньої етнографічної групи українців. Прибули вони на свято з майже 20 регіонів України та зарубіжжя. За словами голови Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Олександра Венгриновича, фестиваль перевершив усі сподівання. Участь у ньому взяли близько 90 аматорських художніх колективів, більше 20 майстрів народної творчості представили свої роботи на виставці декоративно-ужиткового мистецтва.

Помилуватися вишивками, виробами з дерева, насолодитися самобутнім лемківським співом і талантами завітали на фестиваль і заступник міністра культури й туризму України професор Ольга Бенч, голови Тернопільської облдержадміністрації Юрій Чижмар та обласної ради Олексій Кайда, міський голова Тернополя — Роман Заставний, голова СФУЛО — доцент. Володимир Ропецький, з Польщі приїхав голова Об'єднання лемків Польщі — Стефан Гладик та ін.

Розпочалося свято парадом творчих колективів Монастириської. На цей раз погода видалася справжньо літньою. Опісля офіційного відкриття запалала лемківська ватра — символ єднання усіх представників цього древнього українського етносу. Горіла вона впродовж усього свята, щоб побачив увесь світ — лемки є, їхній дух не зламано. Опісля ж над урочищем полилася пісня. Коли сонце вклалося спати, небо спалахнуло феєрверками. До ранку тривала молодіжна забава. Неділя ж розпочалася службою Божою на ватряному полі й освяченням каплиці.

У концертній програмі взяли участь близько 90 колективів та окремих виконавців з Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Одеської та Рівненської областей, міст Тернополя, Львова, Івано-Франківська, Києва, Житомира, зокрема: «Бескид» — народна аматорська хорова капела (Івано-Франківськ); «Зелений гай» — фольклорний гурт (м. Монастириськ Тернопільської області); «Ренесанс» — дитячий ансамбль камерної музики (Монастириськ Тернопільської обл.); «Яворина» — на-

родний аматорський лемківський хор (м. Монастириськ Тернопільської обл.); «Вінок Надзбруччя» — дитячий зразковий ансамбль танцю (м. Чортків Тернопільської обл.); «Чайка» — народний аматорський ансамбль танцю (м. Чортків Тернопільської обл.); «Любисток» — народний аматорський ансамбль лемківської пісні (с. Ягільниця Тернопільської обл.); «Горлиця» — народний аматорський ансамбль лемківської пісні (с. Пастуше Тернопільської обл.); «Потічок» — народний аматорський ансамбль лемківської пісні (с. Нагірянка Тернопільської обл.); «Стожари» — народний аматорський інструментальний ансамбль (м. Чортків Тернопільської обл.); «Яворина» — народний гурт (с. Червонознам'янка Одеської обл.); «Лемковина» — народний ансамбль пісні і танцю (с. Рудно Львівської обл.); «Студенка» — народний фольклорно-етнографічний ансамбль пісні і танцю (м. Калуш Івано-Франківської обл.); «Аничка» — фольклорний гурт лемківської пісні (с. Вербівці Тернопільської обл.); «Відгомін Бескидів» — лемківський жіночий вокальний ансамбль (м. Долина Івано-Франківської обл.); «Радоцина» — лемківський народний хор (м. Пустомити Львівської обл.). Окрім того, виступило багато індивідуальних виконавців, зокрема: Василь Брома — гумор (м. Чортків Тернопільської обл.); дует «Лемківські гудаки» — Микола і Ярослав Гарбери (м. Чортків Тернопільської обл.); Віктор Ясінський — соліст (с. Теофілівка Тернопільської обл.); Ірина Романів — солістка (м. Калуш Івано-Франківської обл.); Михайло Гетьман — соліст (с. Вербівці Тернопільської обл.); Софія Федина — солістка, лауреат Всеукраїнських конкурсів (м. Львів).

XII-й Всеукраїнський фестиваль лемківської культури «Дзвони Лемківщини» (Монастириськ 7-8 серпня 2010 року).

Свято розпочалося парадом учасників фестивалю по місту Монастирську та покладанням квітів до пам'ятника Тарасу Шевченку.

Урочисте відкриття XII Всеукраїнського фестивалю лемківської культури «Дзвони Лемківщини» відбулося в урочищі «Би-

чова» виконанням Державного гіму України, підняттям Державного прапора України, виконанням урочистої пісні «Гори наші» та підняттям прапора Всеукраїнського товариства «Лемківщина».

Вступне слово виголосив голова Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Олександр Іванович Венгринович. З вітальним словом виступили: голова Тернопільської обласної державної адміністрації Михайло Михайлович Цимбалюк, голова Тернопільської обласної ради Олексій Петрович Кайда, заступник міністра культури й туризму України професор Ольга Бенч.

На цей раз погода видалася по-справжньому літньою. Опісля офіційного відкриття запалала лемківська ватра — символ єднання усіх представників цього древнього українського етносу. Горіла вона впродовж усього свята, щоб побачив увесь світ — лемки є, їхній дух не зламано. Неділя ж розпочалася службою Божою на ватряному полі.

Гостями фестивалю були: заступник міністра культури й туризму України професор Ольга Бенч, голова Тернопільської облдержадміністрації Михайло Цимбалюк, голова Тернопільської обласної ради Олексій Кайда, міський голова Тернополя — Роман Заставний, голова СФУЛО — доцент. Володимир Ропецький, з Польщі приїхав голова Об'єднання лемків Польщі — Стефан Гладик та ін.

У концертній програмі взяли участь близько 90 колективів та окремих виконавців з Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Одеської та Рівненської областей, міст Тернополя, Львова, Івано-Франківська, Києва, Житомира, зокрема: «Радоцина» — лемківський народний хор (м. Пустомити Львівської обл.); народний аматорський хоровий колектив (смт. Брошнів-Осада Івано-Франківської обл.); народний аматорський обрядово-фольклорний лемківський ансамбль (с. Підзамочок Тернопільської обл.); «Конар Лемківщини» — народний аматорський хор (с. Жовтневе Тернопільської обл.); «Боян» — народна аматорська хорова капела (м. Бережани Тернопільської обл.); «Яворина» — лемківський ансамбль (м. Дрогобич Львівської обл.);

«Бескид» — народна аматорська хорова капела (м. Івано-Франківськ); «Ми щасливі діти свого народу» — мистецька композиція; «Ходаки» — зразковий аматорський обрядово-фольклорний колектив (с. Малий Ходаків Тернопільської обл.); «Глорія-Бай» — народний аматорський ансамбль танцю (с. Байківці Тернопільської обл.); «Маленькі бойки» — зразковий фольклорно-етнографічний ансамбль (с. Перегінське Івано-Франківської обл.); «Первоцвіт» — зразковий аматорський ансамбль танцю (м. Копичинці Тернопільської обл.); «Студенька» — народний фольклорно-етнографічний ансамбль пісні і танцю (м. Калуш Івано-Франківської обл.); «Міцна галузка України» — мистецька композиція; «Лемківські іскорки» — лемківський родинний ансамбль (м. Долина Івано-Франківської обл.); «Любисток» — танцювальний колектив (м. Івано-Франківськ); «Ретро» — народний естрадно-духовий оркестр (м. Самбір Львівської обл.); «Тобес Бахтало» — циганський ансамбль (м. Тернопіль); «Джерело» — фольклорний вокальний ансамбль (м. Львів); «Розмарія» — вокальний жіночий ансамбль (м. Івано-Франківськ); «Квіти ромену» — народний жіночий вокальний ансамбль (м. Івано-Франківськ); «Барвінок» — народний лемківський фольклорний гурт (смт. Микулинці Тернопільської обл.); «Відгомін Бескидів» — лемківський жіночий вокальний ансамбль (м. Долина Івано-Франківської обл.); «Яворина» — народний аматорський ансамбль лемківської пісні (м. Чортків Тернопільської обл.); «Сусідка» — лемківський фольклорний ансамбль (м. Бережани); «Горлиця» — народний аматорський ансамбль лемківської пісні (с. Пастуше Тернопільської обл.); «Вікторія» — народний аматорський жіночий вокальний ансамбль (с. Язловець Тернопільської обл.); фольклорно-етнографічний ансамбль (с. Губисько Тернопільської обл.). Окрім того, виступило багато індивідуальних виконавців, зокрема: Іван Вугляр — соліст (м. Київ); Роман Локатир — соліст (смт. Брошнів-Осада Івано-Франківської обл.); Василь та Анастасія Жданкіни — солісти (м. Кременець); Леся Горлицька — солістка (м. Бучач Тернопільської обл.); Мирон Блащищак — заслужений артист України

(м. Львів); Лілія Слободна — солістка (м. Бережани Тернопільської обл.); Олександра Станік — читець (м. Бережани Тернопільської обл.); Марта Шпак — заслужена артистка України (смт. Брошнів-Осада Івано-Франківської обл.); Ольга Молодій — народна артистка України (м. Надвірна Івано-Франківської обл.); Олег Лановий — соліст (м. Підволочиськ Тернопільської обл.); Ольга Козацька — бандуристка (м. Хмельницький); тріо бандуристок у складі Марії, Богуслави і Христини Простак (м. Тернопіль); етнофолк-дует «Червоне та Чорне» у складі Ярослава і Валентини Теплих (м. Житомир); дует бандуристів у складі Анни Кисіль і Галини Кузрик (м. Дрогобич Львівської обл.); чоловічий квартет (м. Козова Тернопільської обл.).

Конгреси і з'їзди лемків України

*Закінчений вже спів,
уже струна не грає.
Несказане цих слів
хай серце доспіває.*

Б.-І. Антонич
«Amen»

Перший Всеукраїнський Конгрес лемків відбувся в Тернополі (Палац культури «Текстильник») 6 червня 1992 року. У його роботі взяли участь делегати і гости з Львівщини, Тернопільщини, Прикарпаття, Криму, Запоріжжя, Черкас, Миколаєва, країни з Лемківщини, а також Франції та Америки. Конгрес відкрив голова оргкомітету і Тернопільського обласного товариства «Лемківщина», поет Володимир Барна. Вітання Конгресу надіслали В'ячеслав Чорновіл — співголова НРУ, Роман Лубківський — поет і народний депутат України. Було оголошене привітання від Митрополита Філадельфійського Стефана Сулика — лемка із с. Бральниця. Виступали Роман Гром'як — Представник Президента України в Тернопільській області, Павло Стефанівський — голова Бюро Громади лемків Польщі, Федір Гоч - керівник музею Лемківської культури в Зиндранові (Польща). Андрій Лешко — представник лемків Закарпаття.

На Конгресі були прийняті Звернення до лемківської громади, Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України. На Співочому полі відбувся великий концерт за участю лемківських мистецьких колективів трьох областей Галичини.

Другий Всеукраїнський Конгрес лемків проходив в Івано-Франківську (Велика зала обласної Ради) 7-8 червня 1997 року. Вступне слово виголосив професор Іван Щерба — голова Львівського обласного товариства «Лемківщина». Зі звітною доповіддю виступив голова оргкомітету Івано-Франківського обласного товариства доцент Степан Криницький, із співдоповіддю — Олександр Венгринович — голова Тернопільського обласного товариства «Лемківщина».

Присутніх на Конгресі привітали єпископ Чернівецький та Коломийський Павло Василик, отець-доктор Дмитро Блажейовський з Риму. Із привітаннями також виступили заступник голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації Василь Скрипничук, народні депутати України Роман Куцик і Тарас Процев'як, голова Київського обласного товариства «Лемківщина» Стелла Миронченко та інші. Наступного дня відбулося пісенне свято в Центрі естетичного виховання молоді. Виступали хорові колективи і капели «Лемковина зі Львова», «Бескид» з Івано-Франківська, «Лемківська студенька» з Калуша, «Яворина» з Монастирська.

Третій Всеукраїнський з'їзд лемків проходив у Львові (зал обласної філармонії) протягом 9-11 листопада 2001 року. Водночас він був Установчим З'їздом лемків України. 9 листопада в Національному музеї відкрита персональна виставка творів скульптора Володимира Ропецького. Наступного дня він як голова оргкомітету Львівського обласного товариства «Лемківщина» відвідав з'їзд. Зі звітною доповіддю виступив голова колегії Крайового товариства Олександр Венгринович. На з'їзді виступив Глава УГКЦ Блаженніший Любомир кардинал Любачівський із благословенням, з вітаннями — голова Об'єднання лемків Польщі Стефан Гладик, міський голова Львова Василь

Куйбіда. Серед присутніх були делегати і гості з Львівщини, Тернопільщини, Прикарпаття і Закарпаття, а також з Києва, Чернівців, Полтави, Рівного. Усього 132 делегати з 14 областей України.

Установчий з'їзд лемків України ухвалив створити Всеукраїнське товариство «Лемківщина» (ВУТЛ), прийняв Статут і затвердив Програму діяльності товариства. На з'їзді були обрані керівні органи ВУТЛ: голова Олександр Венгринович (Тернопіль), заступники голови Микола Горбаль (Київ), Степан Криницький (Івано-Франківськ), Володимир Ропецький (Львів). Головою контрольної комісії обрана Стелла Миронченко (Київ). З'їзд закінчився святом пісні, танцю та музики.

Четвертий Всеукраїнський з'їзд лемків України відбувся 1-2 жовтня 2005 року в Тернополі (облдрамтеатр імені Тараса Шевченка). У сквері в центрі міста, де буде встановлено пам'ятник депортованим українцям з території Польщі, відбулася панахида з участю священиків УГКЦ та УПЦ КП. У Тернопільському обласному товаристві «Лемківщина» проходила Прес-конференція керівництва ВУТЛ.

Учасникам з'їзду, гостям та лемківській громаді передав свої вітання Президент України Віктор Ющенко. Учасників також привітали: Петро Вовчук — перший заступник Тернопільської облдержадміністрації, професор Ольга Бенч — заступник Міністра культури і туризму України, професор Іван Щерба — голова СФУЛО. Зі звітною доповіддю виступив Олександр Венгринович — голова ВУТЛ. Були обрані керівні посади ВУТЛ: голова — Олександр Венгринович, заступники доцент Володимир Ропецький (Львів) і доцент Степан Криницький (Івано-Франківськ). Прийняті Резолюція, звернення учасників IV з'їзду лемків до Президента України», а також до лемківської громади України та за її межами».

Наступного дня в церквах Тернополя проводилася служба Божа, а відтак у залі театру — святковий концерт, у якому взяли

участь професійні та аматорські колективи і окремі виконавці Тернопільщини, Львівщини і Прикарпаття.

П'ятий з'їзд лемків України (Івано-Франківськ, 10–11 жовтня 2009 року)

Привітання Президента України учасникам п'ятого з'їзду лемків України

Сердечно вітаю посланців лемківських громад із початком роботи П'ятого з'їзду лемків України.

Я високо ціную вашу активну патріотичну діяльність зі збереження й розвитку самобутньої лемківської культури. Найвищої шани заслуговує внесок лемків у розбудову української державності, відродження нашої духовності. Вдячний вам за вашу визначну роль у консолідації світового українства, зміцненні міжнародного авторитету України.

Згуртованість лемків навколо національної ідеї, їхня вірність традиціям предків слугують шляхетним прикладом для наших співвітчизників — як в Україні, так і в діаспорі.

Біль, якого зазнали лемки під час злочинних акцій комуністичних режимів з примусового переселення зі споконвічних земель, — це біль усього Українського народу. У постійному діалозі з нашими польськими партнерами ми докладаємо зусиль до відновлення історичної правди, вшанування пам'яті жертв тоталітаризму.

Ми послідовно працюємо над тим, щоб насильно виселені в 1944–1947 роках українці отримали відповідний статус, щоб вони та їхні нащадки були захищені належними соціальними гарантіями. Переконаний, що разом ми досягнемо повного торжества справедливості.

Бажаю вам доброго здоров'я, щастя, невичерпної енергії й нових здобутків у служінні Українському народові.

Віктор Ющенко

Привітання Прем'єр-Міністра України учасникам п'ятого з'їзду лемків України

Шановний Олександре Івановичу!

Сердечно вітаю Вас із Днем Незалежності. Це свято є символом вистражданого поколіннями українців права бути господарями на рідній землі.

За 18 років Україна гідно склала іспит на зрілість. Ми впевнено доляємо труднощі, будуємо державу, якою пишатимуться нашадки. Навіть у час світової фінансової кризи знаходимо можливість підтримувати вітчизняну промисловість і банківську систему, забезпечувати своєчасну виплату пенсій, стипендій та зарплат. Кожен наш крок спрямований на зміцнення економічних підвалин української незалежності, на закріплення перспектив стабільного розвитку Батьківщини.

Від усієї душі бажаю Вам міцного здоров'я, невичерпної енергії та непохитної віри у щасливе майбутнє України!

З повагою, Юлія Тимошенко

**Звернення
делегатів та учасників V-го з'їзду лемків України
Президенту України Віктору Ющенку,
Голові Верховної Ради Володимиру Литвину,
Прем'єр-Міністру України Юлії Тимошенко**

До трагедії ХХ століття належить депортация етнічних українців із споконвічних українських земель Лемківщини, Перемишлі, Підляшшя і Холмщини в УРСР у 1944–1946 і 1951 роках. Протягом цього періоду депортовано 483 808 українців з території Польщі. 140 577 осіб, що залишилися, були депортовані згідно з акцією «Вієла» (1947 року) на північно-західні території Польщі.

Депортация знищила духовну і матеріальну культуру, а самих лемків поставила на межу зникнення. Це призвело до зміни етнічних границь України. Злочини більшовизму щодо інших депортованих народів засуджено. На рідні землі повернулися та-

тари, калмики, чеченці, інгуші. Виплачують компенсацію остарбайтерам, реабілітують депортованих у Сибір. Нічого не робиться тільки для депортованих українців з Польщі.

Настав час подолати наслідки примусових депортаций, евакуацій, переселень, вигнань. Історична справедливість має бути відновлена!

Ми звертаємося до вас із такими вимогами:

1. Дати політичну та правову оцінку Угоді між урядом УРСР і Польським Комітетом національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі, підписаній 9 вересня 1944 року. Визначити Угоду незаконною і засудити її як порушення прав і свобод людини.
2. Дати політичну та правову оцінку акції «Вісла» 1947 року, за якою українське населення Польщі, що залишилося, було депортоване на північно-західні землі Польщі і розселене поміж поляками з метою асиміляції, а сотні українців-патріотів ув'язнені в концтаборі Явожно.
3. Спільно з урядом Польщі розробити Державну програму етнічного відродження Лемківщини, яка б передбачила повернення депортованих на свої землі, повернення їхнього майна, розвиток культури та освіти, задоволення релігійних потреб.
4. Прийняти Закон України «Про визнання депортованими осіб, примусово переселених у 1944–1946 і 1951 рр. з території Польщі в Україну».
5. Вимагаємо безвізового перетину українсько-польського кордону депортованим з Польщі, членам їх сімей та нащадкам із метою відвідання рідних сіл, храмів і могил родичів.
6. Просимо прийняти нашу повноважну делегацію для з'ясування концептуальних положень і створити Державну комісію для практичного розв'язання вказаних проблем. Залучити до роботи цієї комісії представників Всеукраїнського товариства «Лемківщина».

Єва Шевчик із сестрою
в лемківському одязі.

Батьки Володимира Шуркала
Єва і Василь у Пустомитах.

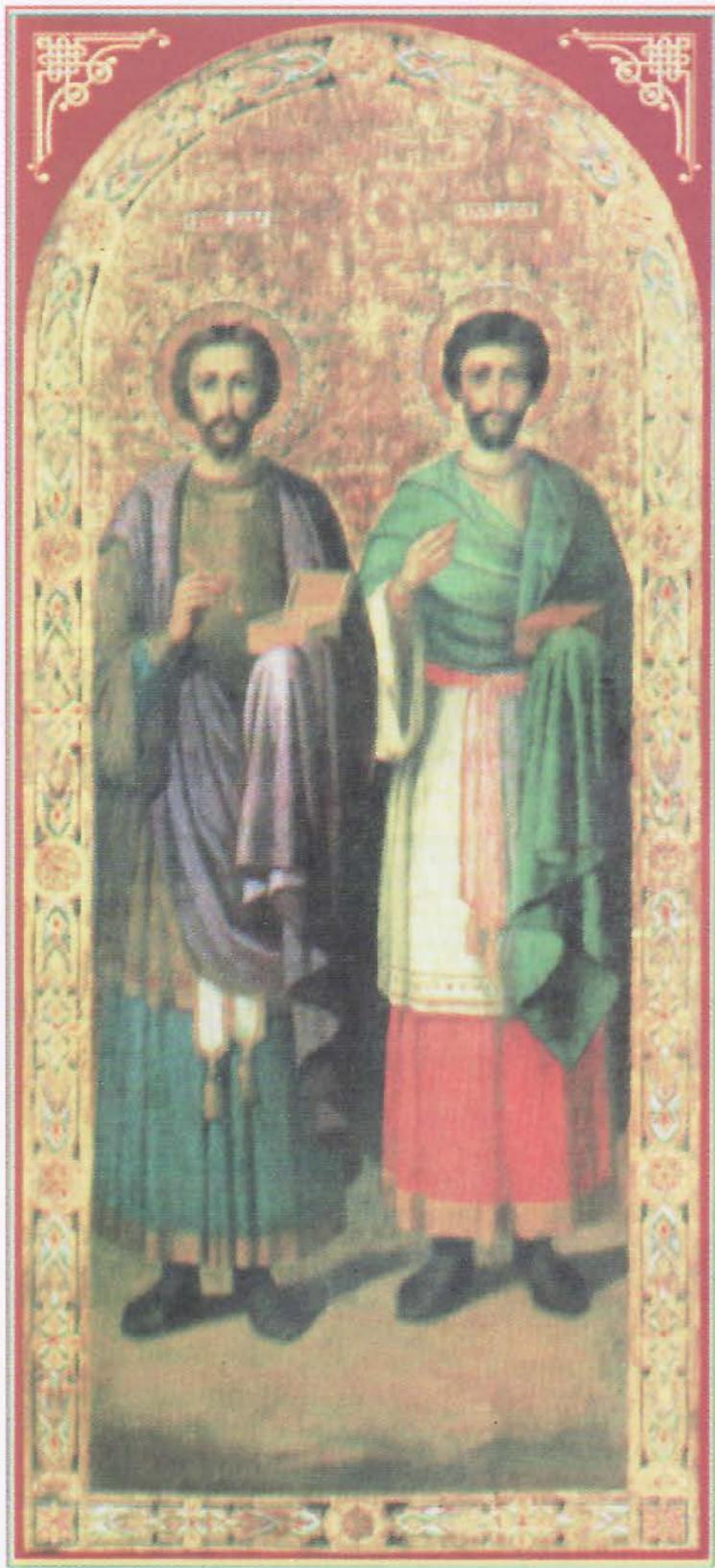
Василь і Єва Шуркало з дітьми.
Володі 6 років.

Володимир Шуркало з *Сестрою Ганою*
батьківської хати у Пустомитах
Сестрою Євою

Будівельне підприємство «Весна» Володимира Шуркало
на вулиці Радоцинській, 9 в Пустомитах.

Ікона і мощі безсрібників святих Косьми і Дем'яна, на честь яких було названо церкву в Радоцині та церкву і каплицю в Пустомитах.

Церква та іконостас у церкві св.
Вознесіння Господнього
Пустомитах. 14.11.2010 р.

Каплиця в селі Радоцина. 2004 р.

Каплиця св. Косьми і Дем'яна на вулиці Радоцинській у Пустомитах. 14.11.2010 р.

Піша хода від церкви св. Косми і Дем'яна до каплиці св. Косьми і Дем'яна в Пустомитах. 14.11.2010 р.

Молебень біля каплиці св. Косьми і Дем'яна в Пустомитах. 14.11.2010 р.

П'ять священиків різних конфесій правлять молебень біля каплиці св. Косьми і Дем'яна в Пустомитах. 14.11.2010 р.

До парафіян звертається отець Анатолій Дуда. 14.11.2010 р.

Виступає Володимир Шуркало.
14.11.2010 р.

Володимир Шуркало з синами
Володимиром (зліва) і Артемом
біля каплиці св. Косьми і Дем'яна
в Пустомитах. 14.11.2010 р.

Хор «Радоцина» виступає після молебна біля каплиці
св. Косьми і Дем'яна в Пустомитах. 14.11.2010 р.

Радоциняни та їх нащадки в Пустомитах. 14.11.2010 р.

Микола Барна і Володимир Шуркало біля каплиці св. Косьми і Дем'яна в Пустомитах. 14.11.2010 р.

Фігури, поставлені Володимиром
Шуркалом та підприємцями в Пустомитах.

Фігури та придорожні хрести, поставлені Володимиром Шуркалом та підприємцями в Пустомитах.

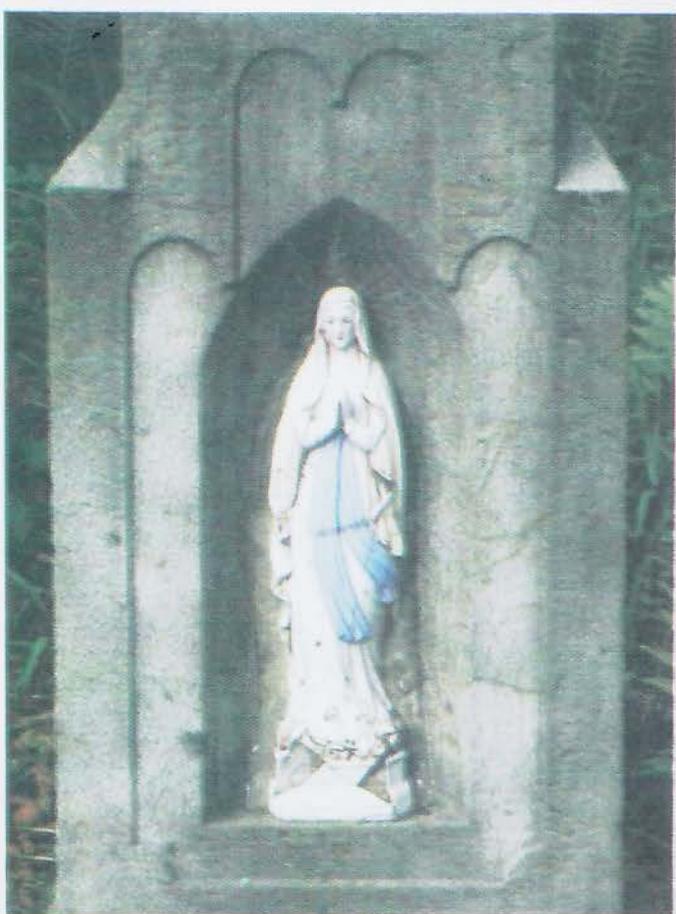

Інформаційна таблиця при вході на цвинтар села Радоціна

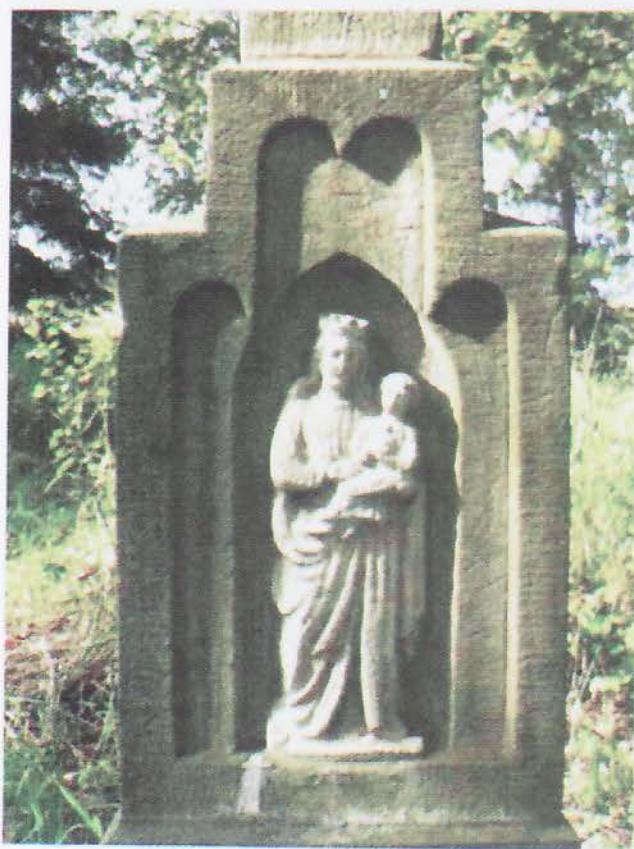
1. Коротка інформація про заснування села Радоціна.

2. Схема розміщення хат у селі та прізвища мешканців.

3. Схема розміщення 25 фігур на цвинтарі та репродукція картини Д. Солинки «Радоціна».

Порцелянова фігура Матері Божої на надгробному пам'ятнику на цвинтарі в Радоцині.

Фігура Матері Божої з дитятком на надгробному пам'ятнику на цвинтарі в Радоцині.

MapmyPOBA llntra ha haJTp6homY nam' atlhry
ha unhtapi b PaJounhi.

Освячення пам'ятного знака на цвинтарі села Радоцина, де спочивають мама, обидва дідусі та обидві бабусі автора цієї книги Миколи Барни. 2004 р.

Пам'ятний знак, встановлений родиною Миколи Барни у 2004 р. на цвинтарі села Радоцини.

РОЗДІЛ 7

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ЛЕМКІВЩИНА» І ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ

*Багато країв, де розкішна природа,
Що око милує й наснагу дає.
Ta лиш Лемківщини вражаюча вродя
Загоює зболене серце моє*

Василь Ковальчук
«Моя Лемківщина»

Тернопілля і лемки

*Господь дарує нам ту землю, на якій
жити, і тих людей, серед яких жити.*

Михайло Голубець,
Богдан Смоляк.
«Дерево життя»

Через рік-два після примусового виселення лемків з рідних земель у східні області України: Полтавську, Харківську, Кіровоградську, Луганську, Одеську, Миколаївську Дніпропетровську, Донецьку та ін. туга за рідним краєм зі стрімкими потічками та горами спонукала лемків до повернення на рідну Лемківщину. Але одного не змогли передбачити лемки: залізної брами — кордону, засиненого на надійний державний замок. Тому більшість із них змушена була поселитися у Львівській та Тернопільській областях.

До лемківських родин, які поверталися з Харківської, Кіровоградської, Полтавської, Одеської та інших східних областей України близче до Лемківщини або хоч би близче до Карпат, належала і моя родина, що волею долі, як і тисячі інших лемківських родин, зупинилася в Тернопільській області — селі Скоморохи Велико-Бірківського району (нині Тернопільський район), де пройшли мої дитячі та шкільні роки. Спочатку в Скоморохівській семирічній, а відтак у Баворівській середній школах я одержав певний багаж знань, з яким вирушив у самостійне

життя. Сільське середовище Тернопілля з його гарним обласним центром Тернополем певним чином формували мій світогляд, світосприймання та світобачення, і загалом я позитивно сприймав та оцінював реалії тогочасного періоду (1946–1956 років) і в моїй пам'яті закарбувалися найважливіші події дитячого та юнацького життя, про що я описав у книзі «Микола Барна. Curriculum vitae. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — 288 с.: іл.». Доля моя так розпорядилася, що після п'ятнадцяти років моєго розлучення з Тернопіллям я знову повернувся в Тернопіль. П'ятнадцятирічний період моєго перебування поза Тернопіллям — це період здобуття вищої освіти у Львівському лісотехнічному інституті, виробнича діяльність у Велико-Бичківському лісокомбінаті тресту «Закарпатліс», аспірантура в Українському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації (УкрНДІЛГА, м. Харків), захист кандидатської дисертації в Інституті ботаніки АН УРСР (м. Київ) та перші роки науково-дослідної роботи в Карпатському філіалі УкрНДІЛГА (м. Івано-Франківськ).

Тернопіль, в який я повернувся (і це вже назавжди), — це невеликий, затишний, чистий, із зеленими насадженнями та озером у центрі міста обласний центр. Окрім того, Тернопіль — це культурний і освітній центр Тернопілля, де є обласний академічний драматичний театр імені Тараса Шевченка, театр ляльок, обласний краєзнавчий музей, обласний художній музей, обласна наукова бібліотека, декілька кінотеатрів тощо.

Сучасний Тернопіль — це місто новобудов та цікавих пам'ятних місць. Нешодавнє відкриття пам'ятника Соломії Крушельницькій — яскравий цьому приклад. Місто постійно перебуває у процесі омолодження, в нього позитивна динаміка росту. З повним правом Тернопіль можна назвати одним із кращих міст Галичини. Тернопіль називають студентським містечком, адже кожний десятий мешканець міста — студент. На підтвердження цього говорить той факт, що в Тернополі є такі вищі навчальні заклади: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (у 2010 році відзначив

70-річчя від дня заснування), Тернопільський національний економічний університет, Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського (у 2007 році відзначив 50-річчя від дня заснування), Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Галицький державний інститут імені В'ячеслава Чорновола.

Тернопіль оспіваний у піснях, про нього поети написали багато віршів, але тут доречно навести вірш відомого українського поета Степана Галлябарди «Тернопіль». Тим більше, що в цьому вірші поетичні рядки перегукуються з моїми життєвими рядками і нагадують мені мое повітове містечко Горлиці.

ТЕРНОПІЛЬ

На перехресті доль, надій і вір
Стойть Тернопіль майже в центрі світу.
Колишнього шляхетного повіту
Він досі зберігає ще манір.

Його ще пішки можна обійти,
Вітаючись із друзями за руку.
Тут можна чути дзвін копит по бруку
І озеро уплав перепливти.

Тут гідності зерно ще посівне
Не проросло в складських церковних мурах.
На ринку слів нікого тут не здuriш,
Хай навіть обіцяєш неземне.

Тут кожен пам'ятає ще село,
І височить над душами Почаїв.
І перевеслом батьківських звичаїв
Сумління ще Тернопіль обвело.

Ніхто тут рідним словом не встидавсь,
Тому й хоругви наші не злиняли.
Хоча не раз вітри над ним мінялись,
Та він усе ж Тернополем зоставсь.

Над ним ясніє небо голубе,
І він стоїть таки у центрі світу.
Прийшов сюди в одне далеке літо
І вже нікуди звідси не піде.

Тернопіль для мене — центр Земної кулі — стверджує художній керівник і диригент Галицького муніципального камерного оркестру, доцент Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, повнокровний лемко, батьки якого походять з села Липна Горлицького повіту (Лемківщина) Василь Андрійович Феленчак в інтерв'ю Людмили Бойцун, опублікованому в часопису «Тобі про Тернопіль».

Коли після майже 15 років роботи в симфонічному оркестрі Томської філармонії ви вирішили повернутися в Україну, чому обрали саме Тернопіль?

Тому що Тернопіль — це місто моєї юності, тут я навчався, вперше почав пізнати і стверджувати себе. За родом своєї діяльності об'їздив чимало світу, побував у багатьох містах, але саме Тернопіль є центром земної кулі для мене. Кілька років тому мене запрошували у Krakівський університет на кафедру українознавства, а зовсім нещодавно — в Катовіцьку консерваторію. З візитом ввічливості я їздив туди, навіть працював з їхніми колективами, але повернувся до свого міста, тому що воно для мене найрідніше і найкраще. Саме в Тернополі мені вдалося реалізувати те, про що давно мріяв, — створити творчий колектив, який би своїм мистецтвом допомагав моїм землякам відчути душу і сприйняти життя як безцінний Божий дар. Я мріяв також, щоб талановитих молодих музикантів — звичайних хлопчаків з району чи села, вивести на життєву дорогу, на якій вони могли б почувати себе повноцінними фахівцями. І я досягнув цього: майже двадцять його колишніх студентів зараз гідно захищають честь нашої держави за її межами. Я пишаюсь з того, що я та моя сім'я, мої друзі живуть у такому прекрасному галицькому місті.

Ви повернулися до Тернополя у 1986-му. Як вам вдалося «вбутися» в місті?

Я не старався комусь щось показувати чи доводити. Просто знати себе, знати, чого хоче і що може, і послідовно, з дня на день робив свою роботу. І виявилось, що вона потрібна не лише мені: знайшлися однодумці, ми об'єднали свої зусилля і почали працювати разом. Відтак, 1991 року створений Галицький камерний оркестр, а в 2003-му — йому присвоєно статус муніципального. Таким чином, вже впродовж 20 років ми стараємося бути потрібними людям, а навзаперсток постійно відчуваємо увагу та підтримку своїх прихильників.

Тернопільське обласне товариство «Лемківщина»

Чи ви знаєте пісню вигнанчу,

чи ви чули коли вже її?

Наболілу, бунтарську й підданчу,

що в ній туга, розтука і ѹдъ.

Б.-І. Антонич
«Пісня про ізгоя»

Через десятиліття після вигнання з рідних земель, щоб зберегти свою культуру, звичаї, говірку лемки почали утворювати культурно-громадські товариства. У західних областях України, де лемки проживають компактно, 8 липня 1988 року група активістів-лемків створила у Львові обласну організацію товариства «Лемківщина», головою правління якої обрано лемка Петра Когута, заступником — Івана Красовського. У 2008 році відзначалося 20-річчя від дня його заснування. Відтак таке ж товариство було утворене в Тернопільській області. За ініціативою журналіста Володимира Барни, який провів велику організаторську роботу щодо створення товариства, 30 січня 1990 року було проведено установчі збори лемків Тернопільщини, на яких було прийнято рішення про створення обласного товариства «Лемківщина». Водночас був ухвалений Статут товариства та обрано його правління, до складу якого ввійшли: В. Барна, М. Барна, І. Барна, В. Бігуняк, Л. Блащак, М. Бурдяк, О. Венгринович,

І. Дуда, І. Панцьо, Я. Федонюк та ін. На засіданні правління головою Тернопільського обласного товариства «Лемківщина» було обрано Володимира Барну. Правління на своїх перших засіданнях приймало різні рішення, які здебільшого торкалися організації товариства, зокрема про реєстрацію товариства «Лемківщина» в обласному управлінні юстиції, про печатку і штамп товариства, про відкриття банківського рахунку, про виділення приміщення для товариства, про створення музею при товаристві «Лемківщина», про встановлення телефону, про організацію Тернопільського міського відділення товариства та його відділень у Монастирському, Чортківському, Борщівському та інших районах області.

Тепер головою Тернопільського обласного та Всеукраїнського товариства «Лемківщина» є Олександр Іванович Венгринович.

Венгринович Олександр Іванович — голова Тернопільського обласного товариства «Лемківщина», голова Всеукраїнського товариства «Лемківщина», заслужений працівник культури України, громадський діяч.

Народився 23 листопада 1939 року в гірському містечку-курорті Криниці (Лемківщина, Польща) в селянській родині. Батько Іван, мати — Марія з роду Ціхонь.

У 1945 році разом з батьками був насильно переселений у м. Монастириськ Тернопільської області. Закінчив спочатку будівельний технікум, а згодом інститут, працював на будовах Тернопільщини майстром, виконробом, начальником дільниці, головним інженером, начальником великої будівельної організації, заступником голови Тернопільської облспоживспілки. У 1974 році вперше побував у рідній Криниці.

Обіймаючи посади голови Тернопільського обласного та Всеукраїнського товариства «Лемківщина», він дуже багато робить щодо визнання лемків, які проживають в Україні, депортованим народом, організації Всесвітніх та Всеукраїнських конгресів лемківських об'єднань, з'їздів лемків України (останній V-й з'їзд лемків відбувся 10-11 жовтня 2009 року в м. Івано-Франківську), лемківської ватри «Дзвони Лемківщини» в Монастирську (Тернопільська обл.) та в Ждині (Польща), організації поїздок на свято Русалія в Зиндранову (Польща) тощо.

Під вмілим керівництвом Олександра Венгриновича Всеукраїнське товариство «Лемківщина» активізувало лемківський рух по всій Україні, де мешкають лемки: чи то в західних областях України (Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській), чи то у східних областях України (Луганській, Кіровоградській та інших), чи то у столиці України місті Києві. Підтвердженням тому є висока активність аматорських лемківських колективів із згаданих областей на щорічних лемківських ватрах у Монастирську (Тернопільська область) та Ждині (Польща). Окрім того, товариство «Лемківщина» неодноразово організовувало екскурсійні поїздки по лемківських селах у Польщі тощо.

Лише за те, що завдяки організованим Вами поїздкам по селах Лемківщини лемки змогли доторкнутися до своїх витоків — рідної землі — та напитися води з джерельної студеньки, Вам, дорогий пане Венгриновичу, лемки складають слова глибокої шані та подяки і по-лемківськи гварять: «Боже Вам запват».

Той, хто після депортациї хоч раз побував у своїй Вітчизні чи Вітчизні своїх батьків, дідів і прадідів — Лемківщині, пройшовся її дорогами та стежками, на власні очі побачив скривдженний і осиротілий край без його господарів-трударів, той може сміливо мовити словами українського поета-лемка з Новиці Богдана-Ігоря Антонича: «До тебе, Батьківщино-земле вічна, ведуть усі стежки й усі дороги» [3, с. 711].

Русаля, Йордань — християнські свята та їх відзначення

*Тешуть теслі з срібла сані,
стелиться сніжиста путь.
На тих санях в синь незнанну
Дитя Боже повезуть.*

Б.-І. Антонич
«Коляда»

19 січня 2008 року, як і в попередні роки, в будинку культури «Березіль» зібралися лемки Тернопільщини (на свято були також запрошені лемки з Львівської області) і вкотре вже за християнським звичаєм відсвяткували Йордань-Водохреста, що розпочалось Богослужінням, яке відправив отець Андрій — за походженням з лемківської родини. Отець освятив воду та окропив усіх учасників свята. До присутніх із привітанням з нагоди великого свята звернувся голова Тернопільського обласного та Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Олександр Венгринович, який побажав усім присутнім, усім лемкам та їх родинам міцного здоров'я, щастя, злагоди і щедрого Божого благословення. Відтак виступили самодіяльні художні колективи, які виконали лемківські та українські народні пісні, грали музики, присутні танцювали, жартували та веселилися. За святковим столом ми разом з дружиною, Володимиром Бігуняком, його дружиною та рідним братом, іншими лемками піднімали келихи і проголошували тости з вдячністю Господові Богу за те, що ми дожили ще до одного Йорданю, за здоров'я батьків, старшого і молодшого поколінь лемків, наших дітей, за пам'ять про наших батьків та рідних, які відійшли у вічність, та за краще життя усіх лемківських родин. Хтось із виступаючих прочитав **Молитву лемків** Василя Хомика:

Молимось в світлу годину
— Серед лісів й бистрих вод:
Боже, храни Лемківщину
Й наш волелюбний народ.

В щедрі блаженні години
Єдність і силу нам дай:
Гордо підняти з руїни
Рідний вітцівський наш край.

Села, поля і діброви
Благом святим ороси,
Сяйвом науки й любови
Наших дітей осіни.

Віrimо в світлу обнову
Краю і наших щедрот,
Що збережем рідну мову
Й пісню, що дав нам народ.

Визнає наша держава
Працю та розквіт ідей,
І оживе наша слава
Серед щасливих дітей!

Ось такий він лемківський дух, що, за словами Івана Франка, «тіло рве до бою, рве за щастя, поступ й волю». Дух, який породила Лемківська земля, що, за твердженням вчених-істориків, прийняла християнство на 100 років раніше від хрещення України-Руси в 988 році, і відтоді християнський дух супроводжує лемків, де б вони не жили. Християнська обрядовість підносить Боже слово до безмірних висот, додає радості людському існуванню, спонукає до активних діянь на життєвій ниві [29, с. 3]. У цьому я не раз переконався на своїй життєвій дорозі. Саме своїми досягненнями в житті та науці я завдячую Господові Богу та своїм батькам.

ПІСЛЯМОВА

*В щедрі блаженні години
Єдність і силу нам дай:
Гордо підняти з руїни
Рідний вітцівський наш край.*

Василь Хомик
«Молитва лемків»

Минуло кілька століть з часу заснування села Радоцини та його розбудови в лісистих горах Низьких Бескидів. Минають десятиліття з днів його знищення та великої наруги над його мешканцями. В недалеку минувшину Радоцина — райський куточек на нашій святій Землі, де мешкали великі трударі, наділені Господом Богом великими знаннями творців і великою любов'ю до матінки Землі — їх годувальниці, нині спустошена.

У 1945 році я з батьками, як і сотні тисяч лемківських родин, був депортований на територію тодішньої УРСР. Біль розлуки з рідною землею упродовж 65 років несе мій народ і я, як його вірний син.

На першій творчій зустрічі з найвидатнішою й найулюбленишою поетесою України Ліною Костенко в рамках презентації її першого прозового роману «Записки українського самашедшого» на запитання: «Чому Ви написали цей роман?» вона відповіла: «Просто вже давно відчувала потребу відверто й чесно сказати, що хтось із нас божевільний: або ми, або вони ... Хотілось відтворити божевілля цього часу, описати кожен день, як людство переходить у третє тисячоліття ... » [22, с. 2, 12].

Словами Великої Поетеси хочу мовити: «Просто вже давно відчував потребу відверто й чесно сказати, що «в антинародній акції — депортациї лемків з прабатьківських земель в східні області УРСР винна, як польська сторона, якій лемки стали на заваді її шовіністичних прагнень, так і комуністичний режим Радянського Союзу — «Імперії зла», — як його згодом назвав президент США Рональд Рейган, агітатори й пропагандисти якого, мандруючи по селах Лемківщини, здійснювали лемкам — за

словами Ліни Костенко, «внутрішньовенне вливання брехні» [24, с. 129].

Минуло 65 літ з того часу, коли ешелон 774 рушив із залізничної станції Горлиці в Кіровоградську область. Сьогодні ні в Устинівському районі, ні в самій Радоцині немає жодного радоциняніна, а до депортациї тут нарахувалось понад 100 господарських дворів, в яких мешкало 484 особи. В Радоцині нічого не залишилось: ні освітніх закладів (була народна школа, читальня ім. Качковського при якій діяв театр), ні жодного із двох конфесійних приходів (були дві церкви: греко-католицька св. Косми і Дем'яна і православна, дві плебанії), ні приміщення громадської управи — сільського старостату. Залишився лише цвинтар з могилами, над якими вчинено наругу, — святе місце, де за законами християнської релігії мешканці села віддавали велику шану всім тим, кому Господь Бог призначив останній день буття на цьому Світі і забирає їх у Вічність. Так тривало на цьому клаптику радоцинської землі упродовж багатьох десятиліть до 15 травня 1945 року, коли відбулося останнє захоронення на цвинтарі, про що сповіщає табличка на одній із надгробних фігур (див. фотоілюстрації).

Причому знищено не лише мое рідне село Радоцина. Таку ж долю спіткало понад 70 лемківських сіл. Фатальні зміни охопили всю Лемківщину. Один з видатних культурологів ХХ ст. С. Шпенглер у своїй знаменитій монографії «Присмерк Європи» писав: «Замість багатого формами народу, який зрісся із землею з'явилася людина, позбавлена свого історичного минулого, традицій...». Кожен з радоцинян може додати: у нас не присмерк, а цілковита ніч після заходу сонця, бо радоциняніна як такого практично вже немає, як немає вже й Радоцини в центрі Європи (її знищили тираги-мужі), а мури школи, що залишилися в селі, — осколки Великої Руїни.

Пам'ятаймо, дорогі брати і сестри, дорогі радоцинянини, що лемківська земля, хоч і розп'ята на хресті історії, але вона свята, бо вона наша, бо ми там народилися!

Пам'ятаймо, що ми вічно були на цій Богом даній землі як народ з високо піднятою головою!

Пам'ятаймо, що нема кращого неба на світі, як небо Лемківщини!

Пам'ятаймо, що нема кращої землі, як земля нашої Неньки-Радоцини!

О, Господи! Я дякую тобі, за те, що я народився в селі Радоцина Горлицького повіту, де — за словами Б.-І. Антонича, ...місяць, який світить над моїм рідним селом в Горлицькому повіті, є інший від місяця з-над Парижа, Риму, Варшави чи Москви» [3, с. 911].

Обіцяємо, що пам'ятатимемо про свої лемківські витоки доки ми ішле живі!

Обіцяємо, що пам'ятатимуть про свої лемківські витоки наші діти, внуки та правнуки, бо це одвіку було написано нам на роду!

Не нагнітатиму атмосфери, бо і так душа ятрить. Мені, як і іншим радоцинянам, так хочеться вкотре вже побувати в селі моого дитинства, поринути в чудовий дивосвіт довкілля і милуватися його красою.

На завершення хочу висловити сподівання, що настане той час, коли зболена Радоцина залікує свої рани і в ній відродиться життя, як це було понад п'ять століть тому, коли в лісистій місцині Низьких Бескидів тут поселилися перші мешканці, які започаткували чудове гірське село Радоцину.

На підтвердження вищесказаного доречно навести слова лемка серцем і розумом — великого патріота Лемківщини і Радоцини Володимира Шуркала: «... Тільки буде дозвіл, я зараз же почну будувати і переселюся в Радоцину. Відкрию підприємство, побудую інфраструктуру, об'єкти для туризму, бізнесу. Що мене тягне туди, я і сам не в силі збагнути. Мабуть, оця павловичівська «магнітна сила». А може закодовані гени? Я вірю, що колись вимріяну хату побудую і переселюся туди. І не буду один. Радоцина воскресне і буде жити!»

Аналогічно твердить лемко із Святкови Великої — колишній генеральний директор АТ «Львівська кондитерська фірма «Світоч», заслужений працівник промисловості України Андрій Іванович Тавпаш: «Твердо віримо у близьку таку прийдешність, і зовсім не тому, що ми, безперечно, цього варті! Ця віра — вже в наших генах від пращурів, вона допомагає пересилити нинішні негаразди, вона додаватиме наснаги нащадкам».

На цю оптимістичну думку мене наштовхнув той факт, що у 2008 році в Радоцині перед поворотом на Конечну почали зводити будинок, а в 2009 році він уже завершений і чекає свого господаря та туристів, які так полюбляють мандрувати дорогами і стежками Низьких Бескидів. Зведений будинок невдовзі матиме надійного сусіда, оскільки, побувавши у 2009 році в Радоцині, я був приємно вражений, що неподалік від місця, де я народився, зводять житловий двоповерховий будинок. На моє запитання: «Хто будує цей будинок?». Мені відповіли, що якась пані з Нового Торгу. Дуже хотілося б, щоб будинки зводили вихідці з Радоцини або навколоїшніх лемківських сіл, які так само, як і Радоцина, сьогодні не існують.

Перше, що доводиться тут бачити радоцинянам, їх нащадкам і туристам, — це порожня і заросла кряками долина та фруктові дерева — біологічні свідки того, що колись тут жили люди, а на пагорбі — доглянутий та впорядкований цвинтар — святе місце радоцинян, які вміють шанувати пам'ять про своїх предків.

Написати книгу виявилося легше, ніж опублікувати її. Я звертався до багатьох державних керівників, багатьох спонсорів, але отримував одну і ту ж відповідь: «Немає грошей».

Подяка

Наприкінці хочу подякувати всім, хто допомагав мені у збиранні та наданні матеріалів для написання та видання цієї книги. Передусім хочу висловити слова глибокої вдячності радиоцінянину за духом і покликанням, депутату Львівської обласної ради Володимиру Шуркалу та голові Львівського обласного об'єднання лемків Степану Майковичу, які спричинилися до того, щоб ця книга була видана; моїм двоюрідним братам і сестрі: Миколі Барні, Теодору Барні, Євгенії Гузелі (дівоче прізвище Барна) за надані мені спогади про депортaciю радицінян із села Радоцина Горлицького повіту в Кіровоградську область (Євгенія Гузела) та про повернення радицінян з Кіровоградської області в західній області України (Микола Барна), світлини із власних альбомів (Микола та Теодор Барни), а також Ірині Юрковській за надані автобіографічні дані та світлини про Павла (батька) та Миколу (стрийка) Юрковських, отцю Роману Дубцю — священику православної церкви в Горлицях за велику роботу щодо впорядкування лемківського цвінтаря в Радоцині.

Слова подяки складаю працівникам Центрального державного історичного архіву України у Львові та Державного архіву Львівської області й передовсім його директору В. І. Куцинді, які з повагою та великим терпінням віднеслися до моого пошуку історії заснування Радоцини, матеріалів депортaciї радицінян в Кіровоградську область. Саме завдяки історичним матеріалам вдалося встановити, що 18 червня 1945 року ешелон 774 з 484 особами та майном був відправлений зі станції Горлиці в Кіровоградську область.

Та найбільша моя подяка належить дружині Любі, яка багато разів перечитувала і вносила слушні зауваження до рукопису цієї книги.

«Боже, запват!» всім добродіям, які порадами, консультаціями, настановами, побажаннями та коштами допомогли у виданні книги «Радоцина в моєму серці».

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. — К.: Либідь, 1991. — 256 с.
2. Антонич Богдан-Ігор. Велика гармонія: (Модерністична поезія ХХ ст.) / Упоряд., передм., прим. Дмитра Павличка / Богдан-Ігор Антонич. — К.: Веселка, 2003. — 350 с.: іл.
3. Антонич Богдан Ігор. Повне зібрання творів / Передмова Миколи Ільницького; Упорядкування і коментарі Данила Ільницького / Богдан-Ігор Антонич. — Львів: Літопис, 2009. — 968 с. + 32 с. ілюстр.
4. Барна Микола. [Рецензія]. «Пам'ять сильніша від смерті». Ks. Roman Dubec, Adam Janczy. Inwentaryzacja lemko-wskich cmentarzy w nieistniejących wsjach na terenie gmin Sęnkowa i Uście Gorlickie. — Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007. — 322 S. От. Роман Дубець, Адам Янчи. Інвентаризація лемківських цвинтарів на території гмін Сенькова і Устя Горлицьке. — Горлиці: Єпархіальний осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях, 2007. — 322 с. / Микола Барна // «Про світа» в національно-культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування): матеріали міжнар. наук. конф. — Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. — С. 270—274.
5. Барна Микола. Радоцина в моєму серці / Микола Барна // Лемківський календар на 2010 рік / Альманах. — Львів: Сполом. — 2009. — С. 43—45. Там же. Радоцина кличе — С. 45—47.
6. Барна Микола. Curriculum vitae / Укладачі Л. С. Барна, Н. В. Герц. Автор передмови академік НАН України К. М. Ситник / Микола Барна. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — 288 с.: іл.
7. Барна Володимир. Янгол слова. Поезії / Володимир Андрійович Барна. — Тернопіль: Горлиця, 2002. — 32 с.

8. Бігуняк А. В. Лемківський словничок. Близько 2200 слів і виразів / А. Бігуняк, О. Г. Гойсак. — Тернопіль: ТОВ «ІВП» Лтд, 1997. — 48 с.
9. Бойцун Любомира. Про Тернопіль / Любомира Бойцун // Тобі про Тернопіль. — Тернопіль: ТОВ «Типографія «Вольф», 2010. — 32 с.: іл..
10. Большая Советская Энциклопедия (в 30 томах). Гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е. — М.: Советская Энциклопедия, 1973. — Т. 14. Куна — Ломами. — С. 791—796.
11. Виханський Богдан. Радуйся, Земле! Святкові — і не тільки — роздуми літньої людини / Богдан Виханський // «Українське слово». Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. 29 грудня 2010 року—4 січня 2011 року. — № 52 (3510). — С. 16.
12. Гать І. Історія Південної Лемківщини / І. Гать // Лемківщина. Земля — Люди — Історія — Культура / За ред. Б. Струмінського. — Т. 1. — Нью-Йорк, 1988. — С. 149—212, 241—276.
13. Гонек Ю. Лемківщина. Список населених пунктів. Додаток до карти / Ю. Гонек, С. Ямелинець. — Львів: Львівська академія друкарства, 2009. — 48 с.: іл.
14. Голубець М. Біловезька зустріч, напередодні та опісля / М. Голубець. — Львів: Поллі, 2000. — 64 с.
15. Григорюк І. П. Барна Микола Миколайович / І. П. Григорюк // Енциклопедія Сучасної України. — К.: Координаційне бюро ЕСУ НАН України, 2003. — Т. 2. Б-Біо. — С. 263—264.
16. ДАЛО. Фонд № 34. Матеріалами філософського факультету Львівського університету за 1812-1818 рр. Справа 2256. Jozef Jaryna. — С. 1.
17. ДАЛО. Фонд № 3229. Опис № 11. Справа 13. Списки сімей (ф. № 2) евакуйованих з Польщі на територію УРСР по гмінах Ліпінки, Гладишів Горлицького повіту. Ешелон 774 відправлений 18. 06. 1945 року зі станції Горлиці в Кіровоградську область.

18. Дем'янова І. Барна Микола Миколайович / І. Дем'янова // Тернопільський Енциклопедичний Словник / Передмова Геннадія Яворського. — Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. — Т. 1. А – Й. — С. 86.
19. Дуда Ігор. З історії фестивалів (прес-реліз) / Ігор Дуда // XI Всеукраїнський фестиваль лемківської культури. Програма. 1-2 серпня 2009 р. Монастириськ. — Тернопіль: «Тернограф», 2009. — 20 с.: іл.
20. Загнітко А. П. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова / А. П. Загнітко, І. А. Щукина. — Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. — 704 с.
21. Іванусів Олег-Володимир. Церква в руїні / Олег-Володимир Іванусів. — St. Catharines: Видання Св. Софії, 1987. — 350 с.
22. Ісаєв Володимир. Справжня Ліна. На зустрічах із легендарною Ліною Костенко — небачений ажотаж / Володимир Ісаєв // Експрес. — Тернопіль. — № 11 (5587). 3—10 лютого 2011 року. — С. 2, 12.
23. Ковальчук Василь. Лемки: трагедія в центрі Європи на тлі Великої перемоги / Василь Ковальчук // Лемківщина у серці моєму. — К.: Київський дім, 2002. — С. 16—33.
24. Костенко, Ліна. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. — К.: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2011. — 416 с. — (Перлинини сучасної літератури).
25. Красовський Іван. Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник / Іван Красовський. — Львів: Думка світу, 2000. — С. 95.
26. Красовський Іван. Лемківська церква святих Володимира і Ольги у Львові (до 15 – річчя існування) / Іван Красовський. — Львів: Фундація Енциклопедії України. Видавництво «МС», 2007. — 64 с.
27. Красовський Іван. Незабутня Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки... Нариси про лемківські села Святкову Велику, Святкову Малу (Святківку), Свіржову Руську, Котань і Крампну / Іван Красовський, Андрій Тавпаш. — Львів: Думка світу, 2004. — 160 с.: іл.

^{15*} Барна М. Радоціна в моєму серці

28. Кубійович В. Лемки. Енциклопедія Українознавства / В Кубійович. — Париж–Нью-Йорк, 1962. — Т. 4. — С. 1275—1280.
29. Лемківський календар. 2008. — Львів: Сполом, 2007. — 232 с.
30. Лемківський календар на 2009 р. / Альманах. — Львів: Сполом. — 2008. — 264 с.
31. Лемківський календар на 2010 рік / Альманах. — Львів: Сполом. — 2010. — 264 с.
32. Лемківський календар на 2011 рік / Альманах. — Львів: Сполом. — 2011. — 264 с.
33. Мушинка Микола. Колеса крутяться. Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Книга. перша. Спогади / Ук. Олесь Мушинка. — Пряшів: Фундація «Карпати», 1998. — 204 с.
34. Мушинка Микола. Лемко на фоні Радоцини. До 50-ліття з дня народження Володимира Шуркала / Микола Мушинка. — Пряшів: Фундація «Карпати», 2001. — 48 с.
35. Нечай А. Р. Земля, розп'ята на хресті історії. Сценарій театралізовано-художнього дійства / А. Р. Нечай. — Тернопіль, 2006. — 76 с.
36. Німець О. Л. Там, на Лемківщині (До 65-річчя початку депортації лемків) / О. Л. Німець. — Косів: Писаний Камінь, 2009. — 236 с.
37. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко // Іван Огієнко (незабутні імена української науки): Всеукр. наук. конф., присвяч. 110-річчю від дня народж. проф. Івана Огієнка, 26-27 трав. 1992.: тези. доп.. — Львів, 1992. — Ч. I. — С. 4—16.
38. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини / С. Є. Панцьо. — Тернопіль: Книжково–журнальне видавництво «Тернопіль», 1995. — 132 с.
39. Панцьо Стефанія. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика). — Тернопіль, 1997. — Ч. I. — 56 с.

40. Рослини Святого Письма та перспективи створення біблійного саду / Світлана Руденко, Оксана Іvasюк, Степан Костшин, протоієрей Микола Щербань. — Чернівці: Букрек, 2010. — 420 с., іл.
41. Сергійчук Володимир. Український здвиг: Закерзоння. 1939–1947 / Володимир Сергійчук. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2004. — 840 с.
42. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / В. Сергійчук. — Тернопіль, 1997. — 346 с.
43. Словник іншомовних слів / За ред. чл.-кор. АН УРСР О. С. Мельничука. — К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. — 776 с.
44. Стойко С. М. Значення Ужанського національного природного парку у збереженні історично-культурної та етнічної спадщини Лемківщини / С. М. Стойко // Лемківщина. — 2004. — Т. 25, № 2 (97). — С. 16—19.
45. Стойко С. М. Значення Ужанського національного природного парку у збереженні історично-культурної та етнічної спадщини Лемківщини / С. М. Стойко // Лемківщина. — 2004. — Т. 25, № 3 (98). — С. 16—19.
46. Стойко С. М. Роздуми про нескорену Лемківщину / С. М. Стойко // Лемківщина. — 2004. — Т. 25, № 4 (99). — С. 26.
47. Тавпаш Андрій Іванович. Не зміліс криниця добра ! (про спонсорську підтримку лемківського відродження) / Андрій Іванович Тавпаш // Лемківщина у серці моєму. — К.: Київський дім, 2002. — С. 51—54.
48. Тарнович Ю. Лемківщина. Матеріальна культура / Юліан Тарнович. — Краків, 1941. — 286 с.
49. Тернопільський Енциклопедичний Словник / Передмова Геннадія Яворського. — Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. — Т. 1. А — Й. — 696 с.
50. Український орфографічний словник: Близько 165 тис. слів / За ред. В. М. Русанівського. Уклад.: В. В. Чумак та ін. — 5-те

- вид., переробл. і доповн. — К.: Довіра, 2006. — 940 с. (Словники України).
51. Усеукраїнська щоденна газета «Факти і коментарії». Головний редактор Олександр Швець. № 170 (2938). П'ятниця. 18 вересня 2009 року. — С. 31.
 52. ЦДІА України у Львові. Йосифінська метрика 1787. Радоцина. Фонд № 19. Опис № 11. Справа № 32. П. 1. На 100 арк. Грунтовні метрики поземельного прибутку, описи границь громади, правила фасіювання нив, сумарії та ін. документи. с. Радоцина.
 53. ЦДІА України у Львові. Францисканська метрика. с. Радоцина. Фонд № 20. Опис № 11. Од. зб. № 250.
 54. Цне мі ся за тобом, моя Лемківщино. — Дрогобич: Коло, 2006. — 68 с.
 55. Щерба Анна. Радоцина плаче / Анна Щерба // Антифон. Тримісячник Перемисько-Новосанчівської єпархії. — Криниця. Горлиці. Сянік. — 2002. — 2-3. — 26 с.
 56. Klos Stanislaw. Gorlice i okolice. Przewodnik / Stanislaw Klos. — Warszawa: Wydawnictwo «Sport i Turystyka», 1976. — 208 S.
 57. Ks. Dubec Roman. Inwentaryzacja łemkowskich cmentarzy w niestniejących wsiach na terenie gminy Sękowa. Część pierwsza : Banica, Dlugie, Lipna (stan na 31.10.2002 r) / Ks. Roman Dubec. — Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis», 2003. — 44 S.: il.
 58. Ks. Dubec Roman, Janczy Adam. Inwentaryzacja cmentarzy łemkowskich w niestniejących wsiach na teren gmin Sękowa i Uście Gorlickie / Ks. Roman Dubec, Adam Janczy. — Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007. — 322 S.: il.
 59. Mušinka Mikuláš. Kurovský rezbár. Život a dielo Andreja Pavúka / Mikuláš Mušinka. — Prešov: Spoločnosť Minoritas Prešov, 2006. — 96 S: il

60. Piecuch Andrzej. Opuszczone wsi Ziemi Gorlickiej / Andrzej Piecuch, Adam Harkawy, Mariola Janowska. — Gorlice, 1993. — 146 S.
61. Saładiak Andrzej. Pamiątki i Zabytki Kultury ukraińskiej w Polsce / Andrzej Saładiak. — Warszawa, 1993. — 510 S. — S. 72. Radocyna. Радоцина.
62. Starzyński Jerzy. Szlakiem nieistniejących wsi lemkońskich / Jerzy Starzyński. — Warszawa: Rutenika, 2006. — 124 S.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ ДОДАТОК
ДОКУМЕНТИ

У П Р А В Л І Н Я
МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ
ОБЛАСТІ

88000, м. Ужгород, вул. Ф. Ракоці, 13
тел. 61-45-70, факс 61-25-11

08.07.2007

№ 1/Б-91

Барна М.М.
вул.Ділова, 1
м.Тернопіль

на № Б-91 від 29.10.07.

Шановний Миколо Миколайовичу!

Ваше звернення від 24.10.07. до керівництва УМВС України в Закарпатській області з проханням надіслати ксерокопію Вашого листа, адресованого в 1963 році Першому секретарю ЦК КПРС та Голові Ради Міністрів СРСР Хрущову М.С. з проханням дозволити Вам вийти в село Радоцину Горлицького повіту Krakівського воєводства для відвідування могили матері розглянуто.

Враховуючи Ваші наміри, керівництво Управління радо пішло б Вам на зустріч, однак на жаль пройшов значний період часу з моменту Вашого звернення – у зв'язку із закінченням строків зберігання зазначених матеріалів.

З повагою
В.о. начальника Управління

Ю.Ю.Марковський

Опис майна, що залишається

OPIS MIENIA POZOSTAWIONEGO

Прізвище громадянина Гащиц Іван Лукіч...села (міста).....Радоцина.....

Imie obywatela.....wsi (mjasta).....

Області (воєводства) Krakівського. евакуйованого в Польшу (Укр. PCP)

Iswodu (wojewudstwa).....ewakuowanego do Polski (Ukrainskiej SSR)

I. Будівлі – I. Budynki

Назва будівель Nazwa budynków	Кількість Ilość	Кубатура Kubatura	Опис будівель (зазначається матеріал стін і даху) Opis budynku (zaznaczyć materiał, z którego zbudowane są ściany i dach)	Рік побудови Rok budowy	Оцінка в (крб.) Wartość szacunkowa (w rb.)
Житлові будівлі Budynki mitskalne	1	275	<i>дерев'яний, гонти</i>	1918	
Сарай, комори та ін. Szopa, komory i inne	—	—	--	—	
Складські приміщення Pomieszczenia na sklady	—	—	—	—	
Будівлі, що знаходяться поза садибою Budynki, znajdujące się Poza zagrodą	1	56		1918	
II. Промислові підприємства II. Przedsiębiorstwa przemysłowe					
Млин Mlyn	—	—	—	—	
Олійниця Olejarnia	—	—	—	—	
Просорушка Luszczarnia	—	—	—	—	
Цегельний завод	—	—	—	—	

Сегельня					
Кузня	-	-	-	-	
Ку́нія					
Частини до воза	1				
Дошки соснові	$\frac{1}{2} \text{ м}^3$				
Дерева фруктові	8				
Сани	2				

III. Мертвий інвентар

III. Inwentarz martwy

Назва інвентаря Nazwa inwentarza	Штук Sztuk	Оцінка (в крб.) Wartość sza- cunkowa (w rb.)
Сільськогосподарський інвентар Inwentarz rolny		
Плуги залізні однолемішні Plugi żelazne jedno-lemieszowe	1	
Плуги заліznі дволемішні..... Plugi żelazne dwu-lemieszowe	-	
Сохи..... Sochy		
Борони..... Brony		
Борони дерев'яні з залізними зубами..... Brony drewniane z zębami żelaznymi		
Борони з дерев'яними зубами..... Brony z zębami drewnianymi		
Сівалки (рядкові, розкидні)..... Siewniki (rzędowe, rzutowe)		
Сінокосарки..... Kosiarki siana		
Жниварки (лобогрійки, самоскидки)..... Żniwiarki (o ręcznej obsłudze, o automatycznej obsłudze)		
Снопов'язалки..... Wiązarki snopów		
Молотарки складні Młocarnie mechaniczne		

Молотарки кінні Mlocarnie konne		
Молотарки ручні Mlocarnie ręczne		
Віялки Wialniki		
Сортувальні трієри Triery-sortowniki		
Вози на дерев'яному ходу Wozy o drewnianych osiach		
Вози на залізному ходу однокінні Wozy o żelaznych osiach jednokonne		
Вози на залізному ходу парокінні Wozy o żelaznych osiach parokonne		
Речі домашнього вжитку і меблі Przedmioty uzytku domowego I meble		
<i>Ліжко дерев'яне</i>	2	
<i>Стіл сосновий</i>	1	
<i>Лавки</i>	2	
<i>Скрині</i>	2	

Загальна сума залишеного майна становить.....карбованців

Wartość pozostawionego mienia wynosi (прописом) — (słownie)...rubli

Районний Уповноважений по евакуації.....(підпис) — (podpis)

Pelnomocnik Rejonowy dla ewakuacji

Районний Представник сторони.....(підпис) — (podpis)

Przedstawiciel Rejonowy strony

М. П.

М. Р.

Власник майна.....(підпис) — (podpis)

Wlasciciel majątku

IV. Живий інвентар

IV. Inwentarz żywego

	Штук Sztuk	Оцінка (в крб.) Wartość szacunkowa (w rb.)
К о н і Konie		
Віком понад 3 роки W wieku ponad 3 lata		

Віком від 1 до 3 років W wieku od 1 do 3 lat		
До 1 року Do jednego roku		
Велика рогата худоба Bydlo rogate		
Корови Krowy		
Ялівки і телиці віком понад один рік Jalowki i cielice w wieku ponad 1 rok		
Бики і воли віком понад один рік Byki i woly w wieku ponad 1 rok		
Телята до одного року Cielęta do 1 roku		
Свині Swinie		
Віком понад 9 місяців W wieku do 9 miesięcy		
Молодняк до 9 місяців Prosięta do 9 miesięcy		
Вівці і кози Owce i kozy		
Віком понад один рік W wieku ponad 1 rok		
До 1 року Do 1 roku		
V. Землекористування господарства та озимі посіви		
V. Wykorzystana w gospodarstwie rola I zasiewy oziminy		
Всього землі.....9,26.....га Ziemi ogółemha		
В тому числі орної..6,38.....га W tym ornej ziemi.....ha		
Посіяно озимих під урожай 1945 р...0,58....га Zasano oziminy dla zbiorów 1945 r.....ha		
В тому числі пшениці.....0,58...га W tym pszenicy.....ha		
жита.....га żyta.....ha		

Загальна сума залишеного майна становить *дvi тисячi дeв'яностo один крb*
Wartość pozostawionego mienia wynosi (прописом) — (słownie)...rubli
Районний Уповноважений по евакуацii.....(підпис) — (podpis)
Pelnomocnik Rejonowy dla ewakuacji
Районний Представник стороны.....(підпис) — (podpis)
Przedstawiciel Rejonowy strony
М. П.
М. Р.
Власник майна.....(підпис) — (podpis)
Wlasciciel majqtku

Оригінальність документів тут і далі збережено — *M. Б.*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ І. ЛЕМКІВЩИНА І ЛЕМКИ	8
Коротка історична довідка, географічне положення та природа.....	8
Лемки	9
Мова	15
Культура.....	17
РОЗДІЛ 2. РАДОЦИНА — МОЄ РІДНЕ ЛЕМКІВСЬКЕ СЕЛО	26
Роздуми про Радоцину та радоцинян.....	26
Етимологія слова «Радоцина»	27
Історична довідка про заснування Радоцини	28
Йосифінська метрика. 1787 рік. Радоцина	30
Францисканська метрика. 1819 рік. Радоцина	33
Мова	48
Лемківські слова.....	50
Лемківські говірки	56
Культура.....	58
Господарювання.....	63
Заробітчанська еміграція радоцинян на початку XIX ст. в Америку та Канаду.....	70
РОЗДІЛ 3. ДЕПОРТАЦІЯ ЧИ ПЕРЕСЕЛЕННЯ?	75
Трагедія в центрі Європи	75
18 травня 1945 року — день депортациї лемків з Радоцини	76
Родини радоцинян, які були депортовані	88
Західні області України — місця компактного проживання радоцинян	117
Родини радоцинян, що осіли в Тернопільській області	117
Родини радоцинян, що осіли у Львівській області	119
РОЗДІЛ 4. ПАМ'ЯТЬ ПРО СВОЇ ВИТОКИ	122
Дорога до отчого дому	122
Благодійна діяльність радоцинян щодо збереження лемківського цвинтаря в Радоцині	124
Пам'ятний знак на цвинтарі в селі Радоцина	126
Отець Роман Дубець і його доброчинна діяльність.....	128
Діалог на місці вітцівської хати у Святковій Великій.....	133

РОЗДІЛ 5. НАУКОВІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ДІЯЧІ —	
ВИХІДЦІ З ГОРЛИЦЬКИХ БЕСКИДІВ	135
Науковці — вихідці із сіл Горлицьких Бескидів	135
Науковці — вихідці з Радоцини.....	144
Основні наукові праці професора М. М. Барни.....	151
Основні друковані праці про професора М. М. Барну.....	160
Культурно-освітні діячі — вихідці з Радоцини	164
Покоління радоцинян.....	173
Радоцина в серці Володимира Шуркала (до 60-ліття від дня народження)	180
Символ радоцинської церкви	185
РОЗДІЛ 6. ЛЕМКІВСЬКІ ВАТРИ	190
Лемківські ватри в Ждині (Лемківщина, Польща).....	190
Всеукраїнські лемківські ватри в Тернопільській області	194
Конгреси і з'їзди лемків України.....	203
Привітання Президента України учасникам п'ятого з'їзду лемків України	206
Привітання Прем'єр-Міністра України учасникам п'ятого з'їзду лемків України	207
Звернення делегатів та учасників V-го з'їзду лемків України Президенту України Віктору Ющенку, Голові Верховної Ради Володимиру Литвину, Прем'єр- Міністру України Юлії Тимошенко	207
РОЗДІЛ 7. ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО	
«ЛЕМКІВЩИНА» І ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ.....	209
Тернопілля і лемки	209
Тернопільське обласне товариство «Лемківщина».....	213
Русаля, Йордань — християнські свята та їх відзначення	216
ПІСЛЯМОВА	218
Подяка.....	222
ЛІТЕРАТУРА	223
ІЛЮСТРАТИВНИЙ ДОДАТОК. ДОКУМЕНТИ	230
ФОТОІЛЮСТРАЦІЇ	

Науково-популярне видання

Барна Микола Миколайович

Радоцина в моєму серці

Художнє оформлення *Олени Соколюк*
Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Формат 60x84/16. 14,0 ум. др. арк., 12,8 обл.-вид. арк. Тираж 100. Замовлення № 11-159.

Видавець і виготовлювач Редакція газети «Підручники і посібники».

46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.

Тел. (0352)-43-15-15; 43-10-21.

E-mail: pp@pp.utel.net.ua www.pp.utel.net.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців

серія ДК № 765 від 11.01.2002 р.

Барна Микола Миколайович — доктор біологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, почесний член Українського ботанічного товариства, завідувач кафедри ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 8 лютого 1938 року в селі Радоцина Горлицького повіту Krakівського воєводства (Лемківщина, Польща) у простій селянській родині. У 1945 році Микола Барна разом з батьками примусово був переселений у село Криштопівка Близнюківського району Харківської області тодішньої УРСР.

У 1946 році разом з батьками переїхав у Тернопільську область, село Скоморохи Велико-Бірківського (нині Тернопільського) району. У 1955 році закінчив Баворівську середню школу, у 1961 р. — лісогосподарський факультет Львівського лісотехнічного інституту, одержавши диплом з відзнакою та присвоєнням кваліфікації «Інженер лісового господарства».

Автор понад 300 наукових праць, у тому числі 3 монографій, бібліографії, 25 навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів, коледжів, учнів ліцеїв, гімназій та загальноосвітніх шкіл, 5 методичних рекомендацій і 5 авторських свідоцтв на винаходи.

ISBN 978-966-07-1973-6

9 789660 719736 50411